

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ТУГАН-БАРАНОВСЬКОГО

На правах рукопису

ГАРКУША Олексій Юрійович

УДК 330.3:663.2

МЕХАНІЗМ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ
ВИНОРОБНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Спеціальність 08.00.03 – економіка та управління національним господарством

Дисертація на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Науковий керівник:
Шкрабак Ірина Володимирівна,
доктор економічних наук, доцент

Кривий Ріг – 2015

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ, СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ВИНОРОбСТВА В УКРАЇНІ.....	12
1.1. Теоретико-методичні основи державного регулювання галузевого розвитку	12
1.2. Виноробна галузь України як об'єкт державного регулювання	29
1.3. Концептуальні положення щодо регулювання розвитку виноробної галузі України	45
Висновки до розділу 1	61
РОЗДІЛ 2. ДІАГНОСТИКА СТАНУ І ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ВИНОРОБНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ	63
2.1. Особливості стану та динаміки розвитку виноробної галузі України	63
2.2. Оцінка рівня адаптивності розвитку галузі виноробства в Україні.....	78
2.3. Методичні положення щодо визначення рівня збалансованості розвитку виноробної галузі України	99
Висновки до розділу 2	116
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ВИНОРОбНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ	118
3.1. Механізм регулювання розвитку виноробства в Україні	118
3.2. Моделювання процесу збалансованого економічного зростання виноробної галузі	131
3.3. Стратегічні пріоритети регулювання розвитку вітчизняного виноробства.....	158
Висновки до розділу 3	169
ВИСНОВКИ.....	171
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	175
ДОДАТКИ.....	199

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ,
СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ

АПК	– агропромисловий комплекс
в.п.	– відсоткові пункти;
га	– гектар
грн	– гривня
дал.	– декалітри
ДП	– державне підприємство
ДССТУ	– Державна служба статистики України
ДСТУ	– державний стандарт України
ЄС	– Європейський союз
ЗЕД	– зовнішньоекономічна діяльність
ЗШВ	– завод шампанських вин
КВЕД	– Класифікація видів економічної діяльності;
кг	– кілограм
л	– літр
МАІ	– метод аналізу ієрархій
млн	– мільйон
НВФ	– Німецький винний фонд
СОТ	– Світова організація торгівлі
ПДВ	– податок на додану вартість
ПДВ	– податок на додану вартість
ПрАТ	– приватне акціонерне товариство
т	– тонна
тис.	– тисяча
ТОВ	– товариство з обмеженою відповідальністю

ВСТУП

Актуальність теми. Виноробство є однією з провідних галузей харчової промисловості України: за даними 2014 р. продукцією власного виробництва забезпечувалося покриття 68,0 % споживчого попиту в організованій торговельній мережі на столові і кріплені вина і 80,5 % – на ігристі вина. Національні виробники мають багаторічні традиції виготовлення високоякісного вина, яке високо оцінюється не тільки на внутрішньому ринку, а й за кордоном. Разом з тим, у виноробній галузі відзначається низка негативних тенденцій, які загрожують не просто ефективному її функціонуванню, а й перспективам розвитку. Так, за період 2010–2014 рр. обсяги виробництва виноматеріалів скоротилися на 51 %; обсяги виробництва натуральних виноградних вин – на 79,5 %; зменшилася частка продукції власного виробництва у торговельній мережі (у сегменті тихих вин – на 10,7 в.п.; ігристих – на 8,7 в.п.); експорт виноградних вин скоротився більш швидкими темпами, ніж імпорт; спостерігається ситуація, коли обсяги виробництва вин скорочуються, а рівень їх споживання залишається відносно стабільним та ін. Зазначені негативні тенденції пов'язані з дією низки чинників, серед яких слід назвати: зменшення площ насадження винограду та збільшення їх зрідженості; анексія Криму, внаслідок якої втрачено потужності з вирощування винограду і низка підприємств з розливу вина, що скоротило попит на продукцію виноградарства Одеської та Миколаївської областей; сортова невідповідність та недостатня якість винного матеріалу; падіння купівельної спроможності населення і втрата ринку збуту в зоні антитерористичної операції в Донецькій і Луганській областях; недосконалість державного регулювання виноградарства та виноробства в частині надмірності оподаткування, невпорядкованості дозвільних та технічних вимог тощо. Галузева Програма розвитку виноградарства та виноробства України на період до 2025 року, затверджена ще в 2008 р., на сьогодні не відповідає викликам, з якими стикається вітчизняне виноробство, і

не містить конкретних механізмів реалізації завдань його розвитку.

Питання удосконалення державного регулювання виноробної галузі та вибору методів розв'язання проблем її розвитку останнім часом привертають до себе все більшу увагу з боку вітчизняних дослідників. Зокрема проблемам теоретичного обґрунтування механізмів державного регулювання і галузевої політики присвячено праці таких вчених, як: Геєць В., Головінов О., Ігнатюк А., Малий І., Россер Д. [*Rausser, G.*], Стіглер Д. [*Stigler, G. S.*], Третяк Г., Шкрабак І., Юрчишин В. та ін.; особливості державного регулювання розвитку агропромислового комплексу висвітлено в роботах Андрійчука В., Онищенко О., Саблука П., Хорунжого М. та ін. Низка вчених, серед яких Зайцева Н., Каламан О., Аметова Є., Диколенко М., Дунаєва М., Жежель Ю., Іванченко В., Лужецька О. та ін., плідно досліджують сучасні проблеми розвитку виноградарства і виноробства в Україні. Конкретизація наукових підходів до вирішення питань державної політики в даній сфері здійснена в роботах Белоус І., Боремського А., Гаркуші О., Голубкова Є., Деткової Л., Касла С. [*Castle, S.*], Мансі Д. [*Munsie, J.*], Мелоні Д. [*Meloni, J.*], Покривчака Й. [*Pokrivcak, J.*], Самсонової Я. та ін.

Разом з тим, теоретичне та науково-методичне обґрунтування проблем визначення напрямів і підвищення дієвості державного регулювання розвитку виноробства залишається недостатнім. Не в повній мірі розроблені теоретико-методологічні положення щодо удосконалення механізму державного регулювання розвитку виноробної галузі, а наявні методичні і науково-практичні результати і рекомендації не відповідають умовам функціонування і розвитку виноробної галузі України. Зазначені обставини обумовлюють актуальність теми дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до тематики науково-дослідних работ Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, зокрема в рамках тем: № 0107U006163 «Стратегічний потенціал ринку продовольчих товарів у регіоні» (2012 рр.), де автором розроблено питання уточнення предметно-об'єктної області державного

регулювання розвитку виноробної галузі; сформовано концептуальні засади удосконалення механізму регулювання розвитку виноробної галузі України і зміст самого механізму; № 0109U005226 «Соціально-економічні проблеми адаптації суб'єктів реального сектору в сучасних умовах» (2013–2014 рр.), в рамках якої автором досліджено особливості стану і закономірностей розвитку виноробної галузі України за умов економічної кризи, розроблено методичні підходи до визначення рівня адаптивності і збалансованості розвитку виноробної галузі.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є розвиток теоретичних положень, методичних підходів і організаційних засад удосконалення механізму державного регулювання розвитку виноробної галузі України та розробка науково-практичних рекомендацій щодо його реалізації.

Відповідно до мети було поставлено і вирішено наступні завдання:

узагальнити теоретичні засади регулювання розвитку виноробства в Україні;

обґрунтувати концептуальні положення щодо регулювання розвитку виноробної галузі України;

визначити напрями розвитку виноробної галузі України;

удосконалити методичний підхід до оцінки рівня адаптивності розвитку виноробної галузі;

сформувати методичні положення до визначення рівня збалансованості розвитку виноробної галузі;

удосконалити механізм регулювання розвитку виноробної галузі України;

удосконалити методичний підхід до динамічного моделювання збалансованості розвитку галузі;

обґрунтувати стратегічні пріоритети регулювання розвитку виноробної галузі.

Об'єктом дослідження є процеси регулювання розвитку виноробної галузі України.

Предмет дослідження – сукупність теоретичних, методичних і науково-практичних аспектів удосконалення механізму регулювання розвитку виноробства з урахуванням стану та тенденцій розвитку галузі.

Методи дослідження. Розв'язання поставлених завдань базується на критичному осмисленні теоретичних засад державного регулювання економіки, зокрема на класичних та сучасних працях щодо ролі і функцій держави в економіці, масштабів та обмежень втручання в галузевий розвиток за умов виконання правил СОТ. Оцінка стану, тенденцій та проблем розвитку виноробної галузі базується на використанні статистичних та нормативно-правових джерел: Державної служби статистики України, Європейської Комісії, Верховної Ради України, Міністерства аграрної політики та продовольства України, аналітичних матеріалах асоціації «Виноградарі та винороби України», Української корпорації по виноградарству і виноробній промисловості України «Укрвинпром», даних звітності підприємств виноробної галузі, матеріалів власних досліджень автора.

Для розв'язання завдань дисертаційної роботи було застосовано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання: абстрактно-логічний метод – для уточнення предметно-об'єктної сфери регулювання розвитку виноробної галузі; системний, ситуаційний та процесний підходи – для обґрунтування концептуальних засад удосконалення механізму регулювання розвитку виноробної галузі України і визначення його змісту, ситуаційний аналіз – для визначення напрямів розвитку галузі; методи таксономічного аналізу, метод «гнучких групових середніх», метод «критичної відстані», методи факторного аналізу, методи багатовимірного статистичного аналізу (середні величини, дисперсія, коваріація, β -коефіцієнти), методи непараметричної статистики – для оцінки адаптивності і збалансованості розвитку виноробної галузі в Україні; метод економіко-математичного моделювання – для удосконалення методичного підходу до моделювання розвитку виноробної галузі; матричний метод – для визначення пріоритетів регулювання розвитку виноробства в Україні; метод логічного узагальнення – при формулюванні висновків.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розвитку теоретичних основ і організаційно-методичних підходів до удосконалення механізму регулювання розвитку виноробної галузі, спрямованого на забезпечення адаптивності, збалансованості та результативності її функціонування. До основних положень, в яких розкривається зазначена наукова новизна, належать наступні:

уперше:

запропоновані концептуальні положення щодо регулювання розвитку виноробної галузі України, які, на відміну від існуючих, передбачають: визначення адаптивності, збалансованості та результативності розвитку галузі як цілей державного регулювання; використання інтегральних оцінок адаптивності, збалансованості як основи для оцінки ефективності функціонування галузі, що надає змогу об'єктивно визначати напрями удосконалення механізму регулювання розвитку виноробства на основі вибору інструментарію регулювання відповідно до показників бізнес-процесів підприємств галузі та їхніх стратегій;

удосконалено:

методичний підхід до визначення рівня адаптивності розвитку виноробства за рахунок обчислення інтегрального коефіцієнту спрямованості розвитку галузі з використанням таксономічного аналізу та інтегрального показника чутливості результатів бізнес-процесів підприємств галузі до змін у чинниках галузевого розвитку з використанням факторного аналізу, що дає змогу виявити ступінь досягнення цілей регулювання галузі у зв'язку з параметрами перебігу бізнес-процесів на мікрорівні;

методичні положення щодо визначення рівня збалансованості розвитку виноробної галузі на основі розрахунку інтегрального показника збалансованості з використанням методів аналізу ієрархій, рангової кореляції та матричного аналізу, що дозволяє оцінювати структурні характеристики розвитку галузі на основі динамічного нормативу часткових показників виробничо-технологічних, фінансових і маркетингових бізнес-процесів її підприємств;

механізм регулювання розвитку виноробної галузі України за рахунок структурної трансформації, доповнення сукупності адміністративних, технічних та фінансово-економічних інструментів впливу держави в залежності від результатів ситуативного аналізу галузі та стратегій розвитку її підприємств, що дозволяє досягнути підвищення результативності та збалансованості діяльності суб'єктів галузі внаслідок зміни умов їхнього господарювання;

методичний підхід до динамічного моделювання збалансованості розвитку галузі, який ґрунтується на сценарному підході з використанням імітаційних моделей і структурно-ієрархічному аналізі та дозволяє визначити умови розвитку виноробної галузі за наступними сценаріями: збалансованого, достатньо збалансованого, недостатньо збалансованого, незбалансованого розвитку задля подальшого визначення пріоритетів регулювання розвитку галузі;

дістали подальшого розвитку:

теоретичні засади регулювання розвитку виноробства на основі конкретизації предметно-об'єктної області регуляторного впливу і групування специфічних чинників галузевого розвитку, що дозволяє врахувати особливості виноробної галузі як об'єкту державного регулювання і передумови забезпечення її результативності, збалансованості і адаптивності як складових мети регулювання;

комплекс стратегічних пріоритетів регулювання розвитку виноробної галузі України, що базується на результатах оцінки рівня її розвитку і використання матриці стратегій, передбачає впорядкування і удосконалення адміністративних та податкових умов функціонування галузі, технічних вимог до її продукції тощо та дозволяє здійснити обґрунтований вибір напрямів та інструментів державного впливу на розвиток галузі;

напрями розвитку виноробної галузі України, які полягають у підвищенні адаптивності та збалансованості розвитку бізнес-процесів у галузі, приведенні положень державного регулювання розвитку галузі у відповідність до основних

проблем і негативних тенденцій розвитку виноробства за сучасних умов, оновленні ресурсної та техніко-технологічної бази виноградарства і виноробства.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розвитку й удосконаленні механізмів реалізації державної політики в сфері виноробства, формуванні науково-методичних основ удосконалення механізму реалізації положень Галузевої Програми розвитку виноградарства та виноробства України на період до 2025 року.

Зокрема, запропоновані дисертантом організаційно-методичні підходи до удосконалення механізму регулювання розвитку виноробної галузі враховані при плануванні поточної діяльності та розробці заходів з реалізації регуляторної політики Департаментом економіки Донецької обласної державної адміністрації (довідка від 24.07.2015 № 27/33-08). Обґрунтовані автором напрями розвитку виноробства і комплекс стратегічних пріоритетів його регулювання включені до переліку ініціатив Української корпорації по виноградарству і виноробній промисловості України «Укрвинпром» по вдосконаленню державної регуляторної політики у сфері виноградарства та виноробства (довідка від 23.05.2014 № 08/15-14). Удосконалені методичні підходи щодо оцінки збалансованості та адаптивності розвитку галузі впроваджені при розробці стратегії та плануванні маркетингової діяльності на ПрАТ «АРТЕМІВСЬК ВАЙНЕРІ» (акт про впровадження від 09.04.2014 р.) та ДП «Харківський завод шампанських вин» (довідка від 21.05.2014 № 02-25/2014). Результати дослідження, що мають теоретико-методичний характер, використовуються у навчальному процесі Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського Міністерства освіти і науки України під час викладання дисциплін «Економіка галузевих комплексів», «Моделювання економічних процесів» (довідка від 14.06.2014 № 11/1177). Зазначені довідки наведено в дод. А.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота, в якій вирішено важливе науково-практичне завдання щодо теоретичного обґрунтування й організаційно-методичного забезпечення удосконалення механізму регулювання

розвитку виноробної галузі, спрямованого на забезпечення адаптивності, збалансованості і результативності її функціонування, виконана автором самостійно. Внесок автора в колективно опубліковані роботи конкретизовано у списку публікацій за темою дисертації.

Апробація результатів дисертації. Основні наукові положення, результати і висновки дисертаційної роботи пройшли апробацію і були схвалені на всеукраїнських та міжнародних наукових конференціях: «Стратегія підприємства в контексті підвищення його конкурентоспроможності» (Донецьк, 2013–2014 рр.); «Перспективные инновации в науке, образовании, производстве и транспорте ‘2012» (Одеса, 2012 р.), «Економічний дисбаланс країни: проблеми та шляхи вирішення» (Львів, 2012 р.).

Публікації. Результати дослідження знайшли відображення в 11 наукових публікаціях, з яких: один розділ у монографії, п'ять статей у фахових наукових виданнях України, одна у іншому виданні, чотири публікації за матеріалами конференцій. Чотири публікації надруковані у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз даних. Загальний обсяг публікацій складає 5,28 ум.-друк. арк., особисто автору належить 4,23 ум.-друк. арк.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ВИНОРОБСТВА В УКРАЇНІ

1.1. Теоретико-методичні основи державного регулювання галузевого розвитку

Актуалізація питання про доцільність удосконалення державного регулювання розвитку виноробної галузі України обумовлюється низкою підстав.

По-перше, виробництво алкоголю в цілому і вин зокрема є перерізом сфер інтересів держави і приватного сектору, приватного сектору і суспільства, суспільства і держави. Так, господарська діяльність в цій сфері потенційно пов'язана з отриманням суттєвих прибутків виробників і дистрибуторів алкогольних напоїв, зацікавленістю держави від стягнення податків або навіть монополією на виробництво, що утворює первинний конфлікт інтересів, висуває на перший план проблеми контролю за виробництвом і обігом алкоголю, сплатою відповідних податків у бюджет. Виробники і дистрибутори прагнуть розширення ринку, збільшення маржі прибутку і, з огляду на ці міркування, здатні використовувати несумлінні методи ведення господарської діяльності (продавати неякісний продукт, уникати оподаткування, вести рекламу алкогольних напоїв без огляду на соціальні наслідки їх надмірного вживання тощо), нехтуючи інтересами суспільства та держави. З точки зору відносин між державою та суспільством у контексті функціонування виноробної галузі, виникають конфлікти інтересів, пов'язані з обмеженням вживання алкоголю і доступу до нього, впровадження державою податків, які підвищують прямо або опосередковано ціну на алкогольні напої.

По-друге, функціонування виноробної галузі щільно пов'язано із

проблемами та перспективами виноградарства, що обумовлює підвищення уваги з боку держави до питань впорядкування земельних проблем, регулювання конкуренції у вертикалі «виноградар-винороб-дистрибутор (торговельна мережа)» і на кожному з щаблів цієї вертикалі, контролю за процесами вертикальної галузевої інтеграції. Визнаючи важливе значення виноградарства та виноробства в економіці будь-якої країни, в якій існує культура вживання алкоголю, держава не має залишатися осторонь процесів підтримки міжгалузевих зв'язків і захисту продовольчої безпеки навіть за таким специфічним видом харчової продукції, як алкогольні напої.

По-третє, в силу прибутковості даного виду бізнесу, будь-який аспект неефективності державного впливу на функціонування і розвиток виноробної галузі може призвести до втрати контролю над нею, деформаціям в структурних пропорціях виноградарства і виноробства, тінізації операцій тощо. Наприклад, Циганок Р. вказує, що нестійке та недосконале державне регулювання є головною проблемою галузі алкогольних напоїв є цієї галузі; і вже як наслідок цього з'являються проблеми великого тіньового ринку, фінансові схеми, не тільки не вирішення, а й загострення сировинної проблеми [200].

По-четверте, різна спрямованість інтересів, що мають відношення до виноробства, визначають необхідність упорядкування розвитку галузі, оскільки підхід, який складається лише з дозвільного регулювання і оподаткування, не дає змоги коригувати незбалансованість ринків винограду, виноматеріалів і вина одночасно, робить дії держави безсистемними і суперечливими.

За цих умов теоретичне обґрунтування змісту державного регулювання галузевого розвитку як основи удосконалення регулювання розвитку виноробної галузі є надзвичайно важливою задачею.

В сучасній науковій літературі склалися три основних підходи до державного регулювання економіки.

Перший з них, представлений ідеями лібералізму, виходить з функції держави як регулятора конкуренції на ринку (наприклад, Ерхард Л. [204]) і передбачає т.з.в «ефективність лібералізації» (Башнянин Г., Туріянський Ю.

[15, 14, 13]). Ідеологема природного устрою вільного ринкового господарства з модифікацією функцій ринку у сучасних економічних системах у напрямі поєднання принципів «вільного ринку» і «соціального вирівнювання», попри усі розбіжності англо-американської і фрайбурзької шкіл неолібералізму стосовно теорії, методології, принципів економічної політики, розуміння ролі й місця держави у господарському житті суспільства, заклали загальні концепти неоліберального дискурсу: кваліфікованого управління соціальною та економічною політикою за допомогою державних інститутів і формування суспільної відповідальності. Неолібералізм ознаменував також оцінювання процесів господарського життя з макроекономічних позицій, виявлення залежності економічного розвитку від зміни інституційних умов, визнання можливості коригування державою ринкового ладу, структуроутворюючий вплив держави на економіку (Шкрабак І. [203]).

В цьому разі відкидається потреба і доцільність реалізації заходів підтримки розвитку виноградарства і виноробства і захисту національних виробників від конкуренції з боку імпортерів. Аргументами на користь даного підходу і наступні: не консервуються неефективні галузі та методи господарювання; збільшується якість і зменшується ціна вина як результат конкуренції, принципове невтручання держави у економічні процеси нівелює можливості політичного лобіювання форм та заходів державного регулювання. Саме такий підхід покладено в основу правил Світової організації торгівлі (далі – СОТ) (Лагодієнко В. [97]), однак на практиці необхідність забезпечення продовольчої безпеки, добробуту зайнятих і підприємців в сфері виноградарства та виноробства обумовили застосування низки заходів підтримки цієї сфери практично в усіх країнах і певне послаблення для країн щодо сільськогосподарської політики).

Другий підхід передбачає державну монополію на всі або окремі стадії виробництва і продажу вина (Циганок Р., Бовгань А., Гончарук В., Блинов М. [200, 217, 21, 1]) і дозволяє безпосередньо управляти його кількістю і ціною на ринку, сортовою структурою, доходами від продажу тощо. Однак зазначені

можливості даного підходу супроводжуються суттєвими недоліками: ринок вина не є природно монопольним, що зменшує об'єктивність прямого державного втручання в його функціонування; можливості державного управління і приватної ініціативи в забезпеченні виробничої та фінансово-комерційної ефективності господарювання є різними, і часто – не на користь державної форми власності на виноградарські і виноробні підприємства.

Найбільш розповсюдженою є точка зору про певну «золоту середину» державного регулювання економічних процесів [206, 4, 179]. В цьому разі питання йде про теоретичне підґрунтя меж державного втручання в функціонування галузей і галузевих ринків, вибору прийнятних форм та інструментів такого втручання; наслідків сполучення ринкових та регуляторних важелів в забезпеченні функціонування економіки. Крім того, на думку Поважного О., Шкрабак І., визнання можливості коригувального впливу держави як соціального інституту на розвиток ринкових процесів вводить до теоретико-методологічних засад синергетичної концепції стратегічного управління економікою основоположні концепти інституціоналізму з його значно ширшим трактуванням предмета економічної теорії на основі врахування усього комплексу умов та чинників, що впливають на господарське життя: правових, соціальних, психологічних, політичних [129], що, в свою чергу, розширює предметно-об'єктну область державного регулювання економіки

Саме до останнього підходу належить більшість сучасних визначень поняття «державне регулювання економіки».

Так, Третяк Г., Блищук К. зазначають, що регулювання – це встановлення тими чи іншими методами певних відповідностей між структурою суспільних потреб і структурою суспільного продукту, тобто, певних пропорцій економічного розвитку [13]. Держава як головне керівне утворення інституту суспільства за допомогою норм права покликана спрямовувати і організовувати спільну діяльність людей і соціальних груп, захищаючи права та інтереси громадян і орієнтуючись на задоволення насамперед суспільних, а не індивідуальних або групових інтересів, які існують у суспільстві (Геєць В. [15]).

Дідківська Л. наводить визначення, у відповідності до якого державне регулювання економіки – це система заходів задля здійснення підтримуючої, компенсаційної та регулюючої діяльності держави, спрямованої на створення нормальних умов ефективного функціонування ринку та вирішення складних соціально-економічних проблем розвитку національної економіки й всього суспільства [4].

За твердженням Степаненка С. державне регулювання економіки – цілеспрямований та активний вплив державних і наддержавних органів управління на функціонування та розвиток цілісної економічної системи (а отже, і на її розширене відтворення) шляхом використання економічних законів і вирішення економічних суперечностей [180].

На думку Михасюка І. у співавт. державне регулювання економіки – це комплекс заходів, спрямованих на скерування поведінки суб'єктів господарювання в напрямі, необхідному для досягнення поставлених органами влади цілей [115].

Мироненко М. стверджує, що «державне регулювання економіки становлять сукупність дій держави в розрізі законодавчих, виконавчих і судових органів, спрямованих на забезпечення стабільного та ефективного розвитку економічних процесів із метою реалізації інтересів суспільства і держави загалом» [16].

Ходов Л. зазначає, що державне регулювання економіки господарства є системою типових заходів законодавчого, виконавчого і контролюючого характеру, здійснюваних правомочними державними установами і громадськими організаціями з метою стабілізації і пристосування існуючої соціально-економічної системи до мінливих умов [198].

Найбільш агрегованим об'єктом державного регулювання економіка є економічна система держави. Об'єктами державного регулювання є також: економічні підсистеми (економіка регіонів, народногосподарських комплексів, галузей; сектори економіки; стадії відтворення); соціально-економічні процеси (економічні цикли, демографія, зайнятість, інфляція, науково-технічний

прогрес, екологія, кон'юнктура і т. д.); відносини (кредитні, фінансові, зовнішньоекономічні тощо); ринки (товарів, послуг, інвестицій, цінних паперів, валюти, фондів, капіталів і т. д.) [178].

Дослідження теоретичних підходів до визначення державного регулювання економіки дозволяє виявити, що в трактуванні даного поняття ключовими елементами виступають: мета впливу держави (вирішення проблем соціально-економічного розвитку, оптимізація або підвищення ефективності функціонування економіки, визначення економічної поведінки суб'єктів господарювання, досягнення економічної безпеки, пристосування економіки в цілому, її суб'єктів та підсистем до мінливих умов розвитку); форма впливу (сукупність заходів, дій, рішень органів влади); спосіб впливу (організація, підтримка, компенсація, створення механізмів, правове та інформаційне забезпечення); методи впливу (адміністрування, планування, координація, фінансове забезпечення, встановлення норм, використання економічних важелів тощо); об'єкти впливу (національна економіка в цілому, її підсистеми, стани, процеси, ринки і т. ін.).

Галузевий розвиток виступає об'єктом державного регулювання економіки по суті за двома вимірами: метою регулювання – розвиток і безпосередній об'єкт впливу – галузь як певна сукупність підприємств і ринку, на якому вони працюють.

За колишньою редакцією Загального класифікатора галузей народного господарства України галузь являє собою сукупність виробничих одиниць, які виконують один або декілька подібних видів виробничої діяльності [71]. У Господарському кодексі України галузь визначено як сукупність усіх виробничих одиниць, які здійснюють переважно однакові або подібні види виробничої діяльності [22].

На сьогодні в Україні діє Класифікація видів економічної діяльності (далі – КВЕД), в якій зазначається, що об'єктами класифікації є види економічної діяльності юридичних осіб, відокремлених підрозділів юридичних осіб і фізичних осіб – підприємців, що їх на вищих рівнях класифікації групують у

галузі. При цьому зроблено зауваження, що користуючись терміном «галузь», треба враховувати, що подібність видів економічної діяльності не є чітко визначеною категорією і для різних цілей її можна розглядати як у більш загальному, так і в конкретному контексті [87].

Для цілей даного дослідження під галуззю пропонується розуміти сукупність підприємств (фірм), які мають спільні функції в національній економіці, схожі дійові ознаки: спеціалізацію на випуску однотипної продукції, використання подібної технології, спрямованістю кінцевого продукту на задоволення схожих потреб.

Розвиток як філософська категорія виражає процес руху, зміну цілісних систем. До найбільш характерних рис даного процесу відносяться: виникнення якісне нового об'єкта (чи його стану), спрямованість, необоротність, закономірність, єдність кількісних і якісних змін, взаємозв'язок прогресу і регресу, суперечливість, спіралевидність форми (циклічність), розгортання в часі. З філософської точки зору, розвиток розглядається як вищий тип руху, зміни матерії і свідомості; перехід від одного якісного стану до іншого, від старого до нового. Але розвиток являє собою не всяку зміну в структурі об'єкта, а тільки якісну зміну, зв'язану з перетвореннями у внутрішній будівлі об'єкта, у його структурі, що представляє собою сукупність функціонально зв'язаних між собою елементів, зв'язків і залежностей [61]. Тобто філософський погляд на сутність процесу розвитку полягає в тому, що розвиток представляє собою особливу форму руху, яка характеризується трьома категоріями: кількості, якості і структури [55]. Такий підхід в повній мірі відповідає законам діалектики і попереднім висновкам. Кількісні зміни розглядаються як збільшення або зменшення складових частин цілого, яке виражається збільшенням або зменшенням їх числових значень, що призводить на певних етапах своєї зміни до якісного стрибка відповідно до закону переходу кількісних змін в якісні [192].

Розглядаючи структурні зміни, доцільно зазначити, що вони проявляються в якості змін взаємовідносин складових частин, які не завжди супроводжуються

збільшенням або зменшенням їх числа. Як правило, число складових частин залишається незмінним, але структурні зміни можуть призводити до якісного стрибка, оскільки рушійною силою розвитку є внутрішні протиріччя [191]. Механізм розвитку через внутрішні протиріччя описується законом єдності та боротьби протиріч. Причиною кількісних змін є протиріччя із зовнішнім середовищем, причина структурних змін - внутрішні протиріччя. Якісні зміни можуть набувати вигляду перетворення: за рахунок додатку матерії та енергії в результаті взаємодії із зовнішнім середовищем; в результаті перерозподілу в системі без порушення її балансу; як результат зміни якості підсистем (елементів, складових структур) системи [28].

Отже, розвиток виникає в результаті протиріч, боротьби нового і старого, боротьби «суперечливих, взаємовиключних, протилежних тенденцій», властивим об'єктам «природи», їхнього подолання, перетворення в нові протиріччя. Сучасна філософія визначає, що даний процес є саморозвитком (саморухом), іманентним процесом, оскільки основним джерелом розвитку виступають внутрішні протиріччя. Цієї думки дотримується Гвішиані Д., який розглядає розвиток як «...систему протиріч, систему якісно різних етапів, щаблів, систему оборотних і необоротних процесів, систему поступального росту й внутрішньої цілісності розвитку» [174].

Базуючись на вищевикладеному та на твердженнях таких науковців як, Хобти В. та ін. процес розвитку доцільно розглядати як «...сукупну зміну у взаємозв'язку кількісних, якісних і структурних перетворень» [30, с. 37]. Вони наголошують на тому, що «...істотний вплив на процес розвитку справляє, насамперед, структура, оскільки в залежності від складу та підпорядкованості елементів змінюється сама система, що описується законом переходу кількісних змін в якісні і навпаки [30, с. 37].

Дотримуючись подібної точки зору, Мельник Л. і Хенс Л. розглядають розвиток як незворотну, спрямовану і закономірну зміну матеріальних об'єктів [31]. Незворотність вони трактують як неможливість повторювання одного й того ж етапу відповідно до закону переходу кількісних змін в якісні;

спрямованість – як наявність певної мети (наприклад, максимізація багатства), а закономірність – як підкорюваність системі фундаментальних, загальнонаукових і специфічних методів [190].

Дослідження розвитку як економічної категорії знайшло своє відображення й у сучасній науці. Так, Гапоненко О., Пакрухин А. трактують «розвиток – як рух уперед, формування нових рис, становлення нових структурних характеристик об'єкта, його еволюцію, поліпшення, удосконалювання, прогрес, а також зростання і розширення» [32, с. 11]; Маслеченков Ю. розглядає розвиток як перехід від одного якісного стану до іншого [33]. Ільїн В., Кулагін Ю. також підтримують цей підхід. Вони вважають, що розвиток – це, в першу чергу, зміна, рух [81]. Забродська Л. стверджує, що «розвиток можна визначити як просування від простого до більш складного та ефективного» [35, с. 42].

Значну увагу теоретичному висвітленню розглядуваної проблематиці стосовно даного підходу приділяють російські вчені. Ожегов С., Шведова Н. під розвитком розуміють процес закономірної зміни, переходу з одного стану в інший, більш досконалий; перехід від старого якісного стану до нового, від простого до складного, від нижчого до вищого [36, с. 643]. Смирнов Е. визначає розвиток як незворотні, спрямовані, закономірні зміни матерії та свідомості [88, с. 174]. Істотну характеристику процесів розвитку становить час: по-перше, всякий розвиток здійснюється в реальному часі, по-друге, тільки часовий фактор виявляє спрямованість розвитку. Разом з тим, поняття «хід часу» не тотожне поняттю «процес розвитку», оскільки розвиток того чи іншого об'єкта є функцією не об'єктивного ходу часу як такого, але життєдіяльності самого об'єкта. У зв'язку з цим, Кононенко І. трактує: «Розвиток — це безповоротна, спрямована, закономірна зміна матеріальних та ідеальних об'єктів, що здійснюються протягом часу» [88, с. 6].

Узагальнення різних точок зору стосовно поняття розвитку як економічної категорії дозволив визначитися з основними теоретичними підходами до його визначення, що наведених на рис. 1.1.

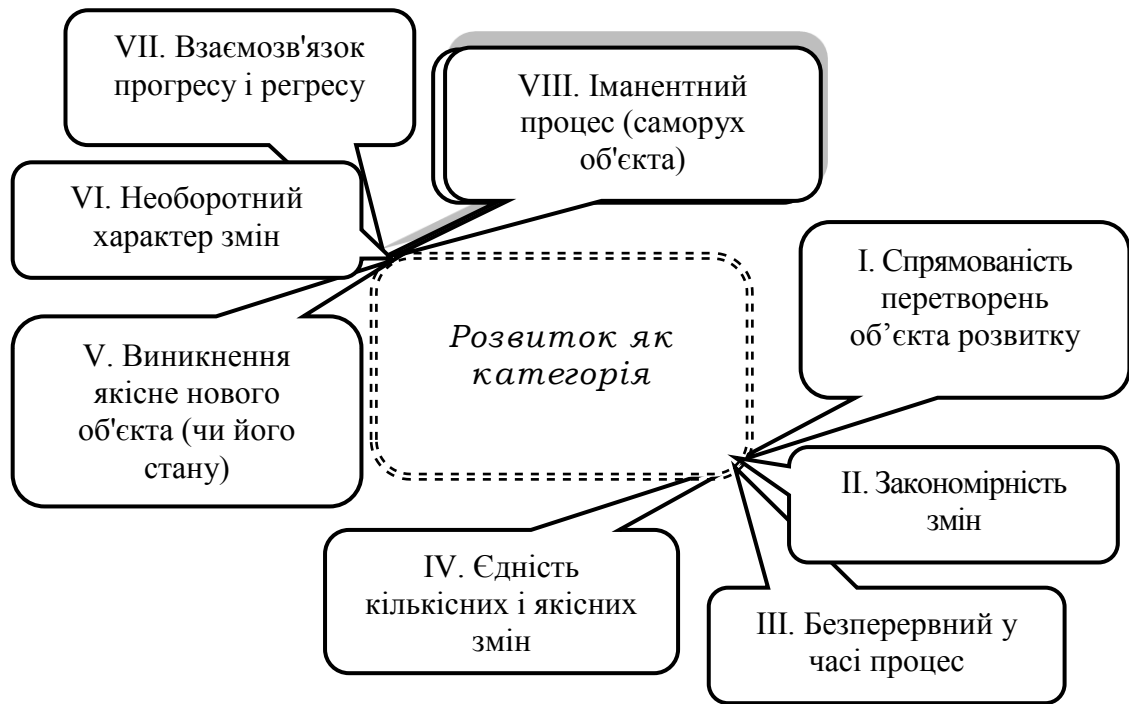

Рис. 1.1. Підходи до визначення сутності розвитку як економічної категорії
(узагальнено автором)

Поняття розвитку галузі базується на теоретичних положеннях, які знайшли своє відображення у теорії спрямованого розвитку, теорії циклічного розвитку та концепції життєвого циклу.

Відповідно до першої теорії, спрямований розвиток – це послідовність переходів від одного стану внутрішньої та зовнішньої рівноваги до іншого аналогічного стану, сформованого поточними обставинами і факторами [183, с. 696]. Здатність підприємств галузі до адаптації до змін у зовнішньому середовищі та вирішувати протиріччя, які виникають всередині як окремого підприємства, так і всередині галузі, визначають траєкторію їх розвитку. Перехід від одного рівня технічної ефективності до іншого вимагає додаткових витрат ресурсів і часу [183, с. 699, 40].

Теорії циклічного розвитку досить вдало представлена науковими працями Кондратьєва М., в яких основна увага приділяється дослідженню економічних криз. Він зазначає, що економічні кризи у розвитку соціально-економічних систем різних рівнів, в тому числі й підприємств, виникають періодично, циклічно [41, с. 69]. Теорія циклічного розвитку отримала своє

продовження в концепції спірального розвитку підприємств, що характеризується коливанням їх ефективності та переходом на якісно новий рівень [26, 202]. В рамках циклічного підходу Турило А. дає наступне трактування сутності розвитку підприємства: це безперервне поновлення процесу виробництва, що супроводжується на різних етапах відмінною величиною отриманих результатів; з урахуванням умов господарювання цей процес можна ідентифікувати як процес виробництва, що повторюється, і призводить на різних етапах до різних результатів в залежності від умов його здійснення [44].

Відповідно до концепції життєвого циклу розвиток підприємства розглядається від часу створення до його ліквідації через два критерії: витрати та результати діяльності [183].

В межах зазначених теорій розвитку науковці надають різноманітні тлумачення даного поняття. Так, Афанасьєв Н. у співавт. розглядає поняття «розвиток» як об'єктивну зміну тільки якісних характеристик системи, зумовлену як фундаментальними законами природи (такими як закон єдності та боротьби протилежностей, переходу кількісних змін в якісні, розвитку суспільства по спіралі і нагору), так і закономірностями функціонування конкретних підсистем забезпечення виробничої діяльності: технологічної, трудової, матеріальної, фінансової, інформаційної (старіння устаткування, нагромадження досвіду і знань працівниками, виснаження природних ресурсів), за якої формуються нові властивості системи [45]. Обмеженням такого підходу є розгляд в якості розвитку лише такого стану системи, який досягається, насамперед, за рахунок зміни її якісних параметрів на основі переходу певної кількості накопичених кількісних змін в нову якість [46].

Коротков Е. розглядає розвиток як «...сукупність змін, що ведуть до появи нової якості і зміцнення життєвості системи, її здатність чинити опір руйнівним силам зовнішнього середовища» [90, с. 296]. Подібної точки зору дотримуються Пономаренко В., Тридід О., Кизим М., які визначають: «...розвиток – це процес кількісно-якісних змін у системі, ускладнення

структури і складу, в результаті чого підвищується її опірність дестабілізуючому впливу зовнішнього середовища й ефективність функціонування» [133, с. 145].

Низка вчених-економістів, таких як Забродський В., Кизим М., розширили визначення подібного трактування розвитку щодо економіко-виробничої системи та пропонують розглядати його як «...процес переходу системи у новий якісний стан за рахунок нагромадження кількісного потенціалу, зміни й ускладнення структури і складу, наслідком чого є зростання її здатності чинити опір впливу факторів зовнішнього середовища та підвищення ефективності функціонування [49]. В роботі, присвяченій проблемам управління розвитком підприємств, Богатирьов І. пропонує визначати останній як сукупність змін у виробничо-комерційній системі, зумовлених різними чинниками, що призводять до переходу господарюючого суб'єкта від одного відносно стійкого стану до іншого [50].

Досить часто в економічній літературі процеси розвитку ототожнюють з процесами зростання. Але більшість вчених-економістів [51, 54, 23] дотримуються тієї думки, що між такими процесами існує істотна різниця. Тобто поняття «розвиток» та «зростання» є взаємопов'язаними, проте відрізняються за сутністю.

Так, на думку Акоффа Р., зростання і розвиток – не одне й те саме. Зростання може відбуватися з розвитком або без нього. Здебільшого зростання означає підвищення розмірів або кількості об'єктів. Обмеження зростання не обмежує розвиток. Розвиток – це процес, в якому збільшуються можливості й бажання індивіда задовольняти свої бажання та потреби інших людей. Воно більшою мірою стосується того, як багато може зробити людина або організація, ніж того, чим вони вже володіють, якого економічного стану або рівня досягли до певного періоду свого існування [54, 23].

З огляду на те, що зростання є показником розвитку економіки, однією з найважливіших його характеристик та передумов, В. Геєць стверджує, що «...у сучасній економічній теорії під економічним зростанням розуміють не

короткочасні злети і падіння реального обсягу виробництва щодо природного значення, а довгострокові зміни природного рівня реального обсягу виробництва, пов'язані з розвитком продуктивних сил на довгостроковому інтервалі ... ». Тобто автор, характеризуючи «зростання» тими самими ознаками, що й «економічний розвиток», фактично ототожнює їх [52, с. 6].

Отже, розвиток – це складне за своєю природою поняття. Воно одночасно означає спрямований, незворотній рух об'єкту, зміну його якісного стану, зв'язок - перехід між станами, а також передумову зростання. Останнє знаходить прояв у кількісному аспекті збільшення-зменшення. Таким чином, поняття «розвиток» і «зростання» за своєю суттю є родинними, оскільки «зростання» є похідним від «розвитку». Однак, якщо для зростання характерні тільки кількісні характеристики, тоді як для розвитку – ще й якісні, атрибутивні ознаки [23]. Тобто зростати – це збільшуватись в розмірах або числом (збільшення обсягів виробництва, розширенням асортименту продукції, збільшенням чисельності працівників), а розвиватись – збільшувати здатності та компетенції підприємства [58].

Разом з тим розвиток може містити в собі елементи зростання. Між зростанням та розвитком не обов'язково існує протистояння, вони можуть підсилювати дію одне одного, тобто між ними виникає ефект синергії [59].

Узагальнюючи вищенаведені тлумачення сутності розвитку, доцільно виділити основні теоретичні підходи до визначення змісту галузевого розвитку, наведених на рис. 1.2.

Отже, розвиток є загальним принципом будь-якої соціально-економічної системи і розглядається як незворотній спрямований процес проведення якісних, кількісних та структурних змін у галузі. При цьому головною рушійною силою розвитку є зміни в зовнішньому середовищі галузі, які потребують відповідних змін в процесах, що відбуваються на підприємствах галузі. З урахуванням цього доцільно виокремити основні фактори, які обумовлюють розвиток галузі: глобальні процеси світової цивілізації; науково-технічний прогрес; зміни зовнішнього та внутрішнього середовища; постійно

зростаючі потреби та інтереси суспільства; конкурентна боротьба всередині галузі та між галузями в разі створення ними товарів-замінників; демографічні тенденції; екологічні зміни; економічні кризи; моральне та фізичне старіння і знос матеріальних елементів; циклічні процеси макро- та мікрорівня. Екологічний фактор є імпульсом економічного зростання підприємств галузі або обмеження їх можливостей внаслідок застосування шкідливої технології. Важливого значення для галузевого розвитку набуває інформація, оскільки вона зв'язує та об'єднує всіх учасників галузевого ринку.

Рис. 1.2. Теоретичні підходи до визначення сутності поняття «галузевий розвиток» (узагальнено автором)

Розвиток галузі передбачає реалізацію заходів щодо підвищення ефективності використання матеріальних, трудових, фінансових, технологічних ресурсів, що відповідає кількісним і якісним змінам, вдосконалення організації виробництва і управління – структурним змінам [60], з одного боку; та заходів щодо поліпшення кон'юнктури галузевого ринку – з іншого. При цьому якісний аспект розвитку підприємства як складної соціально-економічної системи

полягає в зміні характеристик елементів системи (тобто підсистем – виробничої, матеріально-технічної, фінансової тощо), структурний аспект – зміні в складі і підпорядкованості складових частин системи (тобто обґрунтуванні і впровадженні раціональних організаційних форм) [89].

Наведені теоретичні підходи до визначення сутності поняття «розвиток» і екстраполяції його змісту на поняття «галузевий розвиток» свідчать про актуальність та багатоаспектність досліджуваної проблеми, але в них не достатньо висвітлено такий важливий аспект, як протиріччя самої внутрішньої сутності галузевого розвитку. Ці зміни проявляються у боротьбі між: плановістю розвитку і високим ступенем невизначеності зовнішніх умов функціонування галузі та національної економіки в цілому; централізацією і децентралізацією джерел впливу на галузевий розвиток (саморозвиток галузі внаслідок самоорганізації її підприємств або свідому регулюванню розвитку); рутинними бізнес-процесами і та їх непередбачуваністю в галузевому масштабі, що призводить до появи ризикових ситуацій; прагненням до стабільності розвитку і його мінливістю; науковим і ситуаційним підходом прийняття господарських рішень тощо [61, 65, 67, 34, 199, 11].

Отже, аналіз існуючих підходів до розуміння сутності природи та факторів галузевого розвитку дозволяє надати наступне обґрунтування сутнісних характеристик даного поняття (рис. 1.3).

В його основу покладено сукупність кількісних та якісних змін ключових показників діяльності, що визначають основні види та напрями діяльності підприємств галузі підприємства, тобто основні види бізнес-процесів. В якості галузевого розвитку пропонується розуміти:

адаптивність розвитку галузі як чутливість бізнес-процесів в ній до зміни зовнішніх умов, представлених об'єктивною (кон'юнктура, стан споріднених галузей, макроекономічні шоки тощо) та суб'єктивною (регуляторні дії держави) складовими;

збалансованість розвитку галузі як пропорційність зміни показників бізнес-процесів у галузі;

результативність розвитку галузі як поєднання оцінки характеру розвитку галузі та динаміки її основних виробничо-економічних показників.

Рис. 1.3. Обґрунтування сутнісних характеристик поняття «галузевий розвиток» (розроблено автором)

Поєднання категорій «державне регулювання економіки» та «галузевий розвиток» в єдину конструкцію дозволяє визначити поняття «державне регулювання галузевого розвитку» як комплекс рішень і дій органів влади, які спрямовані на зміну поведінки суб’єктів певної галузі з метою підвищення адаптивності, збалансованості й результативності їх сукупного розвитку в ході адміністративно-правового, фінансово-економічного, соціального, інформаційного впливу на їх стан і особливості функціонування.

Державне регулювання галузевого розвитку реалізується у вигляді певної галузевої політики. Ігнатюк А. в одній роботі трактує її як систему економічних цілей, стратегічних і тактичних завдань розвитку національних галузевих ринків, втілених у державних (урядових) програмах, інструментах та механізмах, які забезпечують їх вирішення [67]. В іншій автором державне регулювання в галузі визначається як сукупність методів та інструментів, що спрямовані на зростання виробництва у галузі, вдосконалення його структури, розробку та впровадження науково-технічних досягнень, посилення на цій підставі конкурентоспроможності економіки, збільшення експортного потенціалу та ефективне вирішення соціально-економічних проблем. І надалі вказується, що галузева політика спрямована на регулювання відносин галузевих ринків, які поєднують процеси виробництва і обміну, а її загальна мета полягає у досягненні оптимального рівня споживання певного товару чи послуги [79]. Погоджуючись з Ігнатенко А. щодо необхідності розповсюдження державного регулювання галузевого розвитку не тільки на умови виробництва в галузі, варто все ж таки наголосити, що розмежування державного регулювання галузі і галузевої політики є, на нашу думку, штучним. За умов ринку, державне регулювання галузевого розвитку являє собою вплив на стан і функціонування галузевих підприємств, в т.ч. і на структуру, кон'юнктуру і конкуренцію на ринках.

Реалізація державного регулювання відбувається з урахуванням стану галузі в певний момент, потенціалу й умов зміни цього стану, цілей соціально-економічного розвитку суспільства – як об'єктивних передумов; цілей розвитку підприємств, що об'єднані в галузь, цілей органів державної влади, які здійснюють вплив на неї, – як суб'єктивних передумов; а також виходячи з доцільності організаційно-функціонального поєднання рішень і дій в структурі відповідного механізму в часі. Крім того, сполученість галузевого розвитку з перебігом бізнес-процесів підприємств галузі передбачає необхідність урахування ситуативного стану та особливостей бізнес-процесів у галузі, дії специфічних галузевих чинників на кон'юнктуру відповідного ринку в якості

основного орієнтиру уваги органів державної влади.

З огляду на сказане виникає потреба у виявленні особливостей виноробної галузі як об'єкту державного регулювання.

1.2. Виноробна галузь України як об'єкт державного регулювання

Регулювання галузевого розвитку за сучасних умов потребує урахування специфіки функціонування галузі, а також чинників успіху, характерних для кожної окремої галузі, які визначають основні напрями та характер розвитку її підприємств у майбутньому. Розглядаючи виноробні підприємства слід зазначити, що їх господарська діяльність напряму залежить від характерних особливостей виноробної галузі, які визначаються загальними тенденціями переробної промисловості.

У відповідності до оновленого КВЕД [87] виноробні підприємства відносяться до підприємств класу 11.02 «Виробництво виноградних вин» (секція С «Переробна промисловість, розділ 11 «Виробництво напоїв»), який включає виробництво вин, виробництво ігристих вин, виробництво вин із концентрованого виноградного суслу, а також змішування, очищення та розлив вина у пляшки та виробництво безалкогольних або слабоалкогольних вин. Однак через її щільний зв'язок з виноградарством та особливості процесів галузевої інтеграції у вертикальному напрямі її часто і справедливо пов'язують з агропромисловим комплексом (далі – АПК). Недарма при визначенні змісту державного регулювання аграрного сектору більшість науковців включає до розгляду і виробництво продуктів харчування і напоїв.

Так, за визначенням Крупки Ю. державне регулювання аграрного сектору – це заснована на законодавстві одна з форм державного впливу на агропромисловий комплекс України шляхом встановлення та застосування державними органами правил, спрямованих на коригування економічної

діяльності суб'єктів аграрного господарювання з метою досягнення сільським господарством максимальної ефективності для задоволення потреби населення у продуктах харчування, а промисловості – у сировині [92].

Латинін М., розглядаючи механізм державного регулювання розвитку аграрного сектора економіки, вказує що це спосіб дій суб'єкта регулювання, який ґрунтується на базових принципах і функціях, забезпечуючи за допомогою певних форм, методів і засобів ефективне функціонування системи державного регулювання для досягнення поставленої мети та розв'язання протиріч [98]. Крилов В. вважає, що державне регулювання стійкого розвитку АПК являє собою систему економічного, організаційного, соціального, правового і політичного забезпечення державою сприятливого середовища для формування та розвитку стійкого відтворення сільського господарства з метою постійного задоволення потреб населення країни в продуктах харчування і товарах народного споживання, вироблених із сільськогосподарської сировини. Роль держави полягає в тому, щоб за допомогою науково обґрунтованих форм, методів, важелів підготовки та перепідготовки кадрів створити сприятливе середовище для формування і стійкого відтворення ефективних суб'єктів ринкових відносин в АПК, її регіонах, підприємницьких структурах [93].

Уточнюючи зміст об'єктів державного регулювання виноробної галузі, слід згрупувати їх за наступними категоріями:

структура галузі і ринку, її зв'язок з іншими галузями і ринками (стан і потужності виноградарства і виноробства, конкурентна структура ринку і нішевий склад виноробства, кон'юнктура ринку, відносини в ланцюгу «виноградар-винороб-торговельна мережа» тощо);

умови поведінки підприємств галузі (законодавство про підприємництво, в т.ч. про виноградарство і виноробство; дозвільні умови на виробництво і торгівлю винами, вимоги щодо якості вин, галузеві і позагалузеві ризики, оподаткування, режими господарювання та ін.)

поведінка підприємств галузі (виробничо-комерційна діяльність, утворення міжгалузевих комплексів внаслідок вертикальної інтеграції, орендні

відносини вертикально інтегрованих структур «виноградар-винороб» з власниками землі; зовнішньоекономічна діяльність (далі – ЗЕД), в т.ч. експорт-імпорт вина, імпорт виноматеріалу (винограду) та ін.);

потенціал змін у галузі (перспективи кон'юнктури ринку, потенціал змін в обсягах виробництва і якості вин, виведення бізнесу з тіні і боротьба з фальсифікатом, можливості використання регуляторних інструментів, зміна купівельної спроможності населення, інвестиції в галузь, розвиток технологій виноградарства і виноробства тощо);

продовольча, фіто-санітарна, фінансова безпека, здоров'я населення, міжнародні зобов'язання в сфері виноградарства і виноробства.

Слід вказати, що стан галузі та галузевого ринку, як це було обґрунтовано вище, значним чином визначається станом та особливостями діяльності підприємств на ньому. Тому вплив держави на розвиток галузі слід розглядати в контексті напрямів покращення стану її підприємств та процесів їх діяльності.

У сучасній теорії управління виділяють два домінуючих підходи до управління – системний та процесний (дод. Б, табл. Д.Б.1), які відрізняються змістовними характеристиками до розуміння їх сутності, мають свої переваги та недоліки та можуть бути використані для цілей управління будь-яким підприємством. Але для управління розвитком підприємств виноробної галузі вважається доцільним використання саме процесного підходу, оскільки він забезпечує збалансованість та взаємоузгодженість всіх процесів, функцій та видів діяльності. Важливою перевагою процесного підходу до управління є те, що він ґрунтується не на функціональній, а на горизонтальній декомпозиції, яка дозволяє на основі чіткого визначення сукупності процесів та їх взаємозв'язку досягти поставлених завдань без дублювання функцій і зайвих зусиль, витрат і затримок [73, 65]. В ДСТУ *ISO 9001:2000* зазначено, що «... основною метою процесного підходу до управління є трансформація традиційного функціонального менеджменту (менеджмент діяльності, підрозділів, працівників тощо) у менеджмент бізнес-процесів» [65]. Виходячи з цього, регулювання розвитку галузі на основі процесного підходу потребує

визначення пріоритетних бізнес-процесів, за якими здійснюватимуться певні зміни у діяльності виноробних підприємств.

Досліджуючи сутність бізнес-процесів підприємства (дод Б, табл. Д.Б.2), доцільно зазначити, що найбільш повне та змістовне їх визначення надають Хаммер М. і Чампі Дж., які розглядають їх як «...сукупність різних видів діяльності, у межах якої «на вході» використовуються один або більше видів ресурсів, та в результаті цієї діяльності «на виході» створюється продукт, що має цінність для користувача» [195, с. 241]. Бізнес-процеси проходять через всі функціональні підрозділи компанії, об'єднують різні роботи і задачі, які повинні складати єдину сукупність і носити безперервний характер [34].

Виділення ключових бізнес-процесів виноробних підприємств, повинно базуватися, насамперед, на враховувати специфічних особливостей виноробної галузі. При цьому процеси управління розвитком підприємств виноробної галузі пропонується досліджувати на прикладі підприємств, які виробляють ігристі вина, оскільки на їх діяльність найбільше впливають основні тенденції та фактори розвитку галузі. Досліджуючи відмітні ознаки та особливості діяльності виноробних підприємств, доцільно умовно розподілити їх на зовнішні (ті, які визначають особливості галузі виноробства) та внутрішні особливості (ті, які розкривають внутрішні механізми функціонування та розвитку виноробних підприємств) [12, 83].

Так, галузь з виробництва ігристих вин є достатньо структурованою. Виробництвом ігристих вин займаються різні за потенціалом та масштабом охоплення споживчого попиту виробники (національні, регіональні, локальні тощо), які за часткою ринку чітко розподілені на лідерів, послідовників, аутсайдерів. Така особливість галузі дещо обмежує тенденції розвитку підприємств, що проявляється у наявності домінуючої влади ринкового лідера.

Важливою особливістю галузі також є те, що ринок виробництва ігристих вин істотно відрізняється за рівнем конкуренції від інших ринків алкогольної групи товарів (горілки, коньяку тощо). Його можна охарактеризувати як стабільний: ні істотних перестановок, ні різких проривів на ньому не

спостерігається. Конкуренція носить виключно позиційний характер [72]. На ринку діють різні за конкурентоспроможністю виробники, які, до того ж, використовують різні стратегії конкурентної боротьби.

Достатня структурованість галузі, позиційний характер конкуренції, наявність чітко визначених лідерів на ринку визначають існування тенденції до консолідації галузі, що обумовлено специфікою складної капіталомісткої технології виробництва та високими бар'єрами входу до галузі.

Отже, напрями розвитку галузі виробництва ігристих вин повинні бути орієнтовані, в першу чергу, на пошук, придбання та захист власних унікальних конкурентних переваг, визначену групу споживачів, ціновий сегмент, а також впровадження та використання прогресивних технологій та способів виробництва ігристого вина.

Ще однією визначальною особливістю ринку ігристих вин є висока чутливість до коливань ринкової кон'юнктури та безпосередня залежність від рівня життя та платоспроможності населення, оскільки ігристі (в т.ч. й шампанські) вина належать до елітних напоїв, які користуються попитом у визначеній групі споживачів. Тому в даному випадку забезпечення розвитку підприємств базується на завоюванні лояльності споживачів до власної торгової марки та формування споживчого капіталу.

Специфіка галузі з виробництва ігристих вин проявляється в сезонному характері реалізації продукції. Найбільше зростання продажів шампанського припадає на передсвяткові періоди (березень, грудень). Крім того, споживання тихих вин традиційно зростає в літку, у період відпусток. Саме на ці періоди приходиться пік ділової активності та інтенсифікації виробничої діяльності виноробних підприємств [184, 94, 205]. Тому важливою умовою забезпечення стабільності розвитку підприємств виноробної галузі є формування та реалізація ефективної збутової політики, яка має враховувати сезонність «виробництва», «витрат» та «грошових надходжень». Сезонність попиту змушує виноробні підприємства активну увагу приділяти організації активної рекламно-інформаційної діяльності у періоди підвищення купівельної

активності покупців продукції.

Важливою внутрішньою особливістю господарської діяльності підприємств з виробництва ігристих вин, яка спричиняє нестабільність розвитку виноробної галузі, є сезонно-кліматична та сировинна орієнтованість, яка визначає складність забезпечення стабільної якості сировини [83]. Тобто виробництво ігристих вин безпосередньо залежить від використовуваної сировинної бази, яка визначається якісним складом шампанських виноматеріалів, географічним розташуванням, а також факторами сезонності та кліматичними умовами. Так, на якість виноматеріалів впливають урожайність, сезонна орієнтованість (врожай винограду збирається раз на рік в осені), дата закупівлі (чим пізніше від дати виробництва, тим гірше якість), період та умови зберігання [117, 108]. Тому велике значення у процесі розвитку підприємств-виробників ігристих вин має наявність власної сировинної бази, що значно підвищує якісні параметри виноматеріалів та знижує витрати на їх транспортування, витримку, зберігання (догляд, технологічну обробку) тощо. Кліматичні умови також напряму впливають на розвиток підприємств виноробної галузі, від стану яких залежить якість та строки виробництва шампанських виноматеріалів. Отже, для розвитку виноробної галузі необхідно впливати на процеси закупівлі та постачання виноматеріалів, урахувати кліматичні та сезонні фактори, тенденції функціонування та розвитку підприємств-виробників шампанських виноматеріалів, а також бути зацікавлені в підвищенні ефективності управління запасами та витратами на різних стадіях виробничого процесу.

Наступна особливість виноробної галузі полягає в тому, що в неї порівняно довгий цикл виробництва (обробка виноматеріалів та їх підготовка до виробництва, технологічний процес витримки вина). Тривалий витратний цикл збільшує потребу підприємств у фінансуванні виробничого процесу, оскільки тривале зберігання запасів матеріалів, обслуговування незавершеного виробництва вимагають значних витрат. Особливо ця проблема стосується підприємств, що виробляють ігристі вина класичним методом, який, на відміну

від резервуарного, передбачає тривалу витримку вина (від 1 до 3 років) [108]. Тому важливе значення для розвитку виноробних підприємств має реалізація програм оптимізації виробничих процесів, щоб без порушень технології виробництва скоротити витратний цикл (запровадження безперервних способів обробки виноматеріалів тощо).

Виробництво виноградного вина відноситься до матеріалоємних та витратоємних виробництв. Це, насамперед, витрати в період зберігання вина (тривале зберігання запасів матеріалів, обслуговування незавершеного виробництва, зберігання та догляд за виноматеріалами, технологічна обробка виноматеріалів), утримання величезних за площею винних підвалів [109]. Крім того, великий вплив на економічний розвиток виноробних підприємств роблять втрати вина безпосередньо у виробництві (наприклад, класична технологія виробництва ігристих вин характеризується істотними втратами вина в процесі виробництва – близько 18 %). Тому важливе значення для підвищення ефективності виробництва та забезпечення розширеного відтворення має економія матеріальних витрат, у якій домінує економія виноматеріалів (сировини).

Важливою особливістю господарської діяльності виноробних підприємств є нерівномірність ділової активності та завантаження виробничих потужностей протягом року, які зумовлені сезонною специфікою попиту на продукцію виноробної галузі (підвищення у періоди купівельної активності: лютий–березень, липень–серпень, листопад–грудень) та особливостями циклу виробництва. Сезонний характер ділової активності, в свою чергу, визначає її специфіку виробничо-фінансового циклу підприємств виноробної галузі, що проявляється у нерівномірності формування грошових потоків – недостатність грошових коштів у період сезонного зростання виробництва (зростання запасів матеріалів та готової продукції, вартості незавершеного виробництва) та пік притоку грошових коштів у період реалізації виробленої виноробної продукції [83, 120, 19].

Крім того, виноробну галузь від інших відрізняє наявність сильного фактору інертності. Це означає, що товар, який виготовлений з сировини

нового врожаю, надійде у продаж тільки через кілька місяців чи років. Частина виробничих запасів вина повинна зберігатися в погребях, де воно буде дозрівати і «зростати» [75]. Це означає, що для виробничого циклу виноробних підприємств характерним є існування суттєвих часових розривів (лагів) між моментом формування виручки від реалізації готової продукції та витратами ресурсів [184]. Тому фактором розвитку підприємств-виробників є оптимізація джерел фінансування (власних, залучених, позикових) виробничого процесу у піки ділової активності та забезпечення їх раціональної структури протягом року.

У структурі оборотних активів підприємств виноробної галузі превалює висока частка низьколіквідних активів. Це обумовлено високою собівартістю незавершеного виробництва технологічного процесу витримки ігристого вина, а також високою вартістю запасів виноматеріалів, яка зумовлена залежністю виробництва від урожаю та поставок винограду [5, с. 301]. За рівнем ліквідності незавершене виробництво та запаси відноситься до слаболіквідних активів, тому що вони можуть бути трансформовані в грошову форму без втрат своєї поточної ринкової вартості лише після закінчення значного періоду часу [4]. Розмір цієї частини поточних активів впливає на рівень платоспроможності підприємств, а отже і на їх розвиток. Тому стабільність розвитку виноробних підприємств напряду залежить від їх здатності своєчасно розраховуватися за поточними зобов'язаннями.

Низька ліквідність оборотних активів підприємств-виробників ігристих вин обумовлює специфіку їх фінансування. Разом із позаоборотними активами ця частина майна підприємства має фінансуватися за рахунок довгострокових та постійних пасивів (власний капітал та довгострокові зобов'язання). Тому важливе значення для стабільного розвитку підприємств виноробної галузі відіграють забезпеченість власним оборотним капіталом, який використовуватиметься для покриття неліквідної частини оборотних коштів.

Висока тривалість виробничого і фінансового циклів обумовлює зростання частки оборотного капіталу в активах підприємств виноробної галузі, а також уповільнює їх обертання. Це, в свою чергу, відбивається і на структурі

пасивів, у якій зростає частка позикового капіталу (часто короткострокового) [19, 184]. Тому питання фінансової стійкості також є визначальними для розвитку виробників ігристих і шампанських вин.

В умовах низької ліквідності майна та повільного обертання активів, а також обмежених можливостей додаткового залучення позикового капіталу, єдиним джерелом підвищення ефективності використання власного капіталу підприємств виноробної галузі є відносне зниження витрат виробництва і обігу, яке знаходить вираження в зростанні рентабельності реалізації.

Для виробництва виноградного вина (особливо ігристих вин за класичною технологією) характерним є значний обсяг ручної праці, що необхідний практично на всіх стадіях виробництва продукції [12]. Тому особливе значення для розвитку виноробних підприємств має забезпечення економічної та соціальної ефективності використання праці.

Виділені особливості діяльності виноробних підприємств можна представити у систематизованому вигляді в розрізі двох груп: зовнішніх та внутрішніх (рис. 1.4).

До складу особливостей виноробної галузі, які впливають на поведінку підприємств галузі і результати їхнього господарювання належать такі: сезонно-кліматична та сировинна орієнтованість виробництва; тривалий витратний цикл виробництва та фінансовий цикл; матеріаломісткість та трудомісткість виробництва; нерівномірність ділової активності та завантаження виробничих потужностей протягом року; переважання у структурі оборотного капіталу низьколіквідних активів; виключно позиційний характер конкуренції у галузі; висока концентрація галузі, існування тенденції до її консолідації; висока чутливість до коливань ринкової кон'юнктури та безпосередня залежність від рівня життя та платоспроможності населення тощо.

Рис. 1.4. Особливості виноробної галузі та діяльності виноробних підприємств (розроблено автором)

Специфічні чинники функціонування виноробної галузі варто згрупувати за їхнім впливом на адаптивність, збалансованість та результативність розвитку.

До числа чинників адаптивності виноробної галузі входять: культура вживання вин і відповідна державна політика в цій сфері; конкуренція на світовому та внутрішньому ринках; взаємозв'язок між фінансовим результатом виноробних підприємств та кон'юктурою ринку окремих видів вин, ступінь вертикальної інтеграції з виноградарями і торговельними мережами; інертність поведінки виноробних підприємств тощо.

Серед чинників збалансованості галузі слід назвати: сортову і кількісну збалансованість пропозиції винограду і попиту виноробів; збалансованість врожайності в різних типах господарств; збалансованість територіального розміщення виноградарства і виноробних потужностей; ступінь захищеності внутрішнього ринку; структуру і кон'юктуру ринку вина; обсяги тіньового сектору; відносини зі спорідненими галузями та ін.

До чинників результативності функціонування і розвитку виноробства належать: сортова структура виноградників; наявність монопольної ренти внаслідок прив'язки виноградарства до певної території, залежності від природно-кліматичних умов і сезонності; капіталомісткість та тривалість обороту капіталу; акцизне і спеціальне оподаткування; рівень розвитку науки і технології; ефективність виноградарства, тощо.

Визначені особливості функціонування та чинники розвитку виноробних підприємств обумовлюють специфіку їх бізнес-процесів. Звідси, виокремлення бізнес-процесів виноробних підприємства базується на основних функціях, сферах та напрямках діяльності, які притаманні цим підприємствам з урахуванням особливостей їх діяльності.

Отже, основними функціями, за допомогою яких здійснюється господарська діяльність підприємств з виробництва ігристих вин, є комплекс виробничих функцій, які умовно можна розподілити на три групи: функції з закупівлі, постачання та обробки виноматеріалів, функції з підготовки їх до шампанізації і власно функції з шампанізації вина.

Так, одержані на заводах первинного виноробства шампанські матеріали відвантажуються на заводи шампанських вин практично необробленими, що пов'язано із запобіганням їх від можливого псування. До того ж, доставка виноматеріалів у місця, віддалених від пунктів первинного виноробства, коштує дешевше, ніж транспортування пляшок з готовим ігристим вином. Перевезення шампанських виноматеріалів проводять переважно у холодні пори року, коли температурні умови є оптимальними для зберігання їх якості при транспортуванні. Тому головна увага при здійсненні операцій закупівлі та постачання шампанських виноматеріалів повинна приділятися, перш за все, якості сировинної бази, способам та умовам транспортування і зберігання виноматеріалів.

Операції з обробки шампанських виноматеріалів починаються одразу ж після їх надходження, що передбачає підготовку виноматеріалів до основного етапу – шампанізації - і складається із видалення з них тих сполук, які порушують нормальний хід процесів формування якісних показників шампанських вин або можуть бути причиною різних дефектів, які обумовлюють погіршення смаку і втрату прозорості готового вина. У процесі обробки виноматеріали також збагачуються речовинами, які надалі будуть сприяти розвитку специфічних властивостей вина. Крім того, низка операцій передбачає усереднення основних хімічних показників складу і утворення визначеної смакової гармонії шляхом купажу виноматеріалів різних виноробних господарств і різних сортів. При цьому тривалість всієї обробки шампанських виноматеріалів складає 20–40 діб в залежності від способу обробки (періодичного, безперервного або напівперервного).

Функції з безпосереднього виробництва – шампанізації вина – містять комплекс технологічних прийомів, спрямованих на формування фізико-хімічних і органолептичних показників, властивих білим ігристим винам. Мета будь-якого способу шампанізації (пляшковий, резервуарний періодичний або безперервний) є одержання особливо тонкого білого шампанського. На сьогодні найбільш прогресивним та найменш витратомістким способом

виробництва ігристих вин вважається резервуарний спосіб. Однак його застосування притаманно не для всіх видів та сортів шампанського.

Отже, виробничі функції підприємств-виробників ігристих вин визначають їх основні конкурентні переваги та частку ринку, які обумовлюються відповідним способом обробки виноматеріалів та безпосереднього виробництва шампанського.

Наступна група функцій, які притаманні всім підприємствам, й виробникам ігристих вин, зокрема, пов'язані із здійсненням фінансових операцій: формуванням бюджетів різних рівнів, складанням звітності, управлінням грошовими потоками, ліквідністю, фінансовою стійкістю, джерелами фінансування діяльності, капіталом, фондами, плануванням витрат та фінансових результатів підприємства тощо. Основна увага в даному випадку приділяється узгодженню та збалансуванню ключових кількісних та якісних показників фінансово-грошових потоків [94].

Не менш важливою групою функцій, які визначають специфіку діяльності підприємств з виробництва ігристого вина, є функції з організації збуту продукції, які пов'язані з відвантаженням та просуванням готової продукції на внутрішні та зовнішні ринки, управлінням процесами товаропостачання, запасами готової продукції на складах, формуванням асортименту, виявленням споживчих переваг, купівельної спроможності населення, ефективних методів та способів збуту продукції тощо. За цих умов використання прийомів та інструментів маркетингу і логістики значно поліпшує використання всіх ресурсів, дає можливість зосередити більше зусиль на процесах ефективного збуту готової продукції [194]. При виконанні операцій з продажу центр уваги переноситься на фактори, що формують імідж підприємства, – умови та строки постачання продукції належної якості, цінова політика, наявність програм лояльності, тобто на те, що визначає відповідність пропозиції ігристих вин запитам споживачів [99, 188].

Визначені групи функцій підприємств з виробництва ігристих вин, засновані на особливостях їх діяльності, були покладені в основу формування

бізнес-процесів галузі. Їх умовно можна об'єднати у три групи: виробничо-технологічні, фінансові та маркетингові бізнес-процеси (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Види та напрями оцінки бізнес-процесів підприємств виноробної галузі
(розроблено автором)

Особливості діяльності	Вид бізнес-процесів	Напрями оцінки бізнес-процесів
1	2	3
ВИРОБНИЧО-ТЕХНОЛОГІЧНІ БІЗНЕС-ПРОЦЕСИ		
Сезонно-кліматична та сировинна орієнтованість виробництва	Закупівля та постачання шампанських виноматеріалів	Визначення тривалості виробничого циклу з урахуванням факторів сезонності та кліматичних умов
Тривалий витратний цикл виробництва	Обробка виноматеріалів та їх підготовка до шампанізації	Визначення ефективності використання господарських ресурсів (віддачі основних фондів та оборотних активів, ефективності праці)
Матеріаломістке та витратомістке виробництво	Виробництво шампанських вин (власно процес шампанізації)	Виявлення ступеня витрато-, матеріало- та праце місткості виробництва; визначення рівня прибутковості витрат на обробку сировини та виробництво продукції;
Значний обсяг ручної праці практично на всіх стадіях виробничого процесу	Контроль якості продукції	
Нерівномірність завантаження виробничих потужностей протягом року	Управління та оптимізація виробничих запасів	Оцінка ефективності використання виробничої потужності
ФІНАНСОВІ БІЗНЕС-ПРОЦЕСИ		
Низька ліквідність майна, повільне обертання активів, обмежені можливості залучення позикового капіталу	Розробка бюджетів	Визначення ефективності господарської діяльності, використання активів та капіталу
	Організація збалансування ресурсів, результатів та витрат	
Нерівномірність ділової активності (надходження грошових потоків), сильний вплив фактору інертності	Управління потоками коштів	Виявлення ступеня ділової активності (тривалості операційного та кредитного циклів)
Фінансування оборотних активів за рахунок довгострокових та постійних пасивів	Формування раціональної політики фінансування	Визначення рівня забезпеченості власним оборотним капіталом
Значна частка оборотного капіталу в активах підприємств, тривалий період їх обертання, зростання частки позикового капіталу	Оптимізація складу та структури капіталу та активів	Оцінка фінансової стійкості (ступеня заборгованості, маневреності капіталу)
Переважаючі у структурі оборотних активів високої частки низьколіквідних активів	Забезпечення платоспроможності підприємства	Оцінка ліквідності

Продовження табл. 1.1

1	2	3
МАРКЕТИНГОВІ БІЗНЕС-ПРОЦЕСИ		
Сезонний характер реалізації готової продукції	Зберігання на складі готової продукції, експедиція і відвантаження	Визначення ступеня ефективності відвантаження та тривалості оборотності готової продукції
	Формування та реалізація збутової політики	Визначення результативності збутової діяльності (ефективності реалізації готової продукції)
	Організація рекламно-інформаційної діяльності	Оцінка ефективності рекламної-інформаційної діяльності та маркетингових заходів
Достатня структурованість галузі	Дослідження діяльності конкурентів, характеру та ступеня конкуренції у галузі	Виявлення та оцінка конкурентних переваг підприємства
Виключно позиційний характер конкуренції		Визначення ступеня конкуренції у галузі
Висока концентрація галузі, існування тенденції до її консолідації		
Висока чутливість до коливань ринкової кон'юнктури та безпосередня залежність від рівня життя та платоспроможності населення	Дослідження потреб споживачів та виявлення попиту на продукцію	Виявлення купівельної спроможності населення Визначення частки підприємства на ринку

Напрями оцінки бізнес-процесів виноробних підприємств визначалися на основі дотримання таких вимог: відповідність напрямів оцінки кожному виду бізнес-процесів та специфіці діяльності підприємств виноробної галузі, а також факторам, що впливають на розвиток цих підприємств; представлення в конкретному та прийнятному для виконавців вигляді набору пов'язаних між собою робіт, функцій, операцій, спрямованих на досягнення певного результату; чітко визначений кінцевий результат кожної роботи, функції, операції та способи його досягнення; визначеність часових характеристик і відповідальності за виконання робіт.

Отже, виробничо-технологічні бізнес-процеси виноробних підприємств поєднують у собі функції та операції з технологічної обробки шампанських виноматеріалів та виробництва продукції, а також операції з контролю якості, розливу, бракеражу, пакування готової продукції тощо.

Особлива увага при визначенні виробничо-технологічних бізнес-процесів

повинна приділятися процесам забезпечення соціально-економічної ефективності праці, що витікає з особливостей діяльності виноробних підприємств.

Перелічені вище процеси нерозривно пов'язані з функціями зберігання на складі готової продукції, її експедиції і відвантаження; формування та реалізації збутової політики; організації рекламно-інформаційної діяльності; дослідження діяльності конкурентів, характеру та ступеня конкуренції у галузі; дослідження потреб споживачів та виявлення попиту на продукцію, які у комплексі складають маркетингові бізнес-процеси підприємств з виробництва ігристих вин.

Фінансові бізнес-процеси підприємств виноробної галузі виступають базисом для функціонування виробничо-технологічних та маркетингових бізнес-процесів. Тобто фінансові бізнес-процеси відображають результати функціонування всіх інших процесів, при цьому основна увага приділяється постійному вдосконаленню процесів організації збалансування ресурсів, результатів та витрат; управління потоками коштів; формування раціональної політики фінансування; оптимізації складу та структури капіталу та активів на основі розробки бюджетів різних рівнів.

В кінцевому рахунку саме збалансованість та результативність бізнес-процесів підприємств виноробної галузі в колі з можливістю останніх гнучко реагувати на зміну умов зовнішнього середовища (їх адаптивністю) забезпечить розвиток виноробної галузі.

Зазначена обставина обумовлює зміст предметної області державного регулювання розвитку виноробства: його функції та напрями. До складу функцій регулювання розвитку виноробної галузі належать: забезпечення конкуренції; забезпечення збалансованості виноробства у зв'язку з виробництвом інших алкогольних напоїв і вирощуванням винограду; створення умов функціонування і розвитку виноробних підприємств, в т.ч. вертикально інтегрованих; контроль діяльності, підтримка, компенсація втрат підприємств

галузі, пошук шляхів використання потенціалу змін за підтримки держави за доцільності і без порушення міжнародних зобов'язань, гарантування безпеки галузі і економіки тощо.

Напрями регулювання відповідають традиційній класифікації видів державного регулювання економіки (технічне регулювання; правове забезпечення; податкове регулювання; дозвільна система; організація уповноважених на регулювання органів влади і координація їх дій; антимонопольна політика; упорядкування розміщення продуктивних сил). Разом з тим, слід відзначити специфічність заходів щодо державної підтримки виноробства: допомога по зберіганню надлишків винограду, стимулювання створення взаємних фондів, просування у треті країни, створення системи страхування врожаю тощо.

В узагальненому вигляді предметно-об'єктна область державного регулювання розвитку виноробної галузі представлена на рис. 1.5. Її уточнення прямо ув'язує бізнес-процеси підприємств з необхідністю досягнення адаптивності, результативності та збалансованості розвитку виноробної галузі, а також дозволяє сформулювати теоретичне підґрунтя для удосконалення регулювання розвитку виноробства.

1.3. Концептуальні положення щодо регулювання розвитку виноробної галузі України

Фундаментальні питання взаємодії держави та ринку і обґрунтування змісту державного регулювання знайшли широке відображення у вітчизняній бібліографії. Серед найбільш відомих вчених, праці яких вже стали «класичними» для української економічної науки пострадянського періоду, слід назвати Головінова О. [114], Маля І. [101, 102], Третяка Г. [169] та ін.

Мета – зміна результативності, збалансованості та адаптивності виноробної галузі

Об'єкти

<p>Структура галузі і ринку, її зв'язок з іншими галузями і ринками (стан і популяція виноградарства і виноробства, конкуренція структура ринку і нішевий склад виноробства, кон'юнктура ринку, відносини в ланцюгу «виноградар-винороб-торговельна мережа» тощо)</p>	<p>Умови поводінки підприємств галузі (законодавство про підприємництво, в т.ч. про виноградарство і виноробство, дозвільні умови на виробництво і торгівлю винами, вимоги щодо якості вин, галузеві і позагалузеві ризики, оподаткування, режими господарювання та ін.)</p>	<p>Поведінка підприємств галузі (виробничо-комерційна діяльність, утворення міжгалузевих комплексів внаслідок вертикальної інтеграції, орендні відносини вертикально інтегрованих структур «виноградар-винороб» з власниками землі, ЗЕД, в т.ч. експорт-імпорт вина, імпорт вино матеріалу</p>	<p>Потенціал змін у галузі (перспективи кон'юнктури ринку, потенціал змін в обсягах виробництва і якості вин, виведення бізнесу з гни і боротьба з фальсифікатом, можливості використання регуляторних інструментів, зміна купівельної спроможності населення, інвестиції в галузь, розвиток технологій виноградарства і виноробства тощо)</p>	<p>Продовольча, фітосанітарна, фінансова безпека, здоров'я населення, міжнародні зобов'язання в сфері виноградарства і виноробства</p>
---	--	--	--	--

Предметні сфери

<p>Функції забезпечення конкуренції, забезпечення збалансованості виноробства у зв'язку з виробництвом інших алкогольних напоїв і виробуванням винограду, контроль діяльності, підтримка, компенсація втраг підприємств галузі, створення умов функціонування і розвитку виноробних підприємств, в т.ч. вертикально інтегрованих, пошук шляхів використання потенціалу змін за підтримки держави за доцільності і без порушення міжнародних зобов'язань, гарантування безпеки галузі і економіки</p>	<p>Специфічні напрями і методи регулювання технічне регулювання (сан.-гігієн., фітосанітарні вимоги, контроль і сертифікація якості, контроль назв тощо); правове забезпечення (регламентування статусу вертикально інтегрованих підприємств, орендних відносин з приводу землі або майнових комплексів, правове забезпечення інших напрямів регулювання), податкове регулювання (акцизне оподаткування, спеціальні збори, встановлення класу ризику виноробних підприємств, амортизаційна політика, митне оподаткування); дозвільна система (ліцензування видів діяльності, пов'язаних з виробництвом та торгівлею вином, в т.ч. ЗЕД); адміністрування (організація уповноважених на регулювання органів влади і координація їх дій); антимонопольна політика (контроль цін, зловживання монополієм становитим, антидемпінгові, спеціальні та компенсаційні заходи); упорядкування розміщення продуктивних сил; заходи державної підтримки (допомога по зберіганню надлишків, стимулювання створення взаємних фондів, просування у треті країни, створення системи страхування врожаю) та інші</p>
--	---

Удосконалення механізму державного регулювання розвитку виноробства

Рис. 1.5. Предметно-об'єктна область державного регулювання розвитку виноробної галузі (розроблено автором)

Питанням державного регулювання агропромислового та харчового комплексу присвячено роботи Андрійчука В. [7, 8], Саблука П. [193, 77, 67] Разом з тим, процес вироблення державної політики галузевого регулювання в цілому і регулювання виноробної галузі зокрема поки що має суперечливі результати.

В руслі теоретичних позицій Ігнатюк А. щодо змісту галузевої політики [80] спробуємо проаналізувати сучасний стан державного регулювання виноробства в Україні в розрізі загальносистемної (спрямована на створення загальних умов, що сприяють розвитку економіки та діє по горизонталі; її заходи не мають вибіркового призначення, а більш менш рівномірно впливають на всіх суб'єктів ринку, формуючи економічне, промислове, організаційне та правове середовище їхньої активності) та селективної, або секторальної, частини.

Напрямами загальносистемної частини державного регулювання виноробства виступають: правове забезпечення статусу підприємств виноробства, регулювання конкуренції, регулювання інвестиційної діяльності.

У виноробній галузі України законодавством передбачено декілька аспектів регулювання юридичного статусу підприємств. Перший з них відповідає нормам Статистичного класифікатора організаційних форм суб'єктів економіки [123], другий – трактуванню змісту суб'єктів малого, середнього та великого підприємництва в Господарському кодексі України [58], третій відображає галузеву специфіку і передбачає поділ підприємств галузі на підприємства первинного виноробства (здійснюють переробку винограду, виробництво виноматеріалів, сусла або соку консервованого, концентрату виноградного соку, займаються витримкою виноматеріалів, а також утилізацією відходів виноробства) і підприємства вторинного виноробства (займаються витримкою виноматеріалів, обробкою виноматеріалів та розливом або тільки розливом вин у споживчу тару відповідно до нормативних документів) [138]. Цікаво, що Законом України «Про виноград та виноградне вино» визначається сукупна виноградарсько-виноробна галузь – сукупність підприємств,

організацій, науково-дослідницьких закладів, зайнятих у сфері виробництва винограду, виробництва і реалізації виноробної продукції, однак визначення поняття комбінованих або змішаних підприємств відсутнє. Отже підприємства виноградарства і підприємства виноробства в правовому сенсі не можуть перерізатися за видами діяльності, а спеціальний регуляторний вплив на їх функціонування здійснюють різні органи влади: за фактом – на підприємства виноградарства – Міністерство аграрної політики і продовольства, виноробства – Міністерство економічного розвитку і торгівлі. Така ситуація призводить до незбалансованості державного впливу на розвиток виноградарсько-виноробного комплексу, особливо з огляду на специфіку виноробства. Однак, як справедливо стверджує Нестеренко О. [116]: «Ніде в світі немає поняття «окремо виноградар» та «окремо винороб». Є одне ціле: «виноградар – значить винороб». Виняток може бути зроблено тільки для наукових установ, де проводяться фундаментальні дослідження з виноградарства та з виноробства, однак і тут обов'язковим є базовий сорт і кінцева якість вина. Лише 5–6 % винограду в світі споживається вигляді родзинок, 10 % – в свіжому вигляді (столові сорти), а 84–85 % використовується для виробництва вина, коньяків бренді (технічні сорти)». Наразі в Україні стимулів для інтенсифікації співпраці виноградарів та виноробів, вертикальної інтеграції в галузі немає.

Регулювання конкуренції в галузі у вигляді на контролю за кількістю фірм на ринку та часткою окремих підприємств у галузевому випуску у випадках: злиття фірм або приєднання одного підприємства до іншого; отримання контролю за діяльністю окремих фірм шляхом безпосереднього або опосередкованого придбання суб'єкта господарювання або його частки, або перехресного управління; недопущення демпінгового, субсидованого імпорту або нівелювання наслідків недружніх дій та спеціальних заходів з боку інших держав – здійснюється відповідно до Законів України «Про захист економічної конкуренції», «Про Антимонопольний комітет України», «Про захист від недобросовісної конкуренції», законодавства про захист конкуренції у зовнішньоекономічній діяльності [125, 146, 128, 148, 149, 139], нормативно-

правових актів Антимонопольного комітету України.

Інвестиційні процеси в галузі визначаються низкою як загальних, так і спеціальних законів: «Про інвестиційну діяльність», «Про цінні папери і фондовий ринок», «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва», Податковим кодексом України та ін. [151, 153, 152, 143]. Разом з тим, вітчизняне виноградарство є інвестиційно слабо привабливим. Крім високих витрат на насадження та їх короткого терміну служби, а також тривалий термін окупності вкладень в Україні діє низка законодавчих заборон, які не сприяють інвестуванню в галузь: згідно із законодавством України, діє мораторій на продаж землі (а іноземні громадяни взагалі не мають права придбати землю в Україні) і заборона на приватизацію держпідприємств з виробництва алкоголю та спирту. Це близько 100 держпідприємств (первинного і вторинного виноробства), що знаходяться в довгостроковій оренді в українських виноробів. За законом, інвестори мають право орендувати у держави такі підприємства не більш ніж на 10 років, що перешкоджає вкладенню необхідних інвестицій в них. Також основними причинами низьких обсягів інвестування у виноградарство є: перенасичення світового ринку виноматеріалом (пропозиція на цьому ринку перевищує попит); дешевий імпорт виноматеріалів зарубіжного виробництва за низькою ціною низької якості, переважно з Молдови та Грузії; терміни повернення інвестицій вищі, ніж у більшості напрямів рослинництва, і складають від 3 до 5 років; більш ефективним видом діяльності зі швидким обігом інвестованих коштів виступає створення підприємств, які здійснюють розлив вина. Ще однією суттєвою проблемою, яка пов'язана з браком коштів, є те, що через неузгодженість і невідповідність законодавства України можна висадити несертифіковані саджанці, які не завжди відповідають ґрунтово-кліматичним умовам тієї місцевості, куди вони завозяться (оскільки не є морозостійкими), Реєстру сортів винограду в Україні, іншим вимогам українського виноградарства. Це викликано тим, що такий посадковий матеріал має нижчу ціну і може безконтрольно завозитися на територію України. В результаті, навіть ті кошти,

які витрачені на придбання посадкового матеріалу не окуповуються, результатом стає низька урожайність та якість, яка не відповідає вимогам до винограду, який можна використовувати для виробництва виноматеріалів, існує загроза втрат врожаю при сильних морозах [85, 181, 108].

Селективна галузева політика здійснюється на основі Державних цільових програм, порядок розроблення, затвердження та виконання, зміст яких визначається Законом України «Про державні цільові програми» [145], а також із застосуванням нормативно-правових актів технічного регулювання, дозвільного і податкового характеру. Галузева програма розвитку виноградарства і виноробства [39] достатньо чітко виявляє основні проблеми розвитку галузі і пріоритети їх здійснення, в т.ч. з урахуванням досягнень сучасної науки [51].

Спеціальним законом, що покликаний упорядкувати функціонування і розвиток галузі, став Закон України «Про виноград та виноградне вино» [138]. В даному нормативно-правовому акті порушено питання адміністративного та технічного характеру, зокрема щодо класифікації вин, вимог до виноматеріалів і виробництва вин. Разом з тим, необхідні підзаконні акти, які конкретизують технічні умови виробництва вин, використання їх назв в Україні так не прийнято. Крім того, в даному законі до сьогодні не визначено органи, що регулюють діяльність галузі виноробства і виноградарства та здійснюють контроль за дотриманням вимог цього закону.

Іншим спеціальним законом є Закон України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів» [143], яким встановлюється порядок ліцензування виробництва алкогольних напоїв і встановлюється розмір плати за таку ліцензію для підприємств первинного виноробства у розмірі 780 грн; аналогічним є і розмір плати за ліцензію на експорт та імпорт; плата за ліцензію на роздрібну торгівлю визначена в розмірі 8000 грн за кожний окремий, зазначений в ліцензії електронний контрольно-касовий апарат (сидр і перрі – 780 грн); регулюється порядок тарування, пакування і маркування виноробної

продукції тощо. Значні викривлення конкуренції, зокрема з точки зору можливостей малого та великого бізнесу полягають у розмірі встановленої цим законом плати за ліцензію на право оптової торгівлі: вона складає 500 000 грн (крім сидру і перрі).

Вкрай важка ситуація спостерігається у податковому регулюванні виноградарства та виноробства. Закон України «Про збір на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства» [137], прийнятий в 1999 р., створював фінансову можливість для підтримки відновлення та створення нових виноградників, оскільки ним було запроваджено ставку збору 1,5 % та визначено його цільовий характер: використання для розвитку виноградарства, в т.ч. компенсації інвестиційних витрат підприємств. В 2009 р. було запроваджено можливість надання компенсації товаровиробникам столових сортів винограду та плодів витрат, пов'язаних з будівництвом холодильників з регульованим газовим середовищем ємністю від 500 тонн для зберігання вирощеної ними продукції після введення їх в експлуатацію [142], що дало змогу збудувати 22 фруктосховища, загальною місткістю 50,9 тис. тон і обмежити імпорт виноградної продукції в Україну [76]. Навіть після ухвалення Податкового Кодексу України спеціальним законом була передбачена можливість стягнення даного виду збору до 2018 р. [141]. Разом з тим, в 2012 р. Міністерство аграрної політики та продовольства за надходження коштів збору на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства в сумі 1 млрд. 75,0 млн грн, на державну підтримку розвитку виноградарства, садівництва і хмелярства використало лише 309,2 млн грн, або 24,8 % наявних ресурсів або 28,8 % плану [160]. З 2013 р. стягнення збору відбувалося до загального, а не спеціального фонду бюджету [144], що поглибило проблему нецільового використання коштів, а вже наприкінці 2014 р. даний збір скасовано взагалі [140].

Інша проблема – оподаткування акцизним збором. Ставки за товарними групами складають: вина виноградні натуральні – 0,01 грн за 1 л, вина натуральні з доданням спирту та міцні (кріплені), вермути та інші вина виноградні натуральні з доданням рослинних або ароматизувальних екстрактів

– 3,68 грн за 1 л; вина ігристі, вина газовані – 5,20 грн за 1 л [132], тоді як в окремих країнах сухе вино взагалі не належить до алкогольних напоїв, воно числиться серед продуктів харчування і не оподатковується акцизним податком [116]. Комплексна проблема, пов'язана з оподаткуванням та юридичним статусом виноградарно-виноробних підприємств: оскільки статусу змішаних підприємств в Законі України «Про виноград та виноградне вино» немає, то за фактом це буде підприємством первинного виноробства, яке втрачає такому разі можливість користуватися пільгами, передбаченими ст. 209 Податкового кодексу щодо податку на додану вартість (далі – ПДВ).

Недосконалість нормативно-правової бази в Україні додатково називають: відсутність закону на видачу ліцензії на виробництво вина підприємствам, які мають власні виноградники; закону про узгодження вимог до вина Європейського союзу (далі – ЄС) та України, пов'язаних з його виробництвом, зберіганням і транспортуванням; нормативно-правового акту про спеціалізацію виноградників за найменуваннями та відповідність вироблених вин цим найменуванням; належністю підприємств виноробства до галузей, які не підлягають приватизації, відсутністю можливості приватизації земель під виноградними насадженнями, ризиками, пов'язаними з інвестиціями у вирощення винограду [109].

Слід зазначити, що в світовій практиці існує досвід використання різноманітних інструментів і механізмів підтримки розвитку виноградарства (наприклад, в табл. 1.2 наведено огляд технічних вимог).

У Німеччині особливу роль відіграє така секторальна організація, як Німецький винний фонд (далі – НВФ), основними завданнями якого є: сприяння підвищенню якості вин, а також його збуту; здійснення захисту визначених законодавством найменувань вітчизняних вин як у країні, так і закордоном [163]. У Франції Інститут захисту найменувань за походженням, який підпорядковано міністерствам сільського господарства та фінансів, економічної політики бере активну участь у розробці законодавчих актів і залучає до цього процесу представників асоціацій виноробів [182]. В ЄС в

цілому згідно з Регламентом «Про організацію спільного ринку вина» стимулюється створення об'єднань виноробів – юридичних осіб, сформованих з ініціативи виробників, які переслідують наступні цілі: забезпечення плановості та регулювання виробництва згідно з вимогами ринку, особливо в питаннях якості та кількості; концентрація поставок і розміщення на ринку товарів, вироблених їх членами; скорочення витрат виробництва та стабілізації цін виробників; просування у виробництво екологічно чистих технологій, з метою захисту води, ґрунтів і пейзажів [165].

Таблиця 1.2

Світовий досвід регулювання розвитку виноградарства та виноробства

Країна (регіон)	Особливості
ЄС в цілому	Сприяння аграрним виробникам у створенні колективних структур, що займаються збутом продукції та формуванням цін, які розглядаються в інших галузях як обмеження конкуренції. Крім того, у функції урядових органів входить затвердження сортів саджанців, насіння і стандартів, регулювання рівня якості сільськогосподарської продукції та продуктів харчування, регламентація назв, створення інформаційних служб, які сприяють розвитку ринку аграрної продукції
ПАР	Регулюється вміст і походження вина, його назва, існує Рада з вина та спирту, яка контролює дотримання технологічних та технічних вимог
Австралія	Існують стандарт вина, в якому окремі норми є спільними з Новою Зеландією, інші характерні тільки для Австралії з огляду на її угоди про регулювання вина з ЄС. Австралійське законодавство про вино є частиною більш загального законодавства про їжу, на відміну від інших країн, де виноробство є предметом окремої уваги (ЄС) або частиною законодавства про алкоголь (США, ПАР). Регулюються домішки і процеси виробництва, однак ті технологічні процеси виробництва вина, які не потребують безпосереднього втручання, а протікають природно – не регулюються
США	Існують найбільш загальні регламенти на федеральному рівні, що стосуються алкоголю, однак єдиного уніфікованого документу не існує через надмірну кількість пояснень доповнень до Каліфорнійського законодавства про вино (як найбільш розгалуженого) та законодавств окремих штатів

Систематизовано автором за [146, 205, 213, 215, 207, 216]

В основу методології регулювання, як правило, покладається два підходи: підхід до об'єкту регулювання і підхід до процесу й інститутів регулювання.

Перший передбачає, що важелем регулювання виступають ціна, кількість та якість вина. Причому при орієнтації на перші два параметри, як зазначають

Мелоні Дж. та Свіннен Дж., можна пояснити лише політичними вподобаннями в перерозподілі ренти між групами: перш за все, від нових виробників і від споживачів до існуючих виробників вина. Такого роду інтервенції, на думку авторів, знижують загальний рівень добробуту та ефективності. Натомість, заходи з гарантування певної якості вина можуть навпаки збільшити рівень добробуту: на ринку з асиметричною інформацією, де необхідність встановлення якості для покупця пов'язана з *ex-ante* витратами, державне регулювання, яке гарантує певну якість або безпеку товару, знижує витрати на пошук інформації, може підвищити загальний добробут. Слід вказати, що технічне регулювання також впливає на перерозподіл доходів, створюючи витрати для виробників на впровадження певних стандартів якості та ренти для тих, хто вже володіє активами або навичками, які є ключовими за вимогами стандартів [215, 205, 210, 218, 209].

В його руслі даного підходу Стіглер Дж. проаналізував різні фактори, що визначають, яка саме із зацікавлених груп буде здійснювати контроль за процесами регулювання з огляду на перерозподіл добробуту на свою користь. Важливими напрямками такої політики є [154]: законодавство, яке спрямоване на регулювання перерозподілу багатства між членами суспільства певним способом; представники законодавчих органів з метою збереження свої посад розробляють таким чином, щоб збільшити політичну підтримку; зацікавлені групи змагаються між собою, пропонуючи політичну підтримку в обмін на ухвалення сприятливого законодавства. Отже, державне регулювання буде здійснюватися для зацікавлених суб'єктів господарювання, які здатні результативно забезпечити необхідну політичну підтримку та які отримають більшу вигоду від ухвалення сприятливого законодавства.

Покривчак Й. зазначає, наприклад, що створення регуляторів в сфері сільського господарства в ЄС призвело до виникнення певних зацікавлених груп, які не зацікавлені в їх скасуванні, а процедура ухвалення рішень в цій сфері в ЄС свідчить про подальше збереження ситуації [217].

Даний підхід базується на неокласичній теорії економічної поведінки

добробуту та оптимальності – обґрунтуванні т. зв. мікроекономічної теорії поведінки споживачів і виробників і на цій основі – часткової (на окремих ринках, з врахуванням тільки цінового чинника) економічної рівноваги; перехід до аналізу загальної (спільної для всіх ринків) рівноваги у відносних цінах; введення понять «оптимальність» та «добробут»; аналіз оптимальних станів економіки та шляхів забезпечення добробуту в ній:

функціонування розглядається як колективна поведінка атомізованих суб'єктів в процесі реалізації ціноутворення на взаємопов'язаних товарних ринках; поняття оптимальності відображає ентропію добробуту; структура національної економічної системи як сукупність ринків; розвиток не є спеціальним предметом дослідження, вплив держави опосередкований впливом податків на ціни або в ширшому розумінні – впливом будь-яких регуляторних заходів на перерозподіл добробуту [153, 105, 214, 160].

Надалі розвиток теоретичних основ функціонування ринків проявився мікроекономічній теорії ринкових структур (Робінсон Дж., Чемберлін Е., Шумпетер Й. та ін.) – описі варіантів раціональної поведінки суб'єктів на ринку виробників, в т.ч. на основі асиметрії інформації та врахуванні фактору ймовірності [161, 163]. Аналіз галузевих ринків передбачає дослідження стратегій поведінки ринкових структур, вивчення практики конкурентної боротьби на різних ринках. Але, саме цікаве, що аналіз галузевих ринків концентрує увагу на проблемах результативності функціонування цих структур як з точки зору їх власної прибутковості, так і з позиції їх дії на інші сфери бізнесу, стану доходів держави та впливу домогосподарств. При цьому, аналіз галузевої організації не залишає в стороні дослідження питань раціональності використання обмежених ресурсів, ступені технічного прогресу, вивчення вектору економічного розвитку даного суспільства [175].

Отже, теоретико-методологічні положення неокласицизму та теорії економічного регулювання дають змогу постулювати залежність стану та динаміки галузі від бізнес-процесів на окремих підприємствах відповідно до їх ролі в структурі ринку. Неолібералізм, ґрунтуючись на пріоритетах індивідуальної

свободи, системи приватної власності та ринково-конкурентного обміну, дискутуючи з кейнсіанськими положеннями, що визначають об'єктивність ринку, регульованого державою з метою забезпечення загальної економічної рівноваги і усунення так званих «провалів» (нездатності ринку виконувати певні соціально-економічні функції), в сукупності дозволяють визначити межі державного втручання на макро- і макрорівні.

Другий підхід акцентує увагу на інституційній, управлінській та організаційно-методичній інфраструктурі здійснення державного регулювання. Зацікавленість до інституційних аспектів в аналізі економічного розвитку викликана насамперед тим, що використання традиційного макроекономічного інструментарію для проведення реформ спричинило різні результати, причому найчастіше не ті, яких очікували реформатори. Реакція макроекономічних змінних на заходи економічної політики, як відомо, залежить від інституціонального середовища [193]. Важливим складником інституційного середовища є проектування інститутів, що свідомо створюються на основі виявлення реальної потреби в них. Інституційне проектування є свідомою діяльністю, яка спрямована на організацію інститутів, засіб розв'язання проблеми упорядкування взаємин, подолання «атомізованого» стану економіки, зниження рівня невизначеності [28]. Таке проектування стає однією з інституційних функцій держави, що формує інституційні передумови економічного розвитку.

Проведення державно-адміністративної реформи залишається пріоритетом номер один для подальших дій Уряду України в напрямку підвищення якості інвестиційного клімату в країні і створення умов для галузевого розвитку. Незважаючи на те, що уряд здійснював деякі заходи в цьому напрямку, система державного управління в країні все ще залишається неефективною і має риси, успадковані з часів «радянського минулого». Це, в першу чергу, громіздкість та непрозорість у прийнятті державних рішень, бюрократія й нечітке розмежування компетенції між урядовими відомствами. Отже, чинна система підготовки, прийняття та реалізації документів, які

стосуються економічної політики держави, гальмує здійснення економічних реформ [168].

Визначення та характеристика елементів теоретико-методологічного базису регулювання розвитку виноробної галузі дає змогу перейти до формування елементів його науково-методичного та організаційного базисів, які у сукупності та взаємозв'язку являють собою концептуальні положення регулювання розвитку виноробної галузі, представлені на рис. 1.6.

Виділяючи головну мету регулювання розвитку виноробної галузі, варто зазначити, що вона повинна органічно поєднуватися з місією підприємств та цілями державного регулювання економіки в цілому та реалізовуватися в одному напрямку з ними. Отже, головну мету регулювання розвитку виноробної галузі пропонується формулювати таким чином: забезпечення стійкого економічного зростання та одночасної збалансованості бізнес-процесів для стабільного функціонування та прогресивного розвитку галузі в майбутньому.

Для досягнення поставленої мети необхідно визначити коло завдань, які повинні вирішуватися в процесі регулювання розвитку галузі. З позицій процесного підходу та свого призначення, регулювання розвитку галузі повинно впливати на всі бізнес-процеси, області та напрямки господарської діяльності виноробних підприємств.

На наш погляд, виходячи з наведених в попередньому розділі особливостей функціонування виноробної галузі як об'єкту державного регулювання та змісту регулювання розвитку, процес реалізації головної мети регулювання розвитку має бути спрямований на комплексне вирішення завдань, наведених на рис. 1.7. В якості складових елементів методичного базису механізму регулювання розвитку виноробної галузі пропонується виділяти: науковий підхід до виявлення чинників, тенденцій та проблем галузевого розвитку, який базується на засадах ситуаційного аналізу; методичні засади визначення рівня адаптивності, збалансованості та результативності розвитку, методичні засади узгодження напрямів та інструментів державного регулювання з цілями розвитку підприємств галузі.

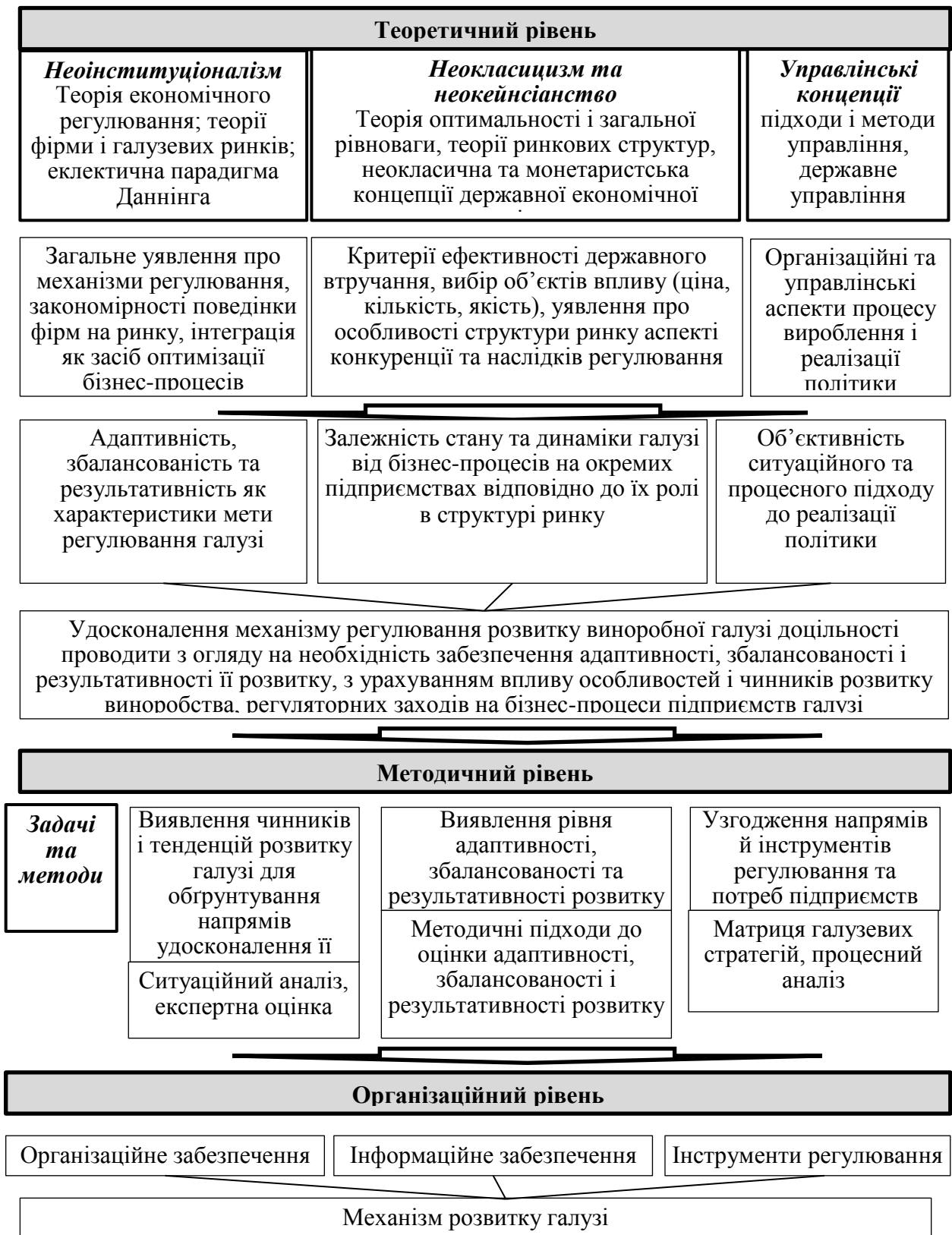

Рис. 1.6. Концептуальні положення щодо регулювання розвитку виноробної галузі України

У зв'язку з цим удосконалення потребує такі складові методичного забезпечення як критерії розвитку; система показників оцінки розвитку;

методи, інструменти, методики визначення результативності, адаптивності та збалансованості, а також методика визначення стратегічних пріоритетів регулювання у зв'язку зі станом галузі та її підприємств.

Рис. 1.6. Головна мета та завдання регулювання розвитку виноробної галузі (розроблено автором)

Виходячи із сутності критерію – як відмітної ознаки будь-чого [113], критерії розвитку виноробного підприємства повинні відповідати та не суперечити головній меті та завданням управління розвитком, а також враховувати галузеві особливості діяльності та фактори розвитку виноробних підприємств.

У зв'язку з вищевикладеним, були виділені такі критерії розвитку виноробної галузі: оптимальний рівень розвитку за напрямом та масштабом; оптимальний рівень адаптивності розвитку; оптимальний рівень

збалансованості розвитку; оптимальний рівень прогресивності розвитку.

В залежності від визначених критеріїв розвитку формується система часткових, інтегральних, кількісних та якісних показників оцінки, за допомогою яких визначаються напрям, масштаб розвитку, ступінь чутливості до змін зовнішнього середовища, рівень збалансованості бізнес-процесів, резерви розвитку тощо.

Організаційна складова концептуальних положень регулювання розвитку виноробної галузі являє собою організаційно-розподілений процесно-функціональний базис, який включає основні функції регулювання, види бізнес-процесів виноробних підприємств (які були визначені та охарактеризовані у підрозділі 1.2) та етапи реалізації цих процесів та функцій, її інформаційне забезпечення.

Так, в процесі регулювання розвитку виноробної галузі головна мета, його основні задачі та принципи реалізуються шляхом здійснення певних функцій. У спеціальній літературі існують різноманітні визначення сутності та складу функцій управління [61, 171]. Ґрунтуючись на загальній теорії управління, процес регулювання розвитку можна реалізовувати через такі основні функції: аналіз, планування, мотивацію, організацію, контроль, моніторинг.

До основних етапів реалізації процесів та функцій управління розвитком виноробного підприємства доцільно віднести: аналіз галузевих особливостей та тенденцій розвитку виноробних підприємств; комплексну оцінку розвитку виноробних підприємств і галузі в цілому; моделювання динаміки та збалансованості розвитку галузі; виявлення стратегій розвитку виноробних підприємств та відповідних їм та ситуації в галузі стратегії регулювання розвитку.

Всі заходи щодо здійснення комплексу змін галузі, які повинні бути спрямовані на забезпечення її ефективного функціонування і розвитку, а також на забезпечення адаптивності та збалансованості.

Підсумком концептуальних положень є механізм регулювання розвитку

виноробної галузі, організований на його теоретико-методологічному, методичному та організаційному рівнях і покликаний створити основу для забезпечення належного рівня збалансованості бізнес-процесів галузі, досягнення стратегічних цілей державного впливу на її розвиток, створення умов для підвищення конкурентоспроможності та збільшення фінансової результативності виноробних підприємств.

Висновки до розділу 1

1. Дослідження теоретичних підходів до визначення державного регулювання економіки дозволило виявити, що в трактуванні даного поняття ключовими елементами виступають: мета впливу держави (вирішення проблем соціально-економічного розвитку, оптимізація або підвищення ефективності функціонування економіки, визначення економічної поведінки суб'єктів господарювання, досягнення економічної безпеки, пристосування економіки в цілому, її суб'єктів та підсистем до мінливих умов розвитку); форма впливу (сукупність заходів, дій, рішень органів влади); спосіб впливу (організація, підтримка, компенсація, створення механізмів, правове та інформаційне забезпечення); методи впливу (адміністрування, планування, координація, фінансове забезпечення, встановлення норм, використання економічних важелів тощо); об'єкти впливу (національна економіка в цілому, її підсистеми, стани, процеси, ринки і т. ін.). Їх узагальнення дало змогу уточнити, що державне регулювання галузевого розвитку являє собою комплекс рішень і дій органів влади, які спрямовані на зміну поведінки суб'єктів певної галузі з метою підвищення результативності, збалансованості і адаптивності їх сукупного розвитку в ході адміністративно-правового, фінансово-економічного, соціального, інформаційного впливу на їх стан і особливості функціонування.

2. До складу особливостей виноробної галузі, які впливають на поведінку

підприємств галузі і результати їхнього господарювання віднесено: сезонно-кліматична та сировинна орієнтованість виробництва; тривалий витратний цикл виробництва та фінансовий цикл; матеріаломісткість та трудомісткість виробництва; нерівномірність ділової активності та завантаження виробничих потужностей протягом року; переважання у структурі оборотного капіталу низьколіквідних активів; виключно позиційний характер конкуренції у галузі; висока концентрація галузі, існування тенденції до її консолідації; висока чутливість до коливань ринкової кон'юнктури та безпосередня залежність від рівня життя та платоспроможності населення тощо. Врахування цих особливостей та чинників забезпечення результативності, адаптивності та збалансованості розвитку виноробної галузі дозволило уточнити предметно-об'єктну сферу його регулювання.

3. Концептуальні положення щодо регулювання розвитку виноробної галузі України представлені виходять із запропонованої логіки зв'язків предметно-об'єктної області регулювання розвитку виноробства і представлені теоретичним, методичним та організаційним рівнем механізму державного впливу на стан бізнес-процесів галузі. Головна ідея концептуальних положень полягає в том, що регуляторний вплив зосереджується на умовах і поведінці підприємств галузі і прямо або опосередковано впливає на ефективність їх бізнес-процесів. З іншого боку, чинники функціонування і розвитку галузі, до яких долучаються сам процес регулювання і його наслідки, визначають й функції та зміст регулювання. Це обумовлює доцільність поєднання ситуаційного та процесно-функціонального підходів до удосконалення механізму регулювання розвитку галузі.

Основні результати дослідження, виконаного в даному розділі, опубліковані в [46, 50, 167, 41, 47].

РОЗДІЛ 2

ДІАГНОСТИКА СТАНУ І ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ВИНОРОБНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

2.1. Особливості стану та динаміки розвитку виноробної галузі України

Для формування адекватного уявлення про потреби в трансформації та змістовому удосконаленні механізму регулювання виноробної галузі України необхідно проаналізувати ключові ознаки та тенденції розвитку вітчизняної виноробної галузі, а також дослідити вплив, який вони чинять на розвиток виноробних підприємств.

Виробництво виноградних вин традиційно відрізняється від інших галузей алкогольної групи товарів (виробництво горілки, вермутів, коньяків тощо). Не будучи лідером у впровадженні інноваційних технологій виробництва, новітніх інструментів менеджменту та маркетингу, засобів реклами та стимулювання збуту, цей сегмент алкогольної продукції завжди відрізнявся стабільністю та високими показниками економічного зростання. Однак останнім часом вітчизняна виноробна галузь переживає складний період розвитку, про що свідчить проведений аналіз показників виробництва виноробної продукції, результати якого наведено у табл. 2.1 та 2.2.

У 1990–2014 рр. збір винограду скоротився з 835,7 до 135,6 тис. т (на 83,8 %); площа насаджень зменшилася з 143,3 до 44,2 тис. га (на 69,2 %), споживання винограду з 16 до 13 кг на особу (на 18,8 %); негативним явищем є перевищення врожайності винограду домогосподарств над врожайністю у сільгоспідприємствах. Темпи приросту виробництва вин за останні роки скоротилися за основними товарними групами: вино «Шампанське України» (-41,1 %); вина виноградні натуральні (-79,5 %).

Таблиця 2.1

Основні показники розвитку виноробної галузі за 2008-2014 рр.

Показники	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Площа виноградників, тис га	71,0	71,0	67,6	69,0	67,9	67,1	44,2
Урожайність, ц/га	50,9	66,0	60,3	75,6	67,2	85,8	98,6
Валовий збір винограду, тис. тон	415,2	468,7	407,9	521,8	456,0	575,4	435,6
Виробництво виноматеріалів, тис дал	26597,0	31113,0	30675,0	25067,0	23048,0	28269,0	15074,8
Виробництво виноградних вин, тис дал	21050,0	23102,0	29611,0	17003,9	12510,6	11602,7	6061,9
Виробництво ігристих вин тис дал	5792,0	5760,0	6025,0	5446,6	5464,2	5222,0	6258,5

Складено автором за даними [156, 126, 127, 30, 31, 32, 29, 154, 33, 155, 161, 170, 125]

На тлі існування тенденцій до зниження обсягів виробництва алкогольної продукції та скорочення ринку харчової промисловості України в цілому, динаміка показників виноробної промисловості є досить суперечливою.

Таблиця 2.2

Обсяги переробки винограду та виробництва виноматеріалів в Україні за 2007–2013 рр.

Рік	Площа виноградників		Урожайність		Валовий збір винограду		Переробка винограду		Виробництво виноматеріалів	
	тис. га	темп зміни, %	ц/га	темп зміни, %	тис. тон.	темп зміни, %	тис. тон.	темп зміни, %	тис. дал.	темп зміни, %
2007	71,00	-	50,50	-	360,00	-	437,00	-	31088,00	-
2008	71,00	100,00	50,86	100,71	415,20	115,33	386,00	88,33	26597,00	85,55
2009	71,00	100,00	66,00	129,77	468,70	112,89	421,00	109,07	31113,00	116,98
2010	67,60	95,21	60,30	91,36	407,90	87,03	418,00	99,29	30675,00	98,59
2011	69,00	102,07	75,60	125,37	521,80	127,92	354,00	84,69	25067,00	81,72
2012	67,90	98,41	67,20	88,89	456,00	87,39	330,00	93,22	23048,00	91,95
2013	67,10	98,82	85,80	127,68	575,40	126,18	425,00	128,79	28269,00	122,65

Складено автором за даними [156, 126, 127, 30, 31, 32, 33, 170]

За даними офіційної статистики у 2013 р. українським виробникам вдалося збільшити обсяг виробництва виноматеріалів для тихих та ігристих вин на 22,65 %, що дозволило перервати негативну тенденцію, яка тривала з 2010 р. На кінець минулого року на виноматеріали перероблено 425,00 тис. тон винограду, що на 28,79 % більше ніж у попередньому періоді. В цілому у 2013

р. галуззю вироблено 28269,00 тис. дал. виноматеріалів.

Якщо динаміка показників збирання та переробки винограду, виготовлення виноматеріалів є нестабільною, то обсяги виробництва виноградного вина взагалі характеризуються чіткою тенденцією до скорочення (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Виробництво виноградних та ігристих вин в Україні за 2007–2013 рр.

Рік	Виноградні вина		Вина ігристі (у т.ч. Вино «Шампанське»)	
	тис. дал.	темп зміни, %	тис. дал.	темп зміни, %
2007	19467,00	-	6093,00	-
2008	21050,00	108,13	5792,00	95,06
2009	23102,00	109,75	5760,00	99,45
2010	29611,00	128,18	6025,00	104,60
2011	17003,90	57,42	5446,60	90,40
2012	12510,60	73,57	5464,20	100,32
2013	11602,70	92,74	5222,00	95,57

Складено автором за даними [156, 30, 31, 32]

Лише за останні три роки виробництво виноградних вин знизилося на 60,82 %, досягнувши обсягу виробництва 2001 р. Найвищий темп падіння виробництва було зафіксовано у 2011 р. Тоді загальний обсяг виготовленої виноробної продукції знизився на 42,58 %. У подальші роки ця тенденція продовжилася (у 2013 р. падіння виробництва становило 7,26 %, а у 2012 – 26,43 % порівняно з відповідними періодами у минулому).

Вітчизняні винороби відчувають проблеми, пов'язані з ресурсним забезпеченням виробництва. Основні причини скорочення площ насаджень винограду – старіння насаджень, їх висока зрідженість і відсутність у господарств коштів для їх оновлення. Що стосується урожайності, то поряд з несприятливими погодними умовами, негативно впливають, викликані нестачею у господарств коштів, порушення технологій, недостатнє застосування добрив, засобів захисту рослин від хвороб та шкідників тощо. Крім того, як слушно відзначає Попова О.: «Сьогоднішній стан сировинної бази для виноробної галузі України має своє коріння ще з радянських часів, коли

поступальному розвитку галузі виноградарства і виноробства завдав шкоди антиалкогольний закон 1986 р., внаслідок якого значна кількість виноградних плантацій була знищена, і всі аутентичні сорти винограду припинили своє існування. Відродження виноградарства та виноробства як галузі відбувалося вже за рахунок сортів винограду, привезених з країн Західної Європи, які, хоча й придатні були для виробництва вина, але, на відміну від місцевих сортів, не були морозостійкими» [134].

Найбільш чітко тенденції розвитку виноробної галузі проявляються в діяльності виробників ігристих вин. Сьогодні цей сегмент алкогольної продукції також не демонструє високих кількісних показників зростання. У минулому році галузь показала найнижчий за останні сім років рівень виробництва. За даними Державного комітету статистики у 2013 р. вітчизняними виробниками виготовлено лише 5222,00 тис. дал. ігристих вин, що на 871 тис. дал. менше за відносно успішний 2007 рік.

Однією з основних причин стрімкого падіння виробництва виноградних вин є зростання імпортозалежності галузі. Значною проблемою в період до 2014 р. (коли купівельна спроможність вітчизняного покупця значно скоротилася) був імпорт вин. Серед основних імпортерів фахівці відзначають що в Україні були досить популярними молдавські вина *Cricova*, *Cricova Acorex*, *Plus Asconi*, *Dolina Vin*, *Basvinex*, *Grape Valley*, *Lion-Gri* та ін., які конкурували з українськими у середньо-високому ціновому сегменті. У високому ціновому сегменті, в якому продукція вітчизняних виробників представлена дуже слабо, відбувається вже конкуренція між імпортерами. Розширився асортимент грузинських вин: *Teliani Valley*, *Askaneli Brothers*, *Liahvi Marani*, *Tbilvino*, *Vaziani*, *Kartuli vazy* та ін. У роздрібній торгівлі популярними марками європейських вин були вина Франції та Італії. Розширилася пропозиція вин з ПАР, Чилі, Австралії, США [169, 42, 95]. Слід також звернути увагу на «цінову демократизацію» імпорту вин, що створило загрози конкуренції для вітчизняних виробників у середньому ціновому сегменті. Так, в сегменті виноградних вин питома вага вітчизняної продукції, проданої через торгову

мережу підприємств лише за останні чотири роки скоротилася з 82,5 % до 68,0 % (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Частка продажу виноградних вин, які вироблені на території України, через торгову мережу підприємств, %

Продовольчі товари	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2014
Вина	81,9	81,4	82,5	78,7	75,4	72,0	68,0
Вина ігристі	91,8	92,0	91,8	89,2	88,1	87,3	80,5

Складено автором за [155, 170, 125]

Експорт виноградних вин скоротився за 2013–2014 рр. у натуральному виразі з 51721,4 дал до 45409,5 дал (на 12,2 %), а у вартісному – з 47,0 до 35,1 млрд дол. (25,3 %). Імпорт цей же період у натуральному виразі скоротився на 18,3 %, а у вартісному – 23,0 %.

Значно менше залежить від імпорту виробництво ігристих і шампанських вин. Сьогодні навряд чи можна говорити про більш-менш суттєвий вплив імпорту на стан галузі. За офіційними даними у 2014 р. частка продажу ігристих вин (у тому числі і «шампанських»), які вироблені на території України, через торгову мережу підприємств склала 80,5 %, що лише на 11,3 в.п. менше за 2007 р. За сучасних умов цей сегмент винної продукції представлений переважно вітчизняними виробниками. Частка імпортного шампанського у загальній структурі ринку ігристих вин є незначною та за експертними оцінками не перевищує 5 % [99, 171, 6].

З іншого боку, особливістю виробництва ігристих і шампанських вин на відміну від інших груп алкогольної продукції є висока чутливість до змін, які відбуваються у зовнішньому середовищі. Як зазначалося у попередньому розділі ігристі вина належать до елітних напоїв, попит на які напряму залежить від змін ринкової кон'юнктури та рівня життя населення.

Саме цим пояснюється відчутна реакція галузі на наслідки фінансово-економічної кризи, яка негативно позначилася як на внутрішніх потужностях виробників ігристих вин, так і на платоспроможності населення.

За оцінками фахівців Міжпрофесійного комітету вин Шампані лише за перше півріччя 2009 р. світовий ринок шампанського скоротився у вартісному вираженні на 45 % та у натуральному – на 41 % [62].

Схожа ситуація характерна і для України. Для порівняння середньорічний темп зростання обсягу виробництва ігристих вин за чотири докризових роки (2004–2008 рр.) склав 118,50 %, тоді як протягом наступного періоду середня зміна виробництва не перевищувала 97,85 % (середній темп падіння – 2,15 %) [77]. В цілому за цей період обсяг ринку скоротився з 6093,0 тис. дал. до 5222,2 тис. дал. у натуральному вираженні.

Нестабільність економічної ситуації обумовлює не лише кількісні зміни галузі, а і впливає на якісні показники розвитку виробників ігристих вин. Насамперед це стосується змін в структурі попиту на продукцію. Якщо в докризовий період на ринку ігристих вин спостерігалася тенденція до зростання сегменту якісної продукції, елітних марок вин, виготовлених за класичною технологією виробництва, то сьогодні ситуація дещо змінюється. Незважаючи на загальне підвищення культури споживання алкогольних напоїв відчувається певний відтік покупців до сегменту дешевої продукції або переорієнтація попиту на більш привабливі у плані ціни алкогольні товари, що змушує виробників підвищувати гнучкість цінової політики.

Ще однією тенденцією розвитку галузі є скорочення частки шампанських вин у загальній структурі виробництва ігристого вина. Так, за період з 2008 по 2013 рр. частка вина «Шампанське» скоротилася з 73,20 % до 62,18 %, що наведено на рис. 2.1.

Подібні зміни насамперед пов'язані із тим, що провідні виробники ігристих вин, значна частина потужностей яких зорієнтована на експорт, поступово відмовляються від звичної назви вино «Шампанське», оскільки остання відповідно до чинного законодавства може використовуватися лише при реалізації продукції на внутрішніх ринках.

Роки

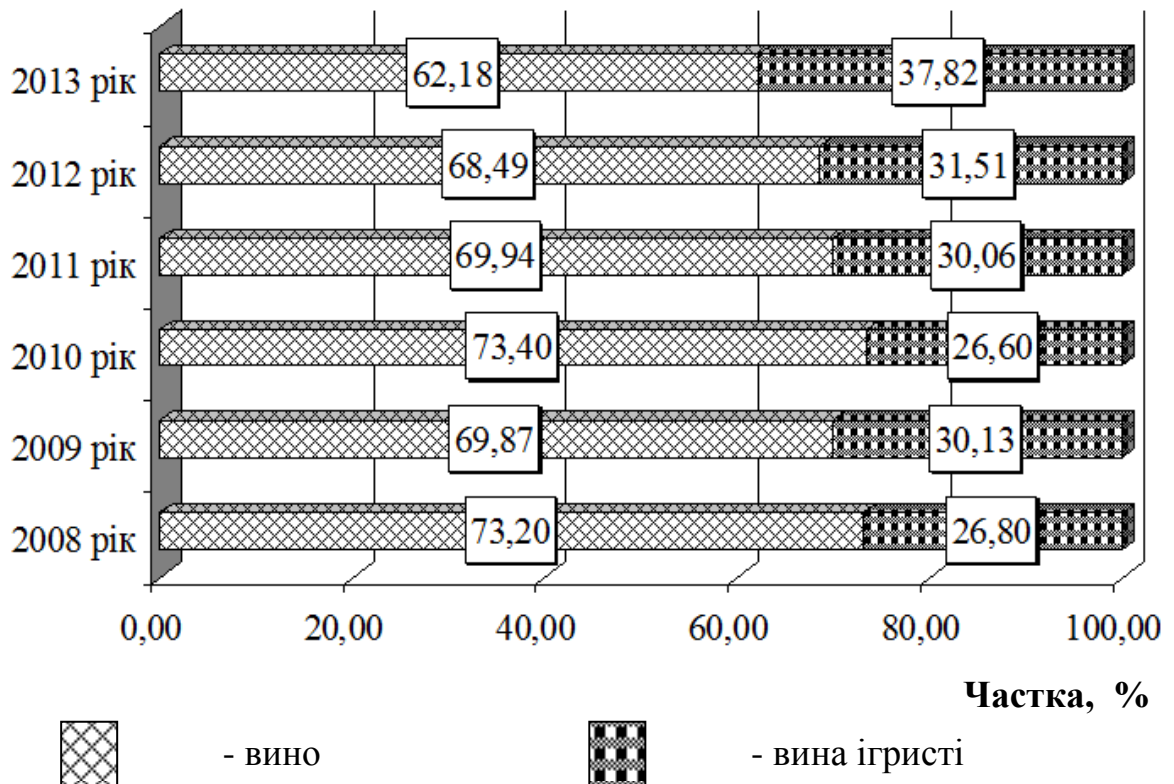

Рис. 2.1. Структура виробництва ігристих вин України за 2008-2013 рр.

(складено автором на основі [29, 125, 161, 62])

Якщо столові вина України зі своїми якісними показниками можуть конкурувати на світовому ринку, хоча й існує проблема підвищення стабільності, збільшення нормативних термінів зберігання, то традиційні для українського ринку кріплені вина на світовому ринку не матимуть великого попиту, оскільки для європейського споживача вони незвичні. Виникнуть труднощі і з погодженням географічних назв і маркуванням вин (типу шампанське, херес, портвейн та ін.) [36]. Варто відзначити, що деякі виробники ігристих вин за для відповідності тенденціям світового винного ринку повністю перейшли на нову назву «вина ігристі», незважаючи на високі маркетингові ризики. Окрім зазначених чинників на структуру виробництва ігристих вин впливає також зміна смаків українського споживача. Сьогодні частка ігристих вин збільшується за рахунок зростання їх різновидів (білі, розові, червоні вина тощо).

В Україні немає вітчизняних стандартів, адаптованих до міжнародних щодо класифікації категорії та оформлення вин, а власна законодавча база

часто не дотримується. Вже кілька років поспіль не вводиться в дію стаття Закону України «Про виноград та виноградне вино» про створення та функціонування винної інспекції. Це призводить до безконтрольного випуску вин сумнівної якості, а іноді й прямої фальсифікації [36].

Для галузі виробництва виноградного вина характерні певні сезонні коливання. Особливістю господарської діяльності виноробних підприємств є нерівномірність ділової активності протягом року, яка зумовлена специфікою попиту на продукцію виноробної галузі та особливостями циклу виробництва (рис. 2.2).

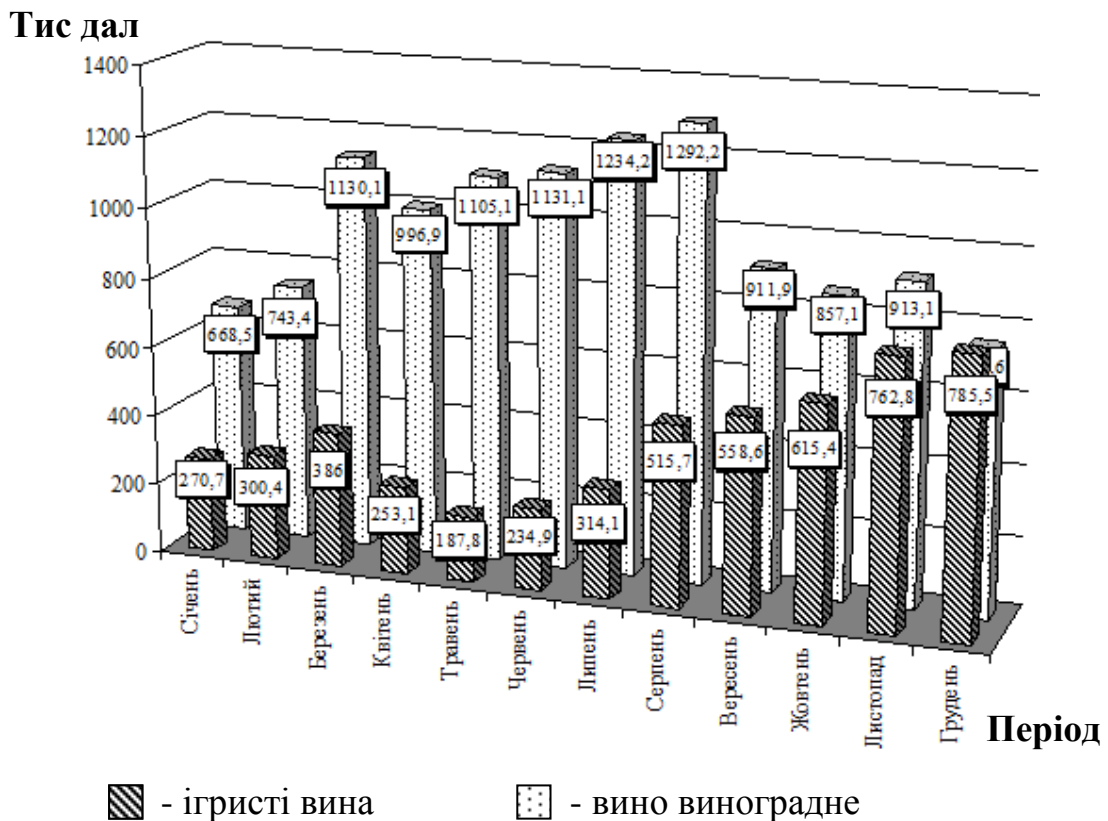

Рис. 2.2. Обсяги виробництва виноградного вина та ігристих вин по місяцям 2013 р. (складено автором на основі [170, 32])

Незважаючи на зростання купівельної культури населення та підвищення попиту на якісну продукцію вино залишається продуктом сезонного споживання. Як і раніше, найбільше зростання продажів тихих та ігристих вин фіксується у передсвятковий період (березень, грудень), а також у літку, у

період відпусток. Саме на цей період приходиться пік купівельної активності, а підприємства досягають максимального завантаження виробничих та збутових потужностей. В першу чергу, сезонність стосується ігристих вин, інтенсивність споживання яких суттєво зростає у новорічні свята, через традиційне ставлення до шампанського як до «святкового» продукту. Як показує аналіз статистичних даних, обсяги виробництва шампанських та ігристих вин у четвертому кварталі календарного року у 2-3 рази перевищують обсяги виробництва інших кварталів.

Сезонність виробничого циклу виноробних підприємств обумовлює і нерівномірність їх ділової активності протягом року, яка проявляється в існуванні недостатності та надлишку грошових коштів у різні періоди зростання та спаду інтенсивності виробничо-збутової діяльності (дефіцит коштів у період сезонного зростання виробництва та пік надходження – у період збуту готової продукції). Тому для розвитку виноробних підприємств особливе значення має здатність ефективно вирішувати питання збалансованості виробничого та фінансово-кредитного циклів.

Зміни, які відбулися на ринку вплинули не лише на структуру споживання ігристих вин, а і на розстановку сил у галузі. Сьогодні в Україні виробництвом ігристих вин займаються різні за виробничими можливостями та потенціалом конкурентоспроможності виробники (табл. 2.5).

Серед вітчизняних виробників ігристих і шампанських вин на статус загальнодержавних претендують лише два підприємства, продукція яких представлена у більшості регіонів країни – ПрАТ «Артемівськ Вайнері» (торговельні марки «*KRIMART*», «Крим», «Артемівське») та ПрАТ «Київський завод шампанських вин «Столичний» (торговельні марки «Наш Київ», «Українське», «Советское Шампанское», «Советское Преміум», «Мускат Ігристий», «Кримград», «*Cuvée №1*», «*Henkell*», «*Fürst von Metternich*», «*Söhnlein Brillant*»). Виробничі потужності цих підприємств дозволяють їм виготовляти більше ніж 80 тис. дал. продукції на місяць. У сукупності ці два підприємства виробляють майже половину всієї виготовленої у галузі продукції.

Розподіл ринкових часток основних виробників ігристих вин України

№	Підприємства	Частка ринку, %, за роками							
		2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1	ПрАТ «Артемівськ Вайнері»	16,62	16,61	18,05	18,25	21,75	23,61	26,51	27,05
2	ПрАТ «КЗШВ «Столичний»	19,77	19,28	19,81	16,50	16,42	20,66	20,94	19,95
3	ДП «Харківський ЗШВ»	15,01	17,24	15,72	21,57	11,72	10,63	10,74	9,49
4	ПрАТ «Одесавінпром»	8,76	9,71	9,45	9,43	9,37	9,76	7,61	8,46
5	ТОВ «АФ «Золота Балка»	4,56	4,09	4,81	5,97	5,17	8,01	9,71	6,64
6	ТОВ «НВП «Нива»	1,14	1,79	0,75	2,12	4,39	2,34	3,75	6,33
7	ДП «Кримський винний дім» ТОВ «Lempire Du Vin»	0,96	2,21	2,64	2,99	4,11	4,10	2,85	4,37
8	ДП «Севастопольський виноробний завод»	9,71	7,65	8,13	7,87	9,10	5,62	5,35	4,30
9	ПрАТ «Ізмаїльський виноробний завод»	--	--	--	--	1,22	2,21	2,27	3,61
10	ПрАТ «Одеський ЗШВ»	17,17	13,32	12,23	6,45	8,46	6,38	5,20	3,11
11	ТОВ «Вина Ливадії»	0,64	1,35	2,23	1,99	2,11	0,84	1,59	2,57
12	ДП «ЗШВ «Новий світ»	2,04	2,02	2,17	2,33	2,40	2,16	1,80	1,86
13	ПрАТ «Одеський коньячний завод»	2,24	1,58	3,06	4,21	3,15	2,92	1,22	1,30
14	ТОВ «Промислово-торговельна компанія «Шабо»	--	--	--	0,00	0,01	0,12	0,22	0,71
15	ТОВ «Винний дім «Фотисаль»	--	--	--	--	--	--	--	0,14
16	ТОВ «Буассон еліт» «Бельведер груп»	1,38	2,36	0,95	0,33	0,63	0,67	0,24	0,10
	Всього	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Досить міцні позиції займають регіональні виробники ігристих вин із потужностями виробництва продукції від 10 до 40 тис. дал. До цієї групи можна віднести насамперед ДП «Харківський ЗШВ» (торговельні марки «Амбер», «Золотий вік», «Тріумфальне», «Кримстар»), ПрАТ «Одеський завод шампанських вин» (торговельні марки «Одеса», «L'Odessika» і «Henri Roederer»), а також низку виробників з диверсифікованим портфелем бізнесу, таких як: ТОВ «АФ «Золота Балка» (торговельна марка «Золота Балка»), ПрАТ «Одесавінпром» (торговельна марка «Французький Бульвар»), ДП «Севастопольський винний завод» (торговельні марки «Gl'amour»,

«Кримське ігристе», «Севастопольське ігристе»), ДП «Кримський винний дім» ТОВ *Lempire Du Vin* (торговельна марка «*OREANDA*»), НВП «Нива» (торговельні марки «Таирово», «Одесский Степ»), ПрАТ «Ізмаїльський виноробний завод» (торговельні марки «України Ізмаїл», «Одеське Традиційне»), ТОВ «Вина Ливадії».

Окрему групу формують виробники з середньомісячними обсягами виробництва менше за 10 тис. дал., які працюють на локальних ринках окремих регіонів та областей, а саме: ДП «ЗШВ «Новий світ» (торговельні марки «Новий світ», «Крим», «Князь Лев Голіцин»), ПрАТ «Одеський коньячний завод» (торговельна марка «Шустов»), ТОВ «Промислово-торговельна компанія «Шабо» (торговельна марка «Шабо»), ТОВ «Винний дім «Фотисаль», ТОВ «Буассон еліт» «Бельведер груп».

Особливістю вітчизняного виробництва ігристих вин є існування тенденції до консолідації галузі. На сьогоднішній день галузь представлена 16 основними виробниками. Для порівняння за даними офіційної статистики виробництвом виноградних вин в Україні займається більше ста підприємств. Це при тому, що за обсягами виробництва цей сегмент алкогольної продукції лише у 2 рази більший за сегмент ігристих вин.

Для кількісного аналізу концентрації виробництва та рівня конкурентної напруги у галузі ігристих вин у роботі розраховано дві групи показників: 1) перша – традиційні для економічної науки і практики показники галузевої концентрації та інтенсивності конкуренції, які характеризують статичний розподіл ринкових часток між конкурентами, а саме [72, 73]: індекс концентрації (розраховується для чотирьох і восьми перших підприємств галузі), індекс Херфіндала (розраховується за допомогою підсумовування квадратів ринкових часток конкурентів); співвідношення частки ринку лідера та суми часток другого та третього підприємств на ринку; 2) друга – їх модифікації, які враховують динаміку ринкових часток конкурентів та дозволяють відстежити зміни, які відбулися у галузевій конкуренції протягом певного періоду. Розрахунки наведені в табл. 2.6.

Показники концентрації виробництва на ринку ігристих вин

Показники	Період							
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Традиційні показники								
Індекс концентрації (для першої «четвірки»)	68,57	66,45	65,81	65,74	59,26	64,66	67,90	64,95
Індекс концентрації (для першої «вісімки»)	93,84	94,67	91,26	90,24	86,38	88,76	89,81	86,59
Індекс Херфіндаля	1392,78	1313,74	1320,96	1339,06	1207,06	1370,27	1499,28	1447,91
Співвідношення частки ринку лідера та суми часток другого та третього підприємств на ринку	0,58	0,57	0,59	0,62	0,77	0,75	0,84	0,92
Модифіковані показники								
Індекс концентрації модифікований (для першої «четвірки»)	68,57	64,33	64,34	62,80	55,51	62,30	66,25	63,79
Індекс концентрації модифікований (для першої «вісімки»)	93,84	90,13	87,96	82,89	78,59	82,19	85,53	81,75
Індекс Херфіндаля	1392,78	1225,93	1249,56	1214,82	1085,12	1240,42	1396,79	1334,26
Співвідношення частки ринку лідера та суми часток другого та третього підприємств на ринку	0,58	0,56	0,58	0,59	0,72	0,73	0,82	0,91

Укрупнення галузі відбувається за рахунок збільшення потужності великих підприємств. Не зважаючи на загальний спад виробництва, більшості провідних виробників ігристих і шампанських вин вдалося збільшити власні обсяги випуску продукції. Так, за останні роки сумарна частка чотирьох найбільших підприємств – ПрАТ «Артемівськ Вайнері» (27,05 %), ПрАТ «КЗШВ «Столичний» (19,95 %), ДП «Харківський ЗШВ» (9,49 %), ПрАТ «Одесавінпром» (8,46 %) – у загальногалузевому обсязі виробництва майже досягла межі 65 %, а на частку перших восьми виробників (половина від загальної кількості) припадає 86,59 % виробленої у 2013 р. продукції.

Аналогічний висновок можна зробити з аналізу індексу Херфіндаля,

значення якого на протязі всього аналізованого періоду перебувало у межах 1000–1800 %, що вказує на неконкурентний розподіл ринкової влади, а саме існування відчутної різниці між ринковими частками конкурентів та ярко виражену домінуючу позицію галузевих лідерів.

Ще однією небезпечною тенденцією розвитку галузі виробництва ігристих вин останніх років є зростання домінуючої влади ринкового лідера, на що вказує співвідношення частки ринку першого підприємства, яке характеризується найбільшим серед всіх виробників обсягом виробництва продукції та суми ринкових часток його найближчих конкурентів, які відповідно займають друге і третє місце у галузі. Відповідний показник у 2013 р. становив 0,93, у 2010 р. – 0,77, а у 2006 р. – 0,58.

Вказані тенденції підтверджує аналіз розрахованих показників динаміки часток ринку, а також модифікованих індексів концентрації. Значення цих показників майже не відрізняються від стандартних, а це означає, що зміни пропорцій ринкових часток виробників, які відбувалися у галузі ігристих вин протягом аналізованого періоду жодним чином не сприяли загостренню конкуренції. Навпроти, порівняння розрахованих показників дає підстави стверджувати про збільшення потенціалу провідних виробників.

Тенденція до консолідації галузі впливає на конкуренцію, а точніше обумовлює її низький рівень. Даний висновок підтверджується розрахунком показників варіації ринкових часток підприємств у статистиці та динаміці, що наведені у табл. 2.7 (методика розрахунку показників наведена у [186, 1]).

Як відомо інтенсивність конкурентного протистояння у галузі досягає свого максимуму за приблизної рівності ринкових часток конкурентів (коефіцієнт варіації наближається до нуля), і навпаки прямує до мінімуму за існування істотної різниці значень ринкових часток суперників. Більше того, вважається, що коли різниця ринкових часток двох конкурентів досягає певної критичної межі (2 : 1 і більше), будь-які спроби змінити ситуацію припиняються [157, 27].

**Показники інтенсивності конкуренції у
галузі виробництва ігристих вин України**

Показники	Од. виміру	Період							
		2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Потенційні конкуренти									
Бар'єри входу на галузевий ринок	коєф.	0,923	1,000	1,000	1,000	0,867	1,000	1,000	0,938
Ситуація в галузі									
Рівень інтенсивності конкуренції на основі статистики ринкових часток	коєф.	0,100	0,142	0,153	0,139	0,100	-0,027	-0,118	-0,147
Рівень інтенсивності конкуренції на основі динаміки ринкових часток	%	--	1,631	1,083	2,760	3,347	2,042	1,383	1,531

Розраховано автором на основі [42, 45, 46]

Галузь ігристих вин України представлена різними за конкурентним потенціалом виробниками, які до того ж використовують різні стратегії конкурентної боротьби. За останні роки існуючі розбіжності значень ринкових часток підприємств досягли критичних пропорцій, істотно знижуючи потенціал ринкової конкуренції. Так, співвідношення ринкових часток першого та третього підприємства на ринку складає 2,85 : 1, третього і шостого 1,5 : 1, шостого та дванадцятого 3,4 : 1.

Про зниження рівня конкурентної напруги свідчить і відсутність істотних перестановок на ринку. Так, показник динамічної варіації ринкових часток виробників має виражену тенденцію до зниження. Найвище його значення спостерігалось у 2009–2010 рр., які відзначалися найбільшим спадом виробництва, а отже і зростанням інтенсивності конкурентної боротьби.

Підвищення інтенсивності конкурентного протистояння відбувалось за рахунок успішної реалізації наступальних стратегій лідерами ринку. Так, ПрАТ «Артемівськ Вайнері» за останні вісім років збільшило власну частку на ринку

ігристих вина з 16,62 % у 2006 р. до 27,05 % у 2013 р. Успішною виявилася стратегіє ТОВ «Агрофірма «Золота Балка», частка ринку якого за аналогічний період зростає у півтори рази. Ще одному лідеру ринку ПрАТ «КЗШВ «Столичний» вдалося зберегти власні позиції на ринку. Загостренню конкуренції у цей період також сприяло входження на ринок нових гравців: у 2010 р. – ПрАТ «Ізмаїльський виноробний завод» (торговельні марки «України Ізмаїл», «Одеське Традиційне») та ТОВ «Промислово-торговельна компанія Шабо» (торговельна марка «Шабо») з сумарною часткою ринку 1,23 %, у 2013 р. – ТОВ «Винний дім «Фотисаль» з часткою ринку 0,14 %.

Однак в цілому враховуючи існуючі тенденції до скорочення ринку та зниження рівня ділової активності більшості підприємств галузі у майбутньому можна очікувати загострення напруги у конкурентному середовищі. Фактично у більшості випадків вітчизняні підприємства дотримуються спонтанно сформованих стратегій розвитку, орієнтуючись більше на досягнення тактичних цільових орієнтирів, з деякою орієнтацією на довгострокові перспективи ведення бізнесу [120].

На підставі ситуаційного аналізу прояву чинників адаптивності, збалансованості і результативності та відповідних проблем виноробної галузі визначено основні напрями її розвитку: балансування сортової структури винограду у відповідності до сертифікаційних вимог до продукції виноробства (особливо за групою ігристих вин) та територіального розміщення виноградників; підвищення ефективності технологій виноградарства і переробки винограду; збільшення обсягів реалізації вин на внутрішньому ринку і на експорт; сегментування галузі за видами вин, збільшення виробництва вин з контрольованою назвою, марочних та витриманих ординарних вин; удосконалення технічного, податкового та адміністративного регулювання виноробства; підвищення адаптивності підприємств галузі до сезонності і коливань купівельної спроможності підвищення збалансованості розвитку галузі тощо.

2.2. Оцінка рівня адаптивності розвитку галузі виноробства в Україні

Питання розвитку завжди викликали підвищений інтерес у науковців і практиків менеджменту. Загостренню цих питань в Україні сприяла і фінансово-економічна криза, яка істотним чином змінила середовище функціонування вітчизняних підприємств, змусивши їх переглянути стратегії власного економічного розвитку. Зіштовхнувшись із різким зменшенням попиту на свою продукцію, підприємства більшості галузей економіки, які в докризовий період демонстрували пристойну динаміку зростання, виявилися неспроможними знайти адекватну відповідь на стрімкі зміни умов господарювання. Все це зумовлює доцільність удосконалення науково-методичного базису оцінки та аналізу розвитку підприємств виноробної галузі, оскільки оцінка є підґрунтям ухвалення обґрунтованих управлінських рішень щодо тактики та стратегії розвитку підприємства в умовах мінливого середовища.

Питання оцінки розвитку підприємства не є новим для сучасної науки. В літературі можна зустріти численні підходи до вирішення цієї проблеми, які відрізняються теоретичною постановкою завдання та науково-методичним інструментарієм, що використовується [55, 37, 27, 166, 104, 111, 176, 162]. Однак як показав проведений аналіз, більшість із цих підходів, хоча і є цілком обґрунтованими, є непридатними до рішення завдань комплексної оцінки розвитку виноробних підприємств, оскільки недостатньо адаптовані до внутрішніх та зовнішніх особливостей їх господарської діяльності.

Крім того, представлені у науковій літературі методичні підходи до оцінки розвитку акцентують увагу лише на окремих його аспектах розвитку підприємства, не враховуючи, що останній є складним явищем та визначається великим різноманіттям конкретних видів та проявів.

Для подолання існуючих недоліків методів оцінки розвитку та їх адаптації до особливостей господарської діяльності підприємств виноробної галузі у дисертаційній роботі запропоновано науковий підхід до комплексної оцінки

розвитку виноробної галузі, що, на відміну від існуючих, ґрунтується на удосконаленій автором класифікації видів розвитку виноробних підприємств (за збалансованістю бізнес-процесів; за характером реакції на зміни; за прогресивністю змін; за напрямком змін), а також враховує фактори їх розвитку, визначені на основі синтезу внутрішніх та зовнішніх особливостей діяльності підприємств виноробної галузі (рис. 2.3).

Запропонований підхід передбачає проведення диференційованої оцінки кількісних та якісних характеристик розвитку підприємств виноробної галузі, а також їх комплексне використання для визначення рівня прогресивності розвитку виноробної галузі в цілому. Кількісні характеристики розвитку пропонується розглядати у зв'язку зі зміною (зростанням чи скороченням) кількісних показників діяльності за основними видами бізнес-процесів, що характеризують напрямок та масштаб розвитку галузі, рівень її адаптивності. Для якісної характеристики змін запропоновано використовувати поняття «збалансованості розвитку», що визначає пропорційність зміни кількісних та якісних показників функціонування підприємств галузі у часі.

Зазначені напрямки оцінки пропонується розглядати як самостійний методичний інструментарій, який може бути використаний для вирішення завдань тактичного та стратегічного управління розвитком виноробних підприємств. Разом з тим, отримані результати кількісної (за напрямком та адаптивністю) та якісної (за рівнем збалансованості) оцінки змін, що відбулися на підприємствах протягом аналізованого періоду є підставою для визначення рівня прогресивності їх розвитку.

Однак перед тим, як перейти до безпосередньої оцінки розвитку виноробних підприємств і виноробної галузі України доцільно провести їх структурне групування. У попередньому підрозділі роботи зазначалося, що галузь виробництва ігристих вин України є достатньо структурованою. Сьогодні в галузі відбувається конкурентна боротьба між різними за потенційними можливостями виробниками, які використовують різні тактичні та стратегічні інструменти конкуренції.

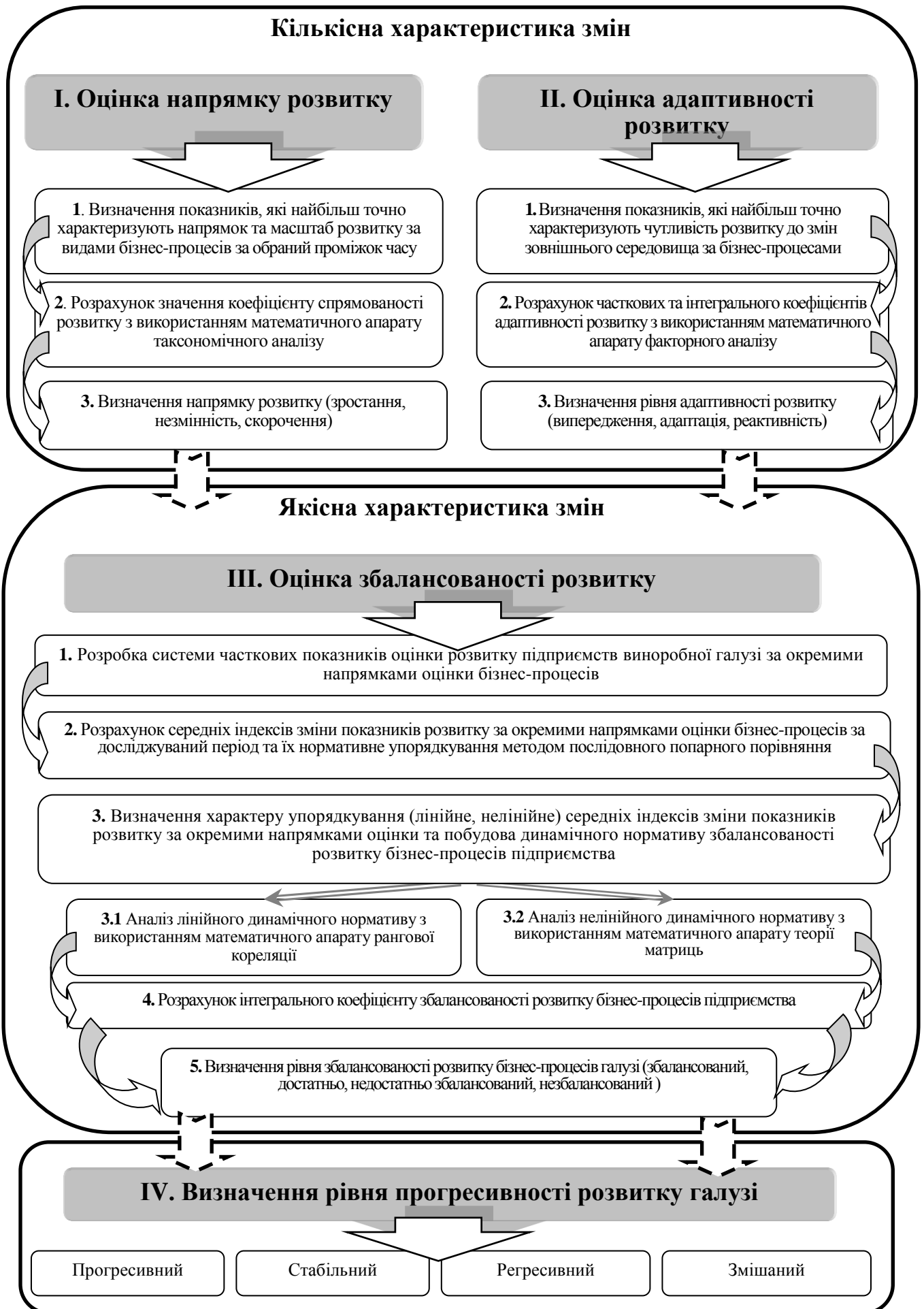

Рис. 2.3. Схема проведення комплексної оцінки розвитку виноробної галузі (розроблено автором)

Для структурного групування виробників ігристих та шампанських вин України використано метод «гнучких групових середніх» [162, 1], методу «WINE MARKETING RESEARCH» [66] та метод побудови конкурентної карти ринку [1]. Відповідні розрахунки наведені у табл. В.1–В.3, дод. В. Для перших двох методів як групувальну ознаку узято обсяг виробництва продукції у натуральному вимірі (тис. дал.). Методика «побудови конкурентної карти ринку» передбачає здійснення розрахунків на основі ринкової частки підприємства (%), яка є об'єктивним індикатором становища підприємства на ринку та важливим критерієм його конкурентоспроможності. Порівняння результатів групування наведено в табл. 2.8.

Таблиця 2.8

**Порівняння результатів структурного групування
підприємств виноробної галузі**

Назва групи	Назва методу					
	1. Метод «гнучких групових середніх»		2. За методикою «WINE MARKETING RESEARCH»		3. Метод побудови конкурентної карти ринку	
	Групова частка ринку, % (кількість підприємств)	Груповий коеф-т варіації, %	Групова частка ринку, % (кількість підприємств)	Груповий коеф-т варіації, %	Групова частка ринку, % (кількість підприємств)	Груповий коеф-т варіації, %
«Лідери»	46,99 (2)	15,11	46,99 (2)	15,11	46,99 (2)	15,11
«Переслідуючі»	30,92 (4)	16,83	9,49 (1)	0,0	30,92 (4)	16,83
«Резерв»	17,96 (5)	19,87	39,40 (8)	38,74	-	-
«Наздоганяючі»	3,16 (2)	17,88	-	-	-	-
«Аутсайтери»	0,96 (3)	78,14	4,12 (5)	79,53	22,08 (10)	69,94

Примітка: метод побудови конкурентної карти ринку та методика «WINE MARKETING RESEARCH» передбачають виділення чотирьох груп.

Ухвалення остаточного рішення щодо вибору методу групування підприємств здійснювалось з урахуванням наступних принципів [29, 30]:

1. Виділені групи мають бути однорідними. Перевірка однорідності груп здійснювалось за допомогою розрахунку коефіцієнту варіації ринкових часток конкурентів, чим нижче значення якого тим щільнішою є група [29].

2. Остаточне рішення щодо кількості груп підприємств ухвалювалося з урахуванням правил статистичного групування об'єктів, відповідно до яких кількість груп може бути визначена таким чином [29, 30]:

$$n = 1 + 3,322 * LgN, \quad (2.1)$$

де N – кількість елементів сукупності [29, 30].

3. Наявність незаповнених груп не допускається.

Відповідно до методики «*WINE MARKETING RESEARCH*» заповненими виявилися всі чотири з передбачених груп виробників. Проте відповідно до вимоги (2) кількість виділених груп є недостатньою та не відповідає заданим критеріям групування. Групові коефіцієнти варіації за окремими групами є занадто високими («Резерв» – 38,74 %, «Аутсайтери» – 79,53 %), що вказує на недостатню однорідність цих груп та необхідність їх подальшого розбиття.

Схожа ситуація спостерігається і за методикою побудови «конкурентної карти ринку». У групу «Резерв» не потрапило жодне підприємство, що вказує на некоректність визначених меж групових інтервалів, а група «Аутсайтери» є неоднорідною (високе значення розрахованого коефіцієнту варіації – 69,94 %).

Не в повній мірі виділеним принципам структурного групування відповідають результати, отримані за допомогою методу «гнучких групових середніх». Проте отриманий за допомогою цього методу розподіл виробників ігристих та шампанських вин має декілька переваг:

1) передбачає відокремлення додаткової групи «Наздоганяючі», що відповідає статистично обґрунтованій кількості груп (відповідно до формули 2.1 кількість груп має дорівнювати $n \approx 5,0$);

2) забезпечує заповнення всіх виділених груп, виключаючи необхідність їх штучного скорочення.

Однорідність майже всіх виділених груп є прийнятною (групові коефіцієнти варіації відносно невисокі), за виключенням групи «Аутсайдер», де груповий коефіцієнт варіації занадто високий (78,14 %). Проте на думку автора

подальше розбиття обраної сукупності підприємств є недоцільним (оскільки це порушить другу умову структурного групування – щодо кількості груп).

З огляду на це, з метою підвищення обґрунтованості результатів групування, отриманих методом «гнучких групових середніх» пропонується перенести представника групи «Аутсайтери» – ТОВ «Промислово-торговельна компанія «Шабо», до групи «Наздогоняючі», що значно підвищить рівень однорідності отриманих груп виробників (групові коефіцієнти варіації за відповідними групами складуть: «Наздогоняючі» – 36,34 %, «Аутсайтери» – 34,16 %).

Підсумкові результати групування виробників ігристих і шампанських вин України за методом гнучких групових середніх наведено на рис. 2.4 та табл. В.4, дод. В.

За результатами проведеного групування у роботі сформовано статистичну вибірку підприємств-виробників ігристих вин, яку буде використано для дослідження особливостей розвитку виноробної галузі України (табл. 2.9).

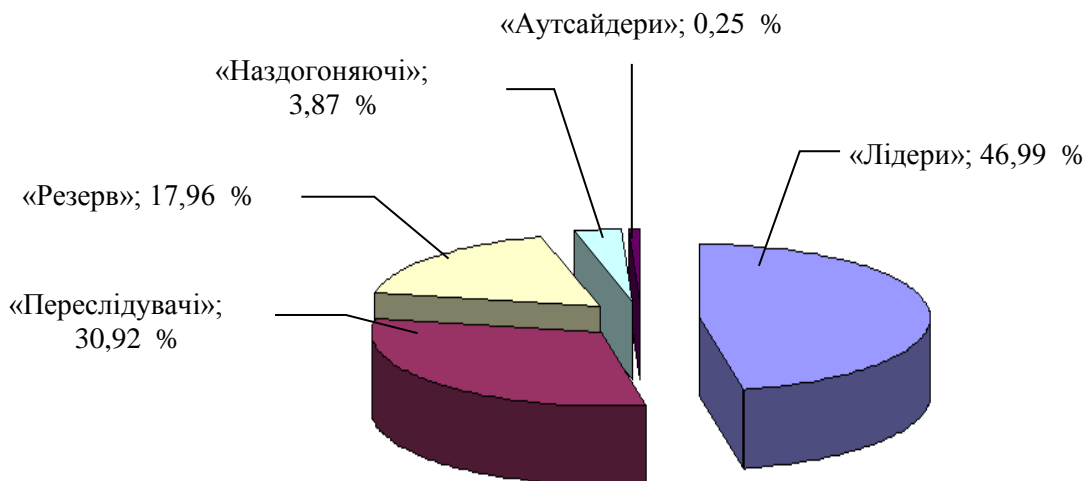

Рис. 2.4. Підсумкові результати структурного групування виробників ігристих і шампанських вин України методом «гнучких групових середніх»

Статистична вибірка підприємств виноробної галузі України

№	Підприємства	Частка ринку, %		Темп зростання частки ринку, %	
		2012	2013	2012	2013
1	ПрАТ «Артемівськ Вайнері»	26,51	27,05	112,29	102,02
2	ПрАТ «КЗШВ «Столичний»	20,94	19,95	101,37	95,26
3	ПрАТ «Одесавінпром»	7,61	8,46	77,94	111,21
4	ПрАТ «Одеський ЗШВ»	5,20	3,11	81,61	59,73
5	ПрАТ «Одеський коньячний завод»	1,22	1,30	41,86	106,33

До цієї вибірки включено представників кожної з виділених груп (окрім групи «Аутсайтери», сумарна ринкова частка якої складає лише 0,25 %, а, отже, не чинить визначальний вплив на зміни, які відбуваються у галузі), що дозволяє досягти її статистичного обґрунтування як за кількісними параметрами, так і за якісними.

Запропоновані у дисертаційній роботі науково-методичні розробки та рекомендації мають враховувати особливості господарської діяльності та специфіку розвитку підприємств, що потрапили до кожної з виділених груп.

Виходячи з логіки запропонованого науково-методичного підходу першим етапом оцінки розвитку виноробних підприємств є дослідження його кількісних характеристик.

Оцінку кількісної складової розвитку підприємств виноробної галузі проведено за ознаками спрямованості та адаптивності. Для цього у дисертаційній роботі запропоновано систему кількісних показників, згрупованих за основними видами бізнес-процесів діяльності виноробних підприємств, які найбільш точно характеризують напрямок та масштаб їх розвитку (рис. 2.5).

Для отримання обґрунтованих висновків щодо розвитку галузі необхідно проаналізувати динаміку змін кожного з розглянутих показників за кожним видом бізнес-процесів. При чому точність та обґрунтованість висновків залежатиме від величини періоду, за який проводитиметься аналіз, оскільки

визначення тенденційності якісних та кількісних змін, що відбуваються на підприємстві можливе лише при дослідженні його економіки у тривалій динаміці (декілька років). Іншими словами оцінка розвитку галузі – це багатокритеріальне завдання з великою кількістю показників, представлених у вигляді певних рядів динаміки.

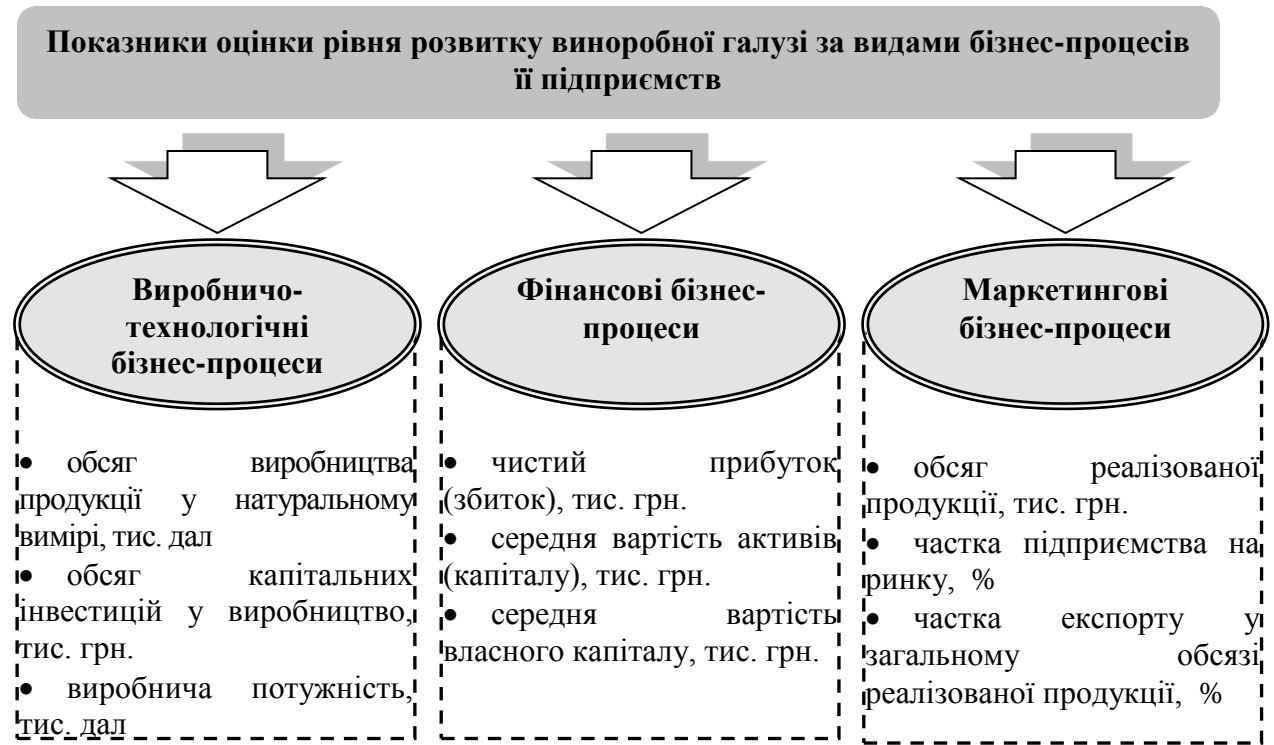

Рис. 2.5. Кількісні показники оцінки рівня розвитку виноробної галузі за видами бізнес-процесів її підприємств (розроблено автором)

Вирішити це завдання, на думку автора, можливо шляхом застосування математичного апарату багатовимірного статистичного аналізу, а саме таксономічного показника рівня розвитку, що досить активно використовується у економічній практиці для комплексного аналізу статистичної сукупності об'єктів, охарактеризованих за допомогою певної системи критеріїв та ознак [128].

У дисертаційній роботі цей показник буде використано для оцінки рівня розвитку конкретного виноробного підприємства, представленого значеннями кількісних показників розвитку за видами бізнес-процесів, що задані у вигляді рядів динаміки.

Враховуючи логіку побудови динамічної модифікації таксономічного показнику розвитку [128], оцінку розвитку виноробної галузі пропонується проводити у декілька етапів, послідовність виконання яких наведена на рис. 2.6.

Рис. 2.6. Схема проведення оцінки та визначення напрямку розвитку виноробної галузі з використанням математичного апарату таксономічного аналізу (авторська розробка)

Основу динамічної модифікації таксономічного показника складають побудована матриця фактичних значень показників розвитку виноробних підприємств за видами бізнес-процесів $M[X]$, а також синтезовані на її основі матриця стандартизованих значень показників $M[I]$ та матриця відстаней $M[VI]$. Спочатку відібрані показники оцінки розвитку виноробних підприємств за кожним видом бізнес-процесів задаються у матричній формі:

$$X = \left\{ \begin{array}{cccccc} X_{11} & X_{12} & \dots & X_{1k} & \dots & X_{1n} \\ X_{21} & X_{22} & \dots & X_{2k} & \dots & X_{2n} \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ X_{i1} & X_{i2} & \dots & X_{ik} & \dots & X_{in} \\ \dots & \dots & \dots & \dots & \dots & \dots \\ X_{t1} & X_{t2} & \dots & X_{tk} & \dots & X_{tn} \end{array} \right\}, \quad (2.2)$$

де X_{ik} – значення показника k , що характеризує певний напрям розвитку бізнес-процесів підприємства в період i ; n – кількість показників оцінки розвитку підприємства; t – кількість періодів динамічного ряду.

Результати розрахунку кількісних показників розвитку виноробних підприємств, що увійшли до вибіркової сукупності у розрізі ключових бізнес-процесів за період 2008–2013 рр. наведено у табл. В.5–В.9, дод. В.

Далі здійснюється диференціація показників побудованої матриці за характером їх впливу на розвиток виноробних підприємств. Метою цього етапу є виділення показників стимуляторів, зростання яких є бажаним з точки зору розвитку підприємства та показників-дестимуляторів, збільшення яких, навпаки, гальмує розвиток підприємства, тобто стимулює дегресивні процеси змін у його стані. Показники оцінки розвитку відбивають особливості різних бізнес-процесів діяльності виноробних підприємств, а отже, відрізняються, не лише за своїм економічним змістом та напрямком впливу на розвиток підприємства, але і мають різні одинці виміру. Тому важливим етапом таксономічного аналізу є стандартизація обраних для аналізу показників або перехід від матриці $M[X]$ до матриці стандартизованих значень $M[\Pi]$ за допомогою наступних перетворень:

$$\Pi_{ik} = \frac{X_{ik} - \frac{1}{t} \sum_{i=1}^t X_{ik}}{\left[\frac{1}{t} \sum_{i=1}^t (X_{ik} - \overline{X_{ik}})^2 \right]^{\frac{1}{2}}}, \quad (2.3)$$

де Π_{ik} – стандартизоване значення показника k , що характеризує певний

напряму розвитку бізнес-процесів підприємства в період i ; $\overline{X_k}$ – середнє арифметичне значення показника розвитку k за період, що аналізується.

Результати стандартизації показників розвитку виноробних підприємств наведені у табл. В.10–В.14, дод. В.

Специфікою таксономічного показника розвитку, як і будь-якого інструменту математичної обробки багатомірної статистичної інформації є ризик її викривлення, тобто ситуації коли негативне значення одного показника розвитку нівелюється високим значенням іншого. Найбільш гостро ця проблема відчувається під час розв'язання багатокритеріальних завдань з великою кількістю вихідних змінних, як у випадку оцінки розвитку виноробних підприємств. Вирішення цієї проблеми можливе шляхом введення спеціальних коефіцієнтів ієрархії, які уточнюють індивідуальну значимість відібраних для аналізу показників розвитку. Для визначення коефіцієнтів ієрархії окремих показників розвитку підприємства у роботі пропонується використати метод «критичної відстані», зміст якого розглянуто у роботі [128].

Стандартизація значень показників розвитку підприємства за видами бізнес-процесів та визначення коефіцієнтів ієрархії дозволяють перейти до визначення еталону розвитку. Для цього стандартизовані значення показників розвитку підприємств, що представлені у вигляді рядів динаміки, підлягають ранжируванню. Таким чином для кожного показника розвитку визначається значення, що є найкращим за весь аналізований період. При чому для стимуляторів процедура визначення еталона розвитку матиме вигляд $P_{ok} = \max P_{ik}$, $i = 1, 2, \dots, t$, тоді як для дестимуляторів $P_{ok} = \min P_{ik}$. Сформовані еталони розвитку показників розвитку виноробних підприємств за окремими видами бізнес-процесів наведені в табл. В.15, дод. В.

Далі здійснюється розрахунок відстаней між всіма значеннями показників розвитку за видами бізнес-процесів та визначеними на попередньому етапі еталонами розвитку. Результат цього етапу залежить від обраної моделі метрики відстані. Найбільшого поширення у практиці багатовимірного аналізу

одержала евклідова відстань. У нашому випадку вона матиме такий вигляд:

$$ВП_{ko} = \left[\sum_{n=1}^n (П_{ik} - П_{ok})^2 \right]^{\frac{1}{2}}, \quad (i = 1, 2, \dots, t) \quad (2.4)$$

або її зважений варіант (у випадку врахування коефіцієнтів ієрархії):

$$ВП_{ko} = \left[\sum_{n=1}^n \lambda_k * (П_{ik} - П_{ok})^2 \right]^{\frac{1}{2}}, \quad (i = 1, 2, \dots, t) \quad (2.5)$$

де $ВП_{ko}$ – відстань показника розвитку k , що характеризує певний напрям розвитку бізнес-процесів за період від еталона; λ_k – відносна вага або коефіцієнт ієрархії показника k , що характеризує певний напрям розвитку бізнес-процесів.

Побудована матриця відстаней від еталона розвитку для підприємств виноробної галузі за обраними показниками представлена в табл. 2.10.

Таблиця 2.10

**Матриця відстаней підприємств виноробної галузі від еталону розвитку
за обраними показниками**

№	Підприємства	Загальна відстань від еталону розвитку					
		2008	2009	2010	2011	2012	2013
1	ПрАТ «Артемівськ Вайнері»	7,754	5,953	4,847	4,042	3,354	3,905
2	ПрАТ «КЗШВ «Столичний»	10,567	9,788	7,903	4,234	4,014	4,896
3	ПрАТ «Одесавінпром»	5,133	5,411	3,707	4,300	5,819	6,504
4	ПрАТ «Одеський ЗШВ»	8,123	8,254	6,260	5,444	16,093	15,056
5	ПрАТ «Одеський коньячний завод»	5,842	4,857	5,215	6,075	6,607	5,966

Розраховані узагальнені відстані показників розвитку підприємства за всіма напрямками оцінки бізнес-процесів в свою чергу слугують підставою для визначення міри віддаленості (наближеності) показників розвитку підприємства

до їх еталонних значень, тобто таксономічних показників рівня розвитку підприємства у динаміці:

$$P_i = 1 - \frac{ВП_{ko}}{ВП_o} \quad (2.6)$$

$$ВП_o = \frac{1}{t} \sum_{i=1}^t ВП_{ko} + 2 \left[\frac{1}{t} \sum_{i=1}^t (ВП_{ko} - \overline{ВП_o})^2 \right]^{\frac{1}{2}} \quad (2.7)$$

де P_i – показник рівня розвитку підприємства у періоді i , загальною кількістю t ; $ВП_o$ – максимальна відстань від еталона; $\overline{ВП_o}$ – середня відстань від еталона.

Результати розрахунків наведені в таблиці 2.11. Розрахований за формулою 2.6 показник рівня розвитку є узагальненою характеристикою напрямку та масштабу змін, які відбулися у значеннях кількісних показників розвитку виноробних підприємств за видами бізнес-процесів за досліджуваний період. Його величина є позитивною та варіюється у діапазоні від 0 до 1.

Таблиця 2.11

Результати розрахунку рівня розвитку виноробної галузі за 2008–2013 рр.

№	Підприємства	Показники рівня розвитку					
		2008	2009	2010	2011	2012	2013
1	ПрАТ «Артемівськ Вайнері»	0,026	0,252	0,391	0,492	0,579	0,509
2	ПрАТ «КЗШВ «Столичний»	0,134	0,198	0,353	0,653	0,671	0,599
3	ПрАТ «Одесавінпром»	0,267	0,227	0,470	0,386	0,169	0,071
4	ПрАТ «Одеський ЗШВ»	0,554	0,546	0,656	0,701	0,116	0,172
5	ПрАТ «Одеський коньячний завод»	0,154	0,297	0,245	0,121	0,044	0,136
	Середньозважений по галузі	0,189	0,307	0,421	0,498	0,437	0,422

При чому наближення показника до 1 означатиме максимальну відповідність розвитку підприємства еталонному варіанту. В ідеальній ситуації

значення показника рівня розвитку має зростати у часі поступово наближаючись до 1.

З огляду на математичний зміст показника рівня розвитку для визначення напрямку розвитку виноробних підприємств (зростання, незмінність, скорочення) необхідно проаналізувати динаміку його зміни. Це можна зробити за допомогою розрахунку середнього індексу його зростання за досліджуваний період за допомогою визначення середньої геометричної:

$$K_{CP} = \sqrt{I_{P_1} \times I_{P_2} \times \dots \times I_{P_n}} \quad (2.8)$$

де K_{CP} – коефіцієнт спрямованості розвитку галузі ; I_{P_i} – індекс зростання i -го показника рівня розвитку динамічного ряду; n – кількість індексів зростання показників в динамічному ряді.

Розраховані коефіцієнти спрямованості розвитку виноробних підприємств за період 2008–2013 рр. наведені на рис. 2.7.

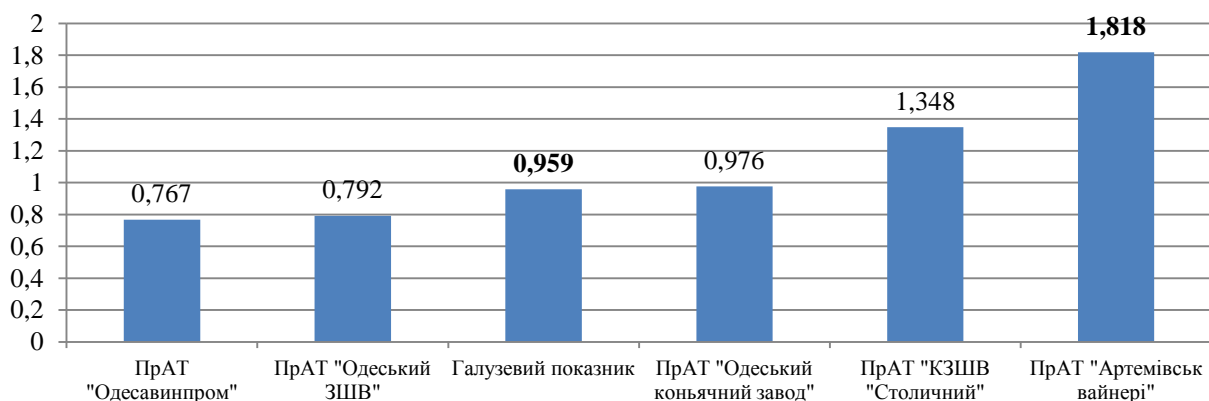

Рис. 2.7. Розраховані коефіцієнти спрямованості розвитку підприємств виноробної галузі і галузі в цілому

За результатами проведеного дослідження встановлено, що серед підприємств вибіркової сукупності лише два виробника – ПрАТ «Артемівськ Вайнері» та ПрАТ «КЗШВ «Столичний» – демонстрували стійку тенденцію економічного зростання. Так, ПрАТ «Артемівськ Вайнері» за досліджуваний період вдалося збільшити обсяг виробництва продукції у натуральному вираженні на 43,51 %, що дозволило підприємству зайняти лідируючу позицію

на ринку та збільшити ринкову частку з 18,05 % у 2008 р. до 27,05 % у 2013 р. Інший лідер ринку – ПрАТ «КЗШВ «Столичний» також збільшив обсяг виробництва. У 2013 р. підприємством вироблено 1034,40 тис. дал. винної продукції, що на 6,96 % більше за 2008 р. Проте частка підприємства на ринку майже не змінилась. Сьогодні на частку заводу припадає близько 20 % виробництва ігристого вина в Україні. Про стратегічний характер намірів підприємств свідчить зростання обсягу капітальних інвестицій у виробництво, у структурі яких основну частину займають вкладення у капітальне будівництво та придбання основних засобів. Так, загальний обсяг капітальних інвестицій ПрАТ «Артемівськ Вайнері» за досліджений період зріс майже у чотири рази, що дозволило підприємству збільшити виробничу потужність на 8,56 %. Поступово втрачає провідні позиції на вітчизняному ринку ПрАТ «Одеський ЗШВ». За останні шість років підприємство більш ніж вдвічі знизило обсяги виробництва продукції (на 62,63 %), втративши більше половини власної ринкової частки. Сьогодні одеський виробник контролює лише 3,11 % вітчизняного виробництва ігристих та шампанських вин.

Не демонструють високих темпів зростання виробництва і підприємства з диференційованим портфелем бізнесу. Так, один із лідерів українського ринку коньяку ПрАТ «Одеський коньячний завод» за останні два роки майже втричі знизив обсяги виробництва ігристих вин під власною торговельною маркою «Шустов», часта якої на ринку знизилася з 4,21 % у 2009 р. до 1,30 % у 2013 р. Інший крупний виробник тихих і ігристих вин півдня України – ПрАТ «Одесавінпром» (торговельна марка «Французький Бульвар») останніми роками міцно тримається в п'ятірці лідерів з часткою ринку – 8,46 %.

За економічним змістом отриманий за допомогою формули 2.8 коефіцієнт характеризує середню траєкторію розвитку або напрям змін, які відбулись в ефективності функціонування його бізнес-процесів протягом аналізованого періоду, тоді як за математичним змістом для підприємства він є усередненим значенням індексів змін основних показників розвитку підприємства, а для галузі – середньозваженим за часткою ринку з показників підприємств. З огляду на це

його інтерпретація передбачає виділення декількох видів розвитку виноробних підприємств, наведених у табл. 2.12.

Таблиця 2.12

Інтерпретація значень коефіцієнту спрямованості розвитку виноробних підприємств та галузі в цілому і визначення виду розвитку

Значення коефіцієнту спрямованості розвитку	Вид розвитку	Характеристика виду розвитку
$K_{CP} > 1$	Зростання	Спостерігається позитивна динаміка основних показників розвитку бізнес-процесів, розвиток підприємства (галузі) є зростаючим
$K_{CP} = 1$	Незмінність	На підприємстві спостерігається незмінність (стабільність) основних показників розвитку бізнес-процесів, розвиток є незмінним
$K_{CP} < 1$	Скорочення	На підприємстві спостерігається негативна динаміка основних показників розвитку бізнес-процесів, розвиток підприємства є спадним

Тенденція до скорочення винного ринку впливає і на фінансові результати виробників ігристих вин. Прибуток є основним джерелом формування потенціалу розвитку підприємства. Однак протягом аналізованого періоду лише три підприємства вибіркової сукупності характеризувалися стабільністю отримання чистого прибутку (ПрАТ «Артемівськ Вайнері», ПрАТ «КЗШВ «Столичний», ПрАТ «Одеський коньячний завод»). 2013 р. став збитковим для ПрАТ «Одесавінпром» та ПрАТ «Одеський ЗШВ». При чому для останнього чистий збиток є фінансовим результатом починаючи із 2009 р.

Зниження прибутковості бізнесу у майбутньому може призвести до загострення конкурентної боротьби на ринку та перерозподілу ринкових часток конкурентів. Нестабільність отримання прибутку призводить до зменшення власного капіталу підприємств (ПрАТ «Одесавінпром», ПрАТ «Одеський коньячний завод»), що негативно позначається на їх фінансовій стійкості. Варто відмітити зниження частки експорту у загальному обсязі реалізованої продукції практично на всіх підприємствах вибіркової сукупності. Так, лідер вітчизняного ринку ПрАТ «Артемівськ Вайнері» лише за останні три роки знизив обсяги експорту на 23,27 %. У 2013 р. підприємством на зовнішніх

ринках реалізовано готової продукції на 611,7 тис. дал менше за аналогічний показник 2011 р. Така ситуація насамперед пов'язана із тим, що сьогодні експорт є скоріше елементом розвитку бренда підприємств галузі, ніж пріоритетом збутової політики. Так, середня частка експорту у загальному обсязі реалізованої продукції підприємствам галузі складає лише 6,2 %.

Коефіцієнт спрямованості розвитку характеризує масштаб та напрям змін, які відбулися на підприємстві протягом певного періоду часу. Саме вплив середовища є рушійною силою розвитку підприємства, яка змушує його змінювати існуючі структури та зв'язки, здобувати нові ознаки та властивості. Все це зумовлює доцільність оцінки та аналізу впливу зовнішніх змін на стратегії розвитку виноробних підприємств та розробки практичних рекомендацій з управління їх розвитком. Тому другим аспектом розвитку підприємства, який пропонується досліджувати у дисертаційній роботі – це аналіз впливу зовнішніх змін на стратегії розвитку виноробних підприємств за допомогою оцінки рівня їх чутливості до змін зовнішнього середовища.

Для визначення такої чутливості у науковій літературі найчастіше використовується поняття «адаптивності». У найбільш загальному визначенні «адаптивність – це властивість системи чи об'єкта пристосовуватися до змін умов зовнішнього та внутрішнього середовища» [37]. Для оцінки адаптивності розвитку виноробних підприємств і галузі в цілому у роботі пропонується методика, що ґрунтується на розрахунку коефіцієнту «бета» чутливості розвитку до змін зовнішнього середовища. Під «бетою» розуміється показник, що характеризує чутливість або щільність взаємозв'язків між двома змінними. Її розрахунок ґрунтується на базових принципах моделі *SAPM* та *APT*, та найчастіше використовується у ризикології для опису взаємозв'язку між очікуваним рівнем ризику та прогнозною доходністю активів [112].

Показник «бета» також використовується у практиці для визначення та оцінки систематичного ризику, який характеризує ступінь відхилень результатів діяльності об'єкта (підприємства або галузі) відносно результатів діяльності економіки в цілому [56]. Тому на нашу думку він може бути

використаний для оцінки та характеристики чутливості показників розвитку підприємства до коливань ринку в цілому.

Оцінку розвитку пропонується поводити у три етапи, детальна характеристика яких наведена на рис. 2.8. В якості індикаторів чутливості розвитку виноробних підприємств до змін зовнішнього середовища за видами бізнес-процесів можуть бути обрані будь-які показники господарської діяльності, що характеризують стратегію реакції на зовнішні зміни.

Рис. 2.8. Методичний підхід до оцінки адаптивності розвитку виноробної галузі (удосконалено автором)

Автором до індикаторів розвитку віднесено показники обсягу капітальних інвестицій у виробництво, середньорічної вартості активів підприємства, тобто його ресурсного потенціалу та обсягу реалізованої продукції. Зміна цих показників комплексно характеризує особливості пристосування підприємства до зовнішнього середовища. При чому динаміка обсягу реалізованої продукції характеризує результативність ухвалених раніше

управлінських рішень, тобто результат реалізації діючої стратегії підприємства, тоді як зміна сукупних ресурсів та капітальних інвестицій відбиває перспективні рішення підприємства, тобто його стратегічні наміри.

Розрахунки показників адаптивності розвитку для виноробних підприємств вибіркової сукупності за 2008–2013 рр. наведені у табл. В.16–В.18, дод. В. Визначення часткових та інтегрального коефіцієнтів адаптивності розвитку виноробних підприємств до змін зовнішнього середовища передбачає здійснення низки спеціальних розрахунків:

$$\beta_{X_i} = \frac{Cov(X_i, X_i^c)}{D(X_i^c)} \quad (2.9)$$

або

$$\beta_{X_i} = \frac{\frac{1}{n} \sum_{j=1}^n (X_{ij} - \overline{X_i}) * (X_{ij}^c - \overline{X_i^c})}{\frac{1}{n} \sum_{j=1}^n (X_{ij}^c - \overline{X_i^c})^2}, \quad (2.10)$$

$$\overline{X_i} = \frac{1}{n} \sum_{j=1}^n X_{ij}, \quad (2.11)$$

де β_{X_i} – коефіцієнт «бета» для i -го показника розвитку підприємства; $Cov(X_i, X_i^c)$ – коваріація значень i -го показника розвитку конкретного підприємства та показників розвитку галузі (ринку) в цілому; $D(X_i^c)$ – дисперсія середніх значень i -го показника оцінки розвитку ринку; X_{ij}^c – значення i -го показника розвитку для всієї сукупності підприємств в j -му періоді; $\overline{X_i^c}$ – середнє значення i -го показника розвитку для всієї сукупності підприємств; $\overline{X_i}$ – середнє значення i -го показника оцінки розвитку підприємства; X_{ij} – значення i -го показника розвитку підприємства в j -му періоді; n – кількість періодів дослідження.

Розраховані часткові «бета-коефіцієнти» чутливості розвитку підприємства до змін, що відбуваються у зовнішньому середовищі слугують підставою для визначення інтегрального коефіцієнту адаптивності розвитку

підприємства за всіма відібраними для аналізу показниками. Для цього використовується формула середньої арифметичної:

$$K_{AP} = \frac{1}{m} \sum_{i=1}^m \beta_i \quad (2.12)$$

де K_{AP} – інтегральний показник адаптивності розвитку підприємства;
 m – кількість показників розвитку.

Результати розрахунку часткових та інтегрального коефіцієнтів адаптивності розвитку підприємств виноробної галузі України наведені в табл. 2.13. Завершується оцінка адаптивності визначенням виду розвитку підприємства та галузі та ухваленням управлінських рішень.

Таблиця 2.13

**Розрахунок коефіцієнтів адаптивності розвитку
 підприємств виноробної галузі України**

№ п/п	Підприємство	Часткові коефіцієнти «бета»			Коефіцієнт адаптивності розвитку
		Обсяг виробництва продукції, тис. дал.	Середня вартість активів (капіталу), тис. грн.	Обсяг реалізованої продукції, тис. грн	
1	ПрАТ «Артемівськ Вайнері»	2,936	1,803	1,781	2,239
2	ПрАТ «КЗШВ «Столичний»	-0,463	0,475	1,005	0,339
3	ПрАТ «Одесавінпром»	-0,062	0,543	0,463	0,315
4	ПрАТ «Одеський ЗШВ»	-0,128	0,010	-0,050	-0,056
5	ПрАТ «Одеський коньячний завод»	2,716	2,169	1,800	2,229
	Галузь в цілому	1,037	0,998	1,028	1,029

Залежно від чутливості до змін середовища розвиток може бути превентивним, адаптивним та реактивним [27]. Превентивний або випереджаючий розвиток – це процес змін у соціально-економічній системі підприємства, що передують прогнозованим змінам зовнішнього та внутрішнього середовища. Адаптивний розвиток, навпаки, характеризує зміни, що відбуваються у системі після констатації змін зовнішнього і внутрішнього середовища та мають на меті пристосування системи до нових умов

функціонування. За реактивного розвитку зміни у системі відбуваються лише після констатації результату (позитивного чи негативного) впливу факторів внутрішнього та зовнішнього середовища. Інтерпретація коефіцієнту адаптивності розвитку, а відповідно і ухвалення відповідних рішень залежить від напрямку розвитку ринку (зростання, скорочення) (табл. 2.14).

Таблиця 2.14

Інтерпретація значень коефіцієнту адаптивності та визначення виду розвитку виноробних підприємств і галузі в цілому

Значення коефіцієнту адаптивності	В умовах зростання ринку	В умовах скорочення ринку
$K_{AP} > 1$	Розвиток є превентивним, оскільки в умовах підвищення ринку, зростання підприємства має випереджаючий характер	Розвиток є реактивним, оскільки в умовах падіння ринку, діяльність підприємства скорочується більшими темпами
$0 < K_{AP} < 1$	Розвиток є адаптивним, оскільки в умовах підвищення ринку, діяльність підприємства зростає меншими темпами	Розвиток є адаптивним, оскільки в умовах падіння ринку, діяльність підприємства скорочується меншими темпами
$K_{AP} < 1$	Розвиток є реактивним, оскільки в умовах зростання ринку, діяльність підприємств скорочується	Розвиток є превентивним, оскільки в умовах падіння ринку, підприємство зберігає позитивну динаміку зростання

Як видно з табл. 2.13–2.14 більшість виноробних підприємств України протягом аналізованого періоду дотримувалися адаптивної стратегії розвитку. В цілому галузь характеризується реактивним типом розвитку (інтегральний показник складає 1,029). Така, ситуація пояснюється посткризовим спадом ділової активності та зниженням інтенсифікації виробничої діяльності, що змусили підприємства галузі переглянути стратегії власного економічного розвитку у бік пристосування до нових умов функціонування. Розвиток лише двох виноробних підприємств вибіркової сукупності мав випереджаючий характер. Це ПрАТ «Артемівськ Вайнері», який за останні чотири роки міцно займає позицію лідера галузі, а також виробник з диверсифікованим портфелем бізнесу ПрАТ «Одеський коньячний завод». Погрозливою є ситуація для ПрАТ «Одеський ЗШВ», розвиток якого не відповідає загальним тенденціям ринку. Розраховані коефіцієнти адаптивності цього підприємства за

всіма обраними для аналізу показниками дорівнюють нулю (окрім показника середньої вартості активів), що вказує на його нездатність адекватно реагувати на зміни, які відбуваються у зовнішньому середовищі.

Таким чином, проведена диференційована оцінка кількісної складової розвитку виноробних підприємств за ознаками спрямованості та адаптивності засвідчила існування суперечливих тенденцій зміни структурно та динамічно взаємопов'язаних показників функціонування основних видів бізнес-процесів, що вимагає дослідження рівня їх збалансованості.

2.3. Методичні положення щодо визначення рівня збалансованості розвитку виноробної галузі України

Прогресивний шлях галузевого розвитку передбачає позитивні зміни кількісних та якісних показників діяльності підприємств галузі за основними видами бізнес-процесів з урахуванням галузевих особливостей розвитку. При цьому покращення одного із показників не має вступати у протиріччя із покращенням інших. Ефективне досягнення як стратегічних, так і тактичних цілей можливе лише в умовах чіткого визначення пріоритетів розвитку окремих бізнес-процесів. Відповідно і показники розвитку галузі не можуть мати однаковий вплив на досягнення мети – забезпечення прогресивного розвитку.

Оцінка збалансованості розвитку виноробних підприємств має ґрунтуватися на розрахунку узагальнюючого коефіцієнту, який би синтезував у собі не лише інформацію про загальну траєкторію розвитку основних показників діяльності підприємств, а і давав би можливість оцінити пропорційність та сумірність їх зміни у часі. Як показує аналіз наукової літератури [186, 130, 157, 66, 104, 176, 56, 162, 37] вирішити це завдання можливо шляхом побудови структурно-динамічних моделей розвитку

підприємств, що ґрунтуються на використанні методів непараметричної статистики. В основі побудови подібних моделей покладено ідею синтезу динамічного нормативу розвитку. Динамічний норматив – це сукупність показників, упорядкованих за ознакою міри їх динаміки (зокрема темпів чи індексів їх росту та приросту) так, що підтримання цього порядку в реальній діяльності забезпечує отримання кращих порівняно з попереднім періодом результатів [176]. В літературі розглядаються різні варіанти динамічного упорядкування показників діяльності підприємств для розв'язання завдань ефективного управління корпоративними ресурсами, фінансовими результатами, фінансовим станом господарюючого суб'єкта [23], діагностики стійкого розвитку організацій тощо [66, 176, 56, 162]. Однак у більшості випадків представлені у науковій літературі динамічні моделі ґрунтуються на побудові еталонів динамічної співвіднесеності фінансових показників діяльності підприємств (фінансової стійкості, ділової активності, ліквідності, рентабельності).

На наш погляд, орієнтація лише на фінансовий аспект не дозволяє у повній мірі охопити всі особливості процесів розвитку виноробних підприємств і тим більше – галузі в цілому. Тому з урахуванням особливостей господарської діяльності підприємств виноробної галузі, автором дисертаційної роботи рекомендується включити до структурно-динамічної моделі оцінки збалансованості розвитку виноробних підприємств, окрім фінансових, динамічні нормативи показників, що характеризують напрямки оцінки інших бізнес-процесів – виробничо-технологічних та маркетингових. Для цього у роботі розроблена система часткових показників оцінки розвитку виноробних підприємств, що згруповані за основними видами бізнес-процесів та напрямками їх оцінки, які відбивають ключові галузеві особливості господарської діяльності підприємств виноробної галузі (табл. 2.15).

Такий підхід, на думку автора, дозволяє підвищити комплексність та збалансованість оцінки, оскільки кожний показник відповідає певному напрямку оцінки бізнес-процесів, що виключає можливість неузгодженої оптимізації взаємопов'язаних підсистем економіки підприємства та зменшує ризик того, що окремі аспекти розвитку залишаться поза увагою. Крім того, сформована подібним чином система показників є максимально адаптованою до галузевої специфіки розвитку виноробних підприємств.

Таблиця 2.15

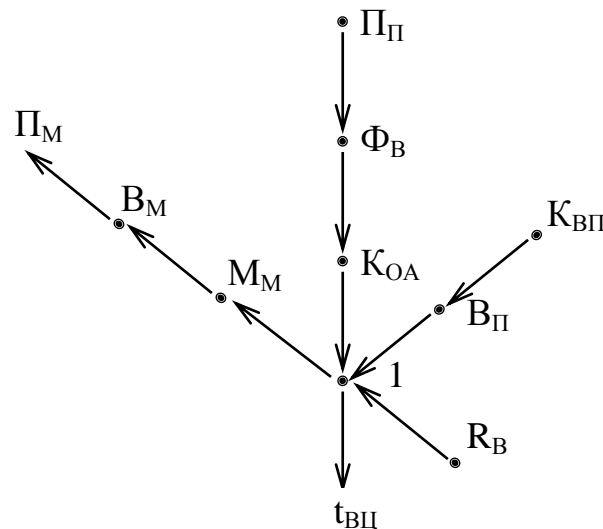
**Система часткових показників оцінки розвитку підприємств
виноробної галузі, що згруповані за основними видами бізнес-процесів та
напрямами їх оцінки (авторська розробка)**

	Напрями оцінки бізнес-процесів	Найменування показника
Виробничо-технологічні бізнес-процеси	Визначення тривалості виробничого циклу з урахуванням факторів сезонності та кліматичних умов	Середня тривалість виробничого циклу
	Визначення ефективності використання господарських ресурсів (віддачі основних фондів та оборотних активів, ефективності праці)	Фондовіддача
		Коефіцієнт оборотності оборотних активів
		Продуктивність праці
	Визначення рівня прибутковості витрат на обробку сировини та виробництво продукції Виявлення ступеня витрато-, матеріало- та праце місткості виробництва	Рентабельність виробництва
		Витратомісткість виробництва
Матеріаломісткість виробництва		
Оцінка ефективності використання виробничої потужності	Працемісткість виробництва	
	Виробнича потужність підприємства	
Фінансові бізнес-процеси	Визначення ефективності господарської діяльності, використання активів та капіталу	Коефіцієнт використання виробничої потужності
		Комерційна рентабельність
		Рентабельність активів
	Виявлення ступеня ділової активності	Рентабельність власного капіталу
		Середня тривалість операційного (витратного) циклу
	Визначення рівня забезпеченості власним оборотним капіталом	Середня тривалість кредитного циклу
		Коефіцієнт забезпечення запасів власними оборотними активами
	Оцінка фінансової стійкості	Коефіцієнт заборгованості
		Коефіцієнт маневреності інвестиційного капіталу
	Оцінка ліквідності	Коефіцієнт абсолютної ліквідності
Коефіцієнт швидкої ліквідності		
Коефіцієнт поточної ліквідності		
Маркетингові бізнес-процеси	Визначення ступеня ефективності відвантаження та тривалості оборотності готової продукції	Середній період оборотності запасів готової продукції
	Визначення результативності збутової діяльності (ефективності реалізації готової продукції)	Коефіцієнт відвантаження готової продукції
		Коефіцієнт реалізації готової продукції
	Оцінка ефективності рекламної-інформаційної діяльності та маркетингових заходів	Коефіцієнт ефективності витрат на рекламу та маркетинг
	Виявлення та оцінка конкурентних переваг підприємства	Відносна частка підприємства на ринку (до основного конкурента або конкурентів)
Визначення ступеня конкуренції у галузі		

При побудові системи показників перевага віддавалась відносним показникам, які не лише дозволяють визначити загальну траєкторію розвитку підприємства, але і показати якісні (інтенсивні) зміни його майнового стану, фінансової стабільності та платоспроможності, ефективності організації виробничих процесів та управління грошовими потоками тощо.

Отже, з урахуванням представлених у науковій літературі підходів до побудови та аналізу динамічних нормативів методами непараметричної статистики, а також беручи до уваги особливості функціонування та розвитку виноробних підприємств запропоновано науково-методичний підхід до оцінки збалансованості розвитку підприємств виноробної галузі на основі побудови структурно-динамічних моделей (рис. 2.9).

Основу структурно-динамічної моделі оцінки збалансованості розвитку виноробних підприємств склали розроблені «графи» нормативного упорядкування відібраних часткових показників розвитку за видами бізнес-процесів, побудовані за допомогою методу послідовного попарного порівняння середніх індексів їх зміни (рис. 2.10–2.12).

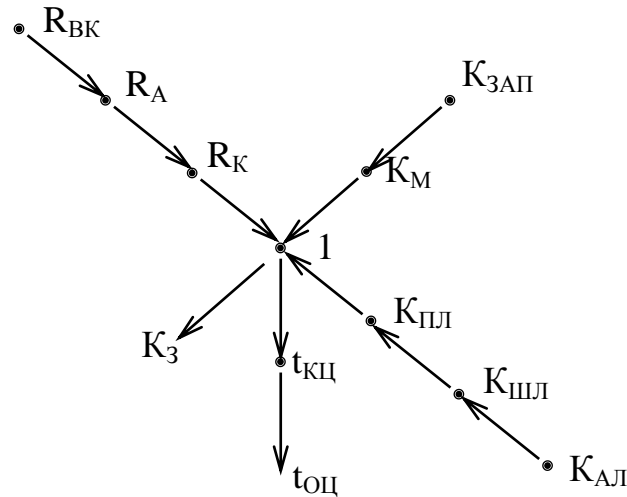

де Π_{Π} – продуктивність праці; $\Phi_{\text{В}}$ – фондовіддача; $K_{\text{ОА}}$ – коефіцієнт оборотності оборотних активів; $t_{\text{ВЦ}}$ – середня тривалість виробничого циклу; $R_{\text{В}}$ – рентабельність виробництва; $\Pi_{\text{М}}$ – працемісткість виробництва; $V_{\text{М}}$ – витратомісткість виробництва; $M_{\text{М}}$ – матеріаломісткість виробництва; $V_{\text{П}}$ – виробнича потужність підприємства; $K_{\text{ВП}}$ – коефіцієнт використання виробничої потужності.

Рис. 2.10. Граф узгодження показників розвитку за виробничо-технологічними бізнес-процесами виноробних підприємств

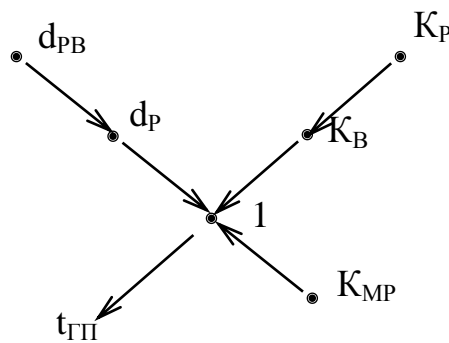

Рис. 2.9. Методичні положення щодо оцінки рівня збалансованості розвитку виноробної галузі

де R_{BK} – рентабельність власного капіталу; R_A – рентабельність активів; R_K – рентабельність комерційна; $t_{ОЦ}$ – середня тривалість операційного циклу; $t_{КЦ}$ – середня тривалість кредитного циклу; $K_{3АП}$ – коефіцієнт забезпечення запасів власними оборотними активами; K_M – коефіцієнт маневреності інвестиційного капіталу; K_3 – коефіцієнт заборгованості; $K_{АЛ}$ – коефіцієнт абсолютної ліквідності; $K_{ШЛ}$ – коефіцієнт швидкої ліквідності; $K_{ПЛ}$ – коефіцієнт поточної ліквідності.

Рис. 2.11. Граф узгодження показників розвитку за фінансовими бізнес-процесами виноробних підприємств

де K_P – коефіцієнт реалізації готової продукції; K_B – коефіцієнт відвантаження готової продукції; $t_{ПП}$ – середній період оборотності запасів готової продукції; d_{PB} – відносна частка підприємства на ринку (до основного конкурента або конкурентів); d_P – частка підприємства на ринку; K_{MP} – коефіцієнт ефективності витрат на рекламу та маркетинг.

Рис. 2.12. Граф узгодження показників розвитку за маркетинговими бізнес-процесами виноробних підприємств

Побудовані графи представляють собою моделі еталонної динаміки індексів зміни кожного з часткових показників розвитку виноробних підприємств за певним напрямком оцінки бізнес-процесів. На думку автора дисертації

використання середніх індексів зміни у якості бази для розрахунків має декілька переваг. По-перше, воно дозволяє уникнути процедури стандартизації показників оцінки, тобто приведення їх до єдиних одиниць виміру з метою забезпечення їх порівнянності, у процесі якої неодмінно відбувається втрата інформації. По-друге, у роботі пропонується розраховувати середні індекси зміни показників за шість останніх календарних років, що на думку автора дозволить дати більш точну оцінку траєкторії розвитку підприємства.

Результати розрахунку середньорічних індексів зміни часткових показників розвитку виноробних підприємства за окремими напрямками оцінки бізнес-процесів наведено у табл. В.19–21, дод. В.

Аналіз розроблених «графів» нормативного упорядкування показників розвитку виноробних підприємств запропоновано здійснювати з використанням математичного апарату аналізу лінійних та нелінійних динамічних нормативів. Це пояснюється тим, що динамічна залежність між показниками розвитку підприємства не завжди може бути строго упорядкована. Для дослідження нормативів збалансованості розвитку виноробних підприємств за напрямками оцінки бізнес-процесів, які можна представити через строгий тип упорядкованості середніх індексів зміни показників, пропонується використовувати інструментарій рангової кореляції. Для цього рекомендовано здійснювати розрахунок коефіцієнтів рангової кореляції за відхиленнями (коефіцієнт Спірмена) та за інверсіями (коефіцієнт Кендалла), а також інструменти їх скалярного згортання [9, 25]:

$$K_{ВДХ}^k = 1 - \frac{6 \sum_{i=1}^n d_j^2}{n * (n^2 - 1)} \quad (2.13)$$

де $K_{ВДХ}^k$ – коефіцієнт рангової кореляції за відхиленнями (коефіцієнт Спірмена) за k -м видом бізнес-процесів підприємства; n – загальна кількість часткових показників розвитку за k -м видом бізнес-процесів підприємства; d_j – відхилення рангу j -го часткового показника розвитку від нормативу;

$$K_{IHB}^k = \frac{2S}{n * (n - 1)} \quad (2.14)$$

де K_{IHB}^k – коефіцієнт рангової кореляції за інверсіями (коефіцієнт конкордації Кендалла) за k -м видом бізнес-процесів підприємства; $S = P - Q$; P – сумарна кількість показників, що слідують за поточним з вищим значенням рангу; Q – сумарна кількість показників, що слідують за поточним з нижчим значенням рангу.

$$K_{3P}^k = \frac{(1 - K_{ВДХ}^k) * (1 - K_{IHB}^k)}{4} \quad (2.15)$$

де K_{3P}^k – коефіцієнт збалансованості розвитку виноробного підприємства за k -м видом бізнес-процесів.

Оцінку збалансованості розвитку бізнес-процесів, які не можуть бути представлені у вигляді лінійного динамічного нормативу, через нестрогий тип упорядкованості середніх індексів зміни часткових показників, пропонується здійснювати з використанням математичного апарату теорії матриць. Для цього здійснюється еталонне упорядкування середніх індексів зміни часткових показників розвитку, яке задається у матричній формі:

$$M[EP] = \{\mu_{ij}\} \quad (2.16)$$

де

$$\mu_{jt} = \left\{ \begin{array}{l} 1, \text{ якщо } \bar{I}_j^H > \bar{I}_t^H \text{ та для } j = t \\ -1, \text{ якщо } \bar{I}_j^H < \bar{I}_t^H \\ 0, \text{ якщо упорядкування між } \bar{I}_j^H \text{ та } \bar{I}_t^H \text{ не встановлено} \end{array} \right\} \quad (2.17)$$

де μ_{jt} – елемент матриці еталонного упорядкування часткових показників розвитку; j, t – номери часткових показників розвитку; \bar{I}_j^H, \bar{I}_t^H – нормативні індекси зміни часткових показників розвитку j, t .

Далі будується матриця фактичного упорядкування середніх індексів зміни часткових показників розвитку підприємства [21]:

$$M[\Phi P] = \{n_{ij}\} \quad (2.18)$$

де

$$\eta_{jt} = \left\{ \begin{array}{l} 1, \text{ якщо } \bar{I}_j^\phi > \bar{I}_t^\phi \text{ та для } j=t \\ -1, \text{ якщо } \bar{I}_j^\phi < \bar{I}_t^\phi \\ 0, \text{ якщо упорядкування між } \bar{I}_j^\phi \text{ та } \bar{I}_t^\phi \text{ не встановлено} \end{array} \right\} \quad (2.19)$$

де η_{jt} – елемент матриці фактичного упорядкування часткових показників розвитку; $\bar{I}_j^\phi, \bar{I}_t^\phi$ – фактичні індекси зміни часткових показників розвитку.

Розрахунок коефіцієнту збалансованості розвитку підприємства за окремим видом бізнес-процесів здійснюється за допомогою визначення міри схожості побудованих на попередньому етапі матриць еталонного та фактичного упорядкування:

$$K_{3P}^k = 1 - \frac{d}{2 * K} \quad (2.20)$$

$$d = \sum_{j=1}^n \sum_{t=1}^n |\mu_{jt} - \eta_{jt}| \quad (2.21)$$

де K_{3P}^k – коефіцієнт збалансованості розвитку виноробного підприємства за k -м видом бізнес-процесів; K – кількість ненульових клітинок у матриці еталонного упорядкування показників розвитку підприємства, не враховуючи клітинки головної діагоналі; d – відстань між матрицями еталонного та фактичного упорядкування часткових показників розвитку підприємства.

Визначення інтегрального коефіцієнту збалансованості розвитку виноробних підприємств за всіма видами бізнес-процесів також ґрунтується на використанні теорії матриць. Для цього за принципом транзитивності будується загальна матриця еталонного упорядкування середніх індексів зміни часткових показників розвитку виноробних підприємств за всіма видами бізнес-процесів (виробничо-технологічними, фінансовими, маркетинговими). Наприклад, якщо виконується умова $R_B \rightarrow 1 \rightarrow M_M \rightarrow B_M \rightarrow \Pi_M$, що характеризує збалансованість зміни рівня прибутковості витрат на обробку сировини та

ступеня витрато-, матеріало- та працемісткості виробництва, то має виконуватися умова $R_K \rightarrow R_B \rightarrow 1 \rightarrow M_M \rightarrow B_M \rightarrow \Pi_M$. Дане твердження виходить із того, що зростання комерційної рентабельності господарської діяльності підприємства має відбуватися швидшими темпами ніж зростання рентабельності виробництва продукції, оскільки це є необхідною умовою зростання інтенсивності здійснення витрат на виробництво та реалізацію продукції. Надалі знаходиться відстань між узагальненими матрицями еталонного та фактичного упорядкування показників розвитку підприємства за всіма видами бізнес-процесів, а також визначення міри їх схожості.

Однак ця процедура є занадто складною через велику кількість часткових показників розвитку за видами бізнес-процесів та обраними напрямками їх оцінки. Тому з метою полегшення процедури знаходження інтегрального коефіцієнту збалансованості розвитку виноробних підприємств пропонується розрахунок середніх значень відповідних коефіцієнтів за видами бізнес-процесів за допомогою знаходження звичайної середньої:

$$K_{3P} = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n K_{3P}^{(BT, \Phi, M)}, \quad (2.22)$$

або зваженої середньої:

$$K_{3P} = \frac{\sum_{i=1}^n K_{3P}^{(BT, \Phi, M)} * \lambda^{(BT, \Phi, M)}}{\sum_{i=1}^n \lambda^{(BT, \Phi, M)}}, \quad (2.23)$$

де K_{3P} – інтегральний коефіцієнт збалансованості розвитку виноробного підприємства за всіма видами бізнес-процесів; $K_{3P}^{BT}, K_{3P}^{\Phi}, K_{3P}^M$ – коефіцієнти збалансованості розвитку відповідно виробничо-технологічних, фінансових та маркетингових бізнес-процесів; $\lambda^{BT}, \lambda^{\Phi}, \lambda^M$ – коефіцієнти вагомості відповідно виробничо-технологічних, фінансових та маркетингових бізнес-процесів; n – кількість виділених видів бізнес-процесів підприємства.

Формула (2.23) використовується у випадку, коли є доцільність встановити певні пріоритети розвитку окремих видів бізнес-процесів

підприємства. Необхідність введення подібних коефіцієнтів зумовлена тим, що кожне з досліджуваних підприємств має власну економічну стратегією розвитку, яка відрізняється як за стратегічними цілями, так і за інструментами їх досягнення.

Для вирішення цього завдання пропонується скористатися методом аналізу ієрархій (далі – МАІ), що запропонований відомим фахівцем з математики Сааті Т. та використовується як інструмент ухвалення рішення при розв’язанні багатокритеріальних завдань, а точніше його адаптований варіант, який застосований авторами роботи [27] для визначення коефіцієнтів вагомості показників конкурентоспроможності підприємства. Цей метод передбачає попарне порівняння експертами складових певної системи показників та визначення на цій основі коефіцієнтів їхньої ваги. У якості експертів виступили керівники відповідних підрозділів підприємств, що досліджуються. Результати розрахунку коефіцієнтів ієрархії за видами бізнес-процесів виноробних підприємств наведені в табл. 2.16 та табл. В.22–В.26, дод. В. Інтегральний коефіцієнт збалансованості розвитку галузі, як і у попередньому випадку. Розраховується як середньозважена величина з показників збалансованості підприємств виноробної галузі за ринковою часткою.

Таблиця 2.16

**Коефіцієнти ієрархії за видами бізнес-процесів підприємств
виноробної галузі**

№ п/п	Підприємства	Виробничо-технологічні бізнес-процеси	Фінансові бізнес-процеси	Маркетингові бізнес-процеси
1	ПрАТ «Артемівськ Вайнері»	0,238	0,136	0,625
2	ПрАТ «КЗШВ «Столичний»	0,297	0,163	0,540
3	ПрАТ «Одесавінпром»	0,263	0,190	0,547
4	ПрАТ «Одеський ЗШВ»	0,238	0,625	0,136
5	ПрАТ «Одеський коньячний завод»	0,249	0,594	0,157

Коефіцієнт збалансованості розвитку є числом позитивним та змінюється у діапазоні від 0 до 1. За своїм математичним змістом він характеризує міру схожості нормативних та фактичних пропорцій зміни показників розвитку

виноробних підприємств. Відповідно з точки зору економіки значення $K_{3P} = 1$ означає збалансованість розвитку бізнес-процесів, тобто повну відповідність динаміки зміни часткових показників їх еталонному упорядкуванню. Збалансованість розвитку галузі зменшуватиметься із віддаленням K_{3P} від 1, що означатиме порушення встановлених нормативних пропорцій зміни показників у часті. З огляду на сказане у роботі сформовано шкалу значень коефіцієнтів збалансованості розвитку виноробних підприємств, відповідно до якої виділено збалансований, достатньо збалансований, недостатньо збалансований та незбалансований види розвитку (табл. 2.17).

Таблиця 2.17

**Інтерпретація значень коефіцієнту збалансованості розвитку підприємств
виноробної галузі та визначення виду розвитку**

Інтервали значень коефіцієнту збалансованості розвитку	Вид розвитку	Характеристика виду розвитку
$K_{3P} = 1,00$ $K_{3P}^{BT} = 1,00$ $K_{3P}^{\Phi} = 1,00$ $K_{3P}^M = 1,00$	Збалансований розвиток	Пропорційна зміна у часі найбільш значущих бізнес-процесів; досягнення стратегічних пріоритетів розвитку
$K_{3P} \in (0,66 \div 1,00)$ $K_{3P}^{BT} \in (0,66 \div 1,00)$ $K_{3P}^{\Phi} \in (0,66 \div 1,00)$ $K_{3P}^M \in (0,66 \div 1,00)$	Достатньо збалансований розвиток	Існування певних порушень пропорцій зміни у часті найбільш значущих бізнес-процесів; досягнення стратегічних пріоритетів розвитку
$K_{3P} \in (0,33 \div 0,66)$ $K_{3P}^{BT} \in (0,33 \div 0,66)$ $K_{3P}^{\Phi} \in (0,33 \div 0,66)$ $K_{3P}^M \in (0,33 \div 0,66)$	Недостатньо збалансований розвиток	Існування суттєвих порушень пропорцій зміни у часті найбільш значущих бізнес-процесів, що призводить до появи дисбалансів рівнів їх розвитку; досягнення стратегічних пріоритетів розвитку є неможливим
$K_{3P} \in (0,00 \div 0,33)$ $K_{3P}^{BT} \in (0,00 \div 0,33)$ $K_{3P}^{\Phi} \in (0,00 \div 0,33)$ $K_{3P}^M \in (0,00 \div 0,33)$	Незбалансований розвиток	Наявність систематичних дисбалансів розвитку найбільш значущих бізнес-процесів; досягнення стратегічних пріоритетів розвитку є неможливим

Отже, з урахуванням розглянутого методичного інструментарію у дисертації розраховані коефіцієнти збалансованості розвитку виноробних підприємств як за окремими видами бізнес процесів, так за підприємствами в цілому, що наведені в табл. 2.18, також в табл. В.27–В.44, дод. В.

Таблиця 2.18

**Результати оцінки та визначення рівня збалансованості розвитку виноробної галузі та її підприємств за видами
бізнес-процесів за 2008–2013 рр.**

№ п/ п	Підприємства	Збалансованість розвитку виробничо-технологічних бізнес-процесів		Збалансованість розвитку фінансових бізнес-процесів		Збалансованість розвитку маркетингових бізнес-процесів		Збалансованість розвитку підприємства	
		$K_{ЗР}^{BT}$	Вид розвитку	$K_{ЗР}^Ф$	Вид розвитку	$K_{ЗР}^M$	Вид розвитку	$K_{ЗР}$	Вид розвитку
1	ПрАТ «Артемівськ Вайнері»	0,732	<i>Достатньо збалансований</i>	0,163	<i>Незбалансований</i>	0,808	<i>Достатньо збалансований</i>	0,702	<i>Достатньо збалансований</i>
2	ПрАТ «КЗШВ «Столичний»	0,713	<i>Достатньо збалансований</i>	0,209	<i>Незбалансований</i>	0,462	<i>Недостатньо збалансований</i>	0,495	<i>Недостатньо збалансований</i>
3	ПрАТ «Одесавінпром»	0,659	<i>Достатньо збалансований</i>	0,099	<i>Незбалансований</i>	0,154	<i>Незбалансований</i>	0,276	<i>Незбалансований</i>
4	ПрАТ «Одеський ЗШВ»	0,366	<i>Недостатньо збалансований</i>	0,622	<i>Недостатньо збалансований</i>	0,346	<i>Недостатньо збалансований</i>	0,523	<i>Недостатньо збалансований</i>
5	ПрАТ «Одеський коньячний завод»	0,634	<i>Недостатньо збалансований</i>	0,733	<i>Достатньо збалансований</i>	0,731	<i>Достатньо збалансований</i>	0,708	<i>Достатньо збалансований</i>
	Галузь в цілому	0,622	<i>Недостатньо збалансований</i>	0,312	<i>Незбалансований</i>	0,692	<i>Достатньо збалансований</i>	0,624	<i>Недостатньо збалансований</i>

Протягом 2008–2013 рр. жодному із виноробних підприємств вибіркової сукупності не вдалося досягти збалансованості розвитку за кожним видом бізнес-процесів та напрямками їх оцінки. Так, розвиток ПрАТ «Артемівськ Вайнері» є достатньо збалансованим за виробничо-технологічними та маркетинговими бізнес-процесами, що вказує на існування певних порушень пропорцій зміни ключових показників їх оцінки. Проте дослідження виявило наявність систематичних дисбалансів розвитку показників функціонування фінансових бізнес-процесів підприємства, пов'язаних із зниженням його фінансової стійкості та платоспроможності. Недостатньо збалансованим є розвиток іншого лідера ринку – ПрАТ «КЗШВ «Столичний». Незбалансованість розвитку фінансових бізнес-процесів підприємства (зумовлена, насамперед, зниженням рентабельності, ліквідності та ефективності управління запасами та витратами на різних стадіях виробничого процесу) та існування суттєвих порушень пропорцій зміни у часті показників маркетингових бізнес-процесів призводить до появи дисбалансів розвитку підприємства. Певні порушення пропорцій зміни кількісних і якісних показників розвитку виявлені у діяльності ПрАТ «Одеський коньячний завод». Насамперед, це стосується виробничо-технологічних бізнес-процесів підприємства, а саме показників витрато-, матеріаломісткості виробництва та рівня прибутковості витрат на обробку сировини.

Загрозливим є становище ПрАТ «Одеський ЗШВ» та ПрАТ «Одесавінпром». При чому, якщо розвиток першого із них можна охарактеризувати як недостатньо збалансований, то діяльність другого – характеризується систематичними дисбалансами розвитку найбільш значущих бізнес-процесів. Дослідження виявило наявність у підприємства суттєвих проблем із ефективністю зберігання на складі готової продукції, її експедицією та відвантаженням (маркетингові бізнес-процеси), а також проблеми, пов'язані з негативною динамікою показників рентабельності господарської діяльності, ефективності управління коштами та зростанням частки низьколіквідних активів у структурі балансу (фінансові бізнес-

процеси). В цілому розвиток галузі ($K_{зр} = 0,624$) є недостатньо збалансованим, що визначає доцільність застосування заходів регулювання і підтримки з боку держави.

Розраховані коефіцієнти збалансованості розвитку виноробних підприємств служать основою визначення рівня проблемності розвитку окремих видів бізнес-процесів, який характеризує середню величину відхилень фактичного упорядкування показників розвитку за певним напрямком оцінки бізнес-процесів від еталонного:

$$K\Pi_p^k = \sum_{i=1}^n \bar{b}_i, \quad (2.23)$$

$$\bar{b}_i = \sum_{K=1}^N \frac{|b_i^K|}{m}, \quad (2.24)$$

$$b_i^K = R_{iE}^K - R_{i\Phi}^K, \quad (2.25)$$

де $K\Pi_p^k$ – коефіцієнт рівня проблемності розвитку k -го напрямку оцінки бізнес-процесів; n – кількість часткових показників за k -м напрямком оцінки бізнес-процесів; \bar{b}_i – середнє значення модулів відхилень i -го показника розвитку за всіма гілками графами упорядкування; m – кількість гілок графа еталонного упорядкування, у які входить i -й показник; N – номер гілки графу; b_i^K – відхилення рангів i -го часткового показника розвитку K -ї гілки динамічного нормативу; R_{iE}^K – ранг i -го часткового показника розвитку K -ї гілки динамічного нормативу; $R_{i\Phi}^K$ – ранг i -го часткового показника розвитку K -ї гілки динамічного нормативу; K – номер гілки динамічного нормативу.

Метою цього етапу є визначення вузьких місць в управлінні розвитком та своєчасне ухвалення тактичних управлінських рішень, спрямованих на подолання можливих дисбалансів розвитку окремих бізнес-процесів підприємства. Відповідно чим вище отримане значення $K\Pi_p^k$ за певним видом бізнес-процесів підприємства, тим вище є рівень проблемності його розвитку,

що проявляється у порушенні економічно доцільної пропорційності зміни складових економіки підприємства. Результати оцінки рівня проблемності розвитку виноробних підприємств за видами бізнес-процесів наведені в табл. В.45–В.47, дод. В.

Заключним етапом запропонованого науково-методичного підходу до комплексної оцінки розвитку виноробної галузі за показниками діяльності її підприємств є визначення рівня прогресивності розвитку підприємства. Вирішувати це завдання у дисертації запропоновано за допомогою спеціальної матриці кількісних та якісних складових розвитку, виражених показниками напрямку та збалансованості розвитку виноробних підприємств, (рис. 2.13).

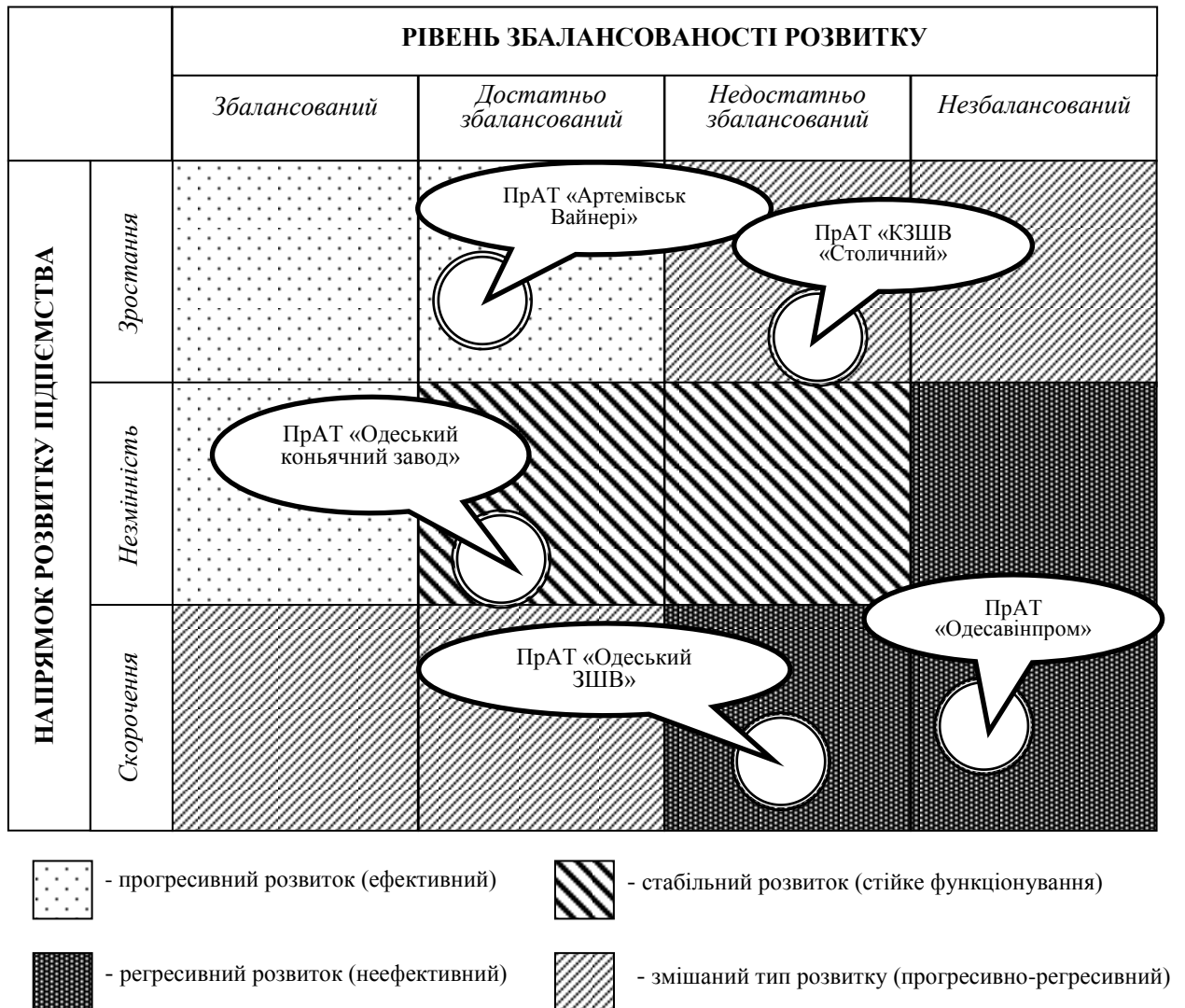

Рис. 2.13. Матриця визначення рівня прогресивності розвитку підприємств виноробної галузі (авторська розробка)

Враховуючи, що прогресивність розвитку як правило розглядається авторами з позиції якості та характеру змін, що відбуваються у соціально-економічній системі підприємства [66, 157, 18, 60], а також враховуючи, що на різних стадіях життєвого циклу підприємство може одночасно мати прогрес за одними видами бізнес-процесів та регрес за іншими, якщо це необхідно для збереження конкурентоспроможності та подальшого підвищення ефективності діяльності підприємства, у дисертації за критерієм прогресивності виділено чотири основні види розвитку: прогресивний розвиток (ефективний), стабільний розвиток (стійке функціонування), регресивний розвиток (неефективний), змішаний тип розвитку (прогресивно-регресивний).

Як видно з рис. 2.13 встановленим критеріям прогресивності розвитку відповідає діяльність ПрАТ «Артемівськ Вайнері», яке протягом останніх шести років характеризувалося стійким економічним зростанням та достатньою збалансованістю бізнес-процесів всупереч впливу зовнішнього та внутрішнього середовища. Стійке функціонування ПрАТ «Одеський коньячний завод» зумовлене насамперед стабільністю та пропорційністю зміни у часі кількісних та якісних показників діяльності підприємства, що визначають основні види бізнес-процесів. Ризикованою є стратегія розвитку ПрАТ «КЗШВ «Столичний». Нарощування виробництва та капітальних інвестицій за умов недостатньої збалансованості ключових бізнес-процесів (насамперед фінансових) може свідчити про короткостроковість намірів підприємства, спрямованих, насамперед, на вирішення поточних завдань функціонування, або розглядатися як ознака «стратегічної сліпоти». Регресивний розвиток ПрАТ «Одеський ЗШВ» та ПрАТ «Одесавінпром» є свідченням недостатньої адаптованості їх економічних стратегій до змін, які відбуваються у зовнішньому середовищі. Тому стратегічна траєкторія розвитку цих підприємства вимагає термінового корегування.

Висновки до розділу 2

1. Особливості господарської діяльності виноробних підприємств, які обумовлюють специфіку механізмів їх функціонування та розвитку, насамперед зумовлені галузевими особливостями функціонування виноробної галузі. Для врахування цих особливостей проведено аналіз ключових ознак та тенденцій розвитку вітчизняної виноробної галузі, що зумовлені специфікою конкуренції та розстановкою сил у галузі, особливостями структури виробництва та імпорту, чутливістю до змін, які відбуваються у зовнішньому середовищі, нерівномірністю ділової активності та виробничо-фінансового циклу.

2. Переважна більшість з представлених у науковій літературі методичних підходів до оцінки розвитку є недостатньо комплексними, оскільки не враховують складну природу розвитку, що проявляється у існуванні різноманіття конкретних його видів та проявів, які мають бути обов'язково враховані при ухваленні тактичних та стратегічних управлінських та регуляторних рішень. Комплексну оцінку розвитку виноробних підприємств запропоновано проводити шляхом дослідження його кількісних та якісних характеристик, які у сукупності характеризують рівень прогресивності розвитку виноробних підприємств. Оцінку кількісної складової розвитку виноробної галузі проведено за ознаками спрямованості та адаптивності. Для цього у дисертаційній роботі запропоновано систему кількісних показників, згрупованих за основними видами бізнес-процесів діяльності виноробних підприємств, які найбільш точно характеризують напрямок та масштаб їх розвитку. Синтез цих показників з використанням математичного апарату таксономічного та факторного аналізу дозволив розрахувати відповідні коефіцієнти спрямованості та адаптивності розвитку, які в узагальненій формі характеризують напрямок розвитку («зростання», «незмінність», «скорочення») та рівень їх пристосування до змін зовнішнього середовища («випередження», «адаптація», «реактивність»).

3. Для якісної характеристики змін запропоновано використовувати поняття «збалансованості розвитку», що визначає пропорційність зміни у часі кількісних та якісних показників діяльності підприємств виноробної галузі. Оцінку збалансованості розвитку проведено з використанням спеціально розробленої системи часткових показників розвитку, що згруповані за основними видами бізнес-процесів та напрямками оцінки їх функціонування, а отже, відбивають ключові галузеві особливості господарської діяльності підприємств виноробної галузі. Узагальнення цих показників за допомогою побудови «графів» нормативного упорядкування та їх подальший аналіз з використанням математичного апарату теорії матриць та кореляційного аналізу дозволили розрахувати коефіцієнти збалансованості розвитку виноробних підприємств за видами бізнес-процесів, інтегральний показник збалансованості галузевого розвитку.

Основні результати дослідження, виконаного в даному розділі, опубліковані в [172, 48, 49, 45].

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ВИНОРОБНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

3.1. Механізм регулювання розвитку виноробства в Україні

Досягнення адаптивності та збалансованості розвитку виноробної галузі в процесі здійснення кількісних та якісних змін в бізнес-процесах її підприємств потребує удосконалення механізму регулювання розвитку виноробства.

Підходи сучасних науковців до розуміння механізмів управління як складової системи управління, які забезпечують ефективний вплив на діяльність керованого об'єкта, є досить конструктивними. Вони допомагають зрозуміти процеси, що відбуваються в управлінні, і виявити роль сукупності процесів, поєднаних у механізми досягнення бажаного результату. Тому система управління містить таку складову, як механізми, що поєднують односпрямовані функції, інструменти та моделі управління. В свою чергу, функції, моделі та інструменти управління визначаються специфікою діяльності підприємств [61, 194]. Оптимальне їх поєднання забезпечує ефективність застосування управлінських механізмів. Тому виникає необхідність налагодження цих механізмів на основі узгодження складових, які їх утворюють.

Категорія «механізм» запозичена з технічної термінології і вже давно широко використовується в економічній науці і практиці господарювання, але й сьогодні її сутність потребує уточнення й методологічного обґрунтування. Виходячи з першооснови цього поняття як технічної категорії, за якою механізм розглядається як система тіл, призначених для перетворення руху одного чи декількох твердих тіл у потрібний рух інших твердих тіл, зазвичай,

виділяється вхідна ланка, яка отримує поштовх від двигуна, та вихідна, що є корисним результатом дії механізму [191]. Тому завдання проектувальника, як зазначають науковці, полягає в підборі таких елементів і побудові їх взаємодії таким чином, аби досягти на «виході» необхідних значень усіх суттєвих параметрів з мінімальними витратами енергії [90].

Розглядаючи поняття «механізм» в економічних і соціальних дослідженнях, слід зауважити, що у будь-якої соціально-економічної системи є деяка сукупність «вхідних» умов, які зумовлюють формування того чи іншого механізму, а з другого боку, є деякий «вихід» – економічні і соціальні процеси, що породжуються відповідним механізмом. Таке твердження дозволяє трактувати механізм як певну складну організовану систему, яка переробляє вхідні умови, що склалися, у бажаний вихід – процеси [194, с. 129].

Чайка Ю. пропонує представляти економічний механізм як спосіб здійснення певного виду діяльності, як систему, сукупність елементів та взаємозв'язків між ними, що забезпечують її розвиток внаслідок певних причинно-наслідкових зв'язків [201].

Кульман А. відзначає, що механізми являють собою системи взаємозв'язків економічних явищ, які виникають в певних умовах під впливом початкового імпульсу, то теоретично економічних механізмів може існувати стільки, скільки існує різних імпульсів в кожній системі взаємопов'язаних явищ при заданих умовах. Їхню кількість можна розрахувати як добуток кількості імпульсів на кількість існуючих взаємозв'язків економічних явищ [96].

Качала Т. і Дармограй В. розглядають економічний механізм як складну структуру форм і методів господарювання, що знаходяться на поверхні економічного життя і відображають всю систему виробничих відносин, що складається з елементів, найпростіших для даної категорії і даного рівня абстракції, але не є найпростішими взагалі. Структуру економічного механізму соціального розвитку господарських систем дані автори пропонують в наступному вигляді: організаційно-економічні форми;

економічні зв'язки (зокрема інфраструктурні, галузеві, інформаційні, фінансові); соціальні зв'язки; система мотивації трудової діяльності. Організаційно-економічні форми виконують функцію організації процесу соціального розвитку господарських систем. Економічні зв'язки, які об'єднують інфраструктурні, галузеві, інформаційні, фінансові потоки, відображають наявність складних вертикальних і горизонтальних взаємозв'язків, що формують управління відтворювальних процесів. Соціальні зв'язки відображають потреби спільнот людей, що належать до конкретної господарської системи. Система мотивації трудової діяльності є економічною передумовою активізації людини в праці [86].

Грунтуючись на проведених дослідженнях, можна зробити висновок, що існуючі в літературі визначення поняття «механізм» уточнюють, конкретизують та доповнюють одне одного. Систематизовано їх представляє Фролова Л. як сукупність (або систему) формальних і неформальних правил, процедур, методів, способів, форм, важелів, функцій управління економічними відносинами різного рівня [194, с. 129]. В цьому випадку механізм управління виступає засобом впливу суб'єкта на функціонування та зміну об'єкта.

Отже, узагальнення існуючих думок з приводу сутності і структури механізму регулювання, надало змогу запропонувати наступне визначення: механізм регулювання виноробної галузі являє собою послідовність реалізації комплексу дій організаційно-економічного характеру, спрямованих на забезпечення стійкого економічного зростання при збалансованості бізнес-процесів на основі використання певних способів, методів та інструментів управління розвитком виноробної галузі, що відповідають особливостям її функціонування. В якості основних блоків такого механізму пропонується виділити такі: блоки організаційного, інформаційного та методичного забезпечення; центральним блоком є блок процесів регулювання, який ґрунтується на сценарному динамічному моделюванні збалансованості розвитку галузі і матриці стратегій регулювання (рис. 3.1).

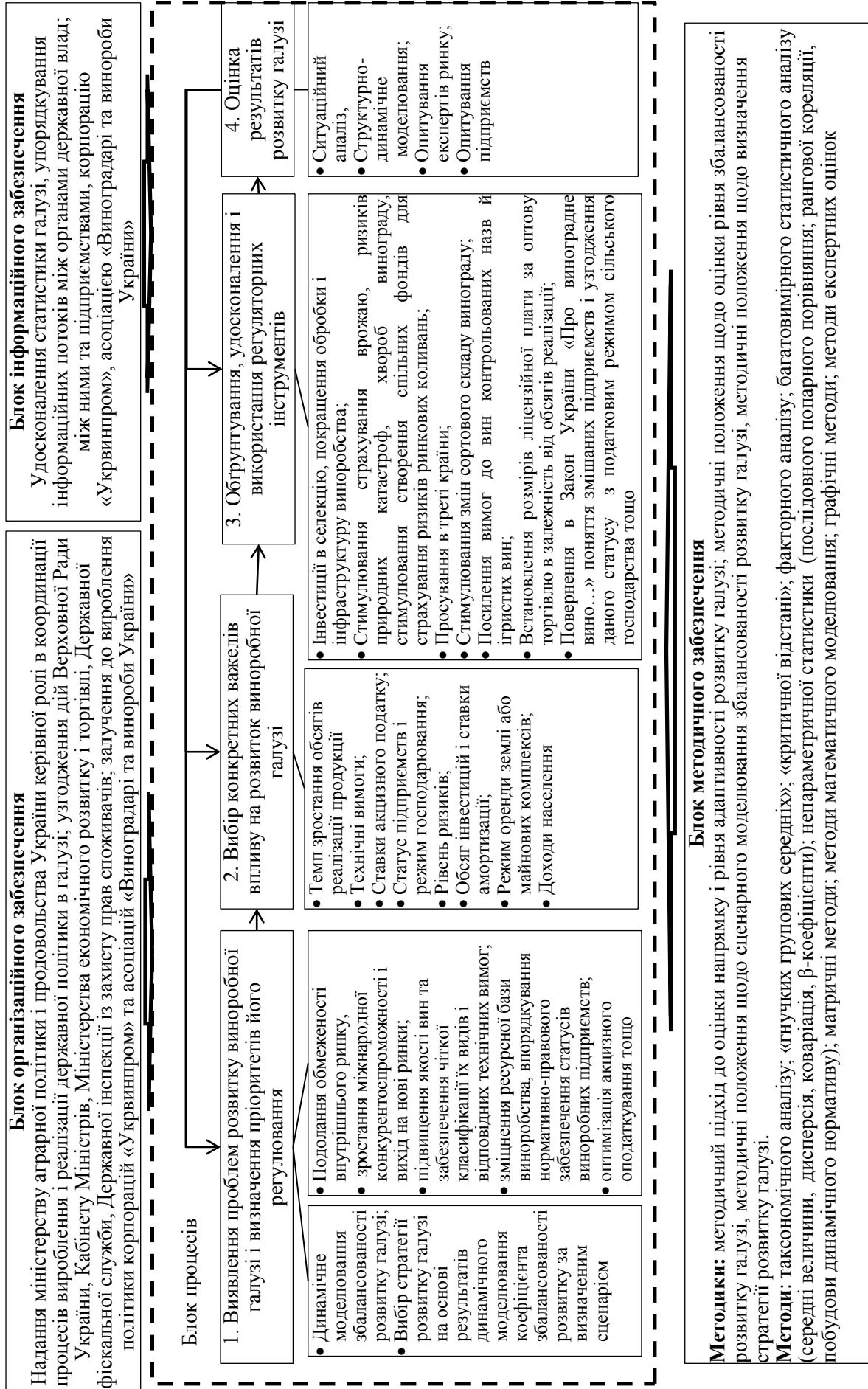

Рис. 3.1. Удосконалений механізм регулювання розвитку виноробної галузі України

Слід зауважити, що головна ідея щодо наукового обґрунтування удосконалення механізму регулювання виноробної галузі, на відміну наприклад, від положень, запропонованих Белоус І. [17], полягає у обґрунтуванні стратегічних пріоритетів, напрямів та методів регулювання розвитку виноробства виходячи, перш за все, з потреб окремих підприємств у їхній сукупності та з оцінки стану динамічної збалансованості розвитку галузі.

Розглянемо докладніше кожний з блоків запропонованого механізму.

Чільне місце в структурі механізму регулювання розвитку виноробної галузі посідає блок процесів регулювання. Його перший етап передбачає виявлення проблем розвитку виноробної галузі на основі ситуаційного аналізу галузі та оцінки динамічної збалансованості її розвитку. В результаті отримуємо певний інтегральний показник збалансованості та картину проблем виноробної галузі, яка визначає потребу в застосуванні певних дій з підтримки її розвитку у відповідності до визначених пріоритетів. Запропонований підхід потребує розробки відповідних методичних підходів, про які йтиметься нижче.

Для вибору напрямів, методів та інструментів реалізації галузевої політики держави необхідно чітко уявляти трансмісійний механізм впливу держави на бізнес-процеси підприємств, що передбачає виділення економічних важелів регулювання.

На нашу думку, до їх числа належать: темп зростання обсягів реалізації продукції; технічні вимоги; ставки акцизного податку; статус підприємств і режим господарювання; рівень ризиків; обсяг інвестицій і ставки амортизації; режим оренди землі або майнових комплексів; доходи населення тощо.

За інших рівних умов темп зростання реалізації є головним важелем, оскільки відображає реальний обсяг доходів, які отримують виноробні підприємства, його динаміку, пов'язаний з обсягами виробництва та зміною запасів готової продукції. В подальшому наближенні даний показник надає інформацію про структуру реалізації вин на національному та зовнішньому

ринку та особливості її динаміки. Крім того, темп зростання обсягів реалізації має важливе значення на мікроекономічному рівні, оскільки виступає однією зі стратегічних цілей виноробних підприємств. Впливаючи на темпи зростання обсягів реалізації можна досягти збільшення фінансових результатів діяльності виноробних підприємств, зниження витрат як наслідку ефекту масштабу, забезпечення робочих місць тощо.

Технічні вимоги до процесів виробництва вин, сировинної бази, назв тощо сьогодні виступають одним з провідних важелів впливу на діяльність підприємств виноробної галузі і включають:

визначення вина як такого (наприклад, в окремих країнах вином в юридичному змісті вважається лише те вино, яке вироблене в даній країні з винограду, вирощеного в даній країні, а всі інші варіанти розглядаються як винні продукти; інший приклад – статус вина або його окремих видів як алкогольного продукту: вино може розглядатися як столовий продукт харчування, а не алкогольний напій);

класифікацію вин за витримкою, кольором, вмістом спирту та цукру, походженням;

вимоги до технологічних процесів виноробства;

вимоги до сортового складу сировини при виробництві вин певної назви;

вимоги до територіально-сортової структури вирощування винограду з метою відповідності назві;

вимоги до добавок в технологічному процесі виробництва вина та ін.

Розвиваючи систему технічного регулювання виноробства держава може досягнути низки цілей, серед яких: підвищення якості вина в розумінні відповідності певним стандартам, запровадження на виноробних підприємствах систем управління якістю; зниження витрат на пошук інформації про вино шляхом забезпечення точної ідентифікації кожного виду вина певному опису якісних характеристик, що знижує асиметрію інформації на галузевому ринку; забезпечення сумірності якісних характеристик вин з

іноземними аналогами або відповідності міжнародним (іноземним) технічним вимогам; проведення структурної трансформації виноградників з метою оптимізації її сортового складу. Слід зауважити, що застосування технічних вимог стосується одночасно і виноградарської, і виноробної складових галузевого комплексу, а отже виступає одним зі стимулів його вертикальної інтеграції.

У зв'язку з цим виникає питання про статус виноробних підприємств. Як вже зазначалося вище, на сьогоднішній день формально виноробне підприємство не може мати в своїй структурі несамотійні виноградарські підрозділи. Це потребує вирішення питання про внесення змін до Закону України «Про виноград та виноградне вино» з метою визначення змішаних підприємств, що поєднують первинне виноробство з виноградарством. Складність ситуації полягає в тому, що виноградарська діяльність як складова сільського господарства підпадає під пільговий режим оподаткування ПДВ, тому в бухгалтерському та податковому обліку змішаного виноробного підприємства необхідно дуже чітко розмежовувати операції, пов'язані лише з виноградарством, та інші операції. Контроль вірогідності, повноти та точності подібної інформації з боку податкових органів є достатньо важкою задачею. Крім того, в рамках одного суб'єкта господарювання оцінка вартості винограду буде відповідати рівню внутрішніх умовних цін, які далеко не обов'язково співпадатимуть з справедливими ринковими (власне кажучи, зниження вартості винограду є однією з переваг створення змішаних підприємств).

Виходів з даної ситуації два. Перший з них передбачає утворення вертикально інтегрованих структур у вигляді сукупності юридично самотійних суб'єктів господарювання на основі участі в капіталі (виноробне підприємство є інвестором в виноградарське; на сьогодні юридично більш прийнятний варіант). В цій ситуації виноградарське підприємство користується повною мірою податковими пільгами, взаємовідносини між виноробним та виноградарським підприємством відповідають ринковим умовам, хоча й не

позбавлені ризику «ціноутворення між пов'язаними суб'єктами» у вигляді посилення податкового контролю за цінами передавання винограду між підприємствами. Власник інтегрованої структури втрачає прибуток у вигляді податку прибуток на два різних суб'єкти господарювання, але отримує вигоду у вигляді пільг по ПДВ по виноградарському підприємству. Другий варіант – зміна законодавчої бази з метою встановлення статусу «змішане підприємство виноградарства та виноробства» та посилення контролю фіскальної служби за податковою звітністю з ПДВ такого змішаного підприємства. Вигода власника інтегрованої структури – в уникненні подвійного оподаткування податком на прибуток, використанні пільг по ПДВ за частиною господарських операцій об'єднаного суб'єкту господарювання, можливість трансфертного ціноутворення на сировину в рамках об'єднаного суб'єкту господарювання (зниження витрат). Разом з тим, держава в цьому випадку втрачає певний обсяг податкових надходжень щонайменше у вигляді податку на прибуток виноградарської частини інтегрованої структури (інші джерела зниження податкових надходжень визначатимуться наслідками трансфертного ціноутворення).

Наступний економічний важіль державного регулювання розвитку виноробної галузі – оподаткування. Про один з його елементів – пільги з ПДВ для сільського господарства та адміністрування ПДВ ми щойно згадали. Однак найбільш вразливим для розвитку галузі є акцизне оподаткування. Надмірно висока, за думкою виноробів, ставка акцизного податку змушує підприємства реалізовувати нелегальний продукт, особливо в орієнтації на низький та середній сегмент ринку. небезпека зазначеної ситуації полягає у виникненні ланцюга приховування від податків (рис. 3.2). Крім того, приховування від оподаткування може спотворити інформацію про реальний обіг вина, що знизить якість розробки регуляторних рішень, стимулює створення корупційних схем в фіскальній службі тощо. Тому будь-які зміни в акцизному оподаткуванні варто здійснювати спільно з посиленням контролю за обігом підакцизної продукції.

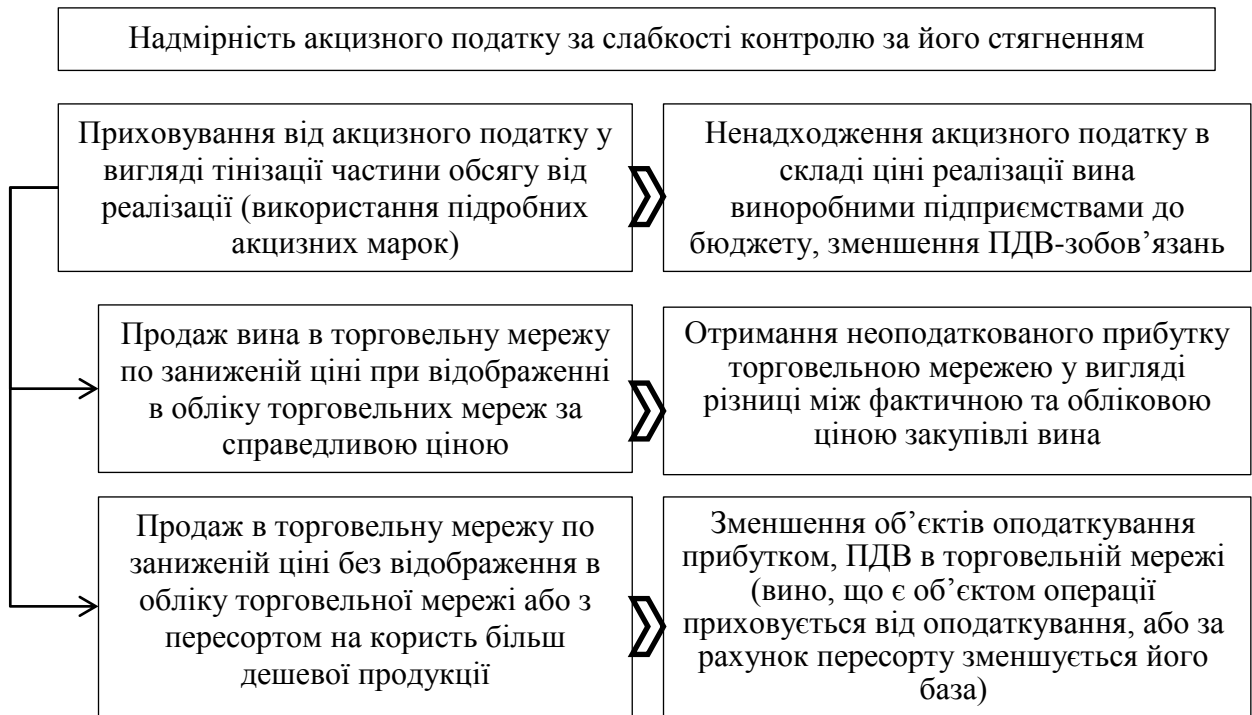

Рис. 3.2. Потенційні схеми наслідків уникнення акцизного оподаткування

З іншого боку, регулювальна функція акцизного податку може реалізовуватися для досягнення цілей переструктурування споживання алкогольних напоїв в країні за рахунок виведення зі складу оподатковуваних товарів окремих видів вин, що зменшує їх ціну і за інформаційної підтримки – збільшує обсяги виробництва і продажу.

Важливим елементом механізму оподаткування виступає організація його надходження до бюджету. Незбалансованість фінансових ресурсів держави і прагнення прикривати нестачу коштів за одними видатковими статтями за рахунок інших призвела до перетворення збору на розвиток хмелярства і виноградарства з відносно ефективного механізму підтримки розвитку сировинної бази галузі на фіскальний інструмент балансування витратних статей бюджету. Виходом з даної ситуації є запровадження законами про державний бюджет розподілу надходжень від акцизного податку на алкогольні вироби між загальною та спеціальною частинами. Спеціальна частина надходжень від акцизного податку в розмірі, який щорічно змінюватиметься в залежності від стану національного

виноградарства, балансу попиту на його продукцію з боку виноробів, створить фінансове підґрунтя реалізації Галузевої програми розвитку виноградарства та виноробства в частині структурної перебудови виноградників. З іншого боку, такий механізм не передбачає відновлення нового збору, що знижує вартість його сплати і не погіршує ставлення бізнесу до податкової системи.

До числа значущих елементів податкового важеля державної політики регулювання розвитку виноробства слід віднести амортизаційну політику. Запровадження механізму звільнення від оподаткування частини прибутку виноробних підприємств, що вкладається в наукові дослідження, оновлення техніки та технології; створення потужностей по зберіганню винограду, виноматеріалів, вина; рекультивацию виноградників; селекцію тощо, дозволить значно покращити виробничо-технологічні та маркетингові бізнес-процеси підприємств виноробної галузі.

Стимулювання інвестицій пов'язане і з переглядом режиму оренди або купівлі-продажу майнових комплексів виноградників, внесенням змін до Земельного кодексу з метою гарантування прав орендаря землі на довготривалий період.

Насамкінець, слід розглянути особливості застосування важеля доходів населення. Каламан О. та Каламан Ю. вказують, що розвиток попиту на продукцію виноградарства забезпечується наступними факторами соціальної політики держави: підвищення рівня доходів населення, пов'язане із зростанням економіки країни; зниження питомої ваги групи населення з рівнем доходів нижче прожиткового мінімуму; вирівнювання розбіжності між доходами найменш забезпечених і високоприбуткових груп населення; перевищення доходів основної маси населення над вартістю споживчого кошика; випередження темпів зростання доходів населення у порівнянні з індексом споживчих цін; зростання питомої ваги заробітної плати в загальній величині грошових доходів населення [83]. Трансмісійний механізм використання важеля доходів полягає у зміні структури споживчого попиту

при зростанні доходів з товарів першої необхідності на більш дорогі товари, збільшення мотивації до ресторанного харчування, зміни стилю життя. Слід відзначити, що через особливості національної традиції вживання алкоголю, в якій на першому місці знаходяться міцні алкогольні напої, для збільшення попиту на продукцію виноробства має супроводжуватися з боку держави – пропагандою вживання вина у порівнянні з більш міцними напоями, а з боку підприємств галузі – значними вкладеннями у позиціонування продукції на ринку, інакше лєвова частка зміни доходів, яку українці витратять на алкоголь припаде на купівлю дорогих імпортованих коньяків, віскі, брендів тощо.

Використання зазначених важелів пов'язано із застосуванням певних регуляторних інструментів, які систематизовано в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Інструменти регулювання розвитку виноробної галузі

Інструмент	Пропозиції щодо використання
1	2
Фінансово-інвестиційні	
Акцизне оподаткування	Зменшення ставок акцизного податку на вітчизняне вино, створення спеціального фонду з розвитку виноградарства та інфраструктури виноградарсько-виноробної галузі з щорічним законодавчим визначенням частки надходжень від акцизного податку до нього; посилення контролю за обігом акцизних марок і ухиленням від акцизного оподаткування
Митне оподаткування	По мірі відновлення виноробної галузі збільшення ставки імпортованого мита на технічний виноград, виноматеріали та вина
Оподаткування прибутку	Встановлення пільг з податку на прибуток для тієї частини прибутку, яка вкладається в розвиток технологій виробництва і зберігання винограду і виноградних вин
Державна інвестиційна підтримка	Використання коштів спеціального фонду з розвитку виноградарства та інфраструктури для компенсації частини витрат виноградарів та виноробів на створення або рекультивацию виноградників, інвестування в селекцію
Стимулювання страхування	Розробка законодавства про страхування в рамках взаємних фондів, створених виноробними та виноградарськими підприємствами для страхування врожаю від ризиків природних катастроф, хвороб винограду, ринкових коливань, недружніх дій з боку інших держав при експорті

1	2
Амортизаційна політика	Запровадження можливості прискореної амортизації нового обладнання
Оподаткування використання найманої праці	Зменшення класу ризику виноградарських та виноробних підприємств з метою зниження розміру єдиного соціального внеску
Технічного регулювання	
Посилення вимог до вин контрольованих назв (марочних)	Розробка стандартів вин з контрольованими назвами та біовин з урахуванням вимог ЄС, в т.ч. вин з українськими марками сертифікація вин на відповідність стандарту для протидії купажованим винам з використанням виноматеріалів невідповідних сортів, розробка нормативів використання хімічних речовин у технологічних процесах мінімізація використання сіркового ангідриду; посилення вимог до якості вин неконтрольованих назв, особливо імпортованих
Стимулювання селекційної роботи	Фінансування науково-дослідних робіт по оптимізації сортового складу винограду і його вирощування у відповідних умовах з метою забезпечення теруарності вин; виділення компенсацій на закладення нових виноградників тільки в разі наявності даного сорту в переліку перспективних сортів Галузевої програми розвитку виноградарства та виноробства або за наявності висновку науково-дослідних установ, що займаються селекцією про перспективність вирощування даного сорту винограду на ділянці, яка планується під виноградник
Дозвільне регулювання і встановлення режиму діяльності підприємств	
Ліцензування	Встановлення ставки ліцензування на оптовий продаж вин в залежності від обсягів продажу
Визначення статусу підприємств	Повернення в Закон України «Про виноград та виноградне вино» поняття змішаних підприємств виноградарства і первинного виноробства і посилення контролю за оподаткуванням ПДВ операцій таких підприємств
Кадастрування	Постійне оновлення Виноградного кадастру
Заходи представницької підтримки	
Просування в третій країні	Допомога по участі у виставках і ярмарках винної продукції та обладнання виноробної галузі
Співпраця з об'єднаннями виробників	Запровадження процедури консультування органів влади з об'єднаннями виробників винограду та вина для визначення змін у законодавстві

Велике значення в ході реалізації механізму регулювання розвитку виноробної галузі мають блоки організаційного та інформаційного

забезпечення. З точки зору організаційного забезпечення основними напрямками дій держави мають стати наступні:

визначення Міністерства аграрної політики та продовольства в якості центрального органу виконавчої влади в сфері виноградарства і виноробства і закріпити цю норму у галузевому законодавстві;

налагодження співпраці і вироблення процедури консультацій з об'єднаннями виноградарів та виноробів з питання підготовки аналітичних матеріалів та проектів змін до нормативно-правових актів галузевого спрямування;

Міністерству аграрної політики та продовольства України у співпраці з Державною інспекцією із захисту прав споживачів активізувати роботу по виробленню галузевих технічних регламентів.

Інформаційне забезпечення функціонування запропонованого механізму має базуватися на удосконаленні набору показників оцінки діяльності виноробних підприємств у відповідності до рекомендацій, викладених у розділі 2, упорядкуванні статистичної інформації з розвитку галузі для забезпечення порівняльного аналізу і своєчасного виявлення тенденцій негативного розвитку. При цьому аналітична діяльність може бути сконцентрована в рамках об'єднань виробників галузі. Тоді до їх функцій мають бути віднесені: покращання моніторингу та прозорості ринків; виконання досліджень, направлених на адаптацію виробництва до вимог ринку та вимог платоспроможних споживачів, особливо по відношенню до стандартів та якості вина; захист екологічно-чистого сільського господарства, позначень походження, знаків якості та географічних ознак товару.

Наприкінці слід зупинитися на блоці методичного забезпечення. Низка методичних підходів, які дозволяють визначити проблемність розвитку галузі та її підприємств були вже розглянуті в попередньому розділі, однак, як вже зазначалося, реалізація механізму базується на необхідності оцінки динамічної збалансованості розвитку галузі в прогностичному періоді, яка дає

уявлення про рівень збалансованості бізнес-процесів в перспективі, та врахуванні стратегій підприємств галузі для визначення стратегічних пріоритетів державного впливу.

3.2. Моделювання процесу збалансованого економічного зростання виноробної галузі

Мінливі трансформаційні умови господарювання, в яких функціонують вітчизняні підприємства, висувають на перший план пошук та обґрунтування пріоритетних напрямів розвитку, які б спроможні були забезпечити реалізацію та адаптацію цілей розвитку підприємств до зовнішнього та внутрішнього середовища, а також галузевих особливостей їх функціонування. За цих обставин одним з таких напрямів є економічне зростання підприємства, яке робить його інвестиційний привабливим, дозволяє йому задовольняти зростаючий попит на продукцію, є одним з ключових факторів зміни ринкової вартості бізнесу. Це, у свою чергу, обумовлює необхідність розробки підприємствами власних моделей економічного зростання, адекватних сучасним умовам і здатних забезпечувати позитивну економічну динаміку у стратегічній перспективі.

Проблемам теоретичного обґрунтування та формування різного типу моделей економічного зростання в економічній літературі присвячено багато уваги, зокрема, праці таких вчених, як: Алімова О., Бланка І., Бакунова О., Василенка В., Лаврик У., Минакова А., Лози В., Філіпенка А., Фролової Л. та ін. Розглянуті наукові розробки з питань моделювання економічного зростання є досить значними та суттєвими. Але, водночас, в них недостатньо уваги приділяється обґрунтуванню динаміки та збалансованості розвитку на основі виявлення кількісних співвідношень між різними показниками та факторами. У зв'язку з цим, виникає необхідність розробки багатфакторних

моделей економічного зростання, які б дозволяли визначати оптимальні співвідношення між ключовими параметрами діяльності підприємств з урахуванням галузевих особливостей, що забезпечить узгодженість та збалансованість усіх аспектів їх розвитку.

Розглядаючи питання моделювання економічного зростання підприємства, насамперед, доцільно розглянути його сутність та внутрішній зміст. Спочатку, економічне зростання розглядалося як макроекономічна категорія, проте згодом даний термін знайшов адекватне віддзеркалення в теоріях менеджменту на мікрорівнях. В більшості випадків сутність економічного зростання зводиться до розширення масштабів діяльності, збільшення у часі об'ємних показників діяльності підприємства, таких як виручка від реалізації продукції, сукупні активи, прибуток, власний капітал тощо [157]. Деякі вчені, такі як Алимов О., Трегобчук В. та ін., економічне зростання підприємства розглядають як необхідну умову досягнення розвитку, як здатність господарюючого суб'єкта нарощувати обсяги виробництва і реалізації продукції за умови підвищення ефективності використання наявних ресурсів і зменшення ступеня впливу зовнішніх факторів на умови і параметри діяльності з урахуванням принципів ефективності діяльності [187]. Можна погодитись з думкою про те, що економічне зростання підприємства виступає все ж таки однією з обов'язкових та першочергових умов його розвитку, який передбачає проведення кількісних та якісних змін. А економічне зростання саме й характеризує, перш за все, кількісні зміни основних показників діяльності підприємства – нарощення обсягів виробництва та реалізації продукції за умови підвищення ефективності використання наявних ресурсів (досягнення оптимальних пропорцій між об'ємними показниками, що відповідає «золотому правилу економіки»). Такі умови, у свою чергу, характеризують якісний аспект економічного зростання галузі, що також є необхідною умовою її розвитку.

Таким чином, економічне зростання – це інтегральна характеристика

діяльності галузі та її підприємств, яка повинна оцінюватися адекватною системою взаємозв'язаних показників. Забезпечення подібного взаємозв'язку досягається в рамках моделювання економічного зростання, в ході якого розв'язується питання визначення темпів зростання ключових показників діяльності та встановлення відповідних пропорцій між ними. При цьому таке моделювання повинне бути спрямоване на досягнення різнорідних цілей розвитку підприємства, серед яких можуть бути, наприклад, такі як збільшення обсягів реалізованої продукції, максимізація прибутку і забезпечення довгострокового існування (оптимізація співвідношення між рентабельністю та ліквідністю). Звідси, робота над моделями, крім можливості отримання ефективного інструменту управління, повинна балансувати цілі підприємства в частині продажів, виробництва, витрат, інвестицій, джерел і обсягів фінансування тощо.

Процес побудови математичної моделі (тобто опис параметрів і взаємозв'язків економічних показників) і складає сутність моделювання економічного зростання підприємства. Тому, в першу чергу, необхідно обґрунтувати систему змінних величин (параметрів, факторів), які для реалізації різнорідних цілей розвитку підприємства можуть визначити оптимальні пропорції між збільшенням обсягів виробництва та реалізації продукції, майна та капіталу підприємства.

В економічній літературі існують різні підходи до побудови моделей економічного зростання підприємства та складу їх змінних параметрів (факторів), які мають свої переваги та недоліки. Так, класичні моделі економічного зростання, що засновані на максимізації окремих об'ємних показників (прибутку, обсягів виробництва та продажу), мають ряд таких обмежень: максимум показників на одному часовому інтервалі не обов'язково досягається й на іншому; максимум показників досягається при існуючих обмеженнях параметрів функції, які змінюються в динаміці, що призведе до зміни максимального його значення; отримання максимальної вигоди супроводжується високим рівнем ризику, через реалізацію якого

неминуче погіршення результатів діяльності підприємства; незрозумілим залишається визначення мінімального рівня прибутку, який влаштовує зацікавлені сторони [157].

Недоліки класичних моделей економічного зростання підприємства компенсують сучасні моделі, які трансформувалися в залежність між мірою зростання і різними характеристиками фінансової діяльності, такими як: прибуток, обсяг інвестицій і дивідендів, левериджем, ліквідністю, обсягами виробництва та продажів тощо. Однак й такі моделі економічного зростання підприємства не позбавлені недоліків:

деякі з моделей орієнтовані на те, що підприємство функціонує в умовах власної стабільності і стабільності ринків, що в сучасних умовах викликає сумніви. Поточна ситуація така, що зовнішнє середовище, а разом з ним й підприємства, змінюються дуже швидко, тому необхідно орієнтуватися на динамічні моделі економічного зростання;

деякі з моделей побудовані на прогнозі значень певних показників. Відповідно будь-які відхилення реальності від прогнозу призводить до того, що модель працює некоректно. Крім того, дані моделі не дозволяють виявити і ранжувати основні проблеми в управлінні зростанням, а, отже, розробити заходи щодо їх усунення [157].

Ще одним суттєвим обмеженням використання сучасних моделей економічного зростання є неможливість у повній мірі визначитися із набором факторів, що здійснюють вплив на збільшення об'ємних показників діяльності, а також встановити відповідні оптимальні пропорції між ними, які б дозволили нарощувати обсяги виробництва та реалізації продукції при збалансованому фінансовому стані.

Наприклад, результати досліджень Смоляка С. вказують на те, що в середньо- та довгостроковому періоді головна мета функціонування підприємства зводиться до максимізації ринкової вартості власного капіталу [188, с. 42]. В свою чергу, ряд досліджень акцентує увагу не стільки на абсолютних, скільки на відносних показниках діяльності – показниках

ефективності, які дозволяють більш коректно виконувати порівняння таких індикаторів [197].

Бланк І. для визначення факторів, що визначають економічне зростання підприємства, використовує більш конкретний показник, – нарощування власного капіталу за рахунок реінвестованого прибутку, який дає змогу оцінити здатність підприємства до збільшення обсягів виробництва як основного показника темпів економічного зростання [20]. Головним критерієм тут виступає збільшення рентабельності власного капіталу за рахунок більш ефективного його використання (переважно інтенсивний тип розвитку), а не за рахунок додаткового залучення боргів, яке характеризує переважно екстенсивний тип розвитку. При цьому існує пряма залежність між темпами економічного зростання і інвестиційною політикою підприємства: чим більша сума отриманого в результаті діяльності підприємства прибутку реінвестується знову у виробництво, тим більш стійким є зростання показників, тобто тим більші можливості має підприємство для розширеного відтворення і впровадження нових технологій для забезпечення його розвитку.

На противагу зазначеному, такий підхід відзначається й недосконалістю: за рівнозначності ресурсовіддачі і фінансової залежності більші темпи зростання відповідають практично гранично припустимій рентабельності продажів (майже 0 %) і ситуації, коли весь отриманий прибуток знов йде у процес виробництва. Інший аспект вказаної двоїстості полягає в наступному: з точки зору акціонерів підприємства такий підхід не є оптимальним, оскільки головною їх метою є отримання прибутку на вкладені кошти, тому й виникає протиріччя між інтересами власників коштів, інвестованих у виробництво, які переслідують короткострокові цілі (максимізація отриманих в теперішньому періоді часу прибутків), і власниками підприємства, які переслідують довгострокові цілі (наприклад, збільшення вартості підприємства).

Звідси можна зробити висновок, що економічне зростання підприємства може відбуватися головним чином за рахунок власних коштів (збільшення власного капіталу за рахунок капіталізованого прибутку), що забезпечує інтенсивний тип розвитку та розширене відтворення підприємства. З іншого боку, для зростання об'ємних показників підприємства можуть залучатися й позикові кошти, але це позначається на частковій або повній втраті його платоспроможності та зниженні фінансової стійкості. Таким чином, беручи до уваги вищевикладене, при формуванні моделі економічного зростання підприємства доцільно дотримуватися таких положень:

забезпечення зростання обсягу виробництва та реалізації продукції підприємства за рахунок збільшення переважно власного капіталу (зокрема, чистого капіталізованого прибутку);

зростання власного капіталу буде стабільним, збалансованим, якщо воно пропорційне зростанню обсягів продажів продукції. Але це забезпечити іноді складно, оскільки зростання власного капіталу і зростання обсягів реалізації не збалансовані за часом, й тому економічне зростання підприємства може змінюватися із року в рік. Тому доцільно ввести в модель початкові обсяги продажів, початковий розмір власного капіталу, абсолютну суму дивідендів або частку капіталізованого прибутку, яку підприємство планує спрямувати на виробничий розвиток, а також обсяг іншого додатково залученого власного капіталу. Це дозволить збалансувати початковий (базовий варіант) стан підприємства з майбутнім зростанням ключових показників діяльності;

побудова моделі економічного зростання підприємства повинна базуватися на принципі динамізму, що вимагає узгодження темпів зростання різних показників (обсягів реалізованої продукції, ліквідності, фінансової стійкості, платоспроможності, оборотності тощо).

Урахування зазначених положень при формуванні моделі темпу економічного зростання підприємства відзначається у підході,

відображеному у роботах Бланка І., Борисової Є., Ковальської К., Мінакова А. [20, 190, 112], який дозволяє не тільки обґрунтовувати темпи економічного зростання підприємства, а й виявляти, за рахунок яких факторів відбуваються такі зміни.

Базуючись на вказаному підході, в роботі запропоновано трикомпонентну факторну модель темпу економічного зростання виноробного підприємства, яка являє собою систему трьох компонентів (рівнянь), що враховують вплив окремих параметрів (факторів I-го та II-го порядку) на взаємопов'язані показники економічного зростання – темпи приросту обсягів реалізованої продукції, активів та власного капіталу – з урахуванням специфічних особливостей виноробних підприємств (3.1).

$$\left\{ \begin{array}{l} TEZ_{Bp} = \frac{\left(\frac{BK_0 + \Delta BK_{Пч} \times d_{Пч}^{кан} + \Delta BK_{ін}}{Bp_0} \right) \times (1 + k_{ФВ}) \times (k_{НЛА}^{\epsilon} + k_{ВЛА}^{\epsilon}) \times (k_{BK}^{Об} \times k_a \times k_{OA}^{Об} \times d_A^{OA})}{1 - \left[\left(\frac{\Delta BK_{Пч} \times d_{Пч}^{кан} + \Delta BK_{ін}}{Bp_1} \right) \times (1 + k_{ФВ}) \times (k_{НЛА}^{\epsilon} + k_{ВЛА}^{\epsilon}) \times (k_{BK}^{Об} \times k_a \times k_{OA}^{Об} \times d_A^{OA}) \right]} - 1 \\ TEZ_A = \frac{1 + TEZ_{Bp}}{1 + \left(\frac{k_{A1}^{Об}}{k_{A0}^{Об}} \right)} - 1 \\ TEZ_{BK} = \frac{Bp_0 \times (1 + TEZ_{Bp}) \times P_{Пч}^{кан} + \Delta BK_{ін}}{BK_0} \end{array} \right. \quad (3.1)$$

де TEZ_{Bp} , TEZ_A , TEZ_{BK} – відповідно темпи приросту обсягу реалізованої продукції, активів та власного капіталу; BK_0 – початковий розмір власного капіталу; $\Delta BK_{Пч}$ – приріст власного капіталу за рахунок чистого прибутку; $d_{Пч}^{кан}$ – частка капіталізованого чистого прибутку; $\Delta BK_{ін}$ – приріст іншого власного капіталу; $k_{ФВ}$ – коефіцієнт фінансового важеля; $k_{НЛА}^{\epsilon}$, $k_{ВЛА}^{\epsilon}$ – відповідно коефіцієнт капіталоемності низьколіквідних та високоліквідних активів; $k_{BK}^{Об}$ – коефіцієнт оборотності власного капіталу; k_a – коефіцієнт автономії; $k_{OA}^{Об}$ – коефіцієнт оборотності оборотних активів; d_{OA}^A – частка оборотних активів в загальній сумі активів; Bp_0 , Bp_1 – відповідно обсяг реалізованої продукції в базовому та звітному періодах; $k_{A0}^{Об}$, $k_{A1}^{Об}$ –

відповідно коефіцієнт оборотності активів в базовому та звітному періодах;
 $R_{Пч}^{кап}$ – рентабельність капіталізованого чистого прибутку.

Використання представленої моделі темпу економічного зростання виноробного підприємства потребує роз'яснення її компонентів. Так, перший компонент моделі являє собою темп приросту обсягу реалізованої продукції, який є базисом економічного зростання підприємства і складається з ряду параметрів (факторів I-го та II-го порядку), взаємозв'язок яких представлено на рис. 3.3.

Так, з рис. 3.2 видно, що темп приросту обсягу реалізованої продукції характеризує, перш за все, політику розподілу чистого прибутку, зокрема, політику формування фондів накопичення та споживання, яка представлена часткою капіталізованого чистого прибутку, отриманого за підсумками року та реінвестованого у виробництво, тобто являє собою ефективність фінансової та інвестиційної діяльності підприємства. Частка капіталізованого прибутку визначає також дивідендну політику підприємства. Наступна складова темпу приросту обсягу реалізованої продукції характеризує коефіцієнт фінансового важеля або залежності (співвідношення між залученим і власним капіталом), тобто рівень фінансової безпеки підприємства.

Ефективність господарської діяльності підприємства в сфері використання наявних ресурсів відображає ресурсовіддача (або коефіцієнт оборотності активів). Ресурсовіддача була трансформована у показники капіталоємності низько- та високоліквідних активів, коефіцієнт оборотності власного капіталу, оборотних активів, коефіцієнт автономії та частку оборотних активів в загальній сумі активів підприємства. Введення до моделі зазначених показників обумовлюється специфікою діяльності виноробних підприємств, яка проявляється в тому, що у структурі їх активів превалує висока частка низьколіквідних активів внаслідок високої собівартості незавершеного виробництва технологічного процесу витримки вина, а також високої вартості запасів виноматеріалів. Розмір цієї частини активів впливає на рівень платоспроможності підприємств, а отже і на їх економічне зростання.

Модель темпу приросту обсягу реалізованої продукції

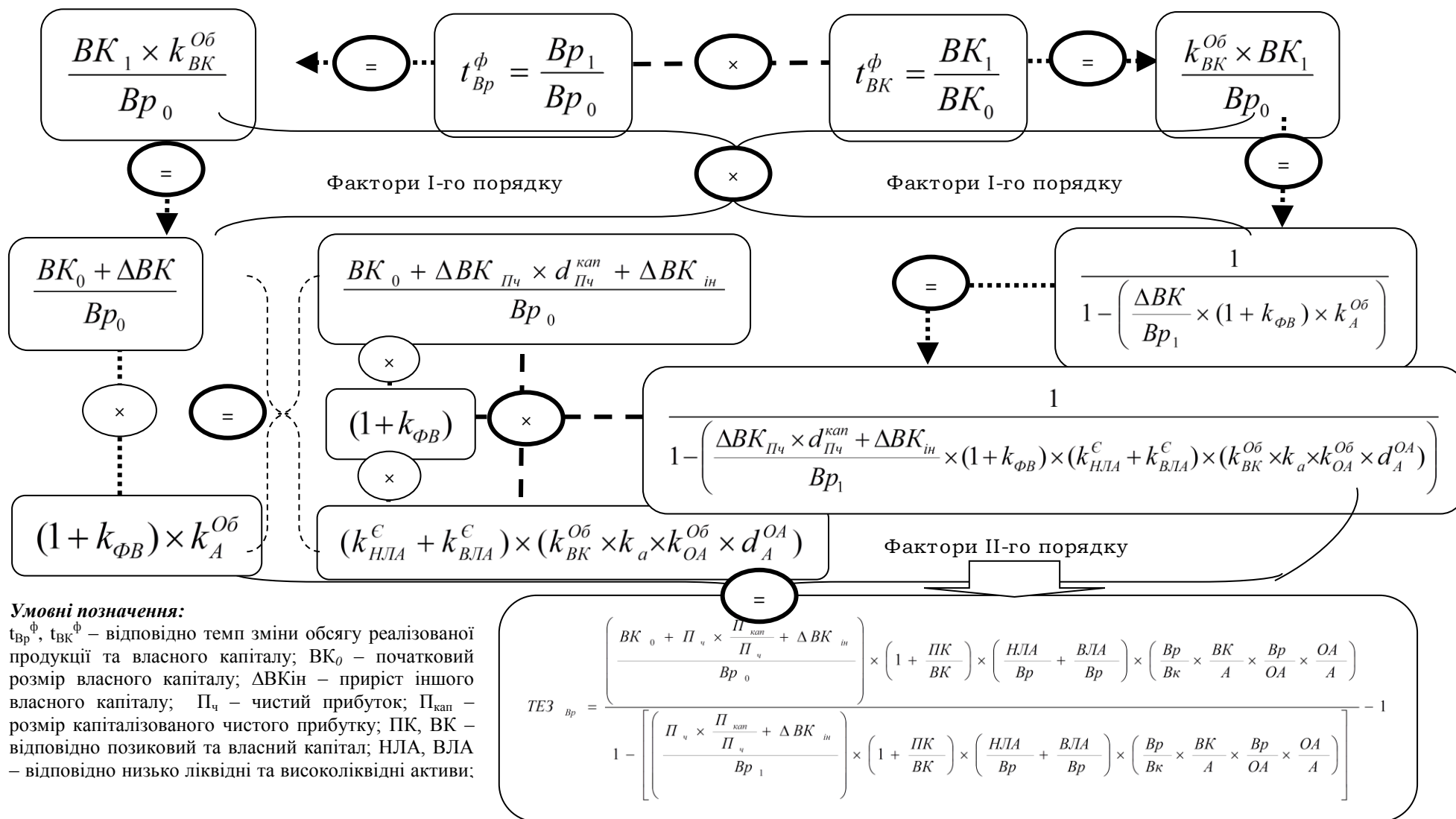

Рис. 3.3. Взаємозв'язок параметрів темпу приросту обсягу реалізованої продукції виноробного підприємства

(авторська розробка)

Висока тривалість виробничого і фінансового циклів виноробних підприємств обумовлює зростання частки оборотного капіталу в активах, а також уповільнює їх обертання. Це, в свою чергу, відбивається і на структурі пасивів, у якій зростає частка позикового капіталу (як правило, короткострокового). Тому питання фінансової стійкості також є визначальними для економічного зростання виноробного підприємства. Останньою складовою темпу приросту обсягу реалізованої продукції є рентабельність капіталізованого чистого прибутку, що характеризує ефективність вкладення коштів у виробничу діяльність виноробних підприємств.

Другий та третій компоненти моделі темпу економічного зростання підприємства визначають темпи приросту активів та власного капіталу (зміни складу та структури капіталу і активів), які на пряму залежать від темпу приросту обсягу реалізованої продукції.

Практична реалізація моделі передбачала моделювання параметрів (факторів I-го та II-го порядку) розглянутих її компонентів на основі різних варіантів їх змін. При цьому пропонується окремо моделювати динаміку темпу економічного зростання виноробного підприємства за рахунок зміни факторів I-го та II-го порядку, а також його збалансованість, що показує, як повинен зростати обсяг виробництва та реалізації продукції за умови оптимальної структури капіталу та активів.

Отже, моделювання темпу економічного зростання виноробного підприємства було проведено на прикладі ПрАТ «Артемівськ Вайнері». На першому етапі проводилось моделювання динаміки темпу економічного зростання на основі зміни I-го та II-го порядку. Для цього в роботі запропоновано різні варіанти зміни базових параметрів моделі (факторів II-го порядку), в якості яких виділено:

зміну політики розподілу чистого прибутку за рахунок зміни дивідендної політики трьох типів (коли переважає частка капіталізованого прибутку на

виробничий розвиток; коли переважає частка чистого прибутку, спрямованого на виплату дивідендів; коли весь чистий прибуток спрямовується на сплату власникам) та зміни політики формування фондів накопичення та споживання двох типів (коли частки капіталізованого та спожитого на соціальний розвиток чистого прибутку приблизно однакові; коли переважає частка капіталізованого прибутку над часткою прибутку, спрямованого на соціальний розвиток);

зміну структури капіталу підприємства за рахунок збільшення або зменшення розміру власного капіталу та чистого прибутку;

зміну структури активів за рахунок зміни суми низько ліквідних та необоротних активів;

одночасну зміну структури капіталу та активів підприємства.

Варіанти зміни параметрів моделі (факторів II-го порядку) при моделюванні динаміки темпу економічного зростання виноробного підприємства представлені на рис. 3.4.

Результати розрахунку зміни параметрів моделі (II-го порядку) при моделюванні динаміки темпу економічного зростання ПрАТ «Артемівськ Вайнері» представлені в табл. 3.2.

Отже, визначені зміни абсолютних показників моделі дозволили розрахувати зміни факторів I-го порядку (табл. 3.3), тобто коефіцієнти моделі, та розрахувати темпи приросту обсягів реалізованої продукції виноробного підприємства, активів та власного капіталу. В результаті збільшення темпу економічного зростання ПрАТ «Артемівськ Вайнері» може відбутися у трьох випадках:

за рахунок зміни структури капіталу, що передбачає збільшення розміру власного капіталу на 7 % при збільшенні чистого прибутку на 20 % та за умови реінвестування всієї суми цього прибутку у виробничий розвиток;

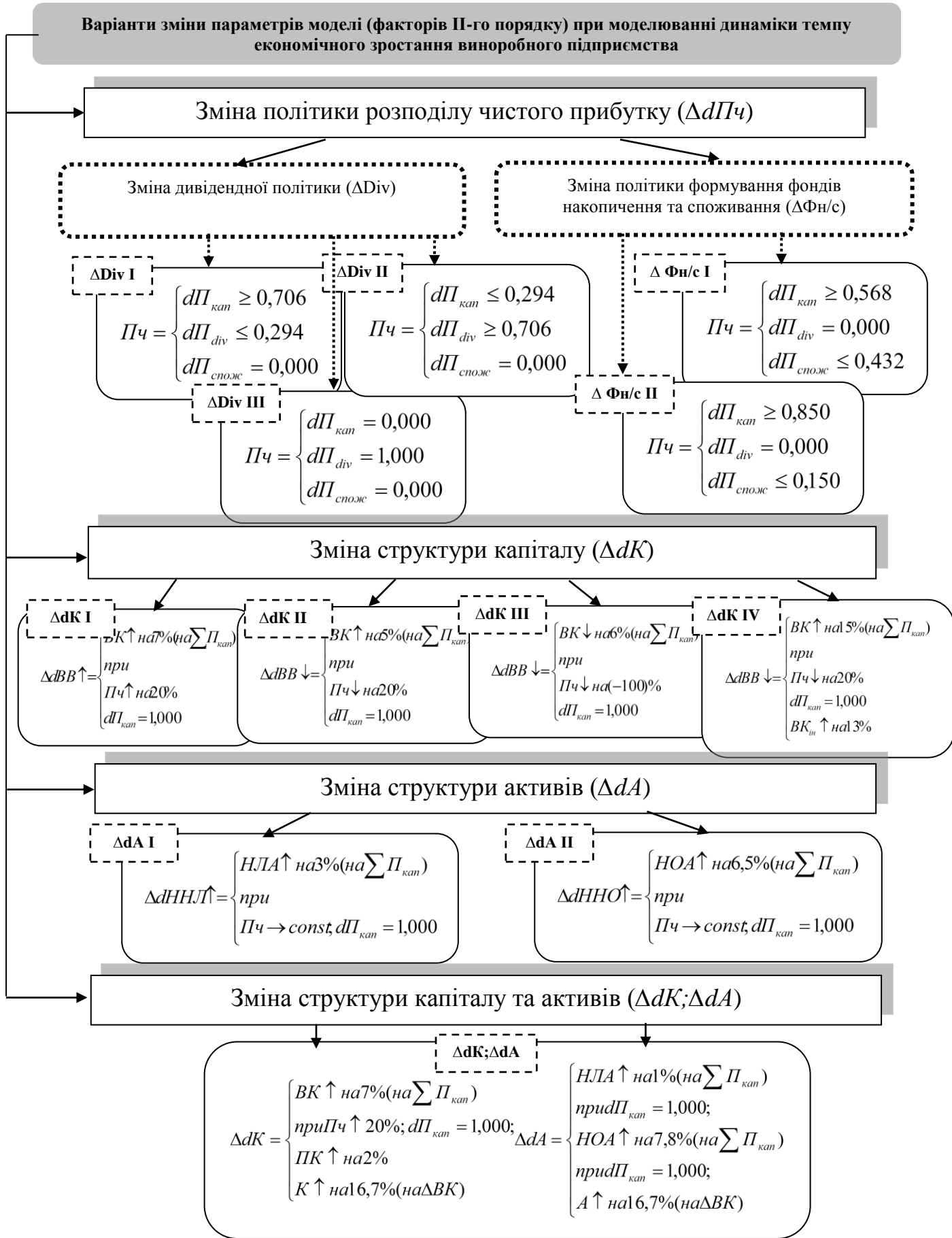

Рис. 3.4. Варіанти зміни параметрів моделі (факторів II-го порядку) при моделюванні динаміки темпу економічного зростання виноробного підприємства

Таблиця 3.2

**Результати розрахунку зміни параметрів моделі (факторів II-го порядку) при моделюванні динаміки
темпу економічного зростання ПрАТ «Артемівськ Вайнері»**

Показники	Базовий варіант	$\Delta dПч$					ΔdK				ΔdA		$\Delta dK; \Delta dA$
		ΔDiv			$\Delta \Phi_{н/с}$		$\Delta dK I$	$\Delta dK II$	$\Delta dK III$	$\Delta dK IV$	$\Delta dA I$	$\Delta dA II$	
		$\Delta Div I$	$\Delta Div II$	$\Delta Div III$	$\Delta \Phi_{н/с} I$	$\Delta \Phi_{н/с} II$							
<i>Абсолютні показники моделі (фактори II-го порядку)</i>													
Пч	13129	13129	13129	13129	13129	13129	15754,8	10503,2	-13129	15754,8	13129	13129	15754,8
Вр₁	579240	579240	579240	579240	579240	579240	579240	579240	579240	579240	579240	579240	579240
Вр₀	501970	501970	501970	501970	501970	501970	501970	501970	501970	501970	501970	501970	501970
ВК₀	227191	227191	227191	227191	227191	227191	227191	227191	227191	227191	227191	227191	227191
$\Delta BK_{ин}$	0	0	0	0	0	0	0	0	0	17705	0	0	0
dП_{кап}	1,00	0,706	0,294	0,0	0,568	0,850	1,000	1,000	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00
П_{кап}	13129	9269,1	3859,9	0,0	7457,3	11159,7	15754,8	10503,2	-13129,0	15754,8	13129,0	13129,0	15754,8
П_{див}	0,0	3859,9	9269,1	13129,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
П_{спож}	0,0	0,0	0,0	0,0	5671,7	1969,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
ΔBK	13129	9269,1	3859,9	0,0	7457,3	11159,7	15754,8	10503,2	-13129,0	33459,8	13129,0	13129,0	15754,8
ВК₁	240320	232600,1	221781,9	214062,0	228976,5	236381,3	242946	237694	214062	260651	240320	240320	242946
ПК	426736	430595,9	436005,1	439865,0	432407,7	428705,4	424110,2	429361,8	452994,0	406405,2	426736	426736	435271
НЛА	439549	448818,1	443408,9	439549,0	447006,3	450708,7	439549	439549	439549	439549	452678,0	439549	442490,8
ВЛА	227507	214378,0	214378,0	214378	214378,0	214378,0	227507	227507	227507	227507	214378,0	227507	235726
ОА	464051	450922,0	450922,0	450922	450922	450922	464051	464051	464051	464051	464051	450922,0	459456,7
НОА	203005	212274,1	206864,9	203005,0	210462,3	214164,7	203005	203005	203005,0	203005	203005	216134,0	218759,8
К(А)	667056	663196,1	657786,9	653927,0	661384,3	665086,7	667056	667056	667056,0	667056	667056,0	667056	678216,5
ТЕЗ_{Вр}	0,2206	0,2018	0,1744	0,1539	0,1928	0,2111	0,2340	0,2073	0,0872	0,3239	0,2206	0,2206	0,2340

Таблиця 3.3

**Результати розрахунку зміни параметрів моделі (факторів I-го порядку) при моделюванні динаміки
темпу економічного зростання ПрАТ «Артемівськ Вайнері»**

Показники	Базовий варіант	$\Delta dПч$					ΔdK				ΔdA		$\Delta dK; \Delta dA$
		ΔDiv			$\Delta \Phi_{н/с}$		$\Delta dK I$	$\Delta dK II$	$\Delta dK III$	$\Delta dK IV$	$\Delta dA I$	$\Delta dA II$	
		$\Delta Div I$	$\Delta Div II$	$\Delta Div III$	$\Delta \Phi_{н/с I}$	$\Delta \Phi_{н/с II}$							
<i>Коефіцієнти моделі (фактори I-го порядку)</i>													
$k_{\Phi B}$	1,776	1,851	1,966	2,055	1,888	1,814	1,746	1,806	2,116	1,559	1,776	1,776	1,792
k_A^{Ob}	0,868	0,873	0,881	0,886	0,876	0,871	0,868	0,868	0,868	0,868	0,868	0,868	0,854
k_A^E	1,152	1,145	1,136	1,129	1,142	1,148	1,152	1,152	1,152	1,152	1,152	1,152	1,171
$k_{HЛА}^E$	0,759	0,775	0,766	0,759	0,772	0,778	0,759	0,759	0,759	0,759	0,782	0,759	0,764
$k_{BЛА}^E$	0,393	0,370	0,370	0,370	0,370	0,370	0,393	0,393	0,393	0,393	0,370	0,393	0,407
k_{BK}^{Ob}	2,410	2,490	2,612	2,706	2,530	2,450	2,384	2,437	2,706	2,222	2,410	2,410	2,384
k_a	0,360	0,351	0,337	0,327	0,346	0,355	0,364	0,356	0,321	0,391	0,360	0,360	0,358
k_{OA}^{Ob}	1,248	1,285	1,285	1,285	1,285	1,285	1,248	1,248	1,248	1,248	1,248	1,285	1,261
d_A^{OA}	0,696	0,680	0,686	0,690	0,682	0,678	0,696	0,696	0,696	0,696	0,696	0,676	0,677
$d_{Bp1}^{\Delta BK}$	0,023	0,016	0,007	0,000	0,013	0,019	0,027	0,018	-0,023	0,058	0,023	0,023	0,027
Чисельник моделі $TE3_{Bp}$	1,154	1,154	1,154	1,154	1,154	1,154	1,154	1,154	1,154	1,154	1,154	1,154	1,154
Знаменник моделі $TE3_{Bp}$	0,945	0,960	0,983	1,000	0,967	0,953	0,935	0,956	1,061	0,872	0,945	0,945	0,935
$TE3_{Bp}$	0,2206	0,2018	0,1744	0,1539	0,1928	0,2111	0,2340	0,2073	0,0872	0,3239	0,2206	0,2206	0,2340
$TE3_A$	0,2122	0,1867	0,1501	0,1234	0,1745	0,1992	0,2255	0,1990	0,0798	0,3148	0,2122	0,2122	0,2460
$TE3_{BK}$	0,1189	0,0833	0,0343	0,0000	0,0668	0,1007	0,1435	0,0946	-0,1122	0,3162	0,1189	0,1189	0,1435

за рахунок зміни структури капіталу, що передбачає збільшення розміру власного капіталу на 15 % при збільшенні розміру додатково вкладеного власного капіталу на 13 % та за умови реінвестування всієї суми чистого прибутку у виробничий розвиток;

за рахунок одночасної зміни структури капіталу та активів, що передбачає збільшення розміру власного капіталу на 7 % при збільшенні чистого прибутку на 20 %, за умови реінвестування всієї суми цього прибутку у виробничий розвиток; при збільшенні розміру позикового капіталу на 2 %; при зміні суми необоротних активів; при цьому змінюється загальну сума активів та капіталу підприємства на 16,7 %.

На другому етапі моделювання економічного зростання виноробного підприємства доцільно визначати його збалансованість, тобто оптимальні пропорційні зміни темпів приросту обсягів реалізованої продукції, власного капіталу та активів, які відповідатимуть умовам «золотого правила економіки підприємства». Така збалансованість економічного зростання виноробного підприємства показує, як повинен зростати обсяг виробництва та реалізації продукції за умови оптимальної структури власного капіталу та активів. З цією метою були запропоновані варіанти зміни параметрів моделі (факторів II-го порядку) при моделюванні збалансованості темпу економічного зростання ПрАТ «Артемівськ Вайнері», представлених на рис. 3.5.

Такі зміни можуть відбуватися за рахунок зміни складу та структури власного капіталу при незмінному розмірі капіталу (активів) виноробного підприємства, або ж при змінному розмірі капіталу (активів). Результати розрахунку зміни параметрів моделі (II-го порядку) при моделюванні збалансованості темпу економічного зростання ПрАТ «Артемівськ Вайнері», які дозволили визначити коефіцієнти моделі збалансованості економічного зростання, представлені в табл. 3.6.

Варіанти зміни параметрів моделі (факторів II-го порядку) при моделюванні збалансованості темпу економічного зростання виноробного підприємства

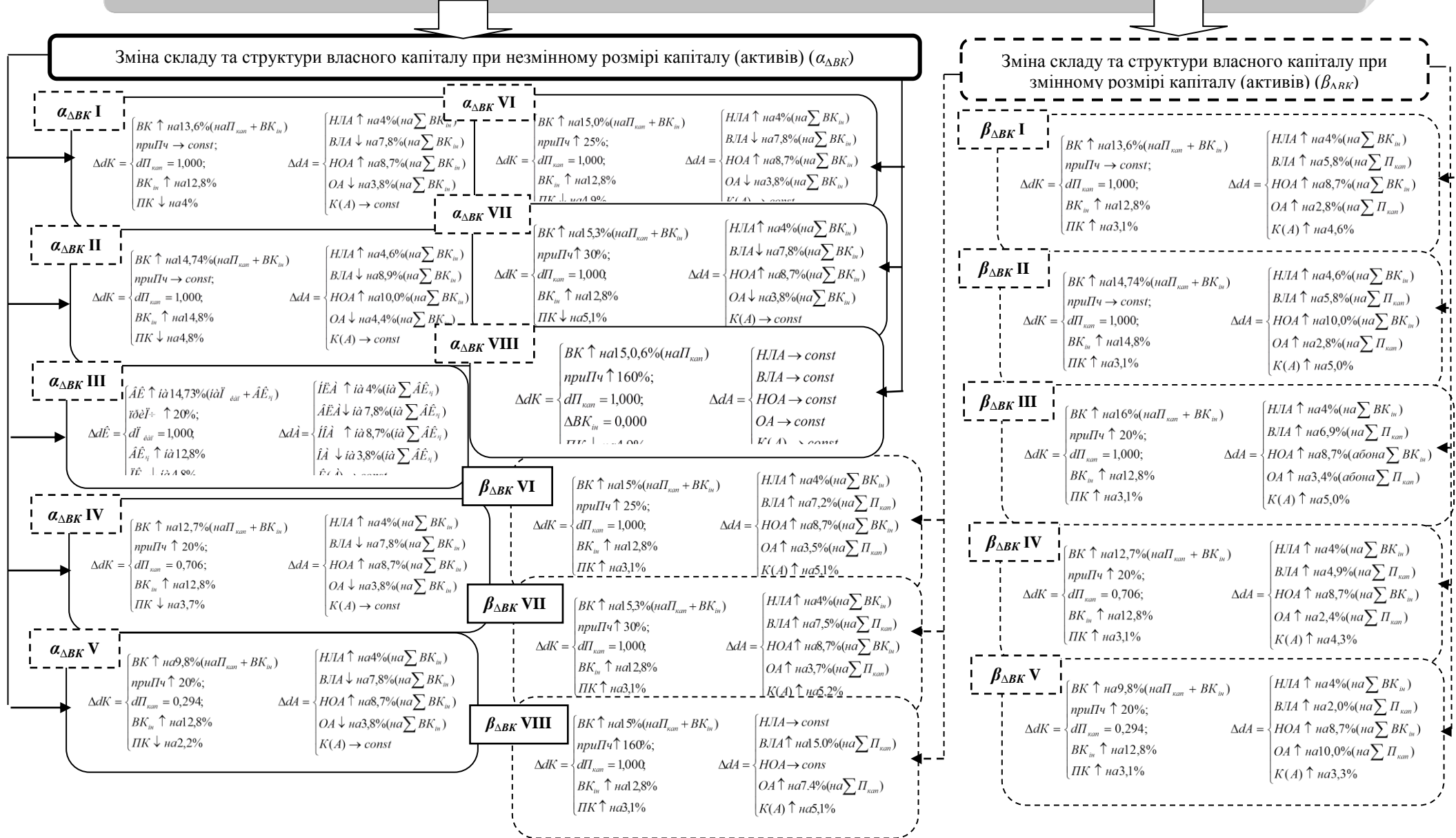

Рис. 3.5. Варіанти зміни параметрів моделі (факторів II-го порядку) при моделюванні збалансованості темпу економічного зростання виноробного підприємства

Таблиця 3.4

Результати розрахунку зміни параметрів моделі (факторів II-го порядку) при моделюванні збалансованості темпу економічного зростання ПрАТ «Артемівськ Вайнері»

Показники	Базовий варіант	$\Delta BK I$		$\Delta BK II$		$\Delta BK III$		$\Delta BK IV$		$\Delta BK V$		$\Delta BK VI$		$\Delta BK VII$		$\Delta BK VIII$	
		$\alpha \Delta BK I$	$\beta \Delta BK I$	$\alpha \Delta BK II$	$\beta \Delta BK II$	$\alpha \Delta BK III$	$\beta \Delta BK III$	$\alpha \Delta BK IV$	$\beta \Delta BK IV$	$\alpha \Delta BK V$	$\beta \Delta BK V$	$\alpha \Delta BK VI$	$\beta \Delta BK VI$	$\alpha \Delta BK VII$	$\beta \Delta BK VII$	$\alpha \Delta BK VIII$	$\beta \Delta BK VIII$
<i>Абсолютні показники моделі (фактори II-го порядку)</i>																	
Пч	13129	13129	13129	13129	13129	15754,8	15754,8	15754,8	15754,8	15754,8	15754,8	16411,25	16411,25	17067,7	17067,7	34135,4	34135,4
Вр_I	579240	579240	579240	579240	579240	579240	579240	579240	579240	579240	579240	579240	579240	579240	579240	579240	579240
Вр₀	501970	501970	501970	501970	501970	501970	501970	501970	501970	501970	501970	501970	501970	501970	501970	501970	501970
ВК₀	227191	227191	227191	227191	227191	227191	227191	227191	227191	227191	227191	227191	227191	227191	227191	227191	227191
ΔBK_{III}	0	17705	17705	20360,8	20360,8	17705	17705	17705	17705	17705	17705	17705	17705	17705	17705	0	0
dП_{кан}	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	0,706	0,706	0,294	0,294	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000
П_{кан}	13129	13129	13129	13129	13129	15754,8	15754,8	11122,9	11122,9	4631,9	4631,9	16411,25	16411,3	17067,7	17067,7	34135,4	34135,4
П_{див}	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	4631,9	4631,9	11122,9	11122,9	0	0	0	0	0	0
П_{снож}	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0	0	0	0	0	0
ΔBK	13129	30834	30834	33489,75	33489,8	33459,8	33459,8	28827,9	28827,9	22336,9	22336,9	34116,3	34116,3	34772,7	34772,7	34135,4	34135,4
ВК_I	240320	258025	258025	260680,8	260680,8	260650,8	260650,8	256018,9	256018,9	249527,9	249527,9	261307,3	261307,3	261963,7	261963,7	261326,4	261326,4
ПК	426736	409031	439865	406375,3	439865,0	406405,2	439865,0	411037,1	439865,0	417528,1	439865,0	405748,8	439865,0	405092,3	439865,0	405729,6	439865,0
НЛА	439549	457254	457254	459909,8	459909,8	457254	457254	457254	457254	457254	457254	457254	457254	457254	457254	439549	439549
ВЛА	227507	209802	240636	207146,3	240636,0	209802,0	243261,8	209802,0	238629,9	209802,0	232138,9	209802,0	243918,3	209802,0	244574,7	227507,0	261642,4
ОА	464051	446346	477180	443690,3	477180,0	446346,0	479805,8	446346,0	475173,9	446346,0	468682,9	446346,0	480462,3	446346,0	481118,7	464051,0	498186,4
НОА	203005	220710	220710	223365,8	223365,8	220710	220710	220710,0	220710,0	220710,0	220710,0	220710,0	220710,0	220710,0	220710,0	203005,0	203005,0
К(А)	667056	667056	697890	667056,0	700545,8	667056,0	700515,8	667056,0	695883,9	667056,0	689392,9	667056	701172,3	667056	701828,7	667056,0	701191,4
ТЕЗ_{Вр}	0,2206	0,3105	0,3105	0,3240	0,3240	0,3239	0,3239	0,3004	0,3004	0,2674	0,2674	0,3272	0,3272	0,3305	0,3305	0,3273	0,3273
ТЕЗ_А	0,2122	0,3015	0,3617	0,3149	0,3809	0,3148	0,3807	0,2914	0,3472	0,2587	0,3008	0,3181	0,3855	0,3214	0,3903	0,3182	0,3856
ТЕЗ_{ВК}	0,1189	0,2899	0,2899	0,3165	0,3165	0,3162	0,3162	0,2699	0,2699	0,2063	0,2063	0,3229	0,3229	0,3295	0,3295	0,3231	0,3231

Таблиця 3.5

Результати розрахунку зміни параметрів моделі (факторів I-го порядку) при моделюванні збалансованості темпу економічного зростання ПрАТ «Артемівськ Вайнері»

Показники	Базовий варіант	$\Delta BK I$		$\Delta BK II$		$\Delta BK III$		$\Delta BK IV$		$\Delta BK V$		$\Delta BK VI$		$\Delta BK VII$		$\Delta BK VIII$		
		$\alpha \Delta BK I$	$\beta \Delta BK I$	$\alpha \Delta BK II$	$\beta \Delta BK II$	$\alpha \Delta BK III$	$\beta \Delta BK III$	$\alpha \Delta BK IV$	$\beta \Delta BK IV$	$\alpha \Delta BK V$	$\beta \Delta BK V$	$\alpha \Delta BK VI$	$\beta \Delta BK VI$	$\alpha \Delta BK VII$	$\beta \Delta BK VII$	$\alpha \Delta BK VIII$	$\beta \Delta BK VIII$	
<i>Коефіцієнти моделі (фактори I-го порядку)</i>																		
$k_{\Phi B}$	1,776	1,585	1,705	1,559	1,687	1,559	1,688	1,605	1,718	1,673	1,763	1,553	1,683	1,546	1,679	1,553	1,683	
$k_A^{O\sigma}$	0,868	0,868	0,830	0,868	0,827	0,868	0,827	0,868	0,832	0,868	0,840	0,868	0,826	0,868	0,825	0,868	0,826	
k_A^c	1,152	1,152	1,205	1,152	1,209	1,152	1,209	1,152	1,201	1,152	1,190	1,152	1,211	1,152	1,212	1,152	1,211	
k_{HLA}^c	0,759	0,789	0,789	0,794	0,794	0,789	0,789	0,789	0,789	0,789	0,789	0,789	0,789	0,789	0,789	0,789	0,759	
k_{BLA}^c	0,393	0,362	0,415	0,358	0,415	0,362	0,420	0,362	0,412	0,362	0,401	0,362	0,421	0,362	0,422	0,393	0,452	
$k_{BK}^{O\sigma}$	2,410	2,245	2,245	2,222	2,222	2,222	2,222	2,262	2,262	2,321	2,321	2,217	2,217	2,211	2,211	2,217	2,217	
k_a	0,360	0,387	0,370	0,391	0,372	0,391	0,372	0,384	0,368	0,374	0,362	0,392	0,373	0,393	0,373	0,392	0,373	
$k_{OA}^{O\sigma}$	1,248	1,298	1,214	1,306	1,214	1,298	1,207	1,298	1,219	1,298	1,236	1,298	1,206	1,298	1,204	1,248	1,163	
d_A^{OA}	0,696	0,669	0,684	0,665	0,681	0,669	0,685	0,669	0,683	0,669	0,680	0,669	0,685	0,669	0,686	0,696	0,710	
$d_{Br1}^{\Delta BK}$	0,023	0,053	0,053	0,058	0,058	0,058	0,058	0,050	0,050	0,039	0,039	0,059	0,059	0,060	0,060	0,059	0,059	
Чисельник моделі TEZ_{Br}	1,154	1,154	1,154	1,154	1,154	1,154	1,154	1,154	1,154	1,154	1,154	1,154	1,154	1,154	1,154	1,154	1,154	
Знаменник моделі TEZ_{Br}	0,945	0,880	0,880	0,872	0,872	0,872	0,872	0,887	0,887	0,910	0,910	0,869	0,869	0,867	0,867	0,869	0,869	
TEZ_{Br}	0,2206	0,3105	0,3105	0,3240	0,3240	0,3239	0,3239	0,3004	0,3004	0,2674	0,2674	0,3272	0,3272	0,3305	0,3305	0,3273	0,3273	
TEZ_A	0,2122	0,3015	0,3617	0,3149	0,3809	0,3148	0,3807	0,2914	0,3472	0,2587	0,3008	0,3181	0,3855	0,3214	0,3903	0,3182	0,3856	
TEZ_{BK}	0,1189	0,2899	0,2899	0,3165	0,3165	0,3162	0,3162	0,2699	0,2699	0,2063	0,2063	0,3229	0,3229	0,3295	0,3295	0,3231	0,3231	
Співвідношення між TEZ_{Br} , TEZ_{BK} , TEZ_A	$\frac{TEZ_{Br}}{TEZ_A} > \frac{TEZ_{BK}}{TEZ_A}$	$\frac{TEZ_{Br}}{TEZ_A} > \frac{TEZ_{BK}}{TEZ_A}$	$\frac{TEZ_{Br}}{TEZ_A} > \frac{TEZ_{BK}}{TEZ_A}$	$\frac{TEZ_{Br}}{TEZ_A} > \frac{TEZ_{BK}}{TEZ_A}$	$\frac{TEZ_{Br}}{TEZ_A} > \frac{TEZ_{BK}}{TEZ_A}$	$\frac{TEZ_{Br}}{TEZ_A} > \frac{TEZ_{BK}}{TEZ_A}$	$\frac{TEZ_{Br}}{TEZ_A} > \frac{TEZ_{BK}}{TEZ_A}$	$\frac{TEZ_{Br}}{TEZ_A} > \frac{TEZ_{BK}}{TEZ_A}$	$\frac{TEZ_{Br}}{TEZ_A} > \frac{TEZ_{BK}}{TEZ_A}$	$\frac{TEZ_{Br}}{TEZ_A} > \frac{TEZ_{BK}}{TEZ_A}$	$\frac{TEZ_{Br}}{TEZ_A} > \frac{TEZ_{BK}}{TEZ_A}$	$\frac{TEZ_{Br}}{TEZ_A} > \frac{TEZ_{BK}}{TEZ_A}$	$\frac{TEZ_{Br}}{TEZ_A} > \frac{TEZ_{BK}}{TEZ_A}$	$\frac{TEZ_{Br}}{TEZ_A} > \frac{TEZ_{BK}}{TEZ_A}$	$\frac{TEZ_{Br}}{TEZ_A} > \frac{TEZ_{BK}}{TEZ_A}$	$\frac{TEZ_{Br}}{TEZ_A} > \frac{TEZ_{BK}}{TEZ_A}$	$\frac{TEZ_{Br}}{TEZ_A} > \frac{TEZ_{BK}}{TEZ_A}$	$\frac{TEZ_{Br}}{TEZ_A} > \frac{TEZ_{BK}}{TEZ_A}$

Таблиця 3.6

Оптимальні значення змін параметрів моделі (факторів I-го та II-го порядку), що забезпечують збалансованість темпу економічного зростання ПрАТ «Артемівськ Вайнері»

$\alpha\Delta BK$	Значення моделі TEZ	Значення зміни абсолютних показників моделі (факторів II-го порядку)	Значення зміни коефіцієнтів моделі (факторів I-го порядку)
$\alpha\Delta BK$ II	$TEZ = \begin{cases} TEZ_{Bp} = 0,3240 \\ TEZ_{BK} = 0,3165 \\ TEZ_A = 0,3149 \end{cases}$	$\Delta dK = \begin{cases} BK \uparrow \text{на } 14,74\% (\text{на } \Pi_{кан} + BK_{in}) \\ \text{приПч} \rightarrow \text{const}; \\ d\Pi_{кан} = 1,000; \\ BK_{in} \uparrow \text{на } 14,8\% \\ ПК \downarrow \text{на } 4,8\% \end{cases}$ $\Delta dA = \begin{cases} НЛА \uparrow \text{на } 4,6\% (\text{на } \sum BK_{in}) \\ ВЛА \downarrow \text{на } 8,9\% (\text{на } \sum BK_{in}) \\ НОА \uparrow \text{на } 10,0\% (\text{на } \sum BK_{in}) \\ ОА \downarrow \text{на } 4,4\% (\text{на } \sum BK_{in}) \\ K(A) \rightarrow \text{const} \end{cases}$	$\Delta kTTE = \begin{cases} k_{\Phi B} \downarrow \text{на } 12,2\% \\ k_{НЛА}^E \uparrow \text{на } 4,6\% \\ k_{ВЛА}^E \downarrow \text{на } 8,9\% \\ k_{BK}^{Об} \downarrow \text{на } 7,8\% \end{cases}$ $\begin{cases} k_a \uparrow \text{на } 8,5\% \\ k_{OA}^{Об} \uparrow \text{на } 4,6\% \\ d_A^{OA} \downarrow \text{на } 4,4\% \\ d_{Bp}^{\Delta BK} \uparrow \text{на } 155,1\% \end{cases}$
$\alpha\Delta BK$ III	$TEZ = \begin{cases} TEZ_{Bp} = 0,3239 \\ TEZ_{BK} = 0,3162 \\ TEZ_A = 0,3148 \end{cases}$	$\Delta dK = \begin{cases} BK \uparrow \text{на } 14,73\% (\text{на } \Pi_{кан} + BK_{in}) \\ \text{приПч} \uparrow 20\%; \\ d\Pi_{кан} = 1,000; \\ BK_{in} \uparrow \text{на } 12,8\% \\ ПК \downarrow \text{на } 4,8\% \end{cases}$ $\Delta dA = \begin{cases} НЛА \uparrow \text{на } 4\% (\text{на } \sum BK_{in}) \\ ВЛА \downarrow \text{на } 7,8\% (\text{на } \sum BK_{in}) \\ НОА \uparrow \text{на } 8,7\% (\text{на } \sum BK_{in}) \\ ОА \downarrow \text{на } 3,8\% (\text{на } \sum BK_{in}) \\ K(A) \rightarrow \text{const} \end{cases}$	$\Delta kTTE = \begin{cases} k_{\Phi B} \downarrow \text{на } 12,2\% \\ k_{НЛА}^E \uparrow \text{на } 4,0\% \\ k_{ВЛА}^E \downarrow \text{на } 7,8\% \\ k_{BK}^{Об} \downarrow \text{на } 7,8\% \end{cases}$ $\begin{cases} k_a \uparrow \text{на } 8,5\% \\ k_{OA}^{Об} \uparrow \text{на } 4,0\% \\ d_A^{OA} \downarrow \text{на } 3,8\% \\ d_{Bp}^{\Delta BK} \uparrow \text{на } 154,9\% \end{cases}$
$\alpha\Delta BK$ VI	$TEZ = \begin{cases} TEZ_{Bp} = 0,3272 \\ TEZ_{BK} = 0,3229 \\ TEZ_A = 0,3181 \end{cases}$	$\Delta dK = \begin{cases} BK \uparrow \text{на } 15,0\% (\text{на } \Pi_{кан} + BK_{in}) \\ \text{приПч} \uparrow 25\%; \\ d\Pi_{кан} = 1,000; \\ BK_{in} \uparrow \text{на } 12,8\% \\ ПК \downarrow \text{на } 4,9\% \end{cases}$ $\Delta dA = \begin{cases} НЛА \uparrow \text{на } 4\% (\text{на } \sum BK_{in}) \\ ВЛА \downarrow \text{на } 7,8\% (\text{на } \sum BK_{in}) \\ НОА \uparrow \text{на } 8,7\% (\text{на } \sum BK_{in}) \\ ОА \downarrow \text{на } 3,8\% (\text{на } \sum BK_{in}) \\ K(A) \rightarrow \text{const} \end{cases}$	$\Delta kTTE = \begin{cases} k_{\Phi B} \downarrow \text{на } 12,6\% \\ k_{НЛА}^E \uparrow \text{на } 4,0\% \\ k_{ВЛА}^E \downarrow \text{на } 7,8\% \\ k_{BK}^{Об} \downarrow \text{на } 8,0\% \end{cases}$ $\begin{cases} k_a \uparrow \text{на } 8,7\% \\ k_{OA}^{Об} \uparrow \text{на } 4,0\% \\ d_A^{OA} \downarrow \text{на } 3,8\% \\ d_{Bp}^{\Delta BK} \uparrow \text{на } 159,9\% \end{cases}$
$\alpha\Delta BK$ VII	$TEZ = \begin{cases} TEZ_{Bp} = 0,3305 \\ TEZ_{BK} = 0,3295 \\ TEZ_A = 0,3214 \end{cases}$	$\Delta dK = \begin{cases} BK \uparrow \text{на } 15,3\% (\text{на } \Pi_{кан} + BK_{in}) \\ \text{приПч} \uparrow 30\%; \\ d\Pi_{кан} = 1,000; \\ BK_{in} \uparrow \text{на } 12,8\% \\ ПК \downarrow \text{на } 5,1\% \end{cases}$ $\Delta dA = \begin{cases} НЛА \uparrow \text{на } 4\% (\text{на } \sum BK_{in}) \\ ВЛА \downarrow \text{на } 7,8\% (\text{на } \sum BK_{in}) \\ НОА \uparrow \text{на } 8,7\% (\text{на } \sum BK_{in}) \\ ОА \downarrow \text{на } 3,8\% (\text{на } \sum BK_{in}) \\ K(A) \rightarrow \text{const} \end{cases}$	$\Delta kTTE = \begin{cases} k_{\Phi B} \downarrow \text{на } 12,9\% \\ k_{НЛА}^E \uparrow \text{на } 4,0\% \\ k_{ВЛА}^E \downarrow \text{на } 7,8\% \\ k_{BK}^{Об} \downarrow \text{на } 8,3\% \end{cases}$ $\begin{cases} k_a \uparrow \text{на } 9,0\% \\ k_{OA}^{Об} \uparrow \text{на } 4,0\% \\ d_A^{OA} \downarrow \text{на } 3,8\% \\ d_{Bp}^{\Delta BK} \uparrow \text{на } 164,9\% \end{cases}$
$\alpha\Delta BK$ VIII	$TEZ = \begin{cases} TEZ_{Bp} = 0,3273 \\ TEZ_{BK} = 0,3231 \\ TEZ_A = 0,3182 \end{cases}$	$\Delta dK = \begin{cases} BK \uparrow \text{на } 15,0,6\% (\text{на } \Pi_{кан}) \\ \text{приПч} \uparrow 160\%; \\ d\Pi_{кан} = 1,000; \\ \Delta BK_{in} = 0,000 \\ ПК \downarrow \text{на } 4,9\% \end{cases}$ $\Delta dA = \begin{cases} НЛА \rightarrow \text{const} \\ ВЛА \rightarrow \text{const} \\ НОА \rightarrow \text{const} \\ ОА \rightarrow \text{const} \\ K(A) \rightarrow \text{const} \end{cases}$	$\Delta kTTE = \begin{cases} k_{\Phi B} \downarrow \text{на } 12,6\% \\ k_{НЛА}^E \rightarrow \text{const} \\ k_{ВЛА}^E \rightarrow \text{const} \\ k_{BK}^{Об} \downarrow \text{на } 8,0\% \end{cases}$ $\begin{cases} k_a \uparrow \text{на } 8,7\% \\ k_{OA}^{Об} \rightarrow \text{const} \\ d_A^{OA} \rightarrow \text{const} \\ d_{Bp}^{\Delta BK} \uparrow \text{на } 160,0\% \end{cases}$

Табл. 3.6 свідчить про те, що оптимальні співвідношення між компонентами моделі темпу економічного зростання ПрАТ «Артемівськ Вайнері» забезпечуються в п'яти випадках при незмінному базовому розмірі капіталу (активів). Така збалансованість економічного зростання може бути досягнута, насамперед, внаслідок збільшення власного капіталу (за рахунок капіталізованого чистого прибутку та іншого додатково залученого власного капіталу), зміни структури низько- та високоліквідних активів, оборотних та необоротних активів, а також зменшення боргових зобов'язань підприємства (табл. 3.5).

Таким чином, відповідно до змістовного наповнення кожного з компонентів запропонованої моделі, економічний зміст темпу економічного зростання характеризує можливість зростання обсягу реалізованої продукції виноробного підприємства за рахунок реінвестування власних зароблених коштів в господарську діяльність через взаємозв'язок і взаємозалежність всіх аспектів діяльності підприємства – виробничого, фінансового та маркетингового.

Встановлення динамічного нормативу часткових показників виробничо-технологічних, фінансових і маркетингових бізнес-процесів її підприємств в межах запропоновано методичних положень щодо визначення рівня збалансованості пропонується поширити завдяки застосуванню засобів економіко-математичного моделювання. Це створить основу для подальших пропозицій та рекомендацій спрямованих на удосконалення механізму регулювання розвитку виноробної галузі України. Визначення збалансованих та адаптаційних властивостей на галузевому рівні пропонується проводити на основі застосування апарату системно-динамічного моделювання, який дозволить за результатами численних імітаційних експериментів визначити умови розвитку виноробної галузі за наступними сценаріями: збалансованого, достатньо збалансованого, незбалансованого а також незбалансованого розвитку, параметри яких було встановлено за допомогою

структурно-ієрархічного аналізу. Основним критерієм за яким відбуватиметься ідентифікація умов розвитку виноробної галузі України пропонується обрати міру коливання у динаміці рівня інтегрального коефіцієнту збалансованості розвитку підприємств виноробної галузі за всіма видами бізнес-процесів. Таким чином за формулою (3.2) можна оцінювати інтенсивність внеску часткових показників виробничо-технологічних, фінансових і маркетингових бізнес-процесів що впливатимуть на динаміку збалансованості розвитку виноробної галузі України.

$$V^s = \frac{\sigma}{K_{zp}^s} = \sqrt{\frac{T \sum_{t=1}^T (K_{zp(t)}^s - \overline{K_{zp}^s})^2}{\sum_{t=1}^T K_{zp(t)}^s}} \quad (3.2)$$

V^s - статистичний параметр, що вказує на варіацію отриманого значення рівня інтегрального показника збалансованості розвитку виноробної галузі за період моделювання T . $V^s \rightarrow \min$ вказує на сталий збалансований розвиток галузі за сценарієм S ; σ - середньоквадратичне відхилення за прогнозними значеннями показника збалансованості розвитку виноробної галузі; $\overline{K_{zp}^s}$ - середнє значення інтегрального показника збалансованості розвитку виноробної галузі за період моделювання T , у відповідному сценарію S .

Характеристика збалансованості розвитку виноробної галузі потребує наявності відповідного кількісного показника. У формулі (2.22) наведено знаходження інтегрального коефіцієнту збалансованості розвитку виноробного підприємства (як звичайна середня), розрахунок якого на рівні всієї галузі подано у вигляді основного динамічного рівняння запропонованої імітаційної системно-динамічної моделі:

$$K_{zp}^s(t) = \frac{1}{m * n} \sum_{j=1}^m \sum_{i=1}^n K_{zp}^s(t)^i, i = 1 \dots n, j = \dots m \quad (3.3)$$

де $K_{3p}^s(t)$ – прогнозований рівень зміни інтегрального показника збалансованості розвитку виноробної галузі, що отриманий в ході імітаційних експериментів що визначено з шагом якій відповідатиме звітному періоду один місяць; $K_{3pj}^{is}(t)$ – інтегроване значення показника збалансованого розвитку за обраними групами бізнес-процесів ($j=1,3$), підприємств виноробної галузі ($i=1,N$); $i = 1 \dots n, j = \dots m$ - кількість n виділених груп бізнес-процесів для m підприємств виноробної галузі відповідно.

або у випадку знаходження інтегрального коефіцієнту збалансованості розвитку виноробного підприємства як зваженої середньої (формула) галузевий показник визначається так:

$$K_{3p\Gamma}(t) = \frac{\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m K_{3p}(t)_j^i \cdot \lambda_j^i}{\sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m \lambda_j^i}, \quad (3.4)$$

де $K_{3p\Gamma}(t)$ – інтегральний коефіцієнт збалансованості розвитку виноробної галузі за всіма видами бізнес-процесів; $K_{3p}(t)_j^i$ – коефіцієнти збалансованості розвитку бізнес-процесів i -го виду на j -му підприємстві; λ_j^i – коефіцієнти вагомості відповідних бізнес-процесів i -го виду на j -му підприємстві; n – кількість виділених видів бізнес-процесів підприємства; m – кількість підприємств у виноробній галузі; t – номер звітного періоду моделювання, $t=1..T$.

Наявність змінної t зумовлена мінливістю коефіцієнтів збалансованості розвитку бізнес-процесів протягом часу.

Інтенсивність зміни $K_{3p}(t)$ протягом будь-якого періоду ($t; t+\Delta t$) становитиме

$$I_M(t) = \frac{K_{3p}(t+\Delta t) - K_{3p}(t)}{(t+\Delta t) - t} = \frac{K_{3p}(t+\Delta t) - K_{3p}(t)}{\Delta t} \quad (3.5);$$

де $I_m(t)$ – показник інтенсивності зміни (мінливості) $K_{зрг}(t)$.

У випадку для $\Delta t \rightarrow 0$ формула (3.4) має вид:

$$I_m(t) = \lim_{\Delta t \rightarrow 0} \frac{K_{зрг}(t + \Delta t) - K_{зрг}(t)}{\Delta t} = \frac{dK_{зрг}(t)}{dt}. \quad (3.6)$$

Таким чином основний результат моделювання спрямовано на визначення відповідного напрямку реалізації стратегій розвитку виноробної галузі, яка у межах визначених відхилень для станів ідентифікації умов розвитку ринку для кожного сценарію може бути відрегульована необхідним втручанням з боку держави (рис. 3.5).

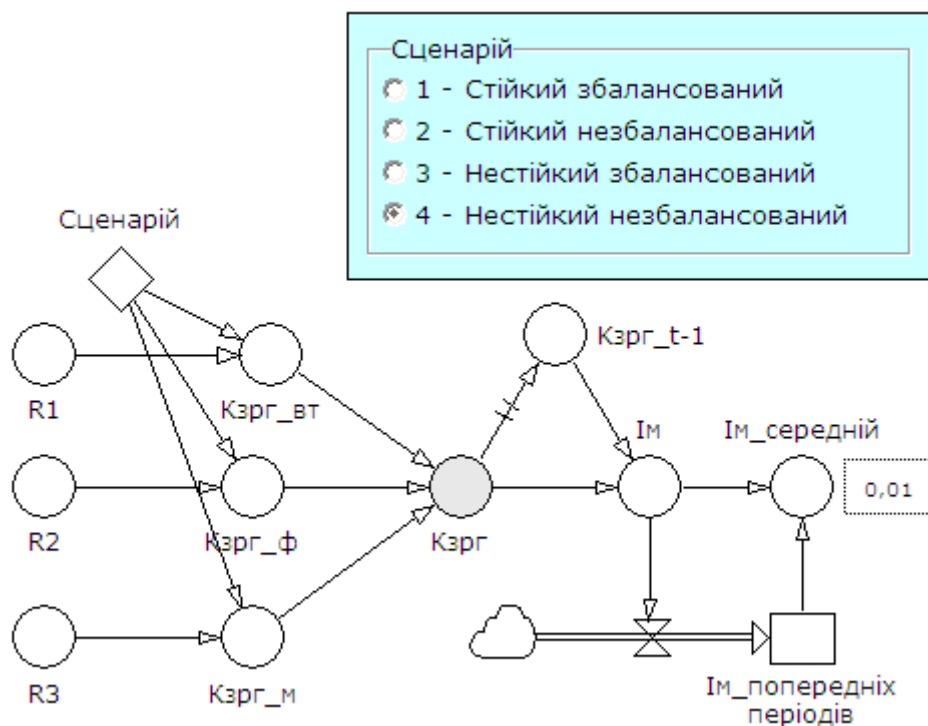

Рис. 3.6. Вигляд моделі та елементів управління експериментуванням, які реалізовано в *Powersim Studio*

Отже основі наведених рівнянь (формули (3.2)–(3.5)) була запропонована розроблена системно-динамічна модель, яка дає можливість визначити прогнозну динаміку інтегрального коефіцієнта збалансованості розвитку виноробної галузі за всіма видами бізнес-процесів за кількома сценаріями:

стійкий збалансований;

стійкий незбалансований;
 нестійкий збалансований;
 нестійкий незбалансований.

З метою подальшого проведення імітаційного експериментування системно-динамічна модель реалізована в програмному пакеті *Powersim Studio 7.0*.

Один шаг моделювання дорівнює одному звітному періоду – одному місяцю. Апробація моделі передбачає проведення імітаційних експериментів, за якими було отримано наступні чисельні результати моделювання (рис. 3.7–3.10). У дод. Д також наведені деталізовані розрахунки основних параметрів моделі, отримані графічні результати за параметрами коливання коефіцієнтів збалансованого розвитку у розрізі запропонованих бізнес-процесів. Це дозволить формувати більш досконалі рішення щодо визначення основних пріоритетних напрямків розвитку виноробної галузі.

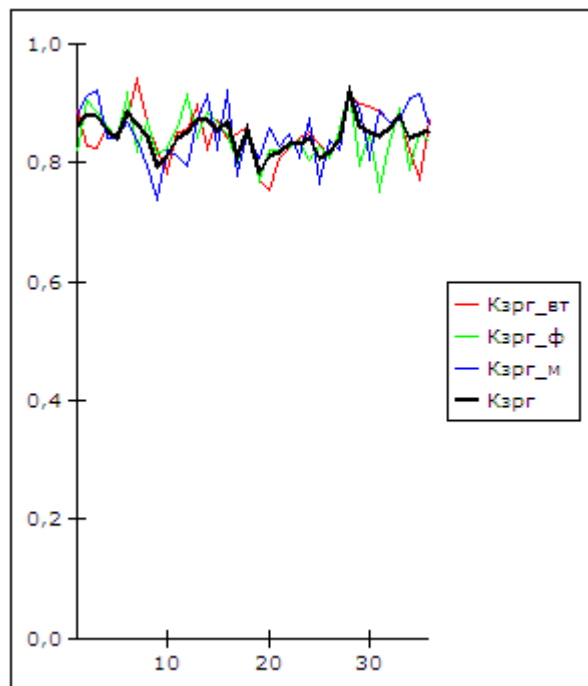

Рис. 3.7 Динаміка $K_{зрг}$ за умов сценарію стійкого збалансованого розвитку

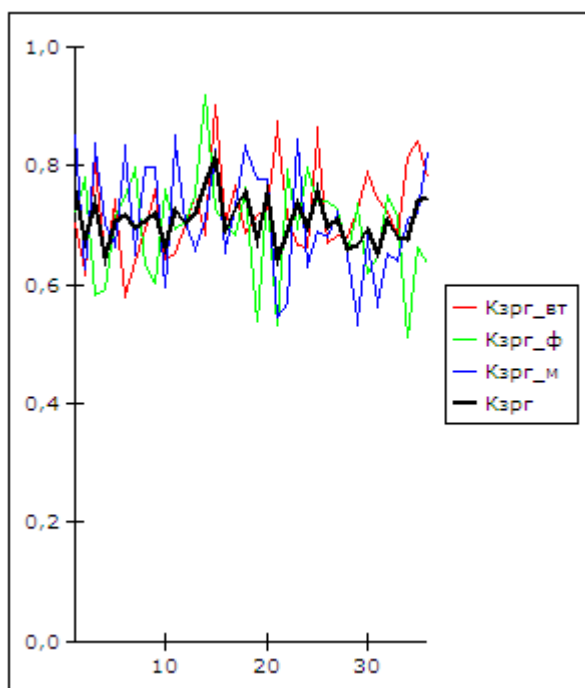

Рис.3.8 Динаміка K_{ZPG} за умов сценарію стійкого незбалансованого розвитку

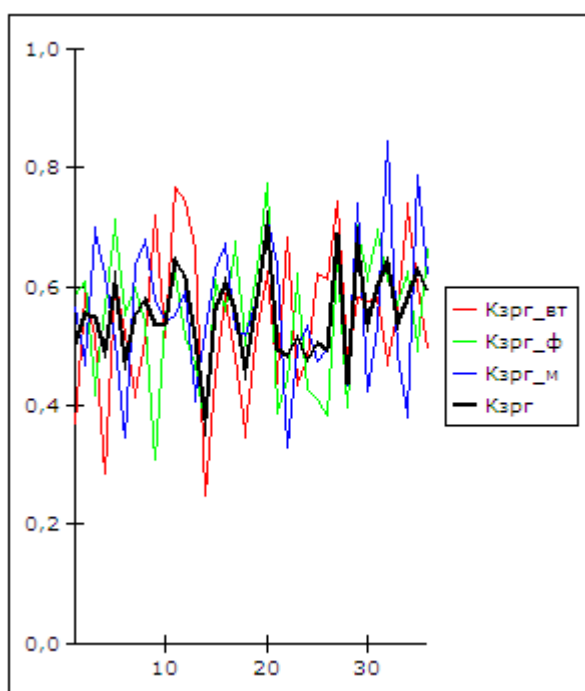

Рис.3.9 Динаміка K_{ZPG} за умов сценарію нестійкого збалансованого розвитку

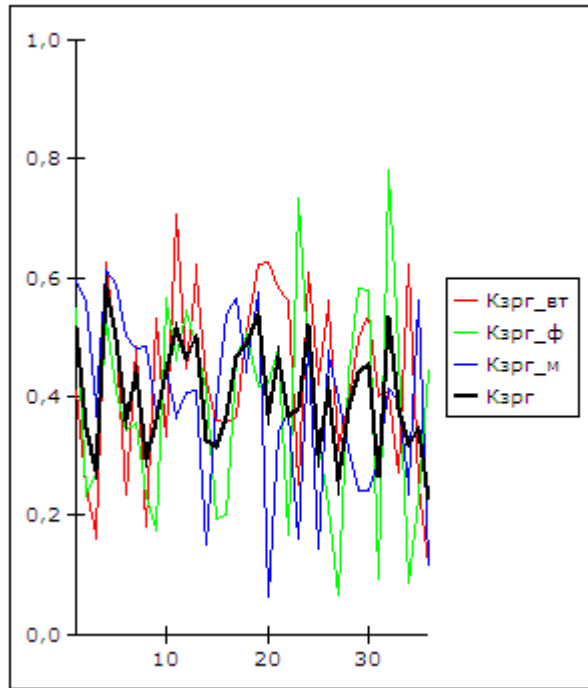

Рис. 3.10 Динаміка $K_{зрг}$ за умов сценарію нестійкого незбалансованого розвитку

Найбільш висока точність результатів імітаційного моделювання досягається шляхом здійснення кількох експериментів з наступним усередненням результатів.

Таким чином основний результат моделювання спрямовано на визначення відповідного напрямку реалізації стратегій розвитку виноробної галузі, яка у межах визначених відхилень для станів ідентифікації умов розвитку ринку для кожного сценарію може бути відрегульована необхідним втручанням з боку держави (рис. 3.11). Зокрема, встановлення динамічного нормативу часткових показників виробничо-технологічних, фінансових і маркетингових бізнес-процесів галузі, визначення збалансованих та адаптаційних властивостей на галузевому рівні пропонується проводити на основі застосування апарату системно-динамічного моделювання, який дозволяє за результатами численних імітаційних експериментів визначити умови розвитку виноробної галузі за сценаріями збалансованого, достатньо збалансованого, недостатньо збалансованого, незбалансованого розвитку,

параметри яких було встановлено за допомогою структурно-ієрархічного аналізу.

Рис. 3.11. Методичний підхід щодо визначення рівня збалансованості розвитку виноробної галузі на основі застосування системно-динамічного моделювання

Його реалізація дозволила визначити, що рівень динамічної збалансованості розвитку виноробної галузі складає 0,636 (недостатньо збалансований розвиток), що потребує визначення певних стратегічних пріоритетів і вибору відповідного комплексу інструментів державного регулювання.

3.3. Стратегічні пріоритети регулювання розвитку вітчизняного виноробства

Поняття «розвиток» і «стратегія» тісно взаємопов'язані. При чому характер цього взаємозв'язку виходить із самого визначення розвитку як цілеспрямованого, безперервного, закономірного процесу здійснення кількісних та якісних змін, здатних забезпечити стійке економічне зростання та одночасну збалансованість бізнес-процесів всупереч впливу зовнішнього та внутрішнього середовища. Будь-які зміни у соціально-економічній системі не можуть відбуватися всліпу. Вони мають бути наслідком ухвалення та реалізації обґрунтованих рішень, які визначають перспективні сфери і напрямки функціонування галузі та її підприємств, способи встановлення та досягнення цілей, адаптації до навколишнього середовища, розподілу ресурсів тощо. Тому логічним продовженням комплексної оцінки розвитку галузі є удосконалення наукового інструментарію вибору та обґрунтування стратегії регулювання, який би ґрунтувався на результатах проведеної оцінки та забезпечував ефективність використання інструментів регулювання, які найліпшим чином задовольняють складеній у галузі ситуації і стратегічним очікуванням підприємств (стратегіям виноробних підприємств).

Питання вибору стратегії розвитку досить широко висвітлені у фаховій науковій літературі. Існуючі точки зору відрізняються за змістом та ієрархією пропонованих стратегічних альтернатив.

Поняття «стратегія» як багатоаспектний феномен трактується авторами неоднозначно. Сьогодні наукова література нараховує десятки або навіть сотні визначень стратегії. При цьому існуючі трактування не виключають одне-одного, а навпаки, розширюють границі розуміння складної природи стратегії, доповнюючи його новими ознаками та властивостями.

Вся багатоаспектність поняття «стратегія» в узагальненій формі розкривається у визначенні, яке дає Мінцберг Г. На його думку стратегію

варто розуміти «як план, як спритний прийом, як принцип поведінки, стійку схема дій, як позицію і як перспективу, а також деякі їхні взаємозв'язки» [113].

Термінологічні неточності та багатоваріантність позначення стратегії впливає і методи її обґрунтування.

Так, на думку Портера М., суть стратегії полягає «у виборі способів ведення діяльності, що відрізняються або веденні інших видів діяльності в порівнянні з конкурентами». Стратегія «це продуманий вибір низки видів діяльності, які дозволять надавати унікальний портфель створюваної цінності». «У противному випадку стратегія – це не більш ніж маркетингове гасло, що не в змозі витримати конкуренцію» [202].

З огляду на сказане Портер М. виділив три базових стратегічних підходи до розвитку, які характеризуються потенціалом до успіху: абсолютне лідерство у витратах, диференціація продукту або послуги, фокусування на певній групі покупців, виді продукції або географічному сегменті ринку [219].

Взявши за основу стратегії критерії стійкого зростання і розширення бізнесу дослідники Кроф Г. і Кусумано М. стверджують, що будь-яке підприємство на різних стадіях життєвого циклу має у своєму розпорядженні три стратегічні альтернативи розвитку та їх можливі комбінації, а саме [64]: «збільшення обсягів виробництва» (*Scaling*) – розширення діяльності, у якій підприємство досягло певного успіху; «копіювання» (*duplication*) – перенесення успішної бізнес-моделі в нові географічні регіони та сегменти ринку; «дроблення» (*granulation*) – концентрація на найбільш перспективних напрямках бізнесу [91].

Інакше трактує стратегію відомий маркетинголог Котлер Ф. На його думку, стратегія описує підхід, за допомогою якого підприємство вирішує питання власного функціонування та розвитку. Вирішувати проблеми розвитку Котлер Ф. пропонує за допомогою комплексу стратегій зростання, які охоплюють три базові рівні ухвалення рішень. На першому рівні

виявляють можливості, якими підприємство може скористатися при нинішніх масштабах діяльності (можливості інтенсивного зростання). На другому рівні виявляють можливості інтеграції з іншими елементами маркетингової системи галузі (можливості інтеграційного зростання). На третьому етапі виявляють можливості, що відкриваються за межами галузі (можливості диверсифікаційного зростання) [122].

Додаючи до виділених стратегічних напрямків розвитку бізнесу стратегію скорочення або «останнього заходу» Мескон М. визначає стратегію як «детальний всебічний комплексний план, призначений для того, щоб забезпечити здійснення місії організації й досягнення її цілей» [110].

Подібної точки зору дотримуються і деякі вітчизняні вчені. Так, Шершньова З. визначає стратегію як «довгостроковий курс розвитку фірми, спосіб досягнення цілей, який вона визначає для себе і альтернативних варіантів керування власними міркуваннями в межах своєї політики» [202, с. 236]. На думку Шершньової З. підприємство має у своєму розпорядженні наступний арсенал загальних або базових стратегій розвитку: 1) стратегії зростання за рахунок експансії (створення / захоплення ринку, розвиток ринку або/та виробничого потенціалу); диверсифікації (центрованої, спорідненої, неспорідненої, конгломератної); вертикальної та горизонтальної інтеграції; глобалізації діяльності; 2) стратегії підтримки / стабілізації за рахунок захисту наявної частки ринку; підтримки виробничого потенціалу підприємства на досягнутому рівні; модифікації базової продукції; 3) стратегії реструктуризації за рахунок скорочення витрат та відсікання зайвого; коротко- та довгострокової реструктуризації (зокрема, за рахунок переорієнтації на нові напрямки діяльності); освоєння нових видів продукції та ринків; 4) стратегії скорочення діяльності, а саме скорочення частки ринку; «організований відступ» (поступове закриття напрямку); «збирання врожаю»; 5) ліквідація, тобто санація (розпродаж); процедура банкрутства; консервація потужностей

та закриття; б) комбінація вищезгаданих стратегій (для диверсифікованих, поліпродуктових фірм) [61, с. 252].

Отже, розуміючи всю багатоаспектність і складність завдання вибору стратегії, автор цього дослідження вважає, що процес удосконалення наукового підходу до обґрунтування стратегії розвитку виноробних підприємств має ґрунтуватися на визначенні стратегічних альтернатив розвитку підприємств та уточненні критеріїв їх обґрунтованого вибору, адаптованих до галузевих особливостей діяльності та факторів розвитку виноробних підприємств, що обумовлюють специфіку їх бізнес-процесів, конкурентні переваги та резерви зростання.

З огляду на це, в дисертаційній роботі запропоновано науковий підхід до розробки стратегії розвитку виноробних підприємств, що, на противагу існуючим, ґрунтується на результатах диференційованої оцінки рівня збалансованості розвитку підприємства за видами бізнес-процесів та дозволяє здійснити обґрунтований вибір базової стратегії розвитку підприємства та сформулювати набір відповідних стратегічних альтернатив.

Запропонований підхід дозволяє визначити та обґрунтувати базову (загальну або корпоративну) стратегію розвитку виноробного підприємства, тобто стратегію, яка визначає головний напрямок або вектор розвитку підприємства. Підґрунтям для ухвалення рішення щодо вибору стратегії є визначений на етапі оцінки рівень збалансованості розвитку за видами бізнес-процесів (збалансований, достатньо збалансований, недостатньо збалансований та незбалансований розвиток), що відповідає сформованій шкалі значень коефіцієнтів збалансованості розвитку виноробних підприємств. Залежно від рівня збалансованості розвитку виноробні підприємства можуть обрати один із трьох базових варіантів стратегічного розвитку, які досить широко висвітлені у спеціальній науковій літературі [183, 202, 133]: стратегію зростання, стабілізації (обмеженого зростання) та скорочення (рис. 3.12).

		РІВЕНЬ ЗБАЛАНСОВАНOSTІ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА			
		<i>Збалансований</i>	<i>Достатньо збалансований</i>	<i>Недостатньо збалансований</i>	<i>Незбалансований</i>
БАЗОВА СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА	<i>Зростання</i>	$I_{ЗР} = 1,00$ при $\left\{ \begin{array}{l} I_{ЗР}^{BT} = 1,00 \\ I_{ЗР}^{\Phi} = 1,00 \\ I_{ЗР}^M = 1,00 \end{array} \right\}$	$I_{ЗР} \in (0,66 \div 1,00)$ при $\left\{ \begin{array}{l} I_{ЗР}^{BT} \in (0,66 \div 1,00) \\ I_{ЗР}^{\Phi} \in (0,66 \div 1,00) \\ I_{ЗР}^M \in (0,66 \div 1,00) \end{array} \right\}$		
	<i>Стабілізація</i>		$I_{ЗР} \in (0,66 \div 1,00)$ при $\left\{ \begin{array}{l} I_{ЗР}^{BT} \notin (0,66 \div 1,00) \\ \text{або} \\ I_{ЗР}^{\Phi} \notin (0,66 \div 1,00) \\ \text{або} \\ I_{ЗР}^M \notin (0,66 \div 1,00) \end{array} \right\}$	$I_{ЗР} \in (0,33 \div 0,66)$ при $\left\{ \begin{array}{l} I_{ЗР}^{BT} \in (0,33 \div 0,66) \\ I_{ЗР}^{\Phi} \in (0,33 \div 0,66) \\ I_{ЗР}^M \in (0,33 \div 0,66) \end{array} \right\}$	
	<i>Скорочення</i>			$I_{ЗР} \in (0,33 \div 0,66)$ при $\left\{ \begin{array}{l} I_{ЗР}^{BT} \notin (0,33 \div 1,00) \\ \text{або} \\ I_{ЗР}^{\Phi} \notin (0,33 \div 1,00) \\ \text{або} \\ I_{ЗР}^M \notin (0,33 \div 1,00) \end{array} \right\}$	$I_{ЗР} \in (0,00 \div 0,33)$ при $\left\{ \begin{array}{l} I_{ЗР}^{BT} \in (0,00 \div 0,33) \\ I_{ЗР}^{\Phi} \in (0,00 \div 0,33) \\ I_{ЗР}^M \in (0,00 \div 0,33) \end{array} \right\}$

Рис. 3.12. Відповідність базової стратегії розвитку підприємств виноробної галузі досягнутому рівню збалансованості їх розвитку (*авторська розробка*)

Стратегія зростання передбачає встановлення цілей розвитку (як короткострокових, так і довгострокових) на рівні, що значно перевищує попередні досягнення підприємства. Ця стратегія відрізняється від інших варіантів розвитку підприємства високими темпами зростання капітальних інвестицій у виробництво за рахунок реінвестованого прибутку, збільшенням обсягів виробництва у натуральному та вартісному вираженні, збільшенням обсягів реалізованої продукції та частки ринку підприємства, високими темпами зростання активів та власного капіталу.

Стратегія зростання є виправданою у випадках, коли на підприємстві спостерігається пропорційна зміна основних показників розвитку підприємства за всіма видами бізнес-процесів, яка забезпечує потенціал зростання результатів діяльності у майбутньому. Тобто цьому стратегічному напрямку відповідає збалансований та достатньо збалансований рівень розвитку виноробних підприємств.

Таким чином, з урахуванням базових (корпоративних або загальних) стратегій розвитку виноробних підприємств, яким відповідають визначені рівні збалансованості розвитку їх бізнес-процесів, сформовано набори стратегічних альтернатив для підприємств виноробної галузі, характеристику яких наведено у табл. 3.7.

Базова стратегія – це лише генеральний напрямок розвитку, якого підприємство має дотримуватися за для досягнення встановлених довгострокових цілей. Тобто – це стратегія найвищого рівня ієрархії, яка, в свою чергу, виступає стратегічним завданням для стратегій, що знаходяться на нижчих рівнях.

Тому обґрунтований вибір стратегії розвитку підприємства із низки існуючих альтернатив залежить від грамотно встановлених стратегічних цілей і тактичних завдань з управління розвитком, визначених з урахуванням вузьких місць в діяльності підприємства, які підвищують ризик втрати конкурентних переваг та зниження конкурентоспроможності.

Для реалізації обраних альтернатив стратегій розвитку у роботі сформульовано стратегічні цілі розвитку виноробних підприємств, які систематизовано за видами бізнес-процесів та обраними напрямками їх оцінки (табл. 3.8).

Таблиця 3.7

Рекомендовані стратегії розвитку підприємств виноробної галузі згідно із стратегічним напрямком розвитку

Підприємства	Рівень збалансованості розвитку	Інтервали значень коефіцієнту збалансованості розвитку	Базова стратегія розвитку	Рекомендовані стратегічні альтернативи розвитку
--	<i>Збалансований</i>	$I_{ЗР} = 1,00$ $I_{ЗР}^{(BT, \Phi, M)} = 1,00$	<i>Зростання</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Стратегії інтенсивного зростання (всі різновиди) • Стратегії інтегрованого зростання (всі різновиди) • Стратегії диверсифікованого зростання (всі різновиди)
--	<i>Достатньо збалансований</i>	$I_{ЗР} \in (0,66 \div 1,00)$ при $\left\{ \begin{array}{l} I_{ЗР}^{BT} \in (0,66 \div 1,00) \\ I_{ЗР}^{\Phi} \in (0,66 \div 1,00) \\ I_{ЗР}^M \in (0,66 \div 1,00) \end{array} \right\}$		<ul style="list-style-type: none"> • Стратегії інтенсивного зростання (всі різновиди) • Стратегії інтегрованого зростання (прогресивна, реінтеграція) • Стратегії диверсифікованого зростання (стратегія центрованої диверсифікації, стратегія горизонтальної диверсифікації)
ПрАТ «Артемівськ Вайнері» ПрАТ «Одеський коньячний завод»	<i>Недостатньо збалансований</i>	$I_{ЗР} \in (0,66 \div 1,00)$ при $\left\{ \begin{array}{l} I_{ЗР}^{BT} \notin (0,66 \div 1,00) \\ I_{ЗР}^{\Phi} \notin (0,66 \div 1,00) \\ I_{ЗР}^M \notin (0,66 \div 1,00) \end{array} \right\}$	<i>Стабілізація (обмежене зростання)</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Стратегії інтенсивного зростання (стратегії проникнення на ринок, стратегії розвитку продукції) • Стратегія захисту становища на ринку (підтримка досягнутого рівня проникнення на ринок) • Стратегія раціоналізації ринку (реорганізація стратегічних зон господарювання, що обслуговуються)
ПрАТ «Одеський ЗШВ»		$I_{ЗР} \in (0,33 \div 0,66)$ при $\left\{ \begin{array}{l} I_{ЗР}^{BT} \in (0,33 \div 0,66) \\ I_{ЗР}^{\Phi} \in (0,33 \div 0,66) \\ I_{ЗР}^M \in (0,33 \div 0,66) \end{array} \right\}$		<ul style="list-style-type: none"> • Стратегії інтенсивного зростання (стратегії проникнення на ринок) • Стратегія захисту становища на ринку (підтримка досягнутого рівня проникнення на ринок) • Стратегія раціоналізації ринку (обмеження присутності на неперспективних ринках)
ПрАТ «КЗШВ «Столичний»	<i>Незбалансований</i>	$I_{ЗР} \in (0,33 \div 0,66)$ при $\left\{ \begin{array}{l} I_{ЗР}^{BT} \notin (0,33 \div 0,66) \\ I_{ЗР}^{\Phi} \notin (0,33 \div 0,66) \\ I_{ЗР}^M \notin (0,33 \div 0,66) \end{array} \right\}$	<i>Скорочення</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Стратегія захисту становища на ринку (підтримка досягнутого рівня проникнення на ринок) • Стратегія раціоналізації ринку (обмеження присутності на неперспективних ринках) • Стратегії скорочення (стратегія «збору врожаю», «відсікання зайвого», скорочення витрат)
ПрАТ «Одесвінпром»		$I_{ЗР} \in (0,00 \div 0,33)$ при $\left\{ \begin{array}{l} I_{ЗР}^{BT} \in (0,00 \div 0,33) \\ I_{ЗР}^{\Phi} \in (0,00 \div 0,33) \\ I_{ЗР}^M \in (0,00 \div 0,33) \end{array} \right\}$		<ul style="list-style-type: none"> • Стратегії скорочення (стратегія «збору врожаю», «відсікання зайвого», скорочення витрат) • Стратегії ліквідації (санация, продаж підприємства, банкрутство)

**Стратегічні цілі розвитку підприємств виноробної галузі,
згруповані за видами бізнес-процесів**

	Вид бізнес-процесів	Стратегічні цілі
Виробничо-технологічні бізнес-процеси	Закупівля та постачання шампанських виноматеріалів	Раціоналізація процесів закупівлі виноматеріалів та підвищення ефективності управління запасами та витратами на різних стадіях виробничого процесу
	Обробка виноматеріалів та їх підготовка до шампанізації	Реалізація програм оптимізації виробничих процесів з метою підвищення ефективності використання господарських ресурсів та скорочення витратного циклу
	Виробництво шампанських вин (власно процес шампанізації)	Зниження рівня матеріало- та працемісткості виробництва
	Контроль якості продукції	Зменшення рівня втрат продукції у процесі виробництва та підвищення ефективності витрат на обробку сировини та виробництво продукції
	Зберігання на складі готової продукції, експедиція і відвантаження	Підвищення ефективності використання виробничих потужностей з урахуванням факторів сезонності попиту та особливостей циклу виробництва
Фінансові бізнес-процеси	Розробка бюджетів	Підвищення ефективності використання авансованого капіталу та витрат
	Організація збалансування ресурсів, результатів та витрат	
	Управління потоками коштів	Оптимізація управління грошовими потоками з урахуванням сезонного характеру ділової активності
	Формування раціональної політики фінансування	Збільшення частки стабільних джерел фінансування у структурі капіталу підприємства
	Оптимізація складу та структури капіталу та активів	Забезпечення збалансованості політики залучення позикових коштів та підвищення фінансової стійкості
	Оцінка рівня платоспроможності	Підвищення мобільності активів та зменшення їх низьколіквідної частини
Маркетингові бізнес-процеси	Зберігання на складі готової продукції, експедиція і відвантаження	Підвищення ефективності збутової політики з урахуванням факторів сезонності «виробництва», «попиту», «витрат» та «грошових надходжень»
	Формування та реалізація збутової політики	Підвищення ефективності збутової діяльності
	Організація рекламно-інформаційної діяльності	Оптимізація рекламно-інформаційної діяльності та маркетингових заходів з урахуванням піків купівельної активності
	Дослідження діяльності конкурентів, характеру та ступеня конкуренції у галузі	Розробка ефективних конкурентних стратегій з урахуванням особливостей конкурентної боротьби у галузі
	Дослідження потреб споживачів та виявлення попиту на продукцію	Підвищення рівня лояльності споживачів до власної торгової марки з урахуванням коливань ринкової кон'юнктури та рівня життя населення

Досягнення наведених в табл. 3.8 стратегічних цілей розвитку вимагає переведення їх у площину конкретних розрахунків показників розвитку з

урахуванням особливостей господарської діяльності та досягнутого рівня збалансованості розвитку підприємства. Тому надалі для кожного підприємства вибіркової сукупності мають бути встановлені тактичні завдання з управління розвитком, на підставі визначених у попередньому розділі дисертаційної роботи коефіцієнтів проблемності розвитку окремих видів бізнес-процесів підприємства, що наведено у табл. Д.Е.1–Д.Е.3, дод. Е.

Сполучення стратегій підприємств зі стратегічними пріоритетами розвитку галузі наведено в матриці стратегій в табл. 3.9.

На її основі визначено, що за сучасного рівня динамічної недостатньої збалансованості розвитку виноробної галузі пріоритетами регулювання розвитку виноробної галузі України, які відповідають стратегії S3 (регулювання в умовах недостатньо збалансованого розвитку) мають стати: подолання обмеженості внутрішнього ринку, зростання міжнародної конкурентоспроможності і вихід на нові ринки; підвищення якості вин та забезпечення чіткої класифікації їх видів і відповідних технічних вимог; зміцнення ресурсної бази виноробства, впорядкування нормативно-правового забезпечення статусів виноробних підприємств; оптимізація акцизного оподаткування; сприяння вертикальній інтеграції галузі; забезпечення диференційованого підходу до регулювання виноробних підприємств відповідно до їх розмірів, впровадження страхування врожаїв і спільних фондів, регулювання сортової структури виноградників, просування в інші країни тощо.

Таким чином, запропонований науковий підхід ґрунтуючись на результатах оцінки рівня динамічної збалансованості розвитку галузі та оцінки стратегій підприємств дозволяє підприємствам здійснити обґрунтований вибір комплексу стратегічних пріоритетів регулювання галузі.

Таблиця 3.9

Матриця стратегій регулювання розвитку виноробної галузі України

Базова стратегія розвитку підприємств	<i>Зростання</i>	<i>Стабілізація (обмежене зростання)</i>	<i>Скорочення</i>
Рівень динамічної збалансованості розвитку галузі			
Збалансований	Стратегії підприємств Стратегії інтенсивного зростання (всі різновиди); стратегії інтегрованого зростання (всі різновиди); стратегії диверсифікованого зростання (всі різновиди)	-	-
	Пріоритети регулювання Стимулювання виходу на закордонні ринки (скорочення вивізного мита, державна підтримка в PR, участь у ярмарках та виставках); стимулювання біовиноробства; збільшення ставок акцизного податку, скорочення допомоги по інфраструктурному забезпеченню		
Достатньо збалансований	Стратегії підприємств стратегії інтенсивного зростання (всі різновиди); стратегії інтегрованого зростання (прогресивна, реінтеграція); стратегії диверсифікованого зростання (стратегія центрованої диверсифікації, стратегія горизонтальної диверсифікації)	Стратегії підприємств стратегії інтенсивного зростання (стратегії проникнення на ринок, стратегії розвитку продукції); стратегія захисту становища на ринку (підтримка досягнутого рівня проникнення на ринок); стратегія раціоналізації ринку (реорганізація стратегічних зон господарювання, що обслуговуються)	-
	Пріоритети регулювання стимулювання виходу на закордонні ринки, стимулювання внутрішнього попиту; посилення технічних вимог; стимулювання наукової діяльності (селекційна робота); стимулювання вертикальної інтеграції	Пріоритети регулювання стимулювання внутрішнього попиту; стимулювання наукової діяльності; стимулювання страхування і взаємного страхування, підвищення вимог до якості вин, просування на закордонні ринки, оптимізація сортової структури виноградарства, податкові пільги для виноградарів по ПДВ, збільшення	

		спеціальної частини акцизного податку за зменшення його ставки в цілому, інвестиції в переробку та інші елементи інфраструктури; збільшення імпортних мит на виноматеріали і вино; стимулювання вертикальної інтеграції	
Недостатньо збалансований		Стратегії підприємств стратегії інтенсивного зростання (стратегії проникнення на ринок); стратегія захисту становища на ринку (підтримка досягнутого рівня проникнення на ринок); стратегія раціоналізації ринку (обмеження присутності на неперспективних ринках)	Стратегії підприємств стратегія захисту становища на ринку (підтримка досягнутого рівня проникнення на ринок); стратегія раціоналізації ринку (обмеження присутності на неперспективних ринках); стратегії скорочення (стратегія «збору врожаю», «відсікання зайвого», скорочення витрат)
		Пріоритети регулювання стимулювання внутрішнього попиту; стимулювання відповідності якості вин міжнародним (закордонним) стандартам; стимулювання страхування і взаємного страхування, оптимізація сортової структури виноградарства, податкові пільги для виноградарів по ПДВ, збільшення спеціальної частини акцизного податку за зменшення його ставки в цілому, інвестиції в переробку та інші елементи інфраструктури; збільшення імпортних мит на виноматеріали і вино; стимулювання вертикальної інтеграції	Пріоритети регулювання Державні інвестиції в розвиток виноградарства, податкові пільги для виноградарів по ПДВ; збільшення спеціальної частини акцизного податку за зменшення його ставки в цілому; збільшення акцизів на міцні алкогольні напої невинного походження, прямі дотації підприємствам галузі для фінансування витрат на переробку і зберігання
Незбалансований			Стратегії підприємств стратегії скорочення (стратегія «збору врожаю», «відсікання зайвого», скорочення витрат); стратегії ліквідації (санация, продаж підприємства, банкрутство) Пріоритети регулювання Націоналізація виноробних підприємств, стимулювання вертикальної інтеграції, державна монополія на винну продукцію, державні інвестиції в розвиток виноградарства та його інфраструктури,

Висновки до розділу 3

1. Узагальнення існуючих думок з приводу сутності і структури механізму регулювання, надало змогу запропонувати наступне визначення: механізм регулювання виноробної галузі являє собою послідовність реалізації комплексу дій організаційно-економічного характеру, спрямованих на забезпечення стійкого економічного зростання при збалансованості бізнес-процесів на основі використання певних способів, методів та інструментів управління розвитком виноробної галузі, що відповідають особливостям її функціонування. В якості основних блоків такого механізму пропонується виділити такі: блоки організаційного, інформаційного та методичного забезпечення; центральним блоком є блок процесів регулювання, який ґрунтується на сценарному динамічному моделюванні збалансованості розвитку галузі і матриці стратегій регулювання.

2. Встановлення динамічного нормативу часткових показників виробничо-технологічних, фінансових і маркетингових бізнес-процесів галузі, визначення збалансованих та адаптаційних властивостей на галузевому рівні пропонується проводити на основі застосування апарату системно-динамічного моделювання, який дозволяє за результатами численних імітаційних експериментів визначити умови розвитку виноробної галузі за сценаріями збалансованого, достатньо збалансованого, недостатньо збалансованого, незбалансованого розвитку, параметри яких було встановлено за допомогою структурно-ієрархічного аналізу. Основним критерієм, за яким відбуватиметься ідентифікація умов розвитку виноробної галузі України, пропонується обрати міру коливання у динаміці інтегрального коефіцієнту збалансованості розвитку підприємств виноробної галузі за всіма видами бізнес-процесів.

3. Логічним продовженням комплексної оцінки розвитку галузі є удосконалення наукового інструментарію вибору та обґрунтування стратегії

регулювання, який би ґрунтувався на результатах проведеної оцінки та забезпечував ефективність використання інструментів регулювання, які найліпшим чином задовольняють складеній у галузі ситуації і стратегічним очікуванням підприємств (стратегіям виноробних підприємств).

Результати розрахунку прогнозного рівня зміни інтегрального показника збалансованості розвитку виноробної галузі у відповідності до підходу, викладеного на рис. 6 (його значення склало 0,636), дозволило визначити на основі матриці стратегій комплекс пріоритетів регулювання розвитку виноробної галузі України, які відповідають стратегії S3 (регулювання в умовах недостатньо збалансованого розвитку): подолання обмеженості внутрішнього ринку, зростання міжнародної конкурентоспроможності і вихід на нові ринки; підвищення якості вин та забезпечення чіткої класифікації їх видів і відповідних технічних вимог; зміцнення ресурсної бази виноробства, впорядкування нормативно-правового забезпечення статусів виноробних підприємств; оптимізація акцизного оподаткування; сприяння вертикальній інтеграції галузі; забезпечення диференційованого підходу до регулювання виноробних підприємств відповідно до їх розмірів, впровадження страхування врожаїв і спільних фондів, регулювання сортової структури виноградників, просування в інші країни тощо.

Основні результати дослідження, виконаного в даному розділі, опубліковані в [172, 44, 43, 45, 47].

ВИСНОВКИ

Проведені в дисертаційній роботі уточнення предметно-об'єктної області державного регулювання розвитку виноробства, удосконалення методичних положень оцінки його стану, рівня адаптивності та збалансованості дозволило науково обґрунтувати концептуальні положення і напрями удосконалення механізму розвитку виноробної галузі України.

1. Узагальнення теоретичних підходів до державного регулювання галузевого розвитку дозволило на основі конкретизації його предметно-об'єктної області уточнити його зміст як сукупності рішень і дій органів влади, яка спрямована на зміну поведінки сукупності суб'єктів певної галузі з метою підвищення результативності, збалансованості і адаптивності їх сукупного розвитку в ході адміністративно-правового, фінансово-економічного, соціального, інформаційного впливу на їх стан і особливості функціонування. Обґрунтовано, що об'єктивними рисами державного регулювання розвитку виноробної галузі є його цілеспрямованість, ситуаційний та процесний характер. Постульована багатьма теоретиками риса системності має розглядатися лише в аспекті форми організації дій та механізму їх розробки і реалізації, тоді як аспект комплексності і упорядкованості суттєвим чином залежить від конкретно-історичних, зокрема, політичних, інституційних, кон'юнктурних та інших чинників та особливостей розвитку виноробної галузі.

2. Запропоновані й обґрунтовані концептуальні положення щодо регулювання розвитку виноробної галузі спрямовані на врахування багатоаспектної природи галузевого розвитку, адаптацію існуючих методів оцінки його кількісних (напрямок та адаптивність) та якісних (збалансованість) характеристик, які у сукупності визначають рівень прогресивності розвитку галузі, і передбачають формування організаційного, інформаційного та інструментального забезпечення регулювання розвитку

галузі з огляду на визначений рівень динамічної збалансованості бізнес-процесів у виноробстві.

3. Визначено, що напрямками розвитку виноробної галузі України, які відповідають виявленим проблемам та негативним тенденціям її функціонування, виступають: балансування сортової структури винограду у відповідності до сертифікаційних вимог до продукції виноробства та територіального розміщення виноградників; підвищення ефективності технологій виноградарства і переробки винограду; збільшення обсягів реалізації вин на внутрішньому ринку і на експорт; сегментування галузі за видами вин, збільшення виробництва вин з контрольованою назвою, марочних та витриманих ординарних вин; удосконалення технічного, податкового та адміністративного регулювання виноробства; підвищення адаптивності підприємств галузі до сезонності і коливань купівельної спроможності, підвищення збалансованості розвитку галузі тощо.

4. В процесі удосконалення методичного підходу до оцінки адаптивності розвитку виноробної галузі сформовано систему показників, синтез яких з використанням математичного апарату таксономічного та факторного аналізу дозволив розрахувати відповідні коефіцієнти спрямованості та адаптивності розвитку, які в узагальненій формі характеризують напрямки розвитку виноробної галузі та рівень пристосування галузі і окремих її підприємств до змін зовнішнього середовища. Результати оцінки довели, що за сучасних умов виноробна галузь України за сучасних умов характеризується реактивним характером розвитку, що відображає стагнацію в поведінці її підприємств.

5. Формування методичних положень щодо оцінки збалансованості розвитку виноробної галузі проведено з використанням структурно-динамічних моделей нормативного упорядкування часткових показників розвитку за видами галузевих бізнес-процесів, аналіз яких за допомогою математичного апарату теорії матриць та кореляційного аналізу дозволили розрахувати інтегральний коефіцієнт збалансованості, а також визначити

відповідний вид розвитку галузі. За результатами оцінки визначено, що розвиток виноробної галузі України за умов сьогодення є недостатньо збалансованим, особливо в частині фінансових і маркетингових бізнес-процесів.

6. Удосконалення механізму регулювання розвитку виноробної галузі України виконано на основі виділення особливостей розвитку та галузевої специфіки і уточнення його складових. Розкрито сутність зазначеного механізму як послідовності реалізації комплексу дій організаційно-економічного характеру, спрямованих на забезпечення стійкого економічного зростання при збалансованості бізнес-процесів на основі використання певних способів, методів та інструментів управління розвитком виноробної галузі, що відповідають особливостям її функціонування. В якості основних блоків такого механізму пропонується виділити такі: блоки організаційного, інформаційного та методичного забезпечення; центральним блоком є блок процесів регулювання, який ґрунтується на сценарному динамічному моделюванні збалансованості розвитку галузі і матриці стратегій регулювання.

7. Удосконалено методичний підхід до динамічного моделювання збалансованості розвитку галузі, який базується на імітаційних моделях сценаріїв розвитку галузі і оцінці варіабельності її збалансованості через інтенсивність внеску часткових показників виробничо-технологічних, фінансових і маркетингових бізнес-процесів виноробної галузі України. Його застосування дозволило визначити прогностичний рівень зміни інтегрального показника збалансованості розвитку виноробної галузі – 0,636, що відповідає сценарію регулювання недостатньо збалансованого розвитку галузі.

8. Використання матриці стратегій регулювання розвитку галузі дозволило обґрунтувати, що комплекс стратегічних пріоритетів регулювання, що відповідає недостатньо збалансованому рівню розвитку виноробства, має бути спрямованим на впорядкування і удосконалення адміністративних та податкових умов функціонування галузі, технічних вимог до її продукції. До

складу стратегічних пріоритетів віднесено: подолання обмеженості внутрішнього ринку, зростання міжнародної конкурентоспроможності і вихід на нові ринки; підвищення якості вин та забезпечення чіткої класифікації їх видів і відповідних технічних вимог; зміцнення ресурсної бази виноробства, впорядкування нормативно-правового забезпечення статусів виноробних підприємств; оптимізація акцизного оподаткування; сприяння вертикальній інтеграції галузі; забезпечення диференційованого підходу до регулювання виноробних підприємств відповідно до їх розмірів тощо.

9. За результатами дослідження доведено, що за умов несприятливої ситуації у виноробній галузі України, яка відображається в негативних тенденціях динаміки її основних показників, регулювання розвитку виноробства має здійснюватися на основі нових концептуальних положень, які на теоретичному рівні постулюють зв'язок між ступенем адаптивності та збалансованості розвитку галузі, її особливостями та ситуаційним проявом чинників функціонування галузі, з одного боку, і змістом механізму регулювання галузевого розвитку – з іншого; а на методичному – містять удосконалені методичні підходи до статичної та динамічної оцінки адаптивності і збалансованості розвитку галузі. Це дозволило сформулювати організаційно-методичні пропозиції по удосконаленню механізму регулювання розвитку галузі і отримати комплекс науково обґрунтованих стратегічних пріоритетів державного регулювання розвитку вітчизняного виноробства за сучасних умов.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авласенко О. А. Вдосконалення методики дослідження виноградарсько-виноробної галузі / О. А. Авласенко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Економіка і менеджмент. – 2012. – Вип. 4. – С. 44-47.
2. Акофф Р. Акофф о менеджменте / Р. Акофф : пер. с англ. – СПб: Питер, 2002. – 448 с.
3. Акофф Р. Л. Планирование будущего корпорации / Р. Л. Акофф. – М. : Прогресс, 1985. – 387 с.
4. Алейнікова О. В. Критерії ефективності механізму державного регулювання агропродовольчого сектору економіки [Електронний ресурс] / О.В. Алейнікова // Електронне наукове фахове видання «Державне управління: удосконалення та розвиток». – 2010. – №2. – Режим доступу: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=87>.
5. Алимов О. М. Економічний розвиток України: інституціональне та ресурсне забезпечення: монографія / О. М. Алимов, А. І. Даниленко, В. М. Трегобчук та ін.; НАН України, Об'єднаний інститут економіки – К.: Об'єднаний інститут економіки НАН країни, 2005. – 540 с.
6. Аметова Е. І. Динаміка ринку ігристих вин в Україні в умовах кризових явищ / Е. І. Аметова // Экономика Крыма. – 2010. – № 2(31). – С. 23-27.
7. Андрійчук В. Г. Виклики агробізнесу: пошук відповідей / В. Г. Андрійчук // Економіка АПК. – 2014. – № 5. – С. 12-22.
8. Андрійчук В. Г. Евентуальні заходи демпфування деструктивних факторів вітчизняної економіки в умовах загострення її кризово-рецесійних процесів / В. Г. Андрійчук // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2014. – № 1. – С. 14-20.
9. Антикризисное управление: учебн. пос. / Под ред. Э. М. Короткова. – М.: ИНФРА-М, 2000. - 432 с.
10. Афанасьев Н. В. Управление развитием предприятия: Моногр. /

- Н. В. Афанасьев, В.Д. Рогожин, В.И. Рудыка. – Х. : Издательский Дом «ИНЖЭК», 2003. – 184 с.
11. Бакунов О. О. Концепція розвитку роздрібних торговельних мереж в регіоні / О. О. Бакунов, В. А. Распопова // Економічні науки: Зб. наук. праць. – Луцьк, ЛНТУ. – 2010. – Вип.7(27). – Ч. 2.– С. 21–32.
 12. Басюркіна Н. Й. Аналіз і оцінка зовнішніх і внутрішніх чинників формування прибутку у виноробній галузі / Н. Й. Басюркіна, О. Ю. Голубева // Економіка харчової промисловості. – 2011. – № 2. – С. 37-39.
 13. Башнянин Г. І., Турянський Ю. І. Ефективність капіталізації і лібералізації економічних систем в умовах ринкової транзиції: методологічні проблеми метрологічного аналізу. – Львів: Вид-во ЛКА, 2008. – 480 с.
 14. Башнянин Г. І. Лібералізаційна ефективність економічних систем / Г. І. Башнянин, А. А. Сельський, Ю. І. Турянський, О. О. Кундицький // Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.14. – С. 166–173.
 15. Башнянин Г. І. Часова ефективність лібералізації економічних систем / Г. І. Башнянин, Ю. І. Турянський, О. І. Дунас // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.10. – С. 132–139.
 16. Безрукова Т. Л. Управление адаптивным развитием маркетинговых каналов распределения продукции / Т. Л. Безрукова, С. С. Морковина, В. Н. Островская, В. В. Салманова. - М.: КноРус, 2010. – 224 с.
 17. Белоус І. В. Стратегія розвитку виноградарства і виноробства України та передумови виходу їх продукції на світовий ринок : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством» / І. В. Белоус; Миколаїв. нац. аграр. ун-т. – Миколаїв, 2014. – 24 с.
 18. Беляев А.А. Системология организации / А. А. Беляев, Э.М. Коротков. – М.: ИНФРА–М, 2000. – 182 с.
 19. Бернотеш М. Управление денежными потоками / М. Бернотеш, Р. Найт;

- пер. с англ. Е. Бугаевой. – СПб: Питер, 2004. – 240 с.
20. Бланк И. А. Управление использованием капитала / И. А. Бланк. – К.: «Ника-Центр», 2000. – 656 с.
 21. Блинов М. В. Система контроля и регулирования алкогольного рынка в США / М. В. Блинов // Налоговая политика и практика. – М. – 2008. – № 9. – С. 67–72.
 22. Богатирьев І. О. Теоретичні аспекти управління розвитком малих підприємств / І. О. Богатирьев // Економіка та право. – 2003. – № 2 (6). – С. 42–49.
 23. Богатирьев І. О. Управління розвитком підприємства (за матеріалами малих підприємств меблевої промисловості України): Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.01 / Європейський ун-т фінансів, інформаційних систем, менеджменту і бізнесу. – К., 2004. – 22 с.
 24. Боремський А. С. Проблемні питання розвитку виноградно-виноробної галузі України і шляхи їх вирішення / А. С. Боремський // Наукові праці Національного університету харчових технологій. – 2014. – Т. 20, № 3. – С. 71-75.
 25. Бугара А. М. Удосконалення економічних зв'язків між постачальниками сировини та виноробними підприємствами / А. М. Бугара // Інноваційна економіка. – 2013. – № 3. – С. 125-127.
 26. Василенко В. А. Организационно-циклическая и структурно-функциональная модели развития организации / В. А. Василенко // Культура народов Причерноморья. – 2011. – № 232. – С. 100–107.
 27. Василенко В. А. Диагностика устойчивого развития предприятий / В. А. Василенко. – К.: ЦУЛ, 2005. – 142 с.
 28. Ватаманюк З. Інституційні засади формування економічної системи України: теорія і практика / З. Ватаманюк. – Львів : «Новий світ – 2000», 2005. – 648 с.
 29. Виробництво вітчизняного ігристого вина в нинішньому році серйозно впало під натиском імпорту [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://ukrvinprom.ua/index.php?lng=0&cont=info&wid=781&highlight=%C8%E3%F0%E8%F1%F2%FB%F5>.

30. Виробництво промислової продукції за видами в Україні (за січень-грудень 2011 року): статистичний бюлетень. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
31. Виробництво промислової продукції за видами в Україні (за січень-грудень 2012 року): статистичний бюлетень. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
32. Виробництво промислової продукції за видами в Україні (за січень-грудень 2013 року): статистичний бюлетень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
33. Виробництво промислової продукції за видами в Україні за січень-грудень 2014 року: Статистичний бюлетень від 23.01.2015 № 03.2-38/19-15. – К.: ДССТУ, 2015. – 225 с.
34. Виханский О. С. Стратегическое управление: [учебник] / О. С. Виханский. – М.: Гардарика, 1998. – 296 с.
35. Власов В. В. Перспективи розвитку виноградарства України / В. В. Власов, В. О. Шерер // Вісник аграрної науки. – 2010. – № 5. – С. 21-24.
36. Власов В. В. Перспективи розвитку виноградарства України / В. В. Власов, В. О. Шерер // Вісник аграрної науки. – 2010. – № 5. – С. 21-24.
37. Возненко Н. І. Адаптивне управління розвитком підприємства / Н.І. Возненко, О. С. Ізюмська // Інноваційно-інвестиційна модель розвитку економіки. Економічні науки – С. 118-122.
38. Ворожейкин И. Е. Управление социальным развитием организации: Учебник / И.Е. Вроржейкин. – М.:ИНФРА – М., 2001. – 176 с.
39. Галузева програма розвитку виноградарства та виноробства до 2025 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://170820.minagro.web.hostingtest.net/page/?7531>

40. Гапоненко А. Л. Стратегическое управление: учеб. для вузов / А. Л. Гапоненко, А. П. Панкрухин. – М.: Издательство ОМЕГА–Л, 2006. – 464 с.
41. Гаркуша А. Ю. Теоретические подходы к обоснованию сущности устойчивого развития / А. Ю. Гаркуша // Перспективные инновации в науке, образовании, производстве и транспорте '2012 : Матер. междунар. научно-практ. конф. (19–30 июня 2012 г., г. Одесса). – Одесса : КУПРИЕНКО, 2012. – Вып. 2, Том 20. – С. 18–24.
42. Гаркуша О. М. Проблеми розвитку виноградарсько-виноробного підкомплексу України / О. М. Гаркуша // Економіка АПК. – 2008. – № 11. – С. 3–5.
43. Гаркуша О. Ю. Науковий підхід до обґрунтування стратегії розвитку виноробних підприємств / О. Ю. Гаркуша // Торгівля і ринок України: темат. зб. наук. пр. – Вип. 37. – Донецьк : ДонНУЕТ, 2014. – С. 248–260.
44. Гаркуша О. Ю. Динамічне моделювання збалансованості розвитку виноробної галузі України // Вісник Донбаської державної машинобудівної академії. – 2015. – № 2 (35). – С. 28–38.
45. Гаркуша О. Ю. Комплексна оцінка збалансованості розвитку виноробних підприємств : науково-методичний аспект / О. Ю. Гаркуша, Є. М. Смирнов // Економічний нобелівський вісник. – 2014. – № 1 (7). – С. 95–103.
46. Гаркуша О. Ю. Концептуальний підхід до формування механізму управління розвитком підприємств виноробства / О. Ю. Гаркуша // Науковий вісник Херсонського державного університету. – Херсон : ХДУ, 2014. – Вип. 6, Ч. 2. – С. 128–133.
47. Гаркуша О. Ю. Механізм управління розвитком підприємства : теоретичний аспект / О. Ю. Гаркуша // Економічний дисбаланс країни : проблеми та шляхи вирішення : Матер. XI Міжнар. наук.-практ. конф. (22–23 червня 2012 р., м. Львів). – Львів : «Львівська економічна фундація», 2012. Ч.1. – С. 108–110.

48. Гаркуша О. Ю. Моделювання збалансованості економічного зростання виноробного підприємства / О. Ю. Гаркуша, О. В. Сергєєва // Європейський вектор економічного розвитку. Економічні науки. – 2014. – № 1 (16). – С. 28–38.
49. Гаркуша О. Ю. Обґрунтування науково-методичних засад діагностики розвитку підприємств виноробної галузі / О. Ю. Гаркуша // Стратегія підприємства в контексті підвищення його конкурентоспроможності : матер. II міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (27–28 лютого 2013 р., м. Донецьк). – Донецьк: ДонНУЕТ, 2013. – С. 144–147.
50. Гаркуша О. Ю. Особливості управління розвитком підприємств виноробної галузі на основі процесного підходу / О. Ю. Гаркуша // Науковий вісник Одеського національного економічного університету. – Одеса : ОНЕУ, 2014. – № 2 (210). – С. 31–43.
51. Гаркуша О.М. Формування організаційно-економічних основ високоефективного розвитку виноградарства в умовах ринкових відносин: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.07.02 / О.М. Гаркуша ; Миколаїв. держ. аграр. акад. – Миколаїв, 1999. – 19 с.
52. Геєць В.М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку: Моногр. / В.М.Геєць. – К.: ІЕП НАНУ, 2009. – 864 с.
53. Геєць В. М. Про єдність і суперечності у розвитку суспільства, держави та економіки / В. М.Геєць // Економіка України. – 2012. – № 10. – С. 4–23.
54. Головінов О. М. Держава у ринковому середовищі: питання теорії / О. М. Головінов ; Донецький національний ун-т економіки і торгівлі ім. Михайла Туган-Барановського. – Донецьк : ДонНУЕТ, 2007. – 279 с.
55. Гончаренко О. М. Діагностика та інструментарій оцінки стійкого розвитку підприємства / О.М. Гончаренко // Праці Одеського політехнічного університету. – 2011. – № 2. – С. 312–319.
56. Гончаренко О.М. Діагностика та інструментарій оцінки стійкого розвитку підприємства / О.М. Гончаренко // Праці Одеського

політехнічного університету. – 2011. – № 2. – С. 312-319.

57. Гончарук В. Я. Правове регулювання виробництва і обігу спиртних напоїв у Російській імперії в другій половині XIX – на початку XX ст. (на матеріалах українських губерній) : Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень/ В. Я. Гончарук ; Нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2001. – 20 с.
58. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
59. Гребенников П. И. Микроэкономика : Учебник / П. И. Гребенников, А. И. Леусский, Л. С. Тарасевич; Общ. ред. Л.С. Тарасевича. – СПб. : СПбГУЭФ, 1998. – 447 с
60. Гринько Т.В. Управління адаптивним інноваційним розвитком промислових підприємств : економічне обґрунтування та концептуальні засади: моногр. / Т. В. Гринько. – Донецьк : ІЕП НАН України, 2011. – 352 с.
61. Гросул В. А. Управління розвитком торговельно-виробничого підприємства: теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій : монографія / В.А. Гросул. – Х. : ХДУХТ, 2009. – 371 с.
62. Дикаленко М. Анализ производство игристых и шампанских вин в Украине 2008 – 2009 [Электронный ресурс] / М. Дикаленко, Э. Московчук. – Режим доступу: <http://vinograd-vino.ru/stati-i-issledovaniya/550-analiz-proizvodstvo-igristykh-i-shampanskikh-vin-v-ukraine-2008-2009.html>.
63. Дідківська Л. І. Державне регулювання економіки. / Л. І. Дідківська, Л. С. Головка. – К.: Знання, 2008. – 213 с.
64. Довгань А. С. Основні засади націоналізації алкогольно-тютюнового сектору економіки як шлях переосмислення ринкових відносин / А. С. Довгань // Проблеми державного управління розвитком промислового потенціалу регіону. Збірник наукових праць Донецького

- державного університету управління. – 2010. – Том XI. – С. 121–128 (Серія «Державне управління». Випуск 151).
65. ДСТУ ISO 9001:2000 Системи управління якістю: вимоги. – К.: Держстандарт, 2001. – 25 с.
66. Дубинина Н. А. Подходы к оценке сбалансированности развития предприятий / Н. А. Дубинина, В.В. Усков // Вестник Астраханского государственного технического университета. Серия: Экономика. – Астрахань: АГТУ, 2011. – № 1. – С. 164-172.
67. Дунаєва М. В. Особливості класифікації виробничих запасів у виноробній промисловості / М. В. Дунаєва // Фінанси, облік і аудит: зб. наук. праць. – К.: КНЕУ, 2011. – Вип. 17. – С. 296–302.
68. Жежель Ю. В. Управління формуванням грошових потоків підприємств виноробної галузі: автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами» / Ю.В. Жежель ; Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. – К., 2010. – 22 с.
69. Забродский В. А. Развитие крупномасштабных экономико-производственных систем / В.А. Забродский, Н.А. Кизим. – Харьков : Бизнес-Информ, 2000. – 72 с.
70. Забродська Л. Д. Стратегічне управління: реалізація стратегії: Навч. посібник / Л.Д. Забродська. – Харків: Консул, 2004. – 208 с.
71. Загальний класифікатор «Галузі народного господарства України» [Електронний ресурс] / Затверджений наказом Міністерства статистики України від 24.01.94 р. №21. – Режим доступу: http://www.ts.lisa.com.ua/b_text.php?type=3&id=513523&base=1.
72. Зайцева Н. О. Оцінка інтенсивності конкуренції у виноробній промисловості України / Н. О. Зайцева // Вісник Сумського державного університету. Сер. : Економіка. – 2011. – № 4. – С. 140-146.
73. Зайцева Н.О. Оцінка інтенсивності конкуренції у виноробній промисловості України / Н. О. Зайцева // Економіка промисловості. – 2010. – № 2. – С. 163-167.

74. Запасна Л. С. Цілі управління розвитком підприємства / Л. С. Запасна // Економіка: проблеми теорії та практики. Зб. наук. праць Дніпропетровського національного університету. Вип. 241. Т. II. — Дніпропетровськ: ДНУ, 2008. — С. 348-356.
75. Захарченко О. В. Тенденції, проблеми та перспективи розвитку галузі виноградарства в Україні / О. В. Захарченко // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. — 2015. — Вип. 161. — С. 152-159.
76. Звернення керівників аграрних організацій до Прем'єр-міністра України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.auii.org.ua/pressluzba/novini-1/dialog-z-vladou/>
77. Иванченко В. И. Состояние виноградарства и повышение его эффективности для производства конкурентной винодельческой продукции : научное издание / В. И. Иванченко , И. Г. Матчина // «Магарач». Виноградарство и виноделие : междунар. науч.-произв. журнал. — 2009. — №3. — С. 7-9.
78. История экономических учений : Учеб. пособ. / В. С. Автономов, О. И. Ананьин, Н. А. Макашева и др. — М. : Инфра-М, 2009. — 784 с.
79. Ігнатюк А. І. Галузева політика в системі державного регулювання економіки / А. І. Ігнатюк // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. — К., 2008. — № 101 — С. 14–18.
80. Ігнатюк А. І. Напрями та інструменти галузевої політики України / А. І. Ігнатюк // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Сер. : Економічні науки. — 2010. — Вип. 26(1). — С. 67–72.
81. Ільїн В. В. Людина і світ: Навч. посібник / В. В. Ільїн, Ю. І. Кулагін. — К.: Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2003. — 283 с.
82. Історія економічних учень : Підруч. / В. Д. Базилевич, Н. І. Гражевська, П. М. Леоненко [та ін.]; за ред. В.Д. Базилевича. — К. : Знання, 2004. —

1300 с.

83. Каламан О. Б. Формування інвестиційної стратегії виноградарсько-виноробних підприємств / О. Б. Каламан, Ю. Б. Каламан // Економіка харчової промисловості. – 2010. – № 4. – С. 21-25.
84. Каламан О. Б. Удосконалення регулювання ринку продукції виноградарства / О. Б. Каламан // Економіка харчової промисловості. – 2009. – № 3. – С. 33-37.
85. Карина Е. Обзор украинского рынка тихих вин / Е. Карина // Food UA. – 2013. – № 9. – С. 20-28.
86. Качала Т.М. Економічні форми і методи регулювання соціального розвитку господарській систем: методологія і практика / Т. М. Качала, В. І. Дармограй // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – 2011. – № 720. – С. 162-167.
87. Класифікація видів економічної діяльності ДК 009:2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dkrp.gov.ua/info/842>.
88. Кононенко І. В. Управління розвитком підприємства: Навч. посібник / І. В. Кононенко. – Харків : НТУ «ХП», 2001. – 134 с.
89. Контролювання та регулювання економічного розвитку підприємства: проблеми, методологічні та прикладні аспекти: моногр. / О. Є. Кузьмін, С. В. Князь, Н. О. Шпак, В. А. Новицький. – Львів : Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2006. – 148 с.
90. Коротков Э.М. Концепция менеджмента / Э. М. Коротков. – М.: Дека, 1997. – 304 с.
91. Кроф Г. Три стратегии для управления быстрым ростом [Электронный ресурс] / Г. Кроф, М. Кусумано. Режим доступа: <http://www.management.com.ua/strategy/str014.html>.
92. Крупка Ю. М. Аграрне право України: підруч. [Електронний ресурс] / Ю.М. Крупка. – Режим доступу: <http://books.br.com.ua/themes/7/22> 8.
93. Крылов В. С. Государственное регулирование агропромышленного

- производства – объективное требование рыночной экономики / В. С. Крылов // Достижения науки и техники АПК. – 2002. – №4. – С. 2–7.
94. Крынская Л. И. Системный подход к построению модели развития регионов / Л. И. Крынская // Культура народов Причерноморья. – 2004. – № 55, Т. 3. – С. 96–101.
95. Кулаковська Т. А. Огляд ринку і аналіз конкурентоспроможності виноробної галузі України / Т. А. Кулаковська, І. П. Бешлеул // Економіка харчової промисловості. – 2011. – № 2. – С. 75-78.
96. Кульман А. Экономические механизмы / А. Кульман; пер с фр. общ. ред. Н. И. Хрустальной. – М.: Изд. группа «Прогресс Универс», 1993. – 145 с.
97. Лагодієнко В. В. Вимоги СОТ для державного регулювання регіонального ринку сільськогосподарської продукції України / В. В. Лагодієнко // Культура народов Причерноморья. – 2005. – № 71. – С. 149–151.
98. Латинін М. А. Теоретичні підходи щодо визначення механізму державного регулювання розвитку аграрного сектора економіки України [Електронний ресурс] / М. А. Латинін // Державне управління: теорія та практика. – 2005. – №2. – Режим доступу: — <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/DUTP/2005-2/txts/galuz/05lmaseu.pdf>.
99. Лужецкая О.В. Стратегия повышения эффективности производства шампанских вин [Электронный ресурс] / О.В.Лужецкая. – Режим доступа: http://www.rusnauka.com/8_NIT_2008/Tethis/Economics/27331.doc.htm
100. Ляшенко В. И. Регулирование развития экономических систем: теория, режимы, институты: моногр. / В. И. Ляшенко. – Донецк: ДонНТУ, 2006. – 668 с.
101. Малий І. Й. Держава і ринок: філософія взаємодії: Моногр. / І. Й. Малий, М. І. Дибя, М. К. Галабурда; Київ. нац. екон. ун-т. – К., 2005. – 358 с.

102. Малий І. Й. Розвиток економіки і держави: від політичної економії до науки управління / І. Й. Малий // Економічна теорія. – 2011. – № 4. – С. 7-14.
103. Малюкіна Н. В. Проблеми ринку виноробної продукції / Н. В. Малюкіна // Інвестиції: практика та досвід. – 2010. – № 18. – С. 76-79.
104. Мамаєва Г. С. Науково-методичний підхід до оцінки збалансованості стійкого розвитку торговельного підприємства / Г.С. Мамаєва // Економіка Криму. – 2013. – №1(42). – С. 131-136.
105. Маршалл А. Основы экономической науки / А. Маршалл. – М. : Эксмо, 2008. – 832 с.
106. Масленикова Н. П. Управление развитием организации / Н. П. Маленникова. – М.: Центр экономики и маркетинга, 2002. – 304 с.
107. Маслеченков Ю. С. Технология и организация работы банка: теория и практика / Ю. С. Маслеченков. – М.: Дека, 1998. – 432 с.
108. Матвеев В. В. Структурний аналіз забезпечення виноробних підприємств сировиною / В. В. Матвеев // Інтелект ХХІ. – 2014. – № 4. – С. 62-69.
109. Матвеев В. В. Шляхи підвищення конкурентного потенціалу виноробних підприємств України [Електронний ресурс] / В. В. Матвеев // Інтелект ХХІ. – 2015. – № 1. – С. 35-41.
110. Мескон М. Х. Основы менеджмента / М. Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури. – М.: Дело, 1994. – 680 с.
111. Миколайчук Н. С. Методичні підходи до діагностики стану економічного розвитку підприємств легкої промисловості / Н. С. Миколайчук, А.Є. Глинська // Вісник економічної науки України. – 2007. – № 1. – С. 90–94.
112. Минаков А. П. Финансовое моделирование экономического роста компании: Автореф... канд. экон. наук ... специальность 08.00.10 «Финансы, денежное обращение и кредит» / А. П. Минаков. – СПбГУЭФ, СПб, 2002. – 21 с.

113. Минцберг Г. Стратегический процесс. Концепции, проблемы, решения / Г. Минцберг, Дж. Куинн, С. Гошал. – СПб.: Питер, 2001. – 567 с.
114. Мироненко М. Ю. Необхідність державного регулювання економічного розвитку у сучасних умовах / М. Ю. Мироненко // Ефективність державного управління. – 2012. – Вип. 32. – С. 433–440.
115. Михасюк І. Р. Державне регулювання економіки : Підруч. для вищ. навч. закл. / І. Р. Михасюк, А. Ф. Мельник, М. І. Крупка, З. М. Залога; Львів. нац. ун-т ім. І.Франка. - 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Атіка: Ельга-Н, 2000. – 592 с.
116. Нестеренко О. С. Аналіз державної підтримки малого та середнього бізнесу в Україні та підприємств виноробної галузі [Електронний ресурс] / О. С. Нестеренко // Економічні інновації. – 2015. – Вип. 59. – С. 241-252.
117. Николин І. Маркетингові завдання виноробної галузі України / І. Николин // Маркетинг в Україні. – 2012. – № 4. – С. 65-68.
118. Ожегов М. Толковый словарь русского языка / М. Ожегов, Н. Шведова / Русская академия наук. – М.: Азбука, 1998. – 944 с.
119. Олексюк О. І. Результативність розвитку виноробних підприємств України / О. І. Олексюк // Агросвіт. – 2009. – № 3. – С. 17–23.
120. Олексюк О. І. Результативність розвитку виноробних підприємств України / О. І. Олексюк // Агросвіт. – 2009. – № 3. – С. 17-23.
121. Омельченко И. Н. Финансово-экономическая стабильность как составная часть организационно-экономической устойчивости предприятий / И. Н. Омельченко, Е. В. Борисова // Вестник машиностроения. – 2007. - №4. – С. 63-74.
122. Основы маркетинга / Ф. Котлер, Г. Армстронг, Д. Сондерс, В. Вонг. – М. : Вильямс, 2003. – 1200 с.
123. Павлова О. С. Актуальні проблеми розвитку виноградарства та виноробства / О. С. Павлова // Економіка харчової промисловості. – 2009. – № 4. – С. 35–39.

124. Павлова О. С. Актуальні проблеми розвитку виноградарства та виноробства / О. С. Павлова // Економіка харчової промисловості. – 2009. – № 4. – С. 35-39.
125. Переробка винограду та виробництво виноматеріалів у 2014 році : Експрес випуск від 14.01.2015р. №2/0/06.2вн-15. – К.: ДССТУ, 2015. – 2 с.
126. Підсумки збору урожаю основних сільськогосподарських культур, плодів, ягід та винограду у 2011 році: експрес-випуск [Електронний ресурс]. –Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
127. Підсумки збору урожаю основних сільськогосподарських культур, плодів, ягід та винограду у 2012 році: експрес-випуск. [Електронний ресурс]. –Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
128. Плюта В. Сравнительный многомерный анализ в эконометрическом моделировании / В. Плюта; с пол. В. В. Иванова. – М.: Финансы и Статистика, 1989. – 174 с.
129. Поважний О. С. Стратегія державного управління структурно-інноваційним розвитком територіальних утворень:інституційний аспект / О. С. Поважний, І. В. Шкрабак // Прометей. – 2013. – № 1. – С. 16-21.
130. Погорелов Ю. С. Модель оцінки розвитку підприємства / Ю.С. Погорелов // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Економіка та управління підприємствами. – 2010. – № 5. – С. 46–55.
131. Погорелов Ю.С. Розвиток підприємства: поняття та види / Ю.С. Погорелов // Культура народів Причорномор'я. – 2006. – № 88. – С. 75-81.
132. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
133. Пономаренко В. С. Стратегія розвитку підприємства в умовах кризи: Моногр. / В. С. Пономаренко, О. М. Тридід, М. О. Кизим. – Х.: Видавничий Дім «ІНЖЕК», 2003. – 328 с.
134. Попова М. М. Сучасний стан і тенденції розвитку виноградарсько-

виноробної галузі в Україні / М. М. Попова // Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва. Сер. : Економічні науки. – 2013. – № 4. – С. 199-207.

135. Портер Э. Майкл. Конкурентная стратегия: / Майкл Э. Портер; пер. с англ. – М.: Издательский дом «Вильямс», 2006. – 608 с.
136. Портер Э. Майкл. Конкурентная стратегия: Методика анализа отраслей и конкурентов / Майкл Е. Портер; пер. с англ. – М.: «Альпина Бизнес Букс», 2005. – 454 с.
137. Про Антимонопольний комітет України: Закон України від 26.11.1993 р. № 3659-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3659-12>.
138. Про виноград та виноградне вино: Закон України від 16.06.2005 р. № 2662-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2662-15>.
139. Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту вітчизняних товаровиробників у відповідь на дискримінаційні та/або недружні дії інших держав, митних союзів або економічних угруповань : Закон України від 23.02.2012 р. № 4436-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4436-17>.
140. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи : Закон України від 28.12.2014 р. № 71-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/71-19>.
141. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо подальшого удосконалення адміністрування податків і зборів : Закон України від 06.12.2012 р. № 5519-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5519-17>.
142. Про внесення змін до Порядку справляння збору та використання коштів на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства : Постанова Кабінету Міністрів України від 23.07.2009 р. № 843 [Електронний

ресурс]. – Режим доступу: <http://sta-sumy.gov.ua/zakonodavstvo/podatkove-zakonodavstvo/zakoni-ukraini/arhiv-postanov-kabinetu-mi/postanovi-km-ukraini-za-2009-/35619.html>.

143. Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів : Закон України від 19.12.1995 р. № 481/95-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/481/95-вр>.
144. Про Державний бюджет України на 2013 рік : Закон України від 06.12.2012 р. № 5515-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5515-17>.
145. Про державні цільові програми : Закон України від 18.03.2004 р. № 1621-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1621-15>.
146. Про захист від недобросовісної конкуренції : Закон України від 07.06.1996 р. № 236/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/236/96-ВР>.
147. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.01.2001 р. № 2210-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2210-14>.
148. Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту : Закон України від 22.12.1998 р. № 330-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/330-14>.
149. Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту : Закон України від 22.12.1998 р. № 331-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/331-14>.
150. Про збір на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства : Закон України від 09.04.1999 р. № 587-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/587-14>.
151. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18.09.1991 р. № 1560-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada>.

gov.ua/laws/show/1560-12.

152. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні : Закон України від 22.03.2012 р. № 4618-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4618-17>.
153. Про цінні папери та фондовий ринок : Закон України від 23.02.2006 р. № 3480-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>.
154. Проблемы на рынке шампанских вин еще далеки от завершения [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrvinprom.ua/index.php?lng=1&cont=info&wid=797>.
155. Промисловість України у 2007–2010 роках : Статистичний збірник. – К.: ДССТУ, 2015. – 307 с.
156. Промисловість України у 2007–2010 роках: статистичний збірник / За редакцією Л.М. Овденко. – Київ: Державна служба статистики України, 2011. – 306 с.
157. Пушкарь А. И. Моделирование управления развитием предприятий на основе согласования интересов экономических субъектов / А. И. Пушкарь, Л. В. Потрашкова // Экономическая кибернетика. – 2003. – № 1-2(19-20). – С. 22-33.
158. Раєвнева О. В. Управління розвитком підприємства: методологія, механізми, моделі: Моногр. / О.В. Раєвнева. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2006. – 496 с.
159. Раффаседер А. Перешкоди для інвестицій в Україну : доповідь / Раффаседер А., Лавренчук В., Дерев'янко А. – К. : ЄБА, 2007 – С. 181.
160. Рахункова палата України. Висновки щодо виконання Державного бюджету України за 2012 рік. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document / 16741935/ Visnovok_2012.pdf.
161. Рослинництво України 2014: Статистичний збірник. – К.: ДССТУ, 2015.

– 180 с.

162. Рукин Б.П. Диагностика устойчивого развития организаций с использованием динамических нормативов и непараметрической статистики / Б.П. Рукин, Г.В. Шуршикова, Л.В. Свиридова // Экономический анализ: теория и практика. – 2009. – №8. – С.11-16.
163. Саблук П. Т. Основні результати наукових досліджень секції економістів- аграрників АЕН України та завдання на перспективу / П. Т. Саблук // Вісник економічної науки України. – 2014. – № 2. – С. 209-213.
164. Саблук П. Аграрна складова в економічних реформах України / П. Саблук // Вісник Національної академії наук України. – 2001. – № 2. – С. 43-59.
165. Саблук П.Т. Засади трансформаційних процесів в аграрній сфері / П. Т. Саблук // Інтелект ХХІ. – 2014. – № 4. – С. 25-36.
166. Салманова В. В. Прогнозирование развития производства на основе структурной идентификации экономической системы / В. В. Салманова, А. А. Черникова // Экономика и управление. – 2007. – № 4. – С. 120-125.
167. Сергеева О. В. Розвиток підприємства і галузі: теоретичний аспект / О. В. Сергеева, О. Ю. Гаркуша // Стратегія підприємства в контексті підвищення його конкурентоспроможності : Матер. III міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (27–28 лютого 2014 р., м. Донецьк). – Донецьк : ДонНУЕТ, 2014. – С. 22–26.
168. Сердюк В.Н. Теоретические основы управления стратегическим развитием субъектов реального сектора экономики / В.Н. Сердюк // Економіка і організація управління. – 2008. – Вип. 4. – С.13–27.
169. Сидоренко О. Економіка виноградно-виноробного господарства в ринкових умовах України / О. Сидоренко, І. Матчина, А. Бузні. – Миколаїв: Видавництво МДАУ, 2006. – 312 с.
170. Сільське господарство України 2013: Статистичний збірник. – К.: ДССТУ, 2014. – 390 с.

171. Смирнов Э. А. Основы теории организации: Учеб. пособие / Э. А. Смирнов. – М.: ЮНИТИ, 2000. – 375 с.
172. Смирнов Е. Н. Комплексная оценка развития винодельческих предприятий : научно-методические основы и практический инструментарий / Е. Н. Смирнов, А. Ю. Гаркуша // Социально-экономические векторы в развитии национальных экономик : Болгария, Украина : моногр. / Под общ. ред. А. Шубина. – Донецк : ООО «Восточный издательский дом», 2014. – С. 429–462.
173. Смоляк С. А. Критерии оптимального поведения фирмы в условиях неопределенности / С. А. Смоляк // Экономика и математические методы. – 2005. – Т. 41. - №3. – С. 39-53.
174. Современная философия: Словарь хрестоматия. – Ростов–на–Дону : Феникс, 1995. – 511 с.
175. Сопоцько О. Ю. Застосовування теорії галузевих ринків до аналізу ринку логістичних підприємств / О. Ю. Сопоцько // Управління проектами, системний аналіз і логістика. Технічна серія. – 2010. – Вип. 7. – С. 317-320.
176. Спільник І. Оцінка динамічності та збалансованості розвитку підприємства як економічної системи / І. Спільник // Економічний аналіз: зб. наукових праць. – Тернопіль: Тернопільський національний економічний університет, 2010. – Випуск 7. – С. 342-345.
177. Статистичний класифікатор організаційних форм суб'єктів економіки; затверджений наказом Державної служби статистики України від 29.09.2014 р. №271 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukrstat.org/uk/work/klass200n.htm>.
178. Стельмашук А. М. Державне регулювання економіки : Навчальний посібник. – Тернопіль : ТАНГ, 2000. – 315 с.
179. Степаненко С. В. Типологія та моделі державного регулювання процесів економічного розвитку в сфері суспільного відтворення / С. В. Степаненко // Актуальні проблеми державного управління. – 2012.

– № 2. – С. 395–402.

180. Степаненко С. В. Передумови та необхідність державного регулювання процесів економічного розвитку України [Електронний ресурс] / С. В. Степаненко. // Державне будівництво. – 2012. – № 1. – Режим доступу:http://nbuv.gov.ua/j-pdf/DeBu_2012_1_16.pdf
181. Стратегічний аналіз виноробних підприємств: орієнтири та конкурентна позиція: Моногр. / Т. Л. Мостенська, В. О. Новак, В. М. Марченко та ін. – К.: Кондор-Видавництво, 2012. – 306 с.
182. Тінтулов Ю. В. Вдосконалення системи державного управління виноградарсько-виноробного підкомплексу України як запорука його сталого розвитку / Ю. В. Тінтулов // Економічні інновації. – 2014. – Вип. 58. – С. 326-332.
183. Томпсон А. А. Стратегический менеджмент: концепции и ситуации для анализа / А. А. Томпсон, А. Дж. Стрикленд. – [12-е издание]: пер. с англ. – М.: Издательский дом «Вильямс», 2006. – 928 с.
184. Тонких А.С. Финансовые аспекты управления корпоративными ресурсами: моногр. / А.С. Тонких. – Екатеринбург – Ижевск, 2005, – ИЭ УрО РАН – 94 с.
185. Третяк Г. С. Державне регулювання економіки та економічна політика: навч. посіб. / Г. С. Третяк, К. М. Бліщук. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2011. – 128 с.
186. Турило А. М. Діагностика економічного розвитку підприємства на основі показників еластичності та адаптованості / А. М. Турило, С. В. Святенко, А. А. Турило / Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку : зб. наук. пр. / відповідальний редактор О. Є. Кузьмін. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2012. – С. 394–398.
187. Фатхутдинов Р.А. Управление конкурентоспособностью организации : /Р.А. Фатхутдинов. – М.: Эксмо, 2005. - 544 с.
188. Федорова Н.Н. Организационная структура управления предприятием:

- Учеб. пособие / Н.Н. Федорова. – М.: ТК Велби, 2013. – 256 с.
189. Фещур Р. В. Формування класифікаційних ознак розвитку підприємств / Р. В. Фещур, С. В. Шишковський // Інтегроване стратегічне управління: проблеми адміністрування, економічної безпеки та проектної діяльності: тези доповідей першої міжвузівської науково-практичної конференції, Львів / Національний університет «Львівська політехніка». – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2013. – С. 70–71.
190. Философский словарь / Под ред. И.Т. Фролова. – 6-е изд., перераб. и доп. – М.: Политиздат, 1991. – 560 с.
191. Философский энциклопедический словарь / Гл. редакция Л.Ф. Ильичев, П.Н. Федосеев, С.М. Ковалев, В.Г. Панов. – М.: Сов. Энциклопедия, 1983. – 840 с.
192. Философский энциклопедический словарь. – М.: ИНФРА-М, 2000. – 576 с.
193. Фролов А. Принципи інституційного підходу до державного регулювання сферою забезпечення продовольством населення: від проектування інституту до інституційної пастки [Електронний ресурс] / А. Фролов. – Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=3635>
194. Фролова Л.В. Механізми логістичного управління торговельним підприємством: моногр. / Л.В. Фролова. – Донецьк.: ДонДУЕТ ім. М. Туган-Барановського, 2005. – 322 с.
195. Хаммер М. Реинжиниринг корпорации: Манифест революции в би знесе / М. Хаммер, Дж.Чампи. – СПб.: Изд-во СПбУ, 1997. – 332 с.
196. Харківський Д. Ф. Управління формуванням ринку продукції виноградарства / Д. Ф. Харківський, О. Б. Каламан, Ю. Б. Каламан // Економіка харчової промисловості. – 2013. – № 1. – С. 53–57.
197. Хобта В. М. Механізм забезпечення розвитку підприємств: еколого-економічний аспект: монографія / В. М. Хобта, У. В. Лаврик, О. Ю. Попова, О. Ю. Шилова; ДВНЗ «Донецький національний

- технічний університет», ННІ «Вища школа економіки і менеджменту». – Донецьк, 2009. – 270 с.
198. Ходов Л. Г. Основы государственной экономической политики : учебник / Л. Г. Ходов. – М. : БЭК, 1997. – 332 с.
199. Хорев А. И. Управление организационно-экономической устойчивостью хлебопекарных организаций / А. И. Хорев, А. Н. Полозова, Н. В. Фролова – Воронеж: ЦЧКИ, 2002. – 201 с.
200. Циганок Р. О. Державна монополія у сфері обороту алкогольних напоїв (правовий аспект) / Р. О. Циганок // Правова доктрина – основа формування правової системи держави : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 20-річчю НАПрН України та обговоренню п'ятитом. моногр. «Правова доктрина України», Харків, 20–21 листоп. 2013 р. / Нац. акад. прав. наук України. – Харків, 2013. – С. 990–994.
201. Чайка Ю. Механізми структурного розвитку національної економіки / Ю. Чайка // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2011. – № 3. – С. 30-41.
202. Шершньова З. Є. Стратегічне управління: Підручник / З.Є. Шершньова. – К.: КНЕУ, 2004. – 699 с.
203. Шкрабак І. В. Синергетична концепція стратегічного управління економічним розвитком територіальних утворень [Електронний ресурс] / І. В. Шкрабак. // Ефективна економіка. – 2011. – № 11. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/efek_2011_11_77.pdf.
204. Эрхард Л. Полвека размышлений / Л.Ф. Эрхард. – М. : политиздат, 1988. – 377 с.
205. A comparison of legislation about winemaking additives and processes [Electronic Source] / Vashti Christina Galpin. – URL : <http://homepages.inf.ed.ac.uk/vgalpin1/ps/vgalpin-cwm-print.pdf>
206. Blaug M. Great Economists since Keynes. An Introduction to the Lives and works of one hundred modern economists / M. Blaug. – 2nd ed. – Cheltenham [etc.] : Edward Elgar, 1998. – 312 P.

207. Castle S. When Is a Wine Not a Wine? When European Regulations Say It's Not [Electronic Source] / S. Castle // The New York Times, May 29, 2012. – URL : [«http://www.nytimes.com/2012/05/30/world/europe/when-is-a-wine-not-a-wine-wheneuropean-regulations-say-its-not.html?_r=1»](http://www.nytimes.com/2012/05/30/world/europe/when-is-a-wine-not-a-wine-wheneuropean-regulations-say-its-not.html?_r=1).
208. Council Regulation (EU) No 1493/99 about Common Organization of Market of Wine [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://europa.eu.int/eurlex/en/consleg/pdf/1999/en_1999R1493_do_001.pdf.
209. De Gorter, H. and J.F.M. Swinnen. 2002. Political economy of agricultural policies. In: Gardner B, Rauser G. (eds.) The handbook of agricultural economics, Elsevier Science: North Holland, Amsterdam, 2002. – PP. 2073 – 2123.
210. Fitzpatrick T. Welfare Theory: An introduction to the theoretical debates in social policy. – Palgrave Macmillan, 2011. – 241 p.
211. Fundamental theorems of welfare economics [Electronic resource]. – URL : <http://www.policonomics.com/fundamental-theorems-of-welfare-economics>.
212. Gesetz zur Reform des Weinrechts: Weinrecht der Europäischen Gemeinschaft der Bundesrepublik Deutschland und Bundesrecht. Walhala, Regensburg – Berlin – Bonn, 1994. – 50 p.
213. Guy S. Recent development on wine regulation [Electronic Source] / S. Guy. – URL : <http://www.awri.com.au/wp-content/uploads/2013/09/guy-w36-awitc15.pdf>.
214. Lerner A. The Concept of Monopoly and the Measurement of Monopoly Power / A. Lerner // Review of Economic Studies. – Vol. 1. – 1934.
215. Meloni G. The Political Economy of European Wine Regulations [Electronic Source] / G. Meloni, J. Swinnen ; LICOS Centre for Institutions and Economic Performance, 2012. – URL : <https://feb.kuleuven.be/drc/licos/publications/dp/dp320.pdf>.
216. Munsie, J. A Brief History of the International Regulation of Wine Production [Electronic Source] / J. Munsie. – Harvard Law School, 2002. – URL: <http://leda.law.harvard.edu/leda/data/310/Munsie.pdf>.

217. Pokrivcak J. The status quo bias and reform of the common agricultural policy: Impact of voting rules, the European Commission, and external changes / J. Pokrivcak, C. Crombez, J. F. M. Swinnen // *European Review of Agricultural Economics*. – № 33(4). – PP. 562-590.
218. Rausser G. *Political Power and Economic Policy: Theory, Analysis, and Empirical Applications* / G. Rausser, J. F. M. Swinnen, P. Zusman. – Cambridge University Press, 2011. – 536 P.
219. *Readings in Social Welfare: Theory and Policy* / Robert E. Kuenne (Editor)ю – Wiley-Blackwell, 2000. – 352 P.
220. Stigler G.J. The Theory of economic regulation / G. Stigler // *Bell Journal of Economics and Management Science*. – 1971. – №. 2. – P. 3-18.

ДОДАТКИ

Додаток А

Довідки про впровадження

УКРАЇНА
Донецька обласна державна адміністрація
ДЕПАРТАМЕНТ ЕКОНОМІКИ

площа Леніна, 2, м. Краматорськ, Донецька обл., 84313
 e-mail: economprog@ukr.net, код ЄДРПОУ 02741427

від 21.07.2015 № 27/33 - 08
 на № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційної роботи Гаркуші Олексія Юрійовича «Механізм регулювання розвитку виноробної галузі України» і засвідчує, що в роботі департаменту економіки Донецької обласної державної адміністрації

Департамент економіки Донецької обласної державної адміністрації розглянув матеріали дисертаційної роботи Гаркуші Олексія Юрійовича на тему «Механізм регулювання розвитку виноробної галузі України» і засвідчує, що в роботі департаменту використано наступні положення та розробки дисертації:

результати оцінки стану галузі і чинників її функціонування, отримані автором, враховані управління зведеного аналізу та стратегічного розвитку при визначенні кола проблем розвитку харчової промисловості Донецької області;

комплекс стратегічних пріоритетів розвитку виноробної галузі і науковий підхід до їх визначення як результату узгодження стратегій розвитку виноробних підприємств і стратегій державного регулювання економіки використано управлінням розвитку реального сектору економіки;

окремі елементи запропонованого автором механізму регулювання розвитку виноробної галузі буде враховано під час розробки облдержадміністрацією відповідних заходів в контексті реалізації Галузевої Програми розвитку виноградарства та виноробства України на період до 2025 року.

Рекомендації, викладені в роботі дисертанта щодо напрямів вирішення проблем виноробства мають наукову і практичну цінність.

Директор департаменту

О.І. Свінаренко

країнська корпорація по виноградарству
і виноробній промисловості

«УКРВИНПРОМ»

ул. Б. Грінченка, 1, м. Київ, Україна, 01001
тел./факс: (044) 279-55-71, 279-65-01
e-mail: office@ukrvinprom.ua

Ukrainian Corporation for
Viticulture and Wine Production Industry

«UKRVINPROM»

1, B. Grinchenka str., Kyiv, Ukraine, 01001
tel./fax: (044) 279-55-71, 279-65-01
e-mail: office@ukrvinprom.ua

23.05.14 № 08/15-14
а № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційної роботи

Гаркуші Олексія Юрійовича

на тему «Механізм регулювання розвитку виноробної галузі України»

Українська корпорація по виноградарству і виноробній промисловості «Укрвінпром» після розгляду дисертації Гаркуші Олексія Юрійовича «Механізм регулювання розвитку виноробної галузі України» у відділі виноробства, виноградарства та закордонних зв'язків засвідчує факт використання в діяльності корпорації низки науково-методичних розробок дисертанта і вважає, що запропоновані автором напрями удосконалення механізму державного регулювання розвитку виноробної галузі є цілком обґрунтованими і відповідають викликам сучасної ситуації.

Визначені Гаркушею О.Ю. напрями розвитку виноробства і комплекс стратегічних пріоритетів його регулювання, в т.ч. питання упорядкування законодавства щодо статусу змішаних підприємств виноградарства, первинного і вторинного виноробства, диференціації ліцензійних умов в залежності від масштабів діяльності виноробних підприємств, зниження акцизного оподаткування і т.ін., включені до переліку ініціатив корпорації по вдосконаленню державної регуляторної політики у сфері виноградарства та виноробства.

Методичні положення щодо оцінки адаптивності, збалансованості і результативності розвитку галузі використано відділом виноробства, виноградарства та закордонних зв'язків для підготовки аналітичних звітів.

Генеральний директор

[Handwritten signature]
В.М. Кучеренко

ЗАТВЕРДЖУЮ

Заступник Генерального директора
ПрАТ «Артемівськ Вайнері»

 В.В. Мальована
 « 29 » 20 14 р.

АКТ

про впровадження результатів виконання дисертаційної роботи
Гаркуші Олексія Юрійовича на тему «Механізм регулювання розвитку
виноробної галузі України »

Комісія в складі Заступника Генерального директора з виробництва та якості Поваляєвої Л.А., директора з маркетингу Стадник Є.В., головного бухгалтера Нечаєвої О.М., розглянувши матеріали дисертаційної роботи Гаркуші О.Ю. на тему «Механізм регулювання розвитку виноробної галузі України» дійшла висновку про доцільність впровадження в управлінську діяльність ПрАТ «Артемівськ Вайнері» наступних положень дисертації:

1. З метою удосконалення збутової діяльності на внутрішньому ринку рекомендувати при розробці стратегії збуту і комплексу маркетингу використання висновків щодо проблем і тенденцій розвитку виноробної галузі України і окремих її підприємств.
2. Для проведення оцінки стратегічних конкурентних позицій підприємства і подальшого коригування планів діяльності підприємства доцільним є використання окремих елементів запропонованих в роботі методик оцінки напряму розвитку, адаптивності, збалансованості та результативності, зокрема, в частині розрахунку показників чутливості виручки підприємства від дії окремих чинників і оцінки інтегральних показників здійснення бізнес-процесів на підприємстві.

Комісія вважає за доцільне рекомендувати визначені дисертантом пріоритети регулювання розвитку виноробної галузі та його пропозиції щодо удосконалення механізму регулювання до розгляду в Українській корпорації по виноградарству і виноробній промисловості України «Укрвинпром», Асоціації «Виноградарі та винороби України», профільному комітеті Верховної Ради України в порядку формування законодавчих ініціатив з подолання нагальних проблем виноробства.

Члени комісії: Поваляєва Л.А.
 Стадник Є.В.
 Нечаєва О.М.

Государственное предприятие
«Харьковский завод шампанских вин»
61017, г. Харьков, ул. Лозовская, 20
тел.: 712-90-65; 712-89-81; 712-86-68
факс: 712-87-50

Державне підприємство
«Харківський завод шампанських вин»
61017, м. Харків, вул. Лозівська, 20
тел.: 712-90-65; 712-89-81; 712-86-68
факс: 712-87-50

21.05.2014 № 02-25/2014
на № _____ от _____

ДОВІДКА
про впровадження результатів дисертації
Гаркуші Олексія Юрійовича

ДП «Харківський завод шампанських вин» засвідчує що в дисертаційній роботі Гаркуші Олексія Юрійовича на тему «Механізм регулювання розвитку виноробної галузі України» поставлено і на високому рівні розв'язано низку актуальних питань розвитку виноробства. Автором конкретно визначено проблеми розвитку галузі та її підприємств, запропоновані рекомендації є релевантними виявленим проблемам.

Серед положень, які мають практичну цінність і впроваджені в повному обсязі або частково в діяльність підприємства, слід зазначити методичні підходи до визначення адаптивності та збалансованості розвитку галузі, підхід до моделювання залежності темпів приросту обсягів реалізації продукції від ресурсного забезпечення і умов діяльності підприємств галузі.

Заст. директора з виробництва та якості

Н.І. Бабіч

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
 ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ
 імені МИХАЙЛА ТУГАН-БАРАНОВСЬКОГО

83050, м. Донецьк, вул.Щорса,31 Тел.:342-90-40 Факс: 304-83-16 Ел. пошта:
 info@donduet.edu.ua

12.06.2014 № 11/1177
 на _____

Г

Г

Довідка про впровадження

результатів дисертаційної роботи здобувача кафедри прикладної економіки
Гаркуши Олексія Юрійовича
 за темою: **«Механізм управління розвитком підприємств виноробної галузі»**
 на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук
 за спеціальністю 08.00.03 - Економіка та управління національним
 господарством

Теоретико-методичні результати дослідження та практичні рекомендації,
 отримані в дисертації здобувача кафедри прикладної економіки Гаркуши О.Ю.,
 впроваджені у навчальний процес Донецького національного університету
 економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського під час викладання
 дисциплін: «Економіка підприємства», «Економіка галузевих комплексів»,
 «Обґрунтування господарських рішень та оцінювання ризиків», «Стратегія
 підприємства», «Організаційний розвиток підприємства», «Моделювання
 економічних процесів».

Довідка видана для пред'явлення до Спеціалізованої вченої ради.

Проректор з наукової роботи
 д.е.н., професор

О.М. Азарян

О.М. Азарян

Додаток Б

Таблиця Д.Б.1

Сутнісні характеристики підходів до управління

(узагальнено на основі [69, 187, 60, 189, 73])

Назва підходу до управління	Сутність підходу до управління
<i>Процесний підхід</i>	Цей підхід було запропоновано прибічниками школи адміністративного управління, які намагалися описати функції менеджера. Управління розглядалося як процес, оскільки робота з досягнення цілей за допомогою інших – це не яка-небудь одночасна дія, а серія взаємопов'язаних безперервних дій. Ці дії, кожна з яких сама по собі є процесом, дуже важливі для успіху організації. Їх називають управлінськими функціями. Процес управління є загальною взаємопов'язаною сумою всіх функцій. При цьому менеджери повинні послідовно виконувати такі функції, як планування, організація, мотивація, контроль, які самі є процесами. До постійних управлінських процесів можна також віднести управління персоналом, підтримку лідерства в колективі, координацію, комунікацію, оцінку зовнішнього та внутрішнього середовища організації, прийняття рішень, представництво та ведення переговорів, укладання угод
<i>Системний підхід</i>	Даний підхід розглядає всі процеси та явища у вигляді певних цілісних систем, які володіють новими якостями та функціями, що не притаманні складовим їй елементам. Всі системи мають стійку внутрішню структуру і складаються із взаємопов'язаних елементів (підсистем), які володіють специфічними функціями. Система – це деяка цілісність, яка складається із взаємопов'язаних частин, кожна з яких вносить свій внесок у характеристики цілого. Тому іншою важливою особливістю управлінських вчень даного напрямку є те, що всі вони в більшій або меншій мірі виходять з наявності так званого системного ефекту, який виражається в тому, що ціле завжди якісно відмінно від простої суми складових його частин. Проста система орієнтована на досягнення однієї цілі, а складна система прагне до досягнення декількох взаємопов'язаних цілей. Оскільки усі організації є складними системами, управління системою буде ефективним, якщо в процесі перетворень всередині організації співвідношення кількості та якості споживаних ресурсів на виході-вході буде збільшуватися. В протилежному випадку управління організацією буде не ефективним. Перевага підходу до будь-якої проблеми як до системи полягає в тому, що цей підхід надає можливість побачити критичні змінні та обмеження, а також їх взаємодію один з одним. Системний підхід примушує вчених та практиків в конкретній області постійно пам'ятати, що неможна підходити до жодного елемента, явища або проблеми без урахування його наступних взаємодій з іншими елементами

Узагальнені визначення поняття «бізнес – процес»

Визначення бізнес-процесу	Джерело
Набір логічно взаємозалежних дій, які виконуються для досягнення певного виходу бізнесу - діяльності.	Davenport T.H. The New Industrial Engineering: Information Technology and Business Process Redesign / T.H. Davenport, J.E. Short // Sloan Management Review. – 1990. – Summer. – P. 11-27.
Сукупність логічно пов'язаних завдань, які використовують ресурси підприємства для отримання результатів відповідно до поставлених цілей.	Harrington H.J. Business process improvement: the breakthrough strategy for total quality, productivity. – McGrawHill, 1991. – P. 274.
Специфічно впорядкована сукупність робіт, що задана в часі і просторі, із зазначенням початку і кінця і точним визначенням входів і виходів.	Davenport T.H. Business Innovation Reengineering Work through Information Technology. – Boston: Harvard Business School Press, 1993. – 12 p.
Безліч закінчених узгоджених дій, які в сукупності створюють певну продукцію, що має споживчі цінності для клієнта.	Martin J. Enterprise Engineering. – The Key to Corporate Survival. – V.I-V.-UK: Savant Institute, 1994.
Сукупність різних видів діяльності, у межах якої "на вході" використовуються один або більше видів ресурсів, і в результаті цієї діяльності "на виході" створюється продукт, що має цінність для користувача.	Хаммер М. Реінжиниринг корпорації: Маніфест революції в бізнесі: Пер. с англ. / М. Хаммер, Дж. Чампи. - СПб.: Изд-во СПбУ, 1997. - 332 с.
Потік роботи, який переходить від однієї людини до іншої, а у великих процесах - від одного відділу до іншого.	Робсон М. Практическое руководство по реинжинирингу бизнес-процессов / Пер. с англ. под ред Н.Д. Эриашвили / М. Робсон, Ф Уллах. - М.: Аудит, ЮНИТИ, 1997 - 224с.
Велика кількість внутрішніх кроків (видів) діяльності, які починаються з одного або більше входів і закінчуються створенням продукції, яка необхідна клієнту.	Ойхман Е.Г. Реинжиниринг бизнеса: Реинжиниринг организаций и информационные технологии / Е.Г.Ойхман, Э.В. Попов. - М.: Финансы и статистика, 1997.-336с.
Сукупність взаємозв'язаних угод, спрямованих на отримання прибутку.	Рындин О.Г. Организация финансового менеджмента на предприятии / О.Г.Рындин, Г.А.Шамаев. - М.: РДЛ, 1997. -352 с.
Горизонтальна ієрархія внутрішніх і взаємозалежних функціональних дій, кінцевою метою яких є збут продукції.	Ивлев К.В. Организация и автоматизация процессов логистики в торговых компаниях. // Логистика и бизнес-98: Материалы конф. - М., 1998. -С.32-39.
Безперервна серія завдань, вирішення яких здійснюється з метою створення виходу (результату), який необхідний клієнту.	Шеер А.В. Бизнес-процессы. Основные понятия. Теория. Методы: Пер. с англ. - М.: Весть-Метатехнология, 1999. - 240 с.
Набір взаємозв'язаних бізнес-процедур (функцій або дій), що формує результат, який має цінність для користувача.	Спецификация Коалиции по управлению workflow (Workflow Management Coalition) Терминология и глоссарий.
Сукупність дій, процедур, що складають зміст одного акту бізнес-діяльності.	Борисов А.Б. Большой экономический словарь. - М.: Книжный мир, 1999.-895с.
Сукупність етапів робіт, які починаються з одного (декілька) початкових кроків (входів) і завершуються створенням продукту (послуги), необхідного клієнту (зовнішньому і внутрішньому). Потік роботи, яка переходить від одного фахівця до іншого, або від одного відділу до іншого (залежно від рівня розгляду).	Медынский В.Г. Реинжиниринг инновационного предпринимательства: Учеб. пособие для вузов / В.Г. Медынский, С.В. Ильдеменов. – М.: ЮНИТИ, 1999. – 414 с.

Додаток В

Дослідження розвитку підприємств виноробної галузі

Таблиця В.1

Результати структурного групування підприємств виноробної галузі
«методом побудови конкурентної карти ринку»

Підприємства	Частка ринку, %	Групові інтервали, %	Групова частка ринку, %	Груповий коефіцієнт варіації, %
<i>Лідери ринку</i>				
ПрАТ «Артемівськ Вайнері»	27,05	14,03-27,05	46,99	15,11
ПрАТ «КЗШВ «Столичний»	19,95			
<i>Резерв</i>				
ДП «Харківський ЗШВ»	9,49	4,71-6,25	30,92	16,83
ПрАТ «Одесавінпром»	8,46			
ТОВ «АФ «Золота Балка»	6,64			
ТОВ «НВП «Нива»	6,33			
<i>Аутсайтери</i>				
ДП «Кримський винний дім» ТОВ «Lempire Du Vin»	4,37	0,10-4,71	22,08	69,94
ДП «Севастопольський виноробний завод»	4,30			
ПрАТ «Ізмаїльський виноробний завод»	3,61			
ПрАТ «Одеський ЗШВ»	3,11			
ТОВ «Вина Ливадії»	2,57			
ДП «ЗШВ «Новий світ»	1,86			
ПрАТ «Одеський коньячний завод»	1,30			
ТОВ «Промислово- торговельна компанія «Шабо»	0,71			
ТОВ «Винний дім «Фотисаль»	0,14			
ТОВ «Буассон еліт» «Бельведер груп»	0,10			

**Результати структурного групування підприємств виноробної галузі
методом «WINE MARKETING RESEARCH»**

Підприємства	Середньомісячний обсяг виробництва, тис. дал.	Групові інтервали, тис. дал	Групова частка ринку, %	Груповий коеф-т варіації, %
<i>Лідери ринку</i>				
ПрАТ «Артемівськ Вайнері»	116,89	>60 тис. дал	46,99	15,11
ПрАТ «КЗШВ «Столичний»	86,20			
<i>Переслідувачі</i>				
ДП «Харківський ЗШВ»	41,00	40-60 тис. дал	9,49	0
<i>Резерв</i>				
ПрАТ «Одесавінпром»	36,58	10-40 тис. дал	39,40	38,74
ТОВ «АФ «Золота Балка»	28,72			
ТОВ «НВП «Нива»	27,34			
ДП «Кримський винний дім» ТОВ «Lempire Du Vin»	18,89			
ДП «Севастопольський виноробний завод»	18,60			
ПрАТ «Ізмаїльський виноробний завод»	15,60			
ПрАТ «Одеський ЗШВ»	13,43			
ТОВ «Вина Ливадії»	10,83			
<i>Аутсайдері</i>				
ДП «ЗШВ «Новий світ»	8,05	<10 тис. дал	4,12	79,53
ПрАТ «Одеський коньячний завод»	5,61			
ТОВ «Промислово-торговельна компанія «Шабо»	3,08			
ТОВ «Винний дім «Фотисаль»	0,90			
ТОВ «Буассон еліт» «Бельведер груп»	0,44			

**Результати структурного групування підприємств виноробної галузі
методом «гнучких групових середніх»**

Підприємство	Обсяг виробництва, тис. дал.	Групові інтервали, тис. дал.	Групова частка ринку, %	Груповий коефіцієнт варіації, %
<i>Лідери ринку</i>				
ПрАТ «Артемівськ Вайнері»	1402,70	>673,46	46,99	15,11
ПрАТ «КЗШВ «Столичний»	1034,40			
<i>Переслідувачі</i>				
ДП «Харківський ЗШВ»	492,00	324,12-673,46	30,92	16,83
ПрАТ «Одесавінпром»	438,90			
ТОВ «АФ «Золота Балка»	344,60			
ТОВ «НВП «Нива»	328,10			
<i>Резерв</i>				
ДП «Кримський винний дім» ТОВ «Lempire Du Vin»	226,70	114,52-324,13	17,96	19,87
ДП «Севастопольський виноробний завод»	223,20			
ПрАТ «Ізмаїльський виноробний завод»	187,20			
ПрАТ «Одеський ЗШВ»	161,20			
ТОВ «Вина Ливадії»	129,90			
<i>Наздогоняючі</i>				
ДП «ЗШВ «Новий світ»	96,60	43,40-114,52	3,16	17,88
ПрАТ «Одеський коньячний завод»	67,30			
<i>Аутсайдері</i>				
ТОВ «Промислово-торговельна компанія «Шабо»	37,00	<43,40	0,96	78,14
ТОВ «Винний дім «Фотисаль»	10,80			
ТОВ «Буассон еліт» «Бельведер груп»	5,30			

**Підсумкові результати структурного групування підприємств
виноробної галузі методом «гнучких групових середніх»**

Підприємство	Частка ринку, %		Темп зміни, %
	2012 рік	2013 рік	
<i>Лідери</i>			
ПрАТ «Артемівськ Вайнері»	26,51	27,05	102,02
ПрАТ «КЗШВ «Столичний»	20,94	19,95	95,26
<i>Переслідувачі</i>			
ДП «Харківський ЗШВ»	10,74	9,49	88,33
ПрАТ «Одесавінпром»	7,61	8,46	111,21
ТОВ «АФ «Золота Балка»	9,71	6,64	68,41
ТОВ «НВП «Нива»	3,75	6,33	168,71
<i>Резерв</i>			
ДП «Кримський винний дім» ТОВ «Lempire Du Vin»	2,85	4,37	153,63
ДП «Севастопольський виноробний завод»	5,35	4,30	80,52
ПрАТ «Ізмаїльський виноробний завод»	2,27	3,61	159,01
ПрАТ «Одеський ЗШВ»	5,20	3,11	59,73
ТОВ «Вина Ливадії»	1,59	2,57	161,72
<i>Наздогонючі</i>			
ДП «ЗШВ «Новий світ»	1,80	1,86	103,72
ПрАТ «Одеський коньячний завод»	1,22	1,30	106,33
ТОВ «Промислово-торговельна компанія «Шабо»	0,22	0,71	318,06
<i>Аутсайдері</i>			
ТОВ «Винний дім «Фотисаль»	--	0,14	--
ТОВ «Буассон еліт» «Бельведер груп»	0,24	0,10	42,43

Таблиця В.5

**Основні показники розвитку ПрАТ «Артемівськ Вайнері» у розрізі основних бізнес-процесів за період
2008-2013 рр.**

Роки	Виробничо-технологічні бізнес-процеси			Фінансові бізнес-процеси			Маркетингові бізнес-процеси		
	Обсяг виробництва продукції у натуральному вимірі, тис. дал.	Обсяг капітальних інвестицій у виробництво, тис. грн	Виробнича потужність, тис. дал.	Чистий прибуток (збиток), тис. грн.	Середня вартість активів (капіталу), тис. грн.	Середня вартість власного капіталу, тис. грн.	Обсяг реалізованої продукції, тис. грн.	Частка підприємства на ринку, %	Частка експорту у загальному обсязі реалізованої продукції, %
2008 рік	977,420	13580,700	1507,000	15395,000	200254,900	156160,750	217457,000	18,051	13,347
2009 рік	1075,429	38135,000	1525,000	19357,000	264621,000	173646,000	255832,000	18,247	12,730
2010 рік	1284,429	36229,000	1526,000	15104,000	318906,000	189275,000	306420,000	21,752	14,230
2011 рік	1383,571	32785,600	1578,000	13218,000	430539,000	209931,000	361636,000	23,611	15,095
2012 рік	1442,300	33032,000	1633,000	17704,000	502313,500	227191,000	396490,000	26,512	11,007
2013 рік	1402,700	52350,000	1636,000	13129,000	620572,000	233755,500	451213,000	27,048	10,714

Таблиця В.6

**Основні показники розвитку ПрАТ «КЗШВ «Столичний» у розрізі основних бізнес-процесів за період
2008-2013 рр.**

Роки	Виробничо-технологічні бізнес-процеси			Фінансові бізнес-процеси			Маркетингові бізнес-процеси		
	Обсяг виробництва продукції у натуральному вимірі, тис. дал.	Обсяг капітальних інвестицій у виробництво, тис. грн	Виробнича потужність, тис. дал.	Чистий прибуток (збиток), тис. грн.	Середня вартість активів (капіталу), тис. грн.	Середня вартість власного капіталу, тис. грн.	Обсяг реалізованої продукції, тис. грн	Частка підприємства на ринку, %	Частка експорту у загальному обсязі реалізованої продукції, %
2008 рік	967,130	7953,500	1208,900	11315,000	101112,050	65486,000	149804,000	19,807	15,300
2009 рік	972,286	16133,000	1212,000	240,000	120360,500	70954,500	165698,000	16,497	13,210
2010 рік	969,429	13221,000	1275,400	6778,000	137013,000	77340,000	179607,620	16,417	14,100
2011 рік	1136,714	11123,000	1278,400	13920,000	162951,000	96370,000	200605,000	20,655	11,200
2012 рік	1139,100	9171,000	1301,100	10147,000	204472,000	106517,000	262916,000	20,939	9,750
2013 рік	1034,400	8443,000	1323,000	18342,000	195045,000	92417,000	288717,000	19,946	10,300

Таблиця В.7

Основні показники розвитку ПрАТ «Одесавінпром» у розрізі основних бізнес-процесів за період 2008-2013 рр.

Роки	Виробничо-технологічні бізнес-процеси			Фінансові бізнес-процеси			Маркетингові бізнес-процеси		
	Обсяг виробництва продукції у натуральному вимірі, тис. дал.	Обсяг капітальних інвестицій у виробництво, тис. грн	Виробнича потужність, тис. дал.	Чистий прибуток (збиток), тис. грн.	Середня вартість активів (капіталу), тис. грн.	Середня вартість власного капіталу, тис. грн.	Обсяг реалізованої продукції, тис. грн.	Частка підприємства на ринку, %	Частка експорту у загальному обсязі реалізованої продукції, %
2008 рік	531,200	15640,000	664,000	1642,000	88881,500	30608,000	112520,000	9,450	3,500
2009 рік	555,714	4655,000	701,000	-23354,000	129707,000	19811,000	144083,000	9,429	3,700
2010 рік	553,286	10124,000	724,000	4163,000	168150,500	17308,000	153182,250	9,370	4,130
2011 рік	538,857	12441,000	685,000	5100,000	197357,000	14506,000	165558,000	9,764	3,320
2012 рік	414,000	23881,000	641,000	8061,000	210457,000	22567,000	150478,000	7,610	3,100
2013 рік	438,900	10831,000	638,400	-10893,000	209580,000	17120,500	183592,000	8,463	2,780

Таблиця В.8

Основні показники розвитку ПрАТ «Одеський ЗШВ» у розрізі основних бізнес-процесів за період 2008-2013 рр.

Роки	Виробничо-технологічні бізнес-процеси			Фінансові бізнес-процеси			Маркетингові бізнес-процеси		
	Обсяг виробництва продукції у натуральному вимірі, тис. дал.	Обсяг капітальних інвестицій у виробництво, тис. грн	Виробнича потужність, тис. дал.	Чистий прибуток (збиток), тис. грн.	Середня вартість активів (капіталу), тис. грн.	Середня вартість власного капіталу, тис. грн.	Обсяг реалізованої продукції, тис. грн	Частка підприємства на ринку, %	Частка експорту у загальному обсязі реалізованої продукції, %
2008 рік	431,330	1163,300	575,100	5776,000	133062,150	62836,500	95582,000	12,231	9,900
2009 рік	380,000	5970,000	601,500	-13701,000	128098,000	60882,500	138872,000	6,448	7,330
2010 рік	499,286	6341,000	601,500	-1071,000	125403,000	68224,000	118262,840	8,455	6,760
2011 рік	383,429	7133,000	580,500	-4598,000	138785,000	75004	105742,000	6,376	5,450
2012 рік	283,100	7994,000	578,300	-37052,000	126836,000	37952	95261,000	5,204	5,450
2013 рік	161,200	6754,000	445,000	-19537,000	133823,500	83183,500	101134,000	3,108	4,100

Таблиця В.9

**Основні показники розвитку ПрАТ «Одеський коньячний завод» у розрізі основних бізнес-процесів за період
2008-2013 рр.**

Роки	Виробничо-технологічні бізнес-процеси			Фінансові бізнес-процеси			Маркетингові бізнес-процеси		
	Обсяг виробництва продукції у натуральному вимірі, тис. дал.	Обсяг капітальних інвестицій у виробництво, тис. грн	Виробнича потужність, тис. дал.	Чистий прибуток (збиток), тис. грн.	Середня вартість активів (капіталу), тис. грн.	Середня вартість власного капіталу, тис. грн.	Обсяг реалізованої продукції, тис. грн	Частка підприємств на ринку, %	Частка експорту у загальному обсязі реалізованої продукції, %
2008 рік	198,300	38957,800	258,400	2256,000	376803,800	176507,500	159672,000	3,058	1,900
2009 рік	248,000	16275,000	312,300	2126,000	402728,000	177974,000	275111,000	4,208	2,200
2010 рік	186,000	2232,000	302,100	2024,000	501356,500	163508,000	447181,000	3,150	2,400
2011 рік	166,714	3345,000	255,400	1292,000	649037,000	163317,000	372804,000	2,916	1,800
2012 рік	66,400	4587,000	134,200	1476,000	809382,000	164793,000	396617,000	1,221	2,900
2013 рік	67,300	7050,000	133,100	6489,000	781626,000	166969,000	281795,000	1,298	3,100

Таблиця В.10

**Стандартизовані показники розвитку ПрАТ «Артемівськ Вайнері»
у розрізі основних бізнес-процесів за період 2008-2013 рр.**

Роки	Виробничо-технологічні бізнес-процеси			Фінансові бізнес-процеси			Маркетингові бізнес-процеси		
	Обсяг виробництва продукції у натуральному вимірі, тис. дал.	Обсяг капітальних інвестицій у виробництво, тис. грн	Виробнича потужність, тис. дал.	Чистий прибуток (збиток), тис. грн.	Середня вартість активів (капіталу), тис. грн.	Середня вартість власного капіталу, тис. грн.	Обсяг реалізованої продукції, тис. грн	Частка підприємства на ринку, %	Частка експорту у загальному обсязі реалізованої продукції, %
2008 рік	-1,622	-1,825	-1,161	-0,113	-1,316	-1,508	-1,418	-1,257	0,310
2009 рік	-1,061	0,332	-0,816	1,641	-0,868	-0,883	-0,941	-1,202	-0,078
2010 рік	0,134	0,165	-0,797	-0,242	-0,491	-0,324	-0,312	-0,220	0,866
2011 рік	0,701	-0,138	0,202	-1,078	0,285	0,415	0,375	0,301	1,410
2012 рік	1,037	-0,116	1,257	0,909	0,784	1,032	0,808	1,114	-1,162
2013 рік	0,811	1,581	1,315	-1,117	1,606	1,267	1,488	1,264	-1,346

Таблиця В.11

**Стандартизовані показники розвитку ПрАТ «КЗШВ «Столичний»
у розрізі основних бізнес-процесів за період 2008-2013 рр.**

Роки	Виробничо-технологічні бізнес-процеси			Фінансові бізнес-процеси			Маркетингові бізнес-процеси		
	Обсяг виробництва продукції у натуральному вимірі, тис. дал.	Обсяг капітальних інвестицій у виробництво, тис. грн	Виробнича потужність, тис. дал.	Чистий прибуток (збиток), тис. грн.	Середня вартість активів (капіталу), тис. грн.	Середня вартість власного капіталу, тис. грн.	Обсяг реалізованої продукції, тис. грн	Частка підприємства на ринку, %	Частка експорту у загальному обсязі реалізованої продукції, %
2008 рік	-0,922	-1,222	-1,231	0,210	-1,226	-1,145	-1,140	0,408	1,296
2009 рік	-0,853	1,581	-1,148	-1,746	-0,691	-0,794	-0,828	-1,362	0,249
2010 рік	-0,891	0,583	0,539	-0,591	-0,227	-0,384	-0,555	-1,405	0,695
2011 рік	1,331	-0,136	0,618	0,671	0,495	0,836	-0,143	0,862	-0,757
2012 рік	1,363	-0,805	1,222	0,004	1,650	1,487	1,080	1,014	-1,484
2013 рік	-0,028	-1,055	1,805	1,452	1,388	0,583	1,587	0,483	-1,208

Таблиця В.12

**Стандартизовані показники розвитку ПрАТ «Одесавинпром» у розрізі основних бізнес-процесів
за період 2008-2013 рр.**

Роки	Виробничо-технологічні бізнес-процеси			Фінансові бізнес-процеси			Маркетингові бізнес-процеси		
	Обсяг виробництва продукції у натуральному вимірі, тис. дал.	Обсяг капітальних інвестицій у виробництво, тис. грн	Виробнича потужність, тис. дал.	Чистий прибуток (збиток), тис. грн.	Середня вартість активів (капіталу), тис. грн.	Середня вартість власного капіталу, тис. грн.	Обсяг реалізованої продукції, тис. грн	Частка підприємства на ринку, %	Частка експорту у загальному обсязі реалізованої продукції, %
2008 рік	0,455	0,360	-0,661	0,378	-1,568	1,750	-1,806	0,422	-0,142
2009 рік	0,886	-1,364	0,626	-1,878	-0,654	-0,208	-0,346	0,396	0,427
2010 рік	0,844	-0,506	1,426	0,606	0,207	-0,662	0,075	0,319	1,651
2011 рік	0,590	-0,142	0,070	0,690	0,861	-1,171	0,647	0,831	-0,655
2012 рік	-1,607	1,653	-1,461	0,958	1,154	0,291	-0,050	-1,968	-1,281
2013 рік	-1,169	-0,395	-1,551	-0,753	1,134	-0,696	1,481	-0,859	-2,192

Таблиця В.13

**Стандартизовані показники розвитку ПрАТ «Одеський ЗШВ»
у розрізі основних бізнес-процесів за період 2008-2013 рр.**

Роки	Виробничо-технологічні бізнес-процеси			Фінансові бізнес-процеси			Маркетингові бізнес-процеси		
	Обсяг виробництва продукції у натуральному вимірі, тис. дал.	Обсяг капітальних інвестицій у виробництво, тис. грн	Виробнича потужність, тис. дал.	Чистий прибуток (збиток), тис. грн	Середня вартість активів (капіталу), тис. грн.	Середня вартість власного капіталу, тис. грн.	Обсяг реалізованої продукції, тис. грн	Частка підприємства на ринку, %	Частка експорту у загальному обсязі реалізованої продукції, %
2008 рік	0,690	-1,913	-1,054	1,248	0,535	-0,369	-0,882	1,813	1,786
2009 рік	0,217	0,105	1,211	-0,143	-0,477	-0,998	1,933	-0,523	0,215
2010 рік	1,316	0,261	1,211	0,759	-1,026	1,367	0,593	0,288	-0,133
2011 рік	0,249	0,593	-0,590	0,507	1,702	3,551	-0,221	-0,552	-0,934
2012 рік	-0,675	0,954	-0,779	-1,810	-0,734	-8,384	-0,903	-1,026	-0,934
2013 рік	-1,797	0,434	-12,215	-0,560	0,690	6,185	-0,521	-1,872	-1,759

Таблиця В.14

**Стандартизовані показники розвитку ПрАТ «Одеський коньячний завод»
у розрізі основних бізнес-процесів за період 2008-2013 рр.**

Роки	Виробничо-технологічні бізнес-процеси			Фінансові бізнес-процеси			Маркетингові бізнес-процеси		
	Обсяг виробництва продукції у натуральному вимірі, тис. дал.	Обсяг капітальних інвестицій у виробництво, тис. грн	Виробнича потужність, тис. дал.	Чистий прибуток (збиток), тис. грн.	Середня вартість активів (капіталу), тис. грн.	Середня вартість власного капіталу, тис. грн.	Обсяг реалізованої продукції, тис. грн	Частка підприємства на ринку, %	Частка експорту у загальному обсязі реалізованої продукції, %
2008 рік	0,637	1,863	0,093	-0,200	-1,056	1,107	-1,713	0,153	-0,865
2009 рік	1,375	0,230	0,944	-0,274	-0,896	1,329	-0,496	1,350	-0,102
2010 рік	0,454	-0,781	0,783	-0,332	-0,287	-0,867	1,318	0,249	0,407
2011 рік	0,167	-0,701	0,046	-0,745	0,625	-0,896	0,534	0,005	-1,120
2012 рік	-1,324	-0,611	-1,867	-0,641	1,615	-0,672	0,785	-1,758	1,680
2013 рік	-1,310	-0,434	-1,884	2,193	1,444	-0,342	-0,426	-1,678	2,189

Таблиця В.15

**Еталонні значення показників розвитку підприємств виноробної галузі
у розрізі основних бізнес-процесів за період 2008-2013 рр.**

Роки	Виробничо-технологічні бізнес-процеси			Фінансові бізнес-процеси			Маркетингові бізнес-процеси		
	Обсяг виробництва продукції у натуральному вимірі, тис. дал.	Обсяг капітальних інвестицій у виробництво, тис. грн	Виробнича потужність, тис. дал.	Чистий прибуток (збиток), тис. грн.	Середня вартість активів (капіталу), тис. грн.	Середня вартість власного капіталу, тис. грн.	Обсяг реалізованої продукції, тис. грн	Частка підприємства на ринку, %	Частка експорту у загальному обсязі реалізованої продукції, %
ПрАТ «Артемівськ Вайнері»									
Еталон	<i>1,04</i>	<i>1,58</i>	<i>1,31</i>	<i>1,64</i>	<i>1,61</i>	<i>1,27</i>	<i>1,49</i>	<i>1,26</i>	<i>1,41</i>
ПрАТ «КЗШВ «Столичний»									
Еталон	<i>1,36</i>	<i>1,58</i>	<i>1,80</i>	<i>1,45</i>	<i>1,65</i>	<i>1,49</i>	<i>1,59</i>	<i>1,01</i>	<i>1,30</i>
ПрАТ «Одесавінпром»									
Еталон	<i>0,89</i>	<i>1,65</i>	<i>1,43</i>	<i>0,96</i>	<i>1,15</i>	<i>1,75</i>	<i>1,48</i>	<i>0,83</i>	<i>1,65</i>
ПрАТ «Одеський ЗШВ»									
Еталон	<i>1,32</i>	<i>0,95</i>	<i>1,21</i>	<i>1,25</i>	<i>1,70</i>	<i>6,19</i>	<i>1,93</i>	<i>1,81</i>	<i>1,79</i>
ПрАТ «Одеський коньячний завод»									
Еталон	<i>1,38</i>	<i>1,86</i>	<i>0,94</i>	<i>2,19</i>	<i>1,61</i>	<i>1,33</i>	<i>1,32</i>	<i>1,35</i>	<i>2,19</i>

Таблиця В.16

Аналіз адаптивності розвитку підприємств виноробної галузі за показником обсягу капітальних інвестицій у виробництво у 2008-2013 рр.

№	Підприємства	Обсяг капітальних інвестицій у виробництво, тис. грн.						Коефіцієнт коваріації
		2008 рік	2009 рік	2010 рік	2011 рік	2012 рік	2013 рік	
1	ПрАТ «Артемівськ Вайнері»	13580,70	38135,00	36229,00	32785,60	33032,00	52350,00	5281343,76
2	ПрАТ «КЗШВ «Столичний»	7953,50	16133,00	13221,00	11123,00	9171,00	8443,00	-832718,03
3	ПрАТ «Одесавінпром»	15640,00	4655,00	10124,00	12441,00	23881,00	10831,00	-111234,37
4	ПрАТ «Одеський ЗШВ»	1163,30	5970,00	6341,00	7133,00	7994,00	6754,00	-230100,08
5	ПрАТ «Одеський коньячний завод»	38957,80	16275,00	2232,00	3345,00	4587,00	7050,00	4885620,61
6	Середнє значення	15459,06	16233,60	13629,40	13365,52	15733,00	17085,60	--
7	Дисперсія середнього значення	1798582,38						--

Таблиця В.17

Аналіз адаптивності розвитку підприємств виноробної галузі за показником середньої вартості активів (капіталу) за 2008-2013 рр.

№	Підприємства	Середня вартість активів (капіталу), тис. грн.						Коефіцієнт коваріації
		2008 рік	2009 рік	2010 рік	2011 рік	2012 рік	2013 рік	
1	ПрАТ «Артемівськ Вайнері»	200254,90	264621,00	318906,00	430539,00	502313,50	620572,00	11093686076,62
2	ПрАТ «КЗШВ «Столичний»	101112,05	120360,50	137013,00	162951,00	204472,00	195045,00	2921989821,42
3	ПрАТ «Одесавінпром»	88881,50	129707,00	168150,50	197357,00	210457,00	209580,00	3339632428,66
4	ПрАТ «Одеський ЗШВ»	133062,15	128098,00	125403,00	138785,00	126836,00	133823,50	62060539,35
5	ПрАТ «Одеський коньячний завод»	376803,80	402728,00	501356,50	649037,00	809382,00	781626,00	13345027549,64
6	Середнє значення	180022,88	209102,90	250165,80	315733,80	370692,10	388129,30	--
7	Дисперсія середнього значення	6152479283,14						--

**Аналіз адаптивності розвитку підприємств виноробної галузі за показником обсягу реалізованої продукції у
2008-2013 рр.**

№	Підприємства	Обсяг реалізованої продукції, тис. грн.						Коефіцієнт коваріації
		2008 рік	2009 рік	2010 рік	2011 рік	2012 рік	2013 рік	
1	ПрАТ «Артемівськ Вайнері»	217457,00	255832,00	306420,00	361636,00	396490,00	451213,00	2971294714,72
2	ПрАТ «КЗШВ «Столичний»	149804,00	165698,00	179607,62	200605,00	262916,00	288717,00	1677788801,57
3	ПрАТ «Одесавінпром»	112520,00	144083,00	153182,25	165558,00	150478,00	183592,00	773347673,10
4	ПрАТ «Одеський ЗШВ»	95582,00	138872,00	118262,84	105742,00	95261,00	101134,00	-83056258,36
5	ПрАТ «Одеський коньячний завод»	159672,00	275111,00	447181,00	372804,00	396617,00	281795,00	3004041980,90
6	Середнє значення	147007,00	195919,20	240930,74	241269,00	260352,40	261290,20	--
7	Дисперсія середнього значення	1668683382,38						--

Таблиця В.19

**Середні індекси зміни часткових показників розвитку підприємств виноробної галузі за напрямками оцінки
виробничо-технологічних бізнес-процесів за 2008-2013 рр.**

№	Підприємства	Середні індекси зміни									
		Середня тривалість виробничого циклу	Коефіцієнт оборотності оборотних активів	Фондовіддача	Продуктивність праці	Працевмісткість виробництва	Витратомісткість виробництва	Матеріаломісткість виробництва	Рентабельність виробництва	Виробнича потужність	Коефіцієнт використання виробничої потужності
1	ПрАТ «Артемівськ Вайнері»	0,9824	0,959	0,804	1,245	0,983	0,986	0,987	1,063	1,017	1,057
2	ПрАТ «КЗШВ «Столичний»	0,981	0,954	1,171	1,247	0,963	0,991	0,977	0,936	1,018	0,995
3	ПрАТ «Одесавінпром»	0,991	0,921	0,926	1,076	1,004	0,892	0,955	1,521	0,992	0,970
4	ПрАТ «Одеський ЗШВ»	0,987	0,994	0,878	1,191	1,274	1,078	1,014	-1,610	0,950	0,865
5	ПрАТ «Одеський коньячний завод»	0,858	0,913	1,234	1,201	0,868	1,012	0,945	0,849	0,876	0,920

Таблиця В.20

**Середні індекси зміни часткових показників розвитку підприємств виноробної галузі за напрямками оцінки
фінансових бізнес-процесів за 2008-2013 рр.**

№	Підприємства	Середні індекси зміни										
		Рентабельність комерційна	Рентабельність активів	Рентабельність власного капіталу	Середня тривалість операційного (випратного) циклу	Середня тривалість кредитного циклу	Коефіцієнт заборгованості	Коефіцієнт мобільності інвестиційного капіталу	Коефіцієнт забезпечення запасів власними оборотними активами	Коефіцієнт поточної ліквідності	Коефіцієнт швидкої ліквідності	Коефіцієнт абсолютної ліквідності
1	ПрАТ «Артемівськ Вайнері»	0,837	0,773	0,894	1,034	0,837	1,424	0,761	0,725	0,769	0,849	0,829
2	ПрАТ «КЗШВ «Столичний»	0,966	0,966	1,028	1,055	1,043	1,141	1,065	1,022	0,977	1,010	0,736
3	ПрАТ «Одесавінпром»	-1,324	-1,230	-1,640	1,069	1,112	1,426	0,857	0,841	0,956	1,017	0,682
4	ПрАТ «Одеський ЗШВ»	-1,262	-1,275	-1,206	1,057	0,765	0,886	1,112	1,113	1,086	1,068	3,557
5	ПрАТ «Одеський коньячний завод»	1,103	1,068	1,249	1,016	1,065	1,268	1,147	1,353	1,103	1,338	0,529

Середні індекси зміни часткових показників розвитку підприємств виноробної галузі за напрямками оцінки маркетингових бізнес-процесів за 2008-2013 рр.

№	Підприємства	Середні індекси зміни					
		Середній період оборотності запасів готової продукції	Коефіцієнт відвантаження готової продукції	Коефіцієнт реалізації готової продукції	Коефіцієнт ефективності витрат на рекламу та маркетинг	Частка підприємства на ринку	Відносна частка підприємства на ринку (до основного конкурента або конкурентів)
1	ПрАТ «Артемівськ Вайнері»	0,9820	1,003	1,011	0,963	1,084	1,153
2	ПрАТ «КЗШВ «Столичний»	1,173	1,003	1,007	0,949	1,001	1,015
3	ПрАТ «Одесавінпром»	1,180	0,999	0,998	1,087	0,978	0,985
4	ПрАТ «Одеський ЗШВ»	0,959	1,023	0,979	0,973	0,760	0,742
5	ПрАТ «Одеський коньячний завод»	0,220	0,990	1,009	1,021	0,842	0,845

Таблиця В.22

**Матриця попарних порівнянь для визначення коефіцієнтів ієрархії
бізнес-процесів виноробного підприємства для ПрАТ «Артемівськ
Вайнері»**

Показники розвитку	Виробничі бізнес-процеси	Фінансові бізнес-процеси	Маркетингові бізнес-процеси	<i>Визначення власного вектору</i>	<i>Визначення вектору пріоритетів</i>
Виробничі бізнес-процеси	1	2	1/3	0,874	0,238
Фінансові бізнес-процеси	1/2	1	1/4	0,500	0,136
Маркетингові бізнес-процеси	3	4	1	2,289	0,625
Сума	4,50	7,00	1,58	3,663	1,000
<i>Максимальне власне число матриці</i>				3,02	
<i>Випадковий індекс</i>				0,58	
<i>Індекс узгодженості</i>				0,01	
<i>Відношення узгодженості</i>				-0,71	

Таблиця В.23

**Матриця попарних порівнянь для визначення коефіцієнтів ієрархії
бізнес-процесів виноробного підприємства для ПрАТ «КЗШВ
«Столичний»**

Показники розвитку	Виробничі бізнес-процеси	Фінансові бізнес-процеси	Маркетингові бізнес-процеси	<i>Визначення власного вектору</i>	<i>Визначення вектору пріоритетів</i>
Виробничі бізнес-процеси	1	3	1/3	1,000	0,297
Фінансові бізнес-процеси	1/3	1	1/2	0,550	0,163
Маркетингові бізнес-процеси	3	2	1	1,817	0,540
Сума	4,33	6,00	1,83	3,367	1,000
<i>Максимальне власне число матриці</i>				3,26	
<i>Випадковий індекс</i>				0,58	
<i>Індекс узгодженості</i>				0,13	
<i>Відношення узгодженості</i>				-0,68	

Таблиця В.24

**Матриця попарних порівнянь для визначення коефіцієнтів ієрархії
бізнес-процесів виноробного підприємства для ПрАТ «Одесавінпром»**

Показники розвитку	Виробничі бізнес-процеси	Фінансові бізнес-процеси	Маркетингові бізнес-процеси	<i>Визначення власного вектору</i>	<i>Визначення вектору пріоритетів</i>
Виробничі бізнес-процеси	1	2	1/3	0,874	0,263
Фінансові бізнес-процеси	1/2	1	1/2	0,630	0,190
Маркетингові бізнес-процеси	3	2	1	1,817	0,547
Сума	4,50	5,00	1,83	3,321	1,000
<i>Максимальне власне число матриці</i>				3,14	
<i>Випадковий індекс</i>				0,58	
<i>Індекс узгодженості</i>				0,07	
<i>Відношення узгодженості</i>				-0,69	

Таблиця В.25

**Матриця попарних порівнянь для визначення коефіцієнтів ієрархії
бізнес-процесів виноробного підприємства для ПрАТ «Одеський ЗШВ»**

Показники розвитку	Виробничі бізнес-процеси	Фінансові бізнес-процеси	Маркетингові бізнес-процеси	<i>Визначення власного вектору</i>	<i>Визначення вектору пріоритетів</i>
Виробничі бізнес-процеси	1	1/3	2	0,874	0,238
Фінансові бізнес-процеси	3	1	4	2,289	0,625
Маркетингові бізнес-процеси	1/2	1/4	1	0,500	0,136
Сума	4,50	1,58	7,00	3,663	1,000
<i>Максимальне власне число матриці</i>				3,02	
<i>Випадковий індекс</i>				0,58	
<i>Індекс узгодженості</i>				0,01	
<i>Відношення узгодженості</i>				-0,71	

Таблиця В.26

**Матриця попарних порівнянь для визначення коефіцієнтів ієрархії
бізнес-процесів виноробного підприємства для ПрАТ «Одеський
коньячний завод»**

Показники розвитку	Виробничі бізнес-процеси	Фінансові бізнес-процеси	Маркетингові бізнес-процеси	<i>Визначення власного вектору</i>	<i>Визначення вектору пріоритетів</i>
Виробничі бізнес-процеси	1	1/3	2	0,874	0,249
Фінансові бізнес-процеси	3	1	3	2,080	0,594
Маркетингові бізнес-процеси	1/2	1/3	1	0,550	0,157
Сума	4,50	1,67	6,00	3,504	1,000
<i>Максимальне власне число матриці</i>				3,05	
<i>Випадковий індекс</i>				0,58	
<i>Індекс узгодженості</i>				0,03	
<i>Відношення узгодженості</i>				-0,71	

Таблиця В.27

Матриця еталонного упорядкування часткових показників розвитку виноробного підприємства за виробничо-технологічними бізнес-процесами

Найменування показника	Калібр	Середня тривалість виробничого циклу	Коефіцієнт оборотності оборотних активів	Фондовіддача	Продуктивність праці	Працевмісткість виробництва	Витратомісткість виробництва	Матеріаломісткість виробництва	Рентабельність виробництва	Виробнича потужність	Коефіцієнт використання виробничої потужності
Калібр	1	1	-1	-1	-1	1	1	1	-1	-1	-1
Середня тривалість виробничого циклу	-1	1	-1	-1	-1	0	0	0	-1	-1	-1
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	1	1	1	-1	-1	1	1	1	0	0	0
Фондовіддача	1	1	1	1	-1	1	1	1	0	0	0
Продуктивність праці	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	0
Працевмісткість	-1	0	-1	-1	-1	1	-1	-1	-1	-1	-1
Витратомісткість	-1	0	-1	-1	-1	1	1	-1	-1	-1	-1
Матеріаломісткість	-1	0	-1	-1	-1	1	1	1	-1	-1	-1
Рентабельність продукції	1	1	0	0	0	1	1	1	1	0	0
Виробнича потужність	1	1	0	0	0	1	1	1	0	1	-1
Коефіцієнт використання виробничої потужності	1	1	0	0	0	1	1	1	0	1	1

**Матриця фактичного упорядкування часткових показників розвитку для ПрАТ «Артемівськ Вайнері»
за виробничо-технологічними бізнес-процесами**

Найменування показника	Калібр	Середня тривалість виробничого циклу	Коефіцієнт оборотності оборотних активів	Фондовіддача	Продуктивність праці	Працевмісткість виробництва	Витратомісткість виробництва	Матеріаломісткість виробництва	Рентабельність виробництва	Виробнича потужність	Коефіцієнт використання виробничої потужності
Калібр	1	1	1	1	-1	1	1	1	-1	-1	-1
Середня тривалість виробничого циклу	-1	1	1	1	-1	0	0	0	-1	-1	-1
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	-1	-1	1	1	-1	-1	-1	-1	0	0	0
Фондовіддача	-1	-1	-1	1	-1	-1	-1	-1	0	0	0
Продуктивність праці	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	0
Працевмісткість	-1	0	1	1	-1	1	-1	-1	-1	-1	-1
Витратомісткість	-1	0	1	1	-1	1	1	-1	-1	-1	-1
Матеріаломісткість	-1	0	1	1	-1	1	1	1	-1	-1	-1
Рентабельність продукції	1	1	0	0	0	1	1	1	1	0	0
Виробнича потужність	1	1	0	0	0	1	1	1	0	1	-1
Коефіцієнт використання виробничої потужності	1	1	0	0	0	1	1	1	0	1	1

**Матриця фактичного упорядкування часткових показників розвитку для ПрАТ «КЗШВ «Столичний»
за виробничо-технологічними бізнес-процесами**

Найменування показника	Калібр	Середня тривалість виробничого циклу	Коефіцієнт оборотності оборотних активів	Фондовіддача	Продуктивність праці	Працевмісткість виробництва	Витратомісткість виробництва	Матеріаломісткість виробництва	Рентабельність виробництва	Виробнича потужність	Коефіцієнт використання виробничої потужності
Калібр	1	1	1	-1	-1	1	1	1	1	-1	1
Середня тривалість виробничого циклу	-1	1	1	-1	-1	0	0	0	1	0	0
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	-1	-1	1	-1	-1	-1	-1	-1	0	0	0
Фондовіддача	1	1	1	1	-1	1	1	1	0	0	0
Продуктивність праці	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	0
Працевмісткість	-1	0	1	-1	-1	1	-1	-1	1	-1	-1
Витратомісткість	-1	0	1	-1	-1	1	1	1	1	-1	-1
Матеріаломісткість	-1	0	1	-1	-1	1	-1	1	1	-1	-1
Рентабельність продукції	-1	-1	0	0	0	-1	-1	-1	1	0	0
Виробнича потужність	1	0	0	0	0	1	1	1	0	1	1
Коефіцієнт використання виробничої потужності	-1	1	0	0	0	1	1	1	0	-1	1

Таблиця В.30

**Матриця фактичного упорядкування часткових показників розвитку для ПрАТ «Одесавінпром»
за виробничо-технологічними бізнес-процесами**

Найменування показника	Калібр	Середня тривалість виробничого циклу	Коефіцієнт оборотності оборотних активів	Фондовіддача	Продуктивність праці	Працевмісткість виробництва	Витратомісткість виробництва	Матеріаломісткість виробництва	Рентабельність виробництва	Виробнича потужність	Коефіцієнт використання виробничої потужності
Калібр	1	1	1	1	-1	-1	1	1	-1	1	1
Середня тривалість виробничого циклу	-1	1	1	1	-1	0	0	0	-1	-1	1
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	-1	-1	1	-1	-1	-1	1	-1	0	0	0
Фондовіддача	-1	-1	1	1	-1	-1	1	-1	0	0	0
Продуктивність праці	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	0
Працевмісткість	1	0	1	1	-1	1	1	1	-1	1	1
Витратомісткість	-1	0	-1	-1	-1	-1	1	-1	-1	-1	-1
Матеріаломісткість	-1	0	1	1	-1	-1	1	1	-1	-1	-1
Рентабельність продукції	1	1	0	0	0	1	1	1	1	0	0
Виробнича потужність	-1	1	0	0	0	-1	1	-1	0	1	1
Коефіцієнт використання виробничої потужності	-1	-1	0	0	0	-1	1	1	0	-1	1

Таблиця В.31

**Матриця фактичного упорядкування часткових показників розвитку для ПрАТ «Одеський ЗШВ»
за виробничо-технологічними бізнес-процесами**

Найменування показника	Калібр	Середня тривалість виробничого циклу	Коефіцієнт оборотності оборотних активів	Фондовіддача	Продуктивність праці	Працевмісткість виробництва	Витратомісткість виробництва	Матеріаломісткість виробництва	Рентабельність виробництва	Виробнича потужність	Коефіцієнт використання виробничої потужності
Калібр	1	1	1	1	-1	-1	-1	-1	-1	1	1
Середня тривалість виробничого циклу	-1	1	-1	-1	1	0	0	0	-1	-1	-1
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	-1	1	1	1	-1	-1	-1	-1	0	0	0
Фондовіддача	-1	-1	-1	1	-1	-1	-1	-1	0	0	0
Продуктивність праці	1	1	1	1	1	-1	1	1	0	0	0
Працевмісткість	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Витратомісткість	1	0	1	1	-1	-1	1	1	1	1	1
Матеріаломісткість	1	0	1	1	-1	-1	-1	1	1	1	1
Рентабельність продукції	-1	-1	0	0	0	-1	-1	-1	1	0	0
Виробнича потужність	-1	-1	0	0	0	-1	-1	-1	0	1	1
Коефіцієнт використання виробничої потужності	-1	-1	0	0	0	-1	-1	-1	0	-1	1

Таблиця В.32

**Матриця фактичного упорядкування часткових показників розвитку для ПрАТ «Одеський коньячний завод»
за виробничо-технологічними бізнес-процесами**

Найменування показника	Калібр	Середня тривалість виробничого циклу	Коефіцієнт оборотності оборотних активів	Фондо-віддача	Продуктивність праці	Праце-місткість виробництва	Витрато-місткість виробництва	Матеріало-місткість виробництва	Рентабель-ність виробництва	Виробнича потужність	Коефіцієнт використання виробничої потужності
Калібр	1	1	1	-1	-1	1	-1	1	1	1	1
Середня тривалість виробничого циклу	-1	1	-1	-1	-1	0	0	0	1	-1	-1
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	-1	-1	1	-1	-1	-1	-1	-1	0	0	0
Фондодвіддача	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	0
Продуктивність праці	1	1	1	-1	1	1	1	1	0	0	0
Працевісткість	-1	0	-1	-1	-1	1	-1	-1	1	-1	-1
Витратомісткість	1	0	1	-1	-1	1	1	1	1	1	1
Матеріало-місткість	-1	0	1	-1	-1	1	-1	1	1	1	1
Рентабельність продукції	-1	-1	0	0	0	-1	-1	-1	1	0	0
Виробнича потужність	-1	1	0	0	0	1	-1	-1	0	1	-1
Коефіцієнт використання виробничої потужності	-1	1	0	0	0	1	-1	-1	0	1	1

Таблиця В.33

Матриця еталонного упорядкування часткових показників розвитку виноробного підприємства за фінансовими бізнес-процесами

Найменування показника	Калібр	Рентабельність комерційна	Рентабельність активів	Рентабельність власного капіталу	Середня тривалість операційного (витратного) циклу	Середня тривалість кредитного циклу	Коефіцієнт заборгованості	Коефіцієнт мобільності інвестиційного капіталу	Коефіцієнт забезпечення запасів власними оборотними активами	Коефіцієнт поточної ліквідності	Коефіцієнт швидкої ліквідності	Коефіцієнт абсолютної ліквідності
Калібр	1	-1	-1	-1	1	1	1	-1	-1	-1	-1	-1
Рентабельність комерційна	1	1	-1	-1	1	1	1	0	0	0	0	0
Рентабельність активів	1	1	1	-1	1	1	1	0	0	0	0	0
Рентабельність власного капіталу	1	1	1	1	1	1	1	0	0	0	0	0
Середня тривалість операційного (витратного) циклу	-1	-1	-1	-1	1	-1	0	-1	-1	-1	-1	-1
Середня тривалість кредитного циклу	-1	-1	-1	-1	1	1	0	-1	-1	-1	-1	-1
Коефіцієнт заборгованості	-1	-1	-1	-1	0	0	1	-1	-1	-1	-1	-1
Коефіцієнт мобільності інвестиційного капіталу	1	0	0	0	1	1	1	1	-1	0	0	0
Коефіцієнт забезпечення запасів власними оборотними активами	1	0	0	0	1	1	1	1	1	0	0	0
Коефіцієнт поточної ліквідності	1	0	0	0	1	1	1	0	0	1	-1	-1
Коефіцієнт швидкої ліквідності	1	0	0	0	1	1	1	0	0	1	1	-1
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	1	0	0	0	1	1	1	0	0	1	1	1

Таблиця В.34

Матриця фактичного упорядкування часткових показників розвитку для ПрАТ «Артемівськ Вайнері» за фінансовими бізнес-процесами

Найменування показника	Калібр	Рентабельність комерційна	Рентабельність активів	Рентабельність власного капіталу	Середня тривалість операційного (витратного) циклу	Середня тривалість кредитного циклу	Коефіцієнт заборгованості	Коефіцієнт мобільності інвестиційного капіталу	Коефіцієнт забезпечення запасів власними оборотними активами	Коефіцієнт поточної ліквідності	Коефіцієнт швидкої ліквідності	Коефіцієнт абсолютної ліквідності
Калібр	1	1	1	1	-1	1	-1	1	1	1	1	1
Рентабельність комерційна	-1	1	1	-1	-1	-1	-1	0	0	0	0	0
Рентабельність активів	-1	-1	1	-1	-1	-1	-1	0	0	0	0	0
Рентабельність власного капіталу	-1	1	1	1	-1	1	-1	0	0	0	0	0
Середня тривалість операційного (витратного) циклу	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1
Середня тривалість кредитного циклу	-1	1	1	-1	-1	1	0	1	1	1	-1	1
Коефіцієнт заборгованості	1	1	1	1	0	0	1	1	1	1	1	1
Коефіцієнт мобільності інвестиційного капіталу	-1	0	0	0	-1	-1	-1	1	1	0	0	0
Коефіцієнт забезпечення запасів власними оборотними активами	-1	0	0	0	-1	-1	-1	-1	1	0	0	0
Коефіцієнт поточної ліквідності	-1	0	0	0	-1	-1	-1	0	0	1	-1	-1
Коефіцієнт швидкої ліквідності	-1	0	0	0	-1	1	-1	0	0	1	1	1
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	-1	0	0	0	-1	-1	-1	0	0	1	-1	1

Таблиця В.35

Матриця фактичного упорядкування часткових показників розвитку для ПрАТ «КЗШВ «Столичний» за фінансовими бізнес-процесами

Найменування показника	Калібр	Рентабельність комерційна	Рентабельність активів	Рентабельність власного капіталу	Середня тривалість операційного (витратного) циклу	Середня тривалість кредитного циклу	Коефіцієнт заборгованості	Коефіцієнт мобільності інвестиційного капіталу	Коефіцієнт забезпечення запасів власними оборотними активами	Коефіцієнт поточної ліквідності	Коефіцієнт швидкої ліквідності	Коефіцієнт абсолютної ліквідності
Калібр	1	1	1	-1	-1	-1	-1	-1	-1	1	-1	1
Рентабельність комерційна	-1	1	1	-1	-1	-1	-1	0	0	0	0	0
Рентабельність активів	-1	-1	1	-1	-1	-1	-1	0	0	0	0	0
Рентабельність власного капіталу	1	1	1	1	-1	-1	-1	0	0	0	0	0
Середня тривалість операційного (витратного) циклу	1	1	1	1	1	1	0	-1	1	1	1	1
Середня тривалість кредитного циклу	1	1	1	1	-1	1	0	-1	1	1	1	1
Коефіцієнт заборгованості	1	1	1	1	0	0	1	1	1	1	1	1
Коефіцієнт мобільності інвестиційного капіталу	1	0	0	0	1	1	-1	1	1	0	0	0
Коефіцієнт забезпечення запасів власними оборотними активами	1	0	0	0	-1	-1	-1	-1	1	0	0	0
Коефіцієнт поточної ліквідності	-1	0	0	0	-1	-1	-1	0	0	1	-1	1
Коефіцієнт швидкої ліквідності	1	0	0	0	-1	-1	-1	0	0	1	1	1
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	-1	0	0	0	-1	-1	-1	0	0	-1	-1	1

Таблиця В.36

**Матриця фактичного упорядкування часткових показників розвитку для ПрАТ «Одесавінпром» за фінансовими
бізнес-процесами**

Найменування показника	Калібр	Рентабельність комерційна	Рентабельність активів	Рентабельність власного капіталу	Середня тривалість операційного (витратного) циклу	Середня тривалість кредитного циклу	Коефіцієнт заборгованості	Коефіцієнт мобільності інвестиційного капіталу	Коефіцієнт забезпечення запасів власними оборотними активами	Коефіцієнт поточної ліквідності	Коефіцієнт швидкої ліквідності	Коефіцієнт абсолютної ліквідності
Калібр	1	1	1	1	-1	-1	-1	1	1	1	-1	1
Рентабельність комерційна	-1	1	-1	1	-1	-1	-1	0	0	0	0	0
Рентабельність активів	-1	1	1	1	-1	-1	-1	0	0	0	0	0
Рентабельність власного капіталу	-1	-1	-1	1	-1	-1	-1	0	0	0	0	0
Середня тривалість операційного (витратного) циклу	1	1	1	1	1	-1	0	1	1	1	1	1
Середня тривалість кредитного циклу	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1
Коефіцієнт заборгованості	1	1	1	1	0	0	1	1	1	1	1	1
Коефіцієнт мобільності інвестиційного капіталу	-1	0	0	0	-1	-1	-1	1	1	0	0	0
Коефіцієнт забезпечення запасів власними оборотними активами	-1	0	0	0	-1	-1	-1	-1	1	0	0	0
Коефіцієнт поточної ліквідності	-1	0	0	0	-1	-1	-1	0	0	1	-1	1
Коефіцієнт швидкої ліквідності	1	0	0	0	-1	-1	-1	0	0	1	1	1
Коефіцієнт абсолютної ліквідності		0	0	0	-1	-1	-1	0	0	-1	-1	1

Таблиця В.37

Матриця фактичного упорядкування часткових показників розвитку для ПрАТ «Одеський ЗШВ» за фінансовими бізнес-процесами

Найменування показника	Калібр	Рентабельність комерційна	Рентабельність активів	Рентабельність власного капіталу	Середня тривалість операційного (витратного) циклу	Середня тривалість кредитного циклу	Коефіцієнт заборгованості	Коефіцієнт мобільності інвестиційного капіталу	Коефіцієнт забезпечення запасів власними оборотними активами	Коефіцієнт поточної ліквідності	Коефіцієнт швидкої ліквідності	Коефіцієнт абсолютної ліквідності
Калібр	1	1	1	1	-1	1	1	-1	-1	-1	-1	-1
Рентабельність комерційна	-1	1	1	-1	-1	-1	-1	0	0	0	0	0
Рентабельність активів	-1	-1	1	-1	-1	-1	-1	0	0	0	0	0
Рентабельність власного капіталу	-1	1	1	1	-1	-1	-1	0	0	0	0	0
Середня тривалість операційного (витратного) циклу	1	1	1	1	1	1	0	-1	-1	-1	-1	-1
Середня тривалість кредитного циклу	-1	1	1	1	-1	1	0	-1	-1	-1	-1	-1
Коефіцієнт заборгованості	-1	1	1	1	0	0	1	-1	-1	-1	-1	-1
Коефіцієнт мобільності інвестиційного капіталу	1	0	0	0	1	1	1	1	0	0	0	0
Коефіцієнт забезпечення запасів власними оборотними активами	1	0	0	0	1	1	1	1	1	0	0	0
Коефіцієнт поточної ліквідності	1	0	0	0	1	1	1	0	0	1	1	-1
Коефіцієнт швидкої ліквідності	1	0	0	0	1	1	1	0	0	-1	1	-1
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	1	0	0	0	1	1	1	0	0	1	1	1

Таблиця В.38

Матриця фактичного упорядкування часткових показників розвитку для ПрАТ «Одеський коньячний завод» за фінансовими бізнес-процесами

Найменування показника	Калібр	Рентабельність комерційна	Рентабельність активів	Рентабельність власного капіталу	Середня тривалість операційного (витратного) циклу	Середня тривалість кредитного циклу	Коефіцієнт заборгованості	Коефіцієнт мобільності інвестиційного капіталу	Коефіцієнт забезпечення запасів власними оборотними активами	Коефіцієнт поточної ліквідності	Коефіцієнт швидкої ліквідності	Коефіцієнт абсолютної ліквідності
Калібр	1	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-1	1
Рентабельність комерційна	1	1	1	-1	1	1	-1	0	0	0	0	0
Рентабельність активів	1	-1	1	-1	1	1	-1	0	0	0	0	0
Рентабельність власного капіталу	1	1	1	1	1	1	1	0	0	0	0	0
Середня тривалість операційного (витратного) циклу	1	-1	-1	-1	1	-1	0	-1	-1	-1	-1	1
Середня тривалість кредитного циклу	1	-1	-1	-1	1	1	0	-1	-1	-1	-1	1
Коефіцієнт заборгованості	1	1	1	1	0	0	1	1	-1	1	-1	1
Коефіцієнт мобільності інвестиційного капіталу	1	0	0	0	1	1	-1	1	-1	0	0	0
Коефіцієнт забезпечення запасів власними оборотними активами	1	0	0	0	1	1	1	1	1	0	0	0
Коефіцієнт поточної ліквідності	1	0	0	0	1	1	-1	0	0	1	-1	1
Коефіцієнт швидкої ліквідності	1	0	0	0	1	1	1	0	0	1	1	1
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	-1	0	0	0	-1	-1	-1	0	0	-1	-1	1

Таблиця В.39

Матриця еталонного упорядкування часткових показників розвитку виноробного підприємства за маркетинговими бізнес-процесами

Найменування показника	Калібр	Середній період оборотності запасів готової продукції	Коефіцієнт відвантаження готової продукції	Коефіцієнт реалізації готової продукції	Коефіцієнт ефективності витрат на рекламу та маркетинг	Частка підприємства на ринку	Відносна частка підприємства на ринку (до основного конкурента або конкурентів)
Калібр	1	1	-1	-1	-1	-1	-1
Середній період оборотності запасів готової продукції	-1	1	-1	-1	-1	-1	-1
Коефіцієнт відвантаження готової продукції	1	1	1	-1	0	0	0
Коефіцієнт реалізації готової продукції	1	1	1	1	0	0	0
Коефіцієнт ефективності витрат на рекламу та маркетинг	1	1	0	0	1	0	0
Частка підприємства на ринку	1	1	0	0	0	1	-1
Відносна частка підприємства на ринку (до основного конкурента або конкурентів)	1	1	0	0	0	1	1

Таблиця В.40

Матриця фактичного упорядкування часткових показників розвитку для ПрАТ «Артемівськ Вайнері» за маркетинговими бізнес-процесами

Найменування показника	Калібр	Середній період оборотності запасів готової продукції	Коефіцієнт відвантаження готової продукції	Коефіцієнт реалізації готової продукції	Коефіцієнт ефективності витрат на рекламу та маркетинг	Частка підприємства на ринку	Відносна частка підприємства на ринку (до основного конкурента або конкурентів)
Калібр	1	1	-1	-1	1	-1	-1
Середній період оборотності запасів готової продукції	-1	1	-1	-1	1	1	-1
Коефіцієнт відвантаження готової продукції	1	1	1	-1	0	0	0
Коефіцієнт реалізації готової продукції	1	1	1	1	0	0	0
Коефіцієнт ефективності витрат на рекламу та маркетинг	-1	-1	0	0	1	0	0
Частка підприємства на ринку	1	1	0	0	0	1	-1
Відносна частка підприємства на ринку (до основного конкурента або конкурентів)	1	1	0	0	0	1	1

Матриця фактичного упорядкування часткових показників розвитку для ПрАТ «КЗШВ «Столичний» за маркетинговими бізнес-процесами

Найменування показника	Калібр	Середній період оборотності запасів готової продукції	Коефіцієнт відвантаження готової продукції	Коефіцієнт реалізації готової продукції	Коефіцієнт ефективності витрат на рекламу та маркетинг	Частка підприємства на ринку	Відносна частка підприємства на ринку (до основного конкурента або конкурентів)
Калібр	1	-1	-1	-1	1	-1	-1
Середній період оборотності запасів готової продукції	1	1	1	1	1	1	1
Коефіцієнт відвантаження готової продукції	1	-1	1	-1	0	0	0
Коефіцієнт реалізації готової продукції	1	-1	1	1	0	0	0
Коефіцієнт ефективності витрат на рекламу та маркетинг	-1	-1	0	0	1	0	0
Частка підприємства на ринку	1	-1	0	0	0	1	-1
Відносна частка підприємства на ринку (до основного конкурента або конкурентів)	1	-1	0	0	0	1	1

Матриця фактичного упорядкування часткових показників розвитку для ПрАТ «Одесавінпром» за маркетинговими бізнес-процесами

Найменування показника	Калібр	Середній період оборотності запасів готової продукції	Коефіцієнт відвантаження готової продукції	Коефіцієнт реалізації готової продукції	Коефіцієнт ефективності витрат на рекламу та маркетинг	Частка підприємства на ринку	Відносна частка підприємства на ринку (до основного конкурента або конкурентів)
Калібр	1	-1	1	1	-1	1	1
Середній період оборотності запасів готової продукції	1	1	1	1	1	1	1
Коефіцієнт відвантаження готової продукції	-1	-1	1	1	0	0	0
Коефіцієнт реалізації готової продукції	-1	-1	-1	1	0	0	0
Коефіцієнт ефективності витрат на рекламу та маркетинг	1	-1	0	0	1	0	0
Частка підприємства на ринку	-1	-1	0	0	0	1	-1
Відносна частка підприємства на ринку (до основного конкурента або конкурентів)	-1	-1	0	0	0	1	1

Таблиця В.43

Матриця фактичного упорядкування часткових показників розвитку для ПрАТ «Одеський ЗШВ» за маркетинговими бізнес-процесами

Найменування показника	Калібр	Середній період оборотності запасів готової продукції	Коефіцієнт відвантаження готової продукції	Коефіцієнт реалізації готової продукції	Коефіцієнт ефективності витрат на рекламу та маркетинг	Частка підприємства на ринку	Відносна частка підприємства на ринку (до основного конкурента або конкурентів)
Калібр	1	1	-1	1	1	1	1
Середній період оборотності запасів готової продукції	-1	1	-1	-1	-1	1	1
Коефіцієнт відвантаження готової продукції	1	1	1	1	0	0	0
Коефіцієнт реалізації готової продукції	-1	-1	-1	1	0	0	0
Коефіцієнт ефективності витрат на рекламу та маркетинг	-1	1	0	0	1	0	0
Частка підприємства на ринку	-1	-1	0	0	0	1	1
Відносна частка підприємства на ринку (до основного конкурента або конкурентів)	-1	-1	0	0	0	-1	1

Таблиця В.44

Матриця фактичного упорядкування часткових показників розвитку для ПрАТ «Одеський коньячний завод» за маркетинговими бізнес-процесами

Найменування показника	Калібр	Середній період оборотності запасів готової продукції	Коефіцієнт відвантаження готової продукції	Коефіцієнт реалізації готової продукції	Коефіцієнт ефективності витрат на рекламу та маркетинг	Частка підприємства на ринку	Відносна частка підприємства на ринку (до основного конкурента або конкурентів)
Калібр	1	1	1	-1	-1	1	1
Середній період оборотності запасів готової продукції	-1	1	-1	-1	-1	-1	-1
Коефіцієнт відвантаження готової продукції	-1	-1	1	-1	0	0	0
Коефіцієнт реалізації готової продукції	1	1	1	1	0	0	0
Коефіцієнт ефективності витрат на рекламу та маркетинг	1	1	0	0	1	0	0
Частка підприємства на ринку	-1	1	0	0	0	1	-1
Відносна частка підприємства на ринку (до основного конкурента або конкурентів)	-1	1	0	0	0	1	1

Результати оцінки рівня проблемності розвитку підприємств виноробної галузі за виробничо-технологічними бізнес-процесами

Вид бізнес-процесів	Напрями оцінки бізнес-процесів	Підприємства									
		ПрАТ «Артемівськ Вайнері»		ПрАТ «КЗШВ «Столичний»		ПрАТ «Одесавінпром»		ПрАТ «Одеський ЗШВ»		ПрАТ «Одеський коньячний завод»	
		Коеф.	Ранг	Коеф.	Ранг	Коеф.	Ранг	Коеф.	Ранг	Коеф.	Ранг
Закупівля та постачання шампанських виноматеріалів	Визначення тривалості виробничого циклу з урахуванням факторів сезонності та кліматичних умов	0,667	2	0,667	4	1,000	4	1,333	4	0,333	4
Обробка виноматеріалів та їх підготовка до шампанізації	Визначення ефективності використання господарських ресурсів (віддачі основних фондів та оборотних активів, ефективності праці)	4,000	1	2,000	3	4,000	2	3,000	3	3,000	3
Виробництво шампанських вин (власно процес шампанізації)	· визначення рівня прибутковості витрат на обробку сировини та виробництво продукції;	0,000	-	6,000	1	6,000	1	10,500	1	7,500	1
Контроль якості продукції	· виявлення ступеня витрато-, матеріало- та праце місткості виробництва.										
Управління та оптимізація виробничих запасів	Оцінка ефективності використання виробничої потужності	0,000	-	3,500	2	3,500	3	6,000	2	4,000	2

**Результати оцінки рівня проблемності розвитку підприємств виноробної галузі
за фінансовими бізнес-процесами**

Вид бізнес-процесів	Напрями оцінки бізнес-процесів	Підприємства									
		ПрАТ «Артемівськ Вайнері»		ПрАТ «КЗШВ «Столичний»		ПрАТ «Одесавінпром»		ПрАТ «Одеський ЗШВ»		ПрАТ «Одеський коньячний завод»	
		Коеф.	Ранг	Коеф.	Ранг	Коеф.	Ранг	Коеф.	Ранг	Коеф.	Ранг
Розробка бюджетів	Визначення ефективності господарської діяльності, використання активів та капіталу	7,000	1	6,500	2	7,500	1	7,500	1	2,500	4
Організація збалансування ресурсів, результатів та витрат											
Управління потоками коштів	Виявлення ступеня ділової активності	5,667	3	6,667	1	7,333	2	4,333	2	2,667	3
Формування раціональної політики фінансування	Визначення рівня забезпеченості власним оборотним капіталом	3,500	5	2,500	5	3,500	5	0,000	-	0,000	-
Оптимізація складу та структури капіталу та активів	Оцінка фінансової стійкості	5,167	4	4,167	4	4,833	4	1,000	4	3,833	2
Оцінка рівня платоспроможності	Оцінка ліквідності	7,000	1	6,500	2	6,500	3	2,000	3	5,500	1

**Результати оцінки рівня проблемності розвитку підприємств виноробної галузі за маркетинговими
бізнес-процесами**

Вид бізнес-процесів	Напрями оцінки бізнес-процесів	Підприємства									
		ПрАТ «Артемівськ Вайнері»		ПрАТ «КЗШВ «Столичний»		ПрАТ «Одесавінпром»		ПрАТ «Одеський ЗШВ»		ПрАТ «Одеський коньячний завод»	
		Коеф.	Ранг	Коеф.	Ранг	Коеф.	Ранг	Коеф.	Ранг	Коеф.	Ранг
Зберігання на складі готової продукції, експедиція і відвантаження	Визначення ступеня ефективності відвантаження та тривалості оборотності готової продукції	0,333	2	2,667	1	2,667	2	0,667	4	0,000	-
Формування та реалізація збутової політики	Визначення результативності збутової діяльності (ефективності реалізації готової продукції)	0,000	-	1,000	3	4,000	1	3,000	1	1,000	1
Організація рекламно-інформаційної діяльності	Оцінка ефективності рекламної-інформаційної діяльності та маркетингових заходів	2,000	1	2,000	2	1,000	5	0,000	-	0,000	-
Дослідження діяльності конкурентів, характеру та ступеня конкуренції у галузі	Виявлення та оцінка конкурентних переваг підприємства	0,000	-	1,000	3	2,000	3	3,000	1	1,000	1
	Визначення ступеня конкуренції у галузі										
Дослідження потреб споживачів та виявлення попиту на продукцію	Виявлення купівельної спроможності населення	0,000	-	1,000	3	2,000	3	1,000	3	1,000	1
	Визначення частки підприємства на ринку										

Розрахунок основних параметрів моделі та отримані графічні результати

Таблиця Д.Г.1

Результати проведення імітаційних експериментів

№ кроку моделюван- ня	Сценарій 1				Сценарій 2				Сценарій 3				Сценарій 4			
	K_{3P}^{BT}	K_{3P}^{Φ}	K_{3P}^M	K_{3P}	K_{3P}^{BT}	K_{3P}^{Φ}	K_{3P}^M	K_{3P}	K_{3P}^{BT}	K_{3P}^{Φ}	K_{3P}^M	K_{3P}	K_{3P}^{BT}	K_{3P}^{Φ}	K_{3P}^M	K_{3P}
1	0,85	0,84	0,85	0,85	0,74	0,83	0,71	0,76	0,59	0,48	0,49	0,52	0,23	0,66	0,43	0,44
2	0,80	0,90	0,85	0,85	0,67	0,78	0,63	0,69	0,55	0,35	0,62	0,51	0,63	0,34	0,53	0,50
3	0,82	0,85	0,83	0,83	0,73	0,80	0,58	0,70	0,38	0,61	0,55	0,51	0,44	0,63	0,42	0,50
4	0,87	0,87	0,86	0,87	0,70	0,61	0,75	0,69	0,49	0,54	0,54	0,52	0,39	0,38	0,44	0,40
5	0,84	0,89	0,86	0,86	0,75	0,75	0,69	0,73	0,51	0,55	0,32	0,46	0,24	0,44	0,50	0,39
6	0,86	0,83	0,85	0,85	0,84	0,71	0,80	0,78	0,49	0,45	0,50	0,48	0,27	0,60	0,40	0,42
7	0,93	0,96	0,90	0,93	0,66	0,80	0,64	0,70	0,54	0,91	0,49	0,65	0,43	0,17	0,48	0,36
8	0,88	0,88	0,87	0,88	0,73	0,82	0,69	0,75	0,63	0,61	0,89	0,71	0,12	0,35	0,19	0,22
9	0,86	0,79	0,85	0,83	0,80	0,67	0,61	0,69	0,47	0,51	0,60	0,53	0,52	0,07	0,42	0,34
10	0,95	0,89	0,88	0,91	0,59	0,69	0,68	0,65	0,45	0,73	0,61	0,60	0,08	0,35	0,41	0,28
11	0,86	0,74	0,82	0,81	0,71	0,72	0,66	0,70	0,30	0,65	0,62	0,52	0,38	0,28	0,76	0,47
12	0,83	0,82	0,81	0,82	0,75	0,64	0,67	0,69	0,53	0,41	0,77	0,57	0,23	0,68	0,60	0,50
13	0,85	0,86	0,86	0,86	0,74	0,70	0,61	0,68	0,61	0,59	0,61	0,60	0,52	0,44	0,35	0,44
14	0,85	0,78	0,83	0,82	0,64	0,90	0,70	0,75	0,64	0,85	0,48	0,66	0,30	0,61	0,65	0,52
15	0,90	0,87	0,88	0,88	0,71	0,52	0,71	0,65	0,42	0,37	0,62	0,47	0,48	0,75	0,40	0,54
16	0,87	0,83	0,86	0,85	0,58	0,70	0,89	0,72	0,38	0,59	0,60	0,52	0,40	0,42	0,23	0,35
17	0,82	0,85	0,85	0,84	0,81	0,61	0,66	0,69	0,43	0,62	0,51	0,52	0,22	0,28	0,66	0,39
18	0,88	0,86	0,86	0,87	0,67	0,71	0,79	0,72	0,68	0,42	0,50	0,53	0,40	0,34	0,30	0,35
19	0,84	0,91	0,86	0,87	0,69	0,86	0,69	0,75	0,57	0,56	0,59	0,57	0,40	0,59	0,32	0,44
20	0,89	0,87	0,88	0,88	0,79	0,61	0,58	0,66	0,81	0,52	0,43	0,59	0,46	0,41	0,55	0,47
21	0,84	0,80	0,82	0,82	0,68	0,68	0,80	0,72	0,51	0,81	0,37	0,56	0,35	0,36	0,45	0,39
22	0,86	0,86	0,84	0,85	0,68	0,76	0,65	0,70	0,71	0,51	0,56	0,59	0,33	0,36	0,41	0,37

23	0,85	0,85	0,85	0,85	0,87	0,64	0,73	0,75	0,68	0,50	0,71	0,63	0,37	0,40	0,56	0,44
24	0,85	0,83	0,86	0,85	0,80	0,78	0,69	0,76	0,47	0,50	0,45	0,47	0,09	0,72	0,28	0,36
25	0,84	0,83	0,85	0,84	0,66	0,70	0,76	0,71	0,45	0,71	0,40	0,52	0,03	0,41	0,54	0,33
26	0,82	0,79	0,83	0,81	0,73	0,69	0,74	0,72	0,77	0,49	0,66	0,64	0,57	0,49	0,59	0,55
27	0,84	0,86	0,85	0,85	0,58	0,63	0,68	0,63	0,55	0,53	0,41	0,50	0,54	0,38	0,22	0,38
28	0,91	0,83	0,86	0,87	0,70	0,69	0,65	0,68	0,52	0,61	0,54	0,56	0,63	0,34	0,46	0,48
29	0,81	0,84	0,83	0,83	0,84	0,66	0,61	0,70	0,47	0,61	0,61	0,56	0,20	0,51	0,46	0,39
30	0,94	0,84	0,88	0,89	0,72	0,73	0,53	0,66	0,59	0,58	0,66	0,61	0,53	0,32	0,53	0,46
31	0,88	0,92	0,87	0,89	0,82	0,69	0,67	0,73	0,66	0,81	0,70	0,72	0,23	0,38	0,45	0,35
32	0,86	0,87	0,86	0,86	0,84	0,78	0,61	0,74	0,24	0,71	0,52	0,49	0,60	0,34	0,44	0,46
33	0,82	0,79	0,82	0,81	0,71	0,88	0,71	0,77	0,49	0,74	0,69	0,64	0,46	0,49	0,41	0,45
34	0,83	0,86	0,86	0,85	0,80	0,63	0,83	0,75	0,40	0,42	0,54	0,45	0,28	0,30	0,23	0,27
35	0,80	0,81	0,80	0,80	0,68	0,78	0,74	0,73	0,66	0,72	0,64	0,67	0,34	0,53	0,41	0,43
36	0,80	0,82	0,82	0,81	0,71	0,82	0,69	0,74	0,65	0,58	0,52	0,58	0,55	0,09	0,10	0,25
Математичне очікування	0,85				0,71				0,56				0,41			
Ср.-кв. відхилення	0,029				0,036				0,069				0,080			
Коефіцієнт варіації	V_s1= 3,4 %				V_s2= 5,1 %				V_s3= 12,3 %				V_s4= 19,5 %			

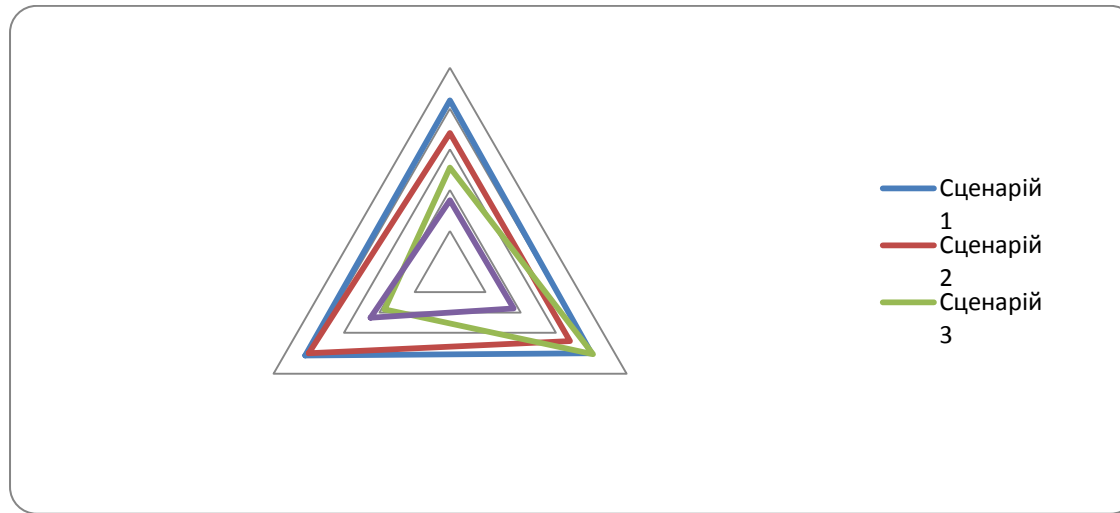

Рис. Д.Г.1. Графічна інтерпретація результатів оцінки коефіцієнтів збалансованого розвитку у розрізі запропонованих бізнес-процесів (на прикладі 21-го шагу моделювання)

Додаток Е

Таблиця Д.Е.1

Рекомендовані стратегічні цілі управління розвитком підприємств виноробної галузі та конкретизація шляхів їх досягнення за виробничо-технологічними бізнес-процесами

Вид бізнес-процесів	Стратегічні цілі	Тактичні завдання				
		ПрАТ «Артемівськ Вайнері»	ПрАТ «КЗШВ «Столичний»	ПрАТ «Одесавінпром»	ПрАТ «Одеський ЗШВ»	ПрАТ «Одеський коньячний завод»
Закупівля та постачання шампанських виноматеріалів	Раціоналізація процесів закупівлі виноматеріалів та підвищення ефективності управління запасами та витратами на різних стадіях виробничого процесу	--	--	Скорочення тривалості виробничого циклу	Скорочення тривалості виробничого циклу	--
Обробка виноматеріалів та їх підготовка до шампанізації	Реалізація програм оптимізації виробничих процесів з метою підвищення ефективності використання господарських ресурсів та скорочення витратного циклу	Зниження фондомісткості виробництва та підвищення економічної ефективності капітальних вкладень	Підвищення ефективності управління діловою активністю з урахуванням сезонності та інертності виробничо-фінансового циклу	<ul style="list-style-type: none"> • Зниження фондомісткості виробництва та підвищення економічної ефективності капітальних вкладень; • підвищення ефективності управління діловою активністю 	Зниження фондомісткості виробництва та підвищення економічної ефективності капітальних вкладень	Підвищення ресурсівддачі господарських ресурсів та ефективності праці
Виробництво шампанських вин (власно процес шампанізації)	Зниження рівня матеріало- та працемісткості виробництва	--	Зниження загальної витрато місткості виробництва	Зниження праце місткості виробництва	Зниження праце місткості виробництва	Зниження загальної витрато місткості виробництва
Контроль якості продукції	Зменшення рівня втрат продукції у процесі виробництва та підвищення ефективності витрат на обробку сировини та виробництво продукції	--	Підвищення рівня прибутковості витрат на обробку сировини та виробництво продукції	--	Підвищення рівня прибутковості витрат на обробку сировини та виробництво продукції	Підвищення рівня прибутковості витрат на обробку сировини та виробництво продукції
Управління та оптимізація виробничих запасів	Підвищення ефективності використання виробничих потужностей з урахуванням факторів сезонності попиту та особливостей циклу виробництва	--	Оптимізація завантаження виробничих потужностей	Оптимізація завантаження виробничих потужностей	Нарощування виробничої потужності та оптимізація її використання	Нарощування виробничої потужності та оптимізація її використання

Рекомендовані стратегічні цілі управління розвитком підприємств виноробної галузі та конкретизація шляхів їх досягнення за фінансовими бізнес-процесами

Вид бізнес-процесів	Стратегічні цілі	Тактичні завдання				
		ПрАТ «Артемівськ Вайнері»	ПрАТ «КЗШВ «Столичний»	ПрАТ «Одесавінпром»	ПрАТ «Одеський ЗШВ»	ПрАТ «Одеський коньячний завод»
Розробка бюджетів	Підвищення ефективності використання авансованого капіталу та витрат	Підвищення рентабельності: <ul style="list-style-type: none"> • власного капіталу; • активів (капіталу); • господарської діяльності 	Підвищення рентабельності: <ul style="list-style-type: none"> • власного капіталу; • активів (капіталу); • господарської діяльності 	Підвищення рентабельності: <ul style="list-style-type: none"> • власного капіталу; • активів (капіталу); • господарської діяльності 	Підвищення рентабельності: <ul style="list-style-type: none"> • власного капіталу; • активів (капіталу); • господарської діяльності 	Підвищення рентабельності: <ul style="list-style-type: none"> • активів (капіталу)
Організація збалансування ресурсів, результатів та витрат						
Управління потоками коштів	Оптимізація управління грошовими потоками з урахуванням сезонного характеру ділової активності	Скорочення тривалості операційного (витратного циклу)	Скорочення тривалості: <ul style="list-style-type: none"> • операційного (витратного циклу); • кредитного циклу 	Скорочення тривалості: <ul style="list-style-type: none"> • операційного (витратного циклу); • кредитного циклу 	Скорочення тривалості: <ul style="list-style-type: none"> • операційного (витратного циклу); • кредитного циклу 	Скорочення тривалості: <ul style="list-style-type: none"> • операційного (витратного циклу); • кредитного циклу
Формування раціональної політики фінансування	Збільшення частки стабільних джерел фінансування у структурі капіталу підприємства	Підвищення рівня забезпеченості власним оборотним капіталом для формування запасів та фінансування витрат	Підвищення рівня забезпеченості власним оборотним капіталом для формування запасів та фінансування витрат	Підвищення рівня забезпеченості власним оборотним капіталом для формування запасів та фінансування витрат	--	--
Оптимізація складу та структури капіталу та активів	Забезпечення збалансованості політики залучення позикових коштів та підвищення фінансової стійкості	<ul style="list-style-type: none"> • Зниження рівня заборгованості та фінансового ризику підприємства • Підвищення маневреності інвестиційного капіталу 	Зниження рівня заборгованості та фінансового ризику підприємства	<ul style="list-style-type: none"> • Зниження рівня заборгованості та фінансового ризику підприємства • Підвищення маневреності інвестиційного капіталу 	Зниження рівня заборгованості та фінансового ризику підприємства	Зниження рівня заборгованості та фінансового ризику підприємства
Оцінка рівня платоспроможності	Підвищення мобільності активів та зменшення їх низьколіквідної частини	Підвищення ліквідності та здатності своєчасно розраховуватися за поточними зобов'язаннями	Підвищення ліквідності та здатності своєчасно розраховуватися за поточними зобов'язаннями	Підвищення ліквідності та здатності своєчасно розраховуватися за поточними зобов'язаннями	--	Підвищення ліквідності та здатності своєчасно розраховуватися за поточними зобов'язаннями

Рекомендовані стратегічні цілі управління розвитком підприємств виноробної галузі та конкретизація шляхів їх досягнення за маркетинговими бізнес-процесами

Вид бізнес-процесів	Стратегічні цілі	Тактичні завдання				
		ПрАТ «Артемівськ Вайнері»	ПрАТ «КЗШВ «Столичний»	ПрАТ «Одесавінпром»	ПрАТ «Одеський ЗШВ»	ПрАТ «Одеський коньячний завод»
Зберігання на складі готової продукції, експедиція і відвантаження	Підвищення ефективності збутової політики з урахуванням факторів сезонності «виробництва», «попиту», «витрат» та «грошових надходжень»	--	Скорочення тривалості зберігання готової продукції на складі та підвищення інтенсивності її відвантаження	Скорочення тривалості зберігання готової продукції на складі та підвищення інтенсивності її відвантаження	--	--
Формування та реалізація збутової політики	Підвищення ефективності збутової діяльності	--	Забезпечення ритмічності відвантаження готової продукції	Забезпечення ритмічності відвантаження готової продукції та своєчасності отримання платежів від покупців	Забезпечення ритмічності відвантаження готової продукції та своєчасності отримання платежів від покупців	Забезпечення ритмічності відвантаження готової продукції
Організація рекламної-інформаційної діяльності	Оптимізація рекламної-інформаційної діяльності та маркетингових заходів з урахуванням піків купівельної активності	Підвищення ефективності витрат на рекламу та маркетинг	Підвищення ефективності витрат на рекламу та маркетинг	Підвищення ефективності витрат на рекламу та маркетинг	--	--
Дослідження діяльності конкурентів, характеру та ступеня конкуренції у галузі	Розробка ефективних конкурентних стратегій з урахуванням особливостей конкурентної боротьби у галузі	--	Збільшення відносної частки на ринку	Збільшення відносної частки на ринку	Збільшення відносної частки на ринку	Збільшення відносної частки на ринку
Дослідження потреб споживачів та виявлення попиту на продукцію	Підвищення рівня лояльності споживачів до власної торгової марки з урахуванням коливачів ринкової кон'юнктури та рівня життя населення	--	Збільшення частки підприємства на ринку	Збільшення частки підприємства на ринку	Збільшення частки підприємства на ринку	Збільшення частки підприємства на ринку